SINIF BİLİNCİ

Sınıf Bilinci **Bürokrasiye ve Emperyalizme Karşı** ★ *Şadi Ozansü* **Devrimci Birlik Üzerine** ★ *Sungur Savran* **Dünya Solunun Yeniden-yapılanması** ★ *Sami Sarı* **Lenin, Trotskiy ve Rusya'da Sürekli Devrim** ★ *Yusuf Barman* **"İhanete Uğrayan Devrim"in Güncelliği** ★ *Pınar Selinay* **Arjantin'de Devrimci Yükseliş** ★ *Yerasimos Puliopulos* **Yunan Solunda Yeniden-yapılanma** ★ *Polonya Dosyası:* PSP-DD ve Josef Pinior

DEVRİMCİ MARKSİST **6** TEORİK/POLİTİK DERGİ

MART 90

SINIF BİLİNCİ 6

Devrimci Marksist Teorik/Politik Dergi

MART 1990

İÇİNDEKİLER

	Bürokrasiye ve Emperyalizme Karşı	3
	Bu Sayı	11
Şadi Ozansü	**Devrimci Birlik Üzerine**	15
Sungur Savan	**Dünya Solunun Yeniden Yapılanması**	34
Sami Sari	**Lenin, Trotskiy ve Rusya'da Sürekli Devrim**	69
Yusuf Barman	**"İhanete Uğrayan Devrim"in Güncelliği**	121
Pınar Selinay	**Arjantin'de Devrimci Yükseliş**	147
Yerasimos Puliopulos	**Yunan Solunda Yeniden Yapılanma**	156
	Polonya Dosyası: PSP-DD ve Josef Pinior	163
	Sosyalistlere	179
	Bursa'dan Sosyalistlere Çağrı	180

SINIF BİLİNCİ

Sayı: 6 Mart 1990

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Sungur SAVRAN

Yönetim yeri: Klodfarer Cad. Servet Han 41/3 Çemberlitaş İSTANBUL
Tel: 516 84 54

Dizgi, Baskı ve Ofset Hazırlık: Gözlem Matbaacılık Koll. Şti.
Gedikpaşa Camii Sokak No:66 Çemberlitaş İSTANBUL

Yurt Dışı Fiyatı: 6 DM, £ 2, 5,5 SFR, 20 FF, SEK 20

Yılda 4 Sayı Çıkar

Abone Adresi: Klodfarer Cad. Servet Han Kat: 3 Çemberlitaş İstanbul

Banka Hesap No: İş Bankası Türbe Şb. 1056 300 1062610

Kapitalist restorasyon ve emperyalist saldırganlığa karşı

Doğu Avrupa ülkeleri şiddetli depremlerle sarsılıyor. Özellikle son olarak Romanya'da Çavuşesku yönetiminin gerçek bir kitle hareketi sonucunda yıkılması, bu devletlerin kaderi sorununu tüm yakıcılığıyla gündeme getirdi. On yıllardan beri sosyalizmin kurulmuş olduğu iddia edilen bu ülkelerde, kitlelerin yönetime, hatta siyasal rejime karşı sürekli bir seferberlik içine girmiş olmaları nasıl açıklanabilir? İktidarda olduğu savunulan işçi ve emekçi yığınlar neden "kendi" parti binalarına saldırıyorlar, "kendi" rejimlerinde değişiklikler yapmak istiyorlar, "önderlerini" yolsuzluk suçlamalarıyla yargı önüne çıkartıyorlar, yeni partiler kuruyorlar?

Herşeyden önce bir şeyi belirlemek gerekiyor: Depremin merkezi, bu ülkelerdeki milyonlarca proleterin, aydının ve öğrencinin bağrıdır. Sovyetler Birliği bürokrasisi başta olmak üzere, tüm bu yoz işçi devletlerinin başındaki Stalinist bürokrasiler depreme karşı koymak için önce zora, katliamlara bavurmuşlardı; şimdilerde buna ek olarak *perestroyka* ve *glasnost* politkalarıyla çehre değişikliklerine ve bu amaçla iç tasfiyelere de yönelmişlerdir. Ama Stalinist bürokrasiler yalnızca kendi çehrelerini değil, bu yoldaki en büyük destekçileri olan emperyalizmle el ele Avrupa'nın, kısacası dünyanın çehresini değiştirmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle gündemde olan yalnızca bürokratik işçi devletleri-

nin kaderi değil, önümüzdeki onlarca yıllık bir tarihsel süreci belirleyecek olan dünyanın kaderi sorunudur.

Stalinist bürokrasilerin, hakimiyeti bugüne kadarki biçimiyle artık yolun sonuna gelmiştir. Bu bürokrasilerce yönetilen devletler bugüne değin, toprağın, üretim araçlarının, dış ticaretin, ulaşım ve dolaşım araçlarının devletleştirilmiş olmasından ötürü birer işçi devleti olarak kalmışlar, çalışma hakkı, sağlık, konut gibi temel toplumsal sorunların büyük ölçüde çözümlendiği birer işçi devleti olagelmişlerdi. Ama aynı zamanda, emek üretkenliğinin son derece düşük ve teknolojik açıdan geri; emekçi yığınların devlet, parti, toplum ve ekonominin yönetiminden uzaklaştırıldığı; hakim ulus şovenizminin kol gezdiği; kendi başına ayrı bir sınıf olmasa bile burjuvazinin tüm yaşam tarzını benimsemiş olan ayrıcalıklı ve buyurucu bir bürokrasi tarafından yönetilen; halka düşünce, söz ve örgütlenme özgürlüklerinin tanınmadığı, tam tersine şiddetle bastırıldığı; yokluğun, kıtlığın ve artık yüksek enflasyonun kol gezdiği işçi devletleriydi bunlar. Kısacası, bürokratik diktatörlüklerin, hatta kimi yerlerde hanedanların elinde *yozlaştırılmış* birer işçi devleti. İşte bu işçi devletlerindeki milyonlarca proleterin, aydının ve öğrencinin, "kendi" siyasal rejimlerine karşı ayaklanmaları tarihsel açıdan kesinlikle *meşrudur*. Çünkü bu ayaklanma, yalnızca kendi ülkelerindeki devrime değil, ama aynı zamanda dünya devrimine ihanet eden Stalinist bürokrasilere karşıdır. Şu anda yıkılmakta olan sosyalizm değil, Stalinizmin resmi "tek ülkede sosyalizm" kuramı ve bu sözdekuram çerçevesindeki zorbalık rejimidir.

Ama maddi çıkarlar ideolojiden önce gelir. Üretim araçlarının devlete, devletin de kendisine ait olduğu bir ülkede maddi ayrıcalıklarını kollektif mülkiyet sisteminden sağlayan bürokrasi, sistemin çıkmaza girdiği noktada devleti elinde tutabilmek ve ayrıcalıklarını koruyabilmek için, var olan mülkiyet sistemini de sorgulayan çeşitli çözümler peşinde koşmakta, bunalımı aşmak amacıyla birbirinden farklı çözüm yolları öneren kesimlere ayrışmaktadır. Bir kesim, maddi çıkarları eski sisteme ayrılmaz biçimde bağlı olduğu için, statükoyu en az ödünle korumaya çalışırken, bir başka kesim piyasa ekonomisi ve kısmi bir özelleştirmeye dayanan yeni bir strateji temelinde bunalımı aşarak çıkarlarını yeni bir temele oturtmaya çalışmaktadır. Bu ikinci kesim içinden çıkan ve giderek güçlenen bir üçüncü kesim ise, doğrudan doğruya kapitalist restorasyonu hedeflemektedir. Bürokrasi, onlarca yıldan beri tadına vardığı burjuva yaşam tarzını yitirmemenin çabası içindedir. Dolayısıyla, restorasyonu hedefleyen kesimin her geçen gün, dünya kapitalizminin basıncının da etkisiyle, öteki kesimler aleyhine güçlenmesi beklen-

melidir. Üstelik, bu kesimlerden hiçbiri, Jaruzelski örneğinin açıkça gösterdiği gibi, kapitalist restorasyonun karşısında en ufak bir güvence oluşturmamaktadır. Çünkü bunların temsil ettikleri çizgi, yaşayabilirliği olan bir çizgi değildir ve politik devrim tehlikesi karşısında bunlar da kaderlerini restorasyon kampına bağlayacaklardır.

Ama aralarındaki ayrılıklar ne olursa olsun Sovyet bürokrasisi, çıkarları tehlikeye girdiği anda bütün nutuklarını ve demokrasi vaadlerini unutarak nasıl şiddete baş vuracağını Azerbaycan'a yönelik kanlı müdahalesiyle bir kez daha kanıtlamıştır. Azerbaycan katliamı, Gorbaçov'un gülümseyen yüzünün ardındaki Büyük Rus bürokratını bütün çıplaklığıyla açığa çıkarmıştır. Gorbaçov Stalinist bürokrasinin bir ürünüdür ve onun çıkarlarını farklı yöntemlerle sürdürmeye çalışan bir temsilcisidir. Stalinist bürokrasi, Gorbaçov'un önderliğinde bir kez daha Leninist ulusal politikayı ayaklar altına almıştır. Leninist ulusal politika, her an ayrılma hakkını da içeren sovyet federalizmidir. Azerbaycan halkı, bu haktan silah zoruyla mahrum bırakılmıştır.

İşçi devletlerindeki proleterler, aydınlar ve öğrenciler ne istiyor? Herşeyden önce, kendilerinin karar alma ve uygulama süreçlerinden uzak tutulduğu bir ekonomide, bürokratik merkeziyetçi planlamanın doğurduğu kıtlıklara, yokluklara ve hayat pahallılığına karşı isyan ediyorlar. On yıllardan beri sosyalizmin kurulmuş olduğu ilan edilen bu ülkelerde, sabun, süt ve et istiyorlar. Düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğü, devlet yönetiminde söz ve karar hakkı, ulusal kaderlerini tayin hakkı talep ediyorlar. Devlet aygıtını istediği gibi yöneten, devlet malını istediği gibi kullanan ayrıcalıklı bürokrasinin iktidardan uzaklaştırılması için mücadele ediyorlar. Üzerlerindeki devlet baskılarının yok olmasını, gizli güvenlik örgütlerinin dağıtılmasını, polis arşivlerinin açılmasını, halka ateş açanların yargılanmasını, siyasi tutukluların salıverilmesini istiyorlar. Bu ve benzeri en temel demokratik hak ve özgürlüklere hangi "ideoloji" karşı durabilir? Sosyalizm, yalnızca bu haklar için mücadele etmekle kalmaz, kendi inşa sürecinde bu en temel hakları birer kalkış noktası, birer veri olarak kabul eder. Bu temel haklar doğrultusundaki kitle patlamasını, kafalarındaki sosyalizm anlayışına karşı bir kalkışma olarak görenler, sosyalizmin bir özgürlükler ve refah rejimi olduğunu kavrayamayan zavallı bürokratlar ve onların bilemeyiz kaçıncı karbon kopyalarıdır.

Evet işçi devletlerindeki emekçi yığınlar patlamıştır. Bu patlamanın birincil sorumlusu sosyalist devrime ihanet etmiş olan ve bu devletleri yozlaştıran Stalinist bürokratik diktatörlüklerdir. Eğer bugün kitleler bayrakların ortasındaki orak-çekiçleri kesip atıyorlarsa, bunun sorum-

lusu da kendi bürokratik diktatörlüklerini sistemli ve aman vermez bir ideolojik çarpıtma ve propogandayla sosyalizmle özdeş göstermeye çalışan Stalinist yönetimlerdir. Kitlelerde yer yer açığa vuran antikomünist duygular, karşıdverimci bürokrasilerin ektiği olumsuz rüzgârların doğurduğu fırtınalardır. Stalinizm, Çin'den İspanya'ya dünya devrimini boğazlamakla kalmamış, en iğrenç baskı rejimlerini sosyalizm olarak tanımlayarak dünya proletaryasını ideolojik olarak kirletmeye çalışmıştır. Ama kirlenen Lenin ve Trotskiy'in devrimci Marksizm bayrağı değildir; kitlelerin mezara gömdüğü Stalinizmdir.

Şimdi aynı bürokrasiler, geleneksel ideoloji ve uygulamalarını eskimiş kostümler gibi birer birer çıkarıp atmakta, eski bedenlerine lanetler yağdırmakta böylece kitle seferberliğini denetim altına almaya çalışmaktadır. Bütün amaçları devlet yönetimini ellerinde tutmak, denetimli biçimde yeni mülkiyet sistemlerine geçmek ve ayrıcalıklı konumlarını bu yeni sistem üzerinde temellendirmektir. *Perestroyka* bu yönelişin en temel politikasıdır. Şüphesiz bunların hiçbiri çatışmasız biçimde olmamakta. Bürokrasiler, kendi içlerinde pek çok çıkar grubuna bölünmüş durumdadır. Bu da kaçınılmaz olarak iç çatışmalara yol açmaktadır. Bu nedenledir ki iç tasfiyeler gerçekleştirilmekte, eski şefler tutuklanmakta, yargılanmakta ve hatta kurşuna dizilmekte, sözde "komünist" partiler tasfiye edilerek yeni partiler halinde örgütlenmekte, kısaca yeni kıyafetler giyinilip yeni silahlar kuşanılmaktadır. Bürokrasinin bugünkü en gözde terzisi ise bizzat ABD emperyalizmidir. Hatta kimi zaman bürokratların beden ölçüsünü bile emperyalizm belirlemektedir. Ama bürokrasinin tüm ihanetine ve işbirliğine rağmen emperyalizme ilişkin olarak öğrenemediği bir şey vardır: Bir zamanlar İngiliz emperyalizmi "kalleşliğiyle" tanınırdı; bugün ABD, emperyalizmin bu özelliğini kat be kat güçlendirmiştir. Yarın, eğer Stalinist bürokrasiler kapitalist restorasyonu başarabilirlerse, asıllarının bulunduğu bir dünyada sahtelerinin hükmü kalmayacaktır ve ABD emperyalizmi gerçek yüzünü tüm çıplaklığıyla onlara da gösterecektir.

Bugün yozlaşmış işçi devletlerinin pek çoğunda, başta Romanya'da, Demokratik Almanya'da, Çekoslovakya'da, hatta Bulgaristan'da, politik devrim süreçlerinin yolu açılmış durumdadır. Kitleler şu anda işçi devletlerinin sınıf temellerini değil, bürokratik rejimleri tasfiye etmeye çalışmaktadır. Proleterler, üretim araçlarının özelleştirilmesini, dış ticaret tekelinin kaldırılmasını, sosyal güvenlik sistemlerinin yok edilmesini talep etmiyorlar; özgürlük, eşitlik, özyönetim, sabun, et ve süt uğruna mücadele ediyorlar. Kapitalist restorasyonu hedefleyen ise karşıdevrimci bürokrasinin belirli kesimleri ve emperyalizmdir.

Tüm kapitalist Batı dünyasının Gorbaçov'a, işçi devletlerindeki Gorbaçovcu "yeni" yönetimlere ve bunların "açıklık" ve "yeniden yapılanma" politikalarına verdiği desteğin, yeni "Avrupa Evi"nin, IMF yardımlarının anlamı ve nedeni budur. Şimdi Stalinist bürokrasiler kitle patlamasını bu yönde, kapitalist restorasyon doğrultusunda kanalize etmeye çalışmaktadır. Bürokrasi zaten epeydir komünizmden vaz geçmişti; şimdi kitlelerin bürokratik diktatörlüğe yönelik nefretinin komünizme yönlendirilmesi için elinden geleni yapmakta, hatta kimi yerlerde işi dünkü "ideolojisini" bugün yasaklamaya kadar vardırmakta. Kısacası politik devrim süreci, toplumsal bir karşıdevrime dönüştürülmeye çalışılmaktadır.

Bugün Doğu Avrupa ülkelerinde kitleler devrimci Marksist bir önderlikten yoksundur. Kitle seferberliğinin temel talepleri, bu rejimleri bürokratik diktatörlüklerden gerçekten arındıracak, devleti sınıf temellerine sağlam bir biçimde oturtacak, işçi demokrasisinin ve sosyalist devrimin yolunu açacak, proleter enternasyonalizminin yaşama geçirilmesini sağlayacak bir program temeline oturmamaktadır. Bu nedenle emekçi yığınların kalkışmasıyla patlak veren süreç, hem gerçek bir politik devrimin, hem de toplumsal bir karşıdevrimin ögelerini içermektedir. Bir yanda en temel hakları uğruna mücadeleye atılan, ama devrimci önderlikten ve programdan yoksun ve kimi yerde ne yazık ki Stalinist bürokrasiler tarafından komünizmden uzaklara itilmiş emekçi yığınlar; öte yanda ise, süreci kapitalist restorasyona yöneltmek isteyen emperyalizm, bürokrasinin "yenilikçi" kanatları ve çoğu yerde bürokrasi ve emperyalizm ile işbirliği yapan çeşitli muhalefet odakları ya da grupları. Bu ülkelerin kaderini işte bu iki blok arasındaki ilişkiler ve mücadeleler belirleyecektir.

Bugün Doğu Avrupa'da devrimci Marksist önderliklere her zamankinden daha fazla gereksinim vardır. Henüz hiçbir ülkede bürokrasi yönetimden uzaklaştırılmamıştır. Tasfiye edilenler, Stalinist bürokratlar tarafından kitlelerin önüne atılan kurbanlardır. Bürokratik diktatörlüğün tümüyle yıkılması, yerine gerçek bir işçi demokrasisinin kurulması, böylece sosyalizmin yolu üzerindeki bütün engellerin temizlenmesi ancak devrimci önderliklerin kitleleri bürokratik ve burjuva yanılsamalardan kurtarabilmesi, Stalinizme olan nefretlerini sosyalizm uğruna seferberliğe dönüştürebilmesi ve onlara politik devrim sürecinde önderlik edebilmesiyle olanaklıdır. Emperyalizm ve bürokrasi, yozlaşmış işçi devletlerinde aşama aşama kapitalist restorasyona yönelmektedir; kitleler er ya da geç bu girişimle hesaplaşmak zorunda kalacaktır. İşte bu hesaplaşmanın sonucu ancak kitleleri bayrağı altında toplamış devrimci Marksist önderliklerin var olması halinde zafer olacaktır. Stalinist

bürokrasinin uygulamaları dolayısıyla komünizmin bu ülkelerde uğradığı büyük prestij kaybı düşünülürse, bu önderliklerin inşası için devrimci bir Enternasyonalin önemi bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. Trotskiy daha 1938'de böyle bir Enternasyonalin ve onun ilk yozlaşmış işçi devleti olan SSCB'ye yönelik programının temellerini atmıştı. Bu program bugün bütün yoz işçi devletleri için de tüm geçerliliğini korumaktadır:

> SSCB'de yeni bir devrimci kabarış açıktır ki *toplumsal eşitsizliğe ve politik baskıya karşı mücadele* bayrağı altında başlayacaktır. Kahrolsun bürokrasinin ayrıcalıkları! Kahrolsun Stakhanovizm! Kahrolsun Sovyet aristokrasisi ve onun rütbe ve nişanları! Her tür emek için daha eşit ücret!
>
> Sendikal özgürlük, fabrika komiteleri, toplanma hakkı ve basın özgürlüğü için mücadele, *sovyet demokrasisinin* yeniden doğuşu ve serpilmesi mücadelesi içinde gelişecektir.
>
> Bürokrasi, Hitler-Goebbels usulüyle sınıf organları olan sovyetlerin yerine genel seçim hakları masalını getirdi. Sovyetlere yalnız özgür demokratik biçimini değil aynı zamanda sınıfsal içeriğini de iade etmek gerekmektedir. Bir zamanlar burjuvazi ve kulakların sovyetlere girişinin yasaklandığı gibi şimdi de *bürokrasi ve yeni aristokrasiyi sovyetlerden atmak gereklidir.* Sovyetlerde yalnızca işçilerin, tabandaki kollektif çiftçilerin, köylülerin ve kızıl Ordu'nun temsilcilerine yer vardır.
>
> Sovyetlerin demokratikleştirilmesi, *sovyet partilerinin yasallaşması* olmadan imkansızdır. İşçiler ve köylüler kendi özgür oylarıyla hangi partileri sovyet partileri olarak tanıdıklarını belirteceklerdir.
>
> *Planlı ekonominin,* üretici ve tüketicilerin çıkarlarına uygun olarak baştan aşağı düzenlenmesi! Fabrika komitelerine üretimi denetleme hakkı geri verilmelidir. Demokratik olarak örgütlenen tüketim kooperatifi, ürünlerin kalitesini ve fiyatını denetlemelidir.
>
> *Kollektif çiftlikler,* içindeki işçilerin iradesine ve çıkarlarına uygun olarak *yeniden örgütlenmelidir.*
>
> Bürokrasinin *gerici uluslararası politikasının* yerini proleter enternasyonalizmi politikası almalıdır. Kremlin'in tüm diplomatik yazışmaları yayınlanmalıdır. *Kahrolsun gizli diplomasi!*
>
> Termidorcu bürokrasinin sahnelediği bütün politik yargılamalar, kamuya açık, dürüst incelemelerin ışığında yeniden gözden geçirilmelidir. Sovyet rejimini can-

landırıp sosyalizme doğru gelişmesini güvence altına yalnızca kitlelerin muzaffer ayaklanması alabilir. Sovyet kitlelerinin ayaklanmasına önderlik edebilecek tek bir parti vardır: Dördüncü Enternasyonal Partisi!

Kahrolsun kardeş katili Stalin'in bürokratik çetesi!
Yaşasın Sovyet demokrasisi!
Yaşasın uluslararası sosyalist devrim!

* * *

Bush'un başını çektiği emperyalizm ile Gorbaçov'un önderliğindeki bürokrasinin ortak hedefi emperyalist istikrarın ve bürokratik hakimiyetin garanti altına alındığı "Yeni Dünya Düzeni"nin kurulmasıdır. Emperyalist ve bürokratik diktatörlük merkezlerinin bu hedefe yönelik sıkı işbirliği kendini pek çok yerde ve olayda açığa vurmaktadır. Washington, işçi devletlerindeki "yenilikçi" bürokrasilerin mali ve siyasi yardımına koşmaktadır. ABD, önce Polonya'yı, ardından Macaristan'ı "en fazla yardıma mazhar" ülkeler olarak kabul etmiştir. Çin, ABD ve Vietnam yönetimleri Kamboçya'da Kızıl Khmerler'e karşı anlaşmıştır. Sovyet birliklerinin Afganistan'dan çekilmesinden sonra ABD destekli mücahitlerin sesi duyulmaz olmuştur. Ve nihayet, Bush ile Gorbaçov'un Malta'da el sıkışmalarının hemen ardından ABD işgal birlikleri ellerini kollarını sallaya sallaya Panama'ya girmişlerdir.

ABD emperyalizmi Panama'yı işgal ederken bir de gerekçe uydurmuştur: Ülkeyi eroin kaçakçısı, katil, hain, "ananas suratlı" diktatör Nroiega'dan kurtarmak. Oysa, Washington'ın bütün bu sıfatları yakıştırdığı Noriega, daha gençlik yıllarından beri ABD Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) için çalışan, emperyalizmin sadık bir ajanıydı. Kaldı ki ABD emperyalizmi tüm tarihi boyunca Latin Amerika'nın bütün zorba diktatörlerine tam destek sunmuştur. Nikaragua'da Somoza, Arjantin'de Videla, Şili'de Pinochet, Haiti'de Duvalier, Paraguay'da Stroessner, daha niceleri, Noriega'dan daha mı az zalimdi, elleri daha mı az kanlıydı, yoksa ülkelerini daha mı az soymuşlardı? ABD emperyalizmi bu gerekçeleriyle ne kendi halkını ne de dünya halklarını kandırabilmiştir. Öyle ki, burjuva basını bile bir yandan işgali desteklerken, bir yandan da gerekçeye gülmek zorunda kalmıştır.

ABD emperyalizminin asıl hedefi bellidir: Orta ve Güney Amerika'daki devrimci süreci engellemek. Nikaragua üstündeki ablukayı sağlamlaştırmak ve bu ülkenin sosyalist devrime yönelmesini, böylece Latin Amerika için yeni bir umut ışığı olmasını engellemek. Brezilya'da iktidarın eşiğine gelmiş olan İşçi Partisi'nin çevresinde seferber olan kitleleri; Arjantin'de Peronizmden koparak devrimci Marksist önderlik

etrafında toplanmakta olan emekçileri; ayaklanan Venezuella halkını; El Salvadorlu, Perulu kurtuluş savaşçılarını; moratoryum ilan ederek emperyalist tekelleri güç durumda bırakan küçük burjuva milliyetçi hükümetleri, kısacası herkesi terörize etmek, onlara neler yapabileceğini göstererek gözdağı vermek ve bu yolla Latin Amerika'daki emperyalist "istikrarı" korumak ve kollamak. İşgalin amacı budur. İşgalin çok pratik bir amacı daha vardır: Panama kanalının yasal denetiminin anlaşmalar gereğince Panama hükümetine geçmesini engellemek. ABD emperyalizminin hiçbir sahte gerekçesi bu gerçekleri perdeleyemez.

ABD emperyalizmine bu fütursuz cesareti Sovyet bürokrasisi vermektedir. ABD'nin Panama işgali ve ardından Kolombiya kuşatması tek birşey kanıtlamıştır: Moskova'nın ve onun izinden yürüyen partilerin "Yeni Dünya Düzeni"ne yönelik "barış" politikaları, yalnızca emperyalizmin daha da cesaretlenmesine ve saldırganlığının artmasına yardımcı olmaktadır. Moskova, ABD'den Panama'nın "iç işlerine karışmamasını" istemekle ve sorunu Birleşmiş Milletler'de diplomatik çerçevede tutmakla yetinmiştir. Panama halkı, kısmi sözel desteklerin dışında, ulusal egemenliğine yönelik bu iğrenç işgal karşısında yapayalnız kalmıştır. Bu nedenle de işgale karşı direnişi, bir ulusal onur beyanının ötesine geçememiştir. Bu küçücük ülkede emperyalist canavara karşı ilk direniş çağırısı da, on yılladan beri Washington'a bağlı kukla rejimlere ve bizzat Noriega'ya karşı mücadele eden devrimci Marksistlerden gelmiştir. Sosyalist İşçi Partisi (PST), işçi, öğrenci ve tüm halk örgütlerini işgale karşı silahlı direniş örgütlemeye çağırmış, bunun yanı sıra Dördüncü Enternasyonal Panama halkını desteklemeye yönelik olarak Latin Amerika çapında bir kampanya başlatmıştır.

Mücadelenin hedefi açıktır: ABD emperyalizmini Panama'dan ve tüm Orta Amerika'dan dışarı sürmek, emperyalizmin Latin Amerika'daki egemenliğine son vermek! Bunun tek bir yolu vardır: Latin Amerika sosyalist devrimi. Bu devrimi gerçekleştirecek olan, ne popülist rejimler, ne de küçük burjuva milliyetçi hükümetlerdir; sosyalist devrim ancak Latin Amerika proletaryasının ve emekçi halk kitlelerinin eseri olabilir. Bunun zorunlu koşulu da devrimci Marksist partileri güçlendirmek ve kitle desteğine sahip bir Enternasyonalin inşasına katılmaktır.

SINIF BİLİNCİ

Bu sayı

Gene yüklüce bir sayıyla karşınızdayız. Üç aylık bir derginin hazırlanmasının en önemli güçlüklerinden biri de, bu dönem boyunca söylenecek şeylerin hızla birikmesi, dolayısıyla da yazı sayısı ile uzunluğunun artması. Bu durum, özellikle dünya ölçeğindeki verili durumların gün be gün değiştiği ve hemen her yeni günün yeni bir gelişmeye tanık olduğu dönemimiz için geçerli. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerindeki gelişmeler, içinde bulunduğumuz aylara damgasını vurmuş durumda. Stalinizmin kesin bir tarihsel çöküş içinde olduğu bu ortamda, gözlerin, on yıllardan beri Stalinizme ve bürokratik diktatörlüklere karşı mücadele veren devrimci Marksistlere döndüğünün ve bütün bu gelişmeler karşısında Trotskistlerin "ne dediklerinin" merak edildiğinin farkındayız. Gerçi bütün bir devrimci Marksist yazın, bürokratik işçi devletlerinin yapısı, Stalinizmin ideolojik ve politik özellikleri ve işçi devletlerinde politik devrim perspektifi üzerine çalışmalarla yüklüdür. Ama bu ülkelerin bugün tarihsel bir dönemeci almakta oldukları göz önünde tutulacak olursa, son gelişmelerin daha ayrıntılı bir tanımının yapılması gerektiği de ortadadır. Bu nedenle, Sınıf Bilinci'nin gelecek (7.) sayısını bürokratik işçi devletlerine ayırmayı planladık. Bu belki bir gecikme olarak değerlendirilebilir; ama amacımız, okuyucuyu daha "içerden" ve daha ayrıntılı bilgi ve verilerle donatmak. Bu sayıda ise, bürokratik işçi devletlerindeki gelişmelere ilişkin olarak dergi yazı kurulunun ortak tavrını belirtmekle ve Polonya'da gelişmekte olan devrimci Marksist PSP-DD'yi (Polonya Sosyalist Partisi-Demokratik Devrim) tanıtmakla yetiniyoruz.

Bu arada yazı kurulumuzun, bir yazım sorununa ilişkin olarak aldığı bir kararı duyurmak istiyoruz. Bilindiği gibi Türkçe'de diğer uluslardan kişilerin adları, eğer özgününde Latin harfleriyle yazılıyorsa o özgün biçimiyle, eğer bir başka harf sisteminde yazılıyorsa yerleşik "transliterasyon" kurallarına bağlı olarak, bunlar mevcut değilse de okunduğu biçimiyle yazılmaktadır. Oysa Trotskiy'in adını, bugüne değin hiçbir kurala uymaksızın Leon Troçki olarak yazageldik. Oysa bu ad Rusça'da ne bu biçimde yazılmakta, ne transliterasyon kurallarına göre bu biçimiyle aktarılmakta, ne de böyle okunmaktadır. Gerçi epeyce bir zamandan beri, "böyle yerleşti nasıl olsa, bu biçimiyle kullanagidelim" dedik, ama doğrusu bu değil. Bu nedenle Sınıf Bilinci yazı kurulu bundan sonra ustanın adını Lev Trotskiy olarak yazacak ve ilgili tamlamaları (başlangıçta kulağa biraz garip gelse de) adın yazılış biçimine göre kullanacak. Kendimiz için aldığımız bu karar, dergiye yazı yazan öteki arkadaşlar için yalnızca bir öneri mahiyetinde.

Şimdi kısaca elinizdeki sayıyı tanıtalım. İlk makale, Şadi Ozansü'nün "Milli Uzlaşma Dönemi Arifesinde Birlik Süreci" başlıklı yazısı. Bilindiği gibi Türkiye solu kritik bir evreden geçiyor. Değişik kümelenmeler ve çevreler, çeşitli ayrışma ve birleşme süreçleri yaşıyor, Türkiye için bir anlamda "yeni" ve çok önemli sorunları tartışıyor. Bu arada çeşitli çevre ve kişilerin katılımıyla Kuruçeşme'de kurulan Birlik Tartışmaları Platformu, "tartışma" evresinin son ayına girmiş durumda. Ozansü de, Türkiye sosyalist hareketindeki yeniden kümelenme eğilimlerine işaret ederek, bu gelişmelerin yerleştiği siyasal çerçeveyi betimliyor. Dünya ölçeğinde uygulamaya konan "Uluslararası Uzlaşma" politikasının bir yansıması olarak Türkiye'de burjuvazinin belirli kesimleri ile reformist sol tarafından gündeme getirilen "Milli Uzlaşma" çizgisinin burjuva ve "sosyalist" bileşenlerini sıralıyor, bu politikanın amaçlarını ve çelişkilerini çözümlüyor. Ardından sol hareketteki yeniden kümelenmenin belli başlı alanlarını (reformizm, popülizm, merkezcilik, devrimci marksizm) tanımlıyor. Ozansü, Milli Uzlaşma çizgisine karşı, devrimci bir işçi odağının geliştirilmesi gerektiğini yazıyor ve bu tür bir devrimci işçi platformuna varmanın zorunlu yollarını veriyor.

Sungur Savran'ın bu sayıdaki "Dünya Solunda Yeniden Yapılanma" başlıklı yazısı, "Sosyalist Hareketin Tarihsel Dönemeci" başlıklı iki bölümlük çalışmasının birinci bölümü ve bir bakıma Ozansü'nün yazısına dünya ölçeğinde bir çerçeve sağlıyor. Savran'ın makalesinin gelecek sayımızda yayımlayacağımız ikinci bölümünün başlığı ise "Türkiye Solunda Yeniden Yapılanma". Savran, bu bölümde önce yeniden-yapılanma ve yeniden-kümelenme kavramlarını tanımladıktan sonra, I.Enternas-

yonal'den itibaren uluslararası işçi hareketinin tarihsel gelişimi sürecinde görülen yeniden-yapılanma ve yeniden-kümelenme evrelerini anlatıyor. Ardından, 1956'dan günümüze kadarki dönemde, Stalinizmin bunalımını, sosyal demokrasinin başkalaşımını, Maoizmin yükselişini ve düşüşünü ve resmi sol dışındaki dinamikleri (gerillacılık, vb.) sergiliyor. Savran, dünya sosyalizminin genel bunalımına karşın devrimci Marksist partilerin bir yükseliş sürecine girdiğini örnekleyerek, uluslararası bir devrimci Marksist önderliğin inşasının zorunluluğunu vurguluyor.

Savran'ın dünya solundaki yeniden-yapılanma ve yenidenkümelenmeye ilişkin çözümlemesinin somut süreçlerden hareket ettiğini gösteren çok somut örnekler var. Arjantin, Yunanistan ve Polonya'daki gelişmeler bunlardan bazıları. Bu sayımızda bu örnekleri iki yazı ve bir dosyayla aktarıyoruz. "Arjantin'de Devrimci Yükseliş" başlıklı makalede Pınar Selinay, bu ülkede yaşanan devrimci süreci, işçi sınıfının Peronizm'den kopuş dinamiklerini ve Trotskist partinin güçlü yürüyüşünü anlatıyor. Yerasimos Puliopulos ise, "Yunanistan Komünist Partisi'nde Devrimci Gedik" başlıklı yazısında, son günlerde Yunanistan Komünist Partisi'nde gerçekleşen büyük ve radikal kopuşu, bu kopuşun politik çerçevesini ve içeriğini betimliyor. Polonya'yı ise bir dosya halinde sunuyoruz. Bu ülkede devrimci Marksist bir temelde gelişmekte olan PSP-DD'nin politik çizgisini ve önderlerinden Josef Pinior'un görüşlerini tanıtan dosyanın ilgiyle okunacağını düşünüyoruz.

Sosyalistler arasında birliğe yönelik tartışmalarda ele alınan en önemli konulardan birisi de "devrim-demokrasi" ilişkisi. İşte Sami Sarı bu sayımızda, üzerinde sıkca durulan ve Türkiye solunda önemli ayrışmalara yol açan, ama gene de belirli bir berraklığa ulaşılamamış olan bu konuyu ele alıyor. Sarı'nın "Rus Devrimi ve Sürekli Devrim Kuramı" başlıklı makalesi, geçen (4/5.) sayımızdaki "Marksizm ve Sürekli Devrim Kuramı" başlıklı yazısının devamı niteliğinde aynı zamanda. Sarı, Rus devriminin karakterine ve perspektiflerine ilişkin olarak menşeviklerin ve Lenin'in geliştirdiği kuramları ayrıntılı biçimde betimliyor, ve gerek menşevik burjuva devrimi anlayışının, gerekse de Lenin'in "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" formülünün, nasıl II.Enternasyonalin ekonomik materyalizminin etkisi altında ortaya çıktığını anlatıyor. Sarı, bu arada Türk soluyla da polemik yaparak, Lenin'in 1917 öncesi devrim anlayışının, hiç de şimdi ileri sürüldüğü gibi "kesintisiz" bir süreç öngörmediğini; Lenin'in formülünün menşevik uzlaşmacılığa karşı çok önemli bir sıçrama sağlamakla birlikte, gene de birbirinden uzunca tarihsel bir zaman aralığıyla ayrılmış

"burjuva ve sosyalist aşamalar"dan oluştuğunu gösteriyor. Daha sonra Trotksiy'in sürekli devrim kuramının doğuşunu, bu kuramda demokratik devrim-sosyalist devrim ilişkisinin nasıl kurulduğunu anlatıyor ve devrimin uluslararası ölçekteki sürekliliğini betimliyor.

Günümüzde Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan dönüşümler, bu ülkelerin karakteri ve geleceği sorununu yakıcı biçimde gündeme getirmiş durumda. Daha 1936'da Trotskiy, Sovyetler Birliği'nin bürokratik yozlaşmaya uğradığını, Stalinist bürokrasinin bolşevizmin bütün geleneklerinden radikal bir biçimde koptuğunu, bürokratik diktatörlüğün nihayete kadar süremeyeceğini ve bu ülkeyi bekleyen kaçınılmaz kaderin kapitalist restorasyon ya da işçi sınıfının politik devrimi ikilemi olduğunu ortaya koymuştu. Trotksiy'in devrimci Marksist kuram açısından çok önemli bir katkı özelliği taşıyan ve işçi devletlerinin kaderine ilişkin (bugünden bakıldığında şaşırtıcı derecede doğru öngörülerle yüklü) görüşlerini içeren İhanete Uğrayan Devrim adlı kitabının yeni baskısı, yakında Kardelen yayınlarından çıkacak. Yusuf Barman, "İhanete Uğrayan Devrimin Güncelliği" başlıklı yazısında işte bu kitabı inceliyor ve tanıtıyor.

Orhan Dilber, "Marx'tan IV.Enternasyonal'e Devrimci Örgüt Anlayışı" başlıklı yazısının üçüncü bölümünü yazı kurulumuza teslim etmediğinden yayımlayamıyoruz.

7. sayıda buluşmak umuduyla...

Milli uzlaşma dönemi arifesinde devrimci birlik süreci

Şadi OZANSÜ

I

İkinci Dünya Savaşı sonrasının siyasal dengelerinin süratle paramparça olmaya başladığı bir dünya sürecine girmiş bulunuyoruz. İfadesini SBKP bürokrasisinin Gorbaçov politikalarında ve 'yeni siyasal düşünce' anlayışında bulan bir durum bu. 20 yüzyılın son on yılında uluslararası işçi sınıfı mücadelesini doğrudan etkileyecek ve büyük bir olasılıkla daha sonrasına da damgasını vuracak bir dönemin başlangıcındayız. Doğaldır ki, dünyanın dışında bir gezegende yaşama imkânına sahip olmayan Türkiye işçi sınıfı ve sosyalist hareketi bu gelişmelerden nasibini alacak. Dünya savaşlarının yaşandığı dönemler dışında, *uluslararası* faktörün *ulusal* faktörü bu denli etkileyebileceği bir başka dönem sanırız yaşanmadı. İşte biz böyle bir tarihsel dönemin izleyicileriyiz. Gerek dünya gerekse Türkiye işçi hareketi ve sosyalistleri bu fırtınalı sürecin basit birer izleyicisi olmaktan kurtulup doğrudan müdahalecileri konumuna yükselemedikçe, yüzyılımızın başında ileri sürülmüş

olan 'Ya sosyalizm, ya barbarlık!'ikilemi giderek daha da somutluk kazanabilir.

Yıldırım hızıyla "sosyal-demokratlaşan" stalinist partilerin dünya ölçeğinde emperyalizmle uzlaşan ve kaynaşma eğilimleri gösteren politikaları devrimci Marksizme göre 60 yılı aşkın bir süredir izlenen "Tek Ülkede Sosyalizm" veya bir diğer ifadeyle 'Milli Komünizm' anlayışının mantıki bir sonucuydu. Bu stalinist anlayışın iflasının artık fiilen gerçekleşmesi ve beraberinde bizzat işçi devletlerini iflâsa sürüklemesi herhalde en az devrimci Marksistleri şaşırttı. Devrimci Marksizm, ne duvarların yıkılmasından şaşkına döndü, ne Romanya'daki gelişmelerden, ne Doğu Avrupa'da olanlardan. Bundan sonra SSCB'de, ÇHC'de, Vietnam'da veya diğer bürokratik işçi devletlerinde olabileceklere de şaşırmayacak. Ama artık bugüne kadar söylemiş olduklarımızla yetinemeyiz. Stalinizmin yol açtığı veya açacağı felâketleri ve tahribatı tekrarlamanın olaylardan ders çıkarmanın ötesinde fazlaca bir anlamı kalmıyor. 21. yüzyıla, büyük bir devrimler ve karşıdevrimler çağına ayak basmak üzereyiz. Ulusal ve uluslararası düzeyde, emperyalizmin attığı zafer çığlıklarını dünya proletaryasının devrimci eylemiyle susturmak için vakit henüz geçmiş değil. Yeter ki, dünya ölçeğinde sürdürülen *Uluslararası Uzlaşma* ve onun Türkiye'deki yansıması anlamına gelen *Milli Uzlaşma* politikasına karşı devrimci Marksist bir işçi alternatifi yaratılabilsin.

Milli Uzlaşma Döneminin Temelleri

İhracata dayalı yeni sermaye birikimi modelinin benimsendiği 80'li yılların ilk yarısında, Türkiye, petrol fiyatının yükselişi sonucunda çekici bir pazar haline gelen Ortadoğu ve Kuzey Afrika islam ülkelerine yakınlaşmıştı. Bunda, Avrupa işçi hareketinden gelen basınçla askeri diktatörlüğün Batı Avrupa ile ilişkilerinin zayıflaması da rol oynuyordu kuşkusuz. Ama petrol fiyatının düşmesi ve Türkiye'de eli sopalı da olsa parlamentarizme geçilmesiyle her iki etken de tersine döndü. Türkiye burjuvazisi islam pazarının güvenilmezliği karşısında yüzünü yeniden AT'ye çevirdi. 1987 baharında yapılan başvuru bunun bir sonucuydu. 1988 yılında kabul edilen 'Tek Avrupa Yasası' ile AT'nin 1992 sonuna kadar tek bir pazar haline getirilmesi tasarısı Türkiye burjuvazisinin AT'ye yönelişini fazlasıyla güçlendirecek bir önemdedir. Bu gelişmeyle birlikte, 1970'li yılların ortalarında Portekiz, İspanya ve Yunanistan'da olduğu gibi bir *siyasal toprak kayması* başlamış bulunuyor. *Milli Uzlaşma*'nın ve TBKP'nin legalleşmesi girişiminin yolunu açan bizzat bu toprak kaymasıdır. Bununla birlikte bu toprak kaymasının Türki-

ye'de alacağı biçimin özgül farklılığına aşağıda *Milli Uzlaşma*'nın çelişkileri bölümününde değineceğiz.

Gerek dünya kapitalizminin süregiden bunalımı, gerekse yeniliberal 24 Ocak politikasının kapitalizmin doğasından kaynaklanan çelişkileri, Türkiye sermayesinin işçi sınıfı üzerindeki 12 Eylül kısmi zaferine rağmen bunalımdan tam anlamıyla çıkmasına olanak tanımamıştır. Başlangıçta elde edilen 'başarılar'a (ihracat artışı, enflasyonun denetim altına alınması, ödemeler dengesinde düzelme, vb.) karşın ekonomi yeniden tökezlemeye başlamıştır (dünyanın en ağır dış borç yüklerinden biri, tırmanan enflasyon, ihracat artışında yavaşlama, vb.). Üstelik 1988'in ortalarından itibaren ciddi bir daralma (resesyon) dönemine girilmiş, sanayi ve inşaat sektörleri çok kritik sorunlarla yüzyüze gelmiştir. Dünya ekonomisinde 1992 (en geç 1993) içinde beklenen genelleşmiş durgunluk gerçekleştiği takdirde, Türkiye kapitalizminin bunalımının sarsıcı boyutlara ulaşacağı düşünülebilir. Bu gelişmenin birbiriyle yakından ilintili iki önemli sonucu olacağı tahmin edilebilir. Onyıl lardır önemli darbeler yemiş ve bugün bahar eylemlerinin gösterdiği gibi tepkilerini sokağa dökmeye başlamış işçi sınıfı karşısında burjuvazi bir yandan burjuva siyasal güçlerinin birliğini talep ederken, öte yandan bunun bile yetersiz kalabileceğini görerek işçi hareketini düzenin sınırları içinde tutabilecek evcilleşmiş bir "sosyalist" harekete ihtiyaç duyabilecektir.

Öte yandan emperyalizmin bilinçli müdahalesiyle daha 1. Dünya Savaşından itibaren parçalanmış olan Kürt Ulusal Hareketi son dönemde İran-Irak savaşının sona ermesinden sonra bu iki ülkede de önemli darbeler yemiştir. Buna karşın özellikle Kuzey Kürdistan'da önemli bir ivme kazanarak güçlenmeye devam etmektedir. Üstelik bu hareket eskiden olduğu gibi aşiret yönetimlerinin denetimi altına sokulamamıştır. Taşımakta olduğu devrimci potansiyel egemen güçler açısından ciddi bir tehlike olmaya devam ediyor. Bizzat bu hareketin varlığı *Uluslararası Uzlaşma* ile *Milli Uzlaşma*'nın kesişme noktalarından en önemlisini oluşturması bakımından kayda değer bir özellik gösteriyor. Bu hareketin düzen sınırları içine hapsedilip eritilmesi *Milli Uzlaşma*'nın iki görevinden (diğeri işçi hareketini kontrol altında tutabilmek) biridir. Ama Kürt Ulusal Hareketi sadece *Milli Uzlaşma*'nın altında kalkabileceği bir sorun değildir ve *Uluslararası Uzlaşma*'nın yardımıyla bölgesel bir tehdid olmaktan çıkarılmaya çalışılıyor. İçinde barındırdığı tüm iyi niyetli unsurlara rağmen Paris Kürt Konferansı bu tür bir politikanın uzantısıdır. Bu politikaya günümüzde burjuvazi (yerel ve uluslararası) ile TBKP'nin yönelimlerinin denk düştüğü açıkça görülüyor.

Milli Uzlaşma Döneminin Burjuva Bileşenleri

Az önce belirtmiş olduğumuz gibi *Milli Uzlaşma* döneminin iki potansiyel düşmanı var: İşçi hareketi ve Ulusal hareket. Ya da bir başka biçimde ifade etmek gerekirse, *Milli Uzlaşma* dönemi politikasının olası başarısının göstergesi bu iki hareketi kontrol altına alıp alamamasıyla ölçülecektir. Şimdi her ne kadar Devrimci Birlik süreci bağlamında tartışmamız gerekse de, *Milli Uzlaşma*'nın asli ögelerini 'sosyalist' örgütlülüklerden ziyade burjuva organ ve kurumları oluşturduğundan, oluşumun bütünsel bir tablosunu sunabilmek için bu burjuva bileşenleri ve onların Milli Uzlaşma'yla kendi aralarına koyabildikleri mesafeyi (varsa tabii) görelim.

İlk olarak siyasi partilerden başlamak gerekirse *Milli Uzlaşma* döneminin en önemli burjuva bileşenini *ANAP*'ın oluşturduğu tespit edilmelidir. Bu dönemin startının verileceği an 141-142 ve 163'ün kaldırılması veya fiilen işlemez hale getirilmesi olacaktır. Türkiye'de uluslararası kapitalizmin çıkarlarını en iyi gözeten parti olması sıfatıyla davranabilen ANAP her alanda kontrollü bir politik açılımdan yana gözüküyor. Gene ANAP, Ulusal hareket konusunda da, ABD emperyalizmiyle AT emperyalizminin politikalarının sadık bir uygulayıcısı olma durumunda. Ancak bu uygulamanın altından tek başına kalkabilmesinin (parlamentodaki sayısal üstünlüğüne rağmen) imkansızlığının farkında, çünkü bu açılımı yapmaya karar verdiği dönem aynı zamanda kitleler nezdindeki siyasi itibarının giderek sıfır noktasına doğru süratle yaklaştığı bir an'a denk düşüyor. TCK maddelerinin değiştirilmesi konusunda Meclis'te yeterli çoğunluğa sahip olmasına rağmen, yeni dönemin açılışını diğer partilerle birlikte yaparak sorumluluğa onları da ortak etmek istiyor.

Milli Uzlaşma döneminin ikinci sıradaki taraftarı *DSP*. Bu parti, Kemalist geleneği nedeniyle her ne kadar ulusal hareket karşısında ikircikli bir tavır takınsa da yeni dönemin açılmasından yana. Önümüzdeki ilk seçimlerde iktidara yürür gözüken *DYP*, bu nedenden hareketle tüm politikasını ANAP'ın altını oymaya hasrettiğinden esas olarak iktidar partisinin vereceği açıkları yakalama derdinde. Her konuyu ANAP'a karşı bir silah olarak kullanabilir, kullanacaktır da. Ama DYP'nin AT ile bütünleşme anlamına gelecek *Milli Uzlaşma*'dan hiç kaygı duymadığı besbelli. *RP*, islamcı kanadın reformisti. AT ile bütünleşmeye sadece ideolojik olarak karşı. *Milli Uzlaşma*'ya destek verirken Radikal İslamcılara 163'ü sus payı olarak sunacak. Aslında 12 Eylül döneminden en avantajlı konumlarda çıkan bu partinin 163'ün kal-

dırılmasına gerçekten ihtiyacı bile yok. TC tarihi boyunca en özgür dönemini yaşıyor.

Gelelim *SHP*'ye. Ama ondan önce paralelliklerini verebilmek için bir başka "parti'ye, *TSK*'ya bakmakta yarar var. Kemalizmin sonunu Kemalizm hazırladı. 12 Eylül günü aslında bir sonun başlangıcı yaşandı. "İmparator pelerini sonunda Louis Bonaparte'ın sırtına geçtiğinde, Napoleon'un bronz heykeli Vendome'daki sütünun üzerinden düşerek parçalandı." TSK'nın üst kademeleri ANAP'ın fiili başkanının tüm politik yönelişlerine angaje olmuş durumdalar. Ulusal hareket konusundaki tereddütleri bile dinazorların olası tepkilerini gözönünde bulundurmalarından kaynaklanıyor. SHP yönetimi ise gerçekte bu dinazorların kendisi. Kontrol altında tuttuğu *Milli Uzlaşma*'nın bir ayağına sımsıkı sarılmış (işçi hareketini büyük ölçüde elinin altında görülüyor) diğeri için koltuk değneyi kullanmayı tercih ediyor. Kimse kendi milletvekillerini partiden ihraç eden SHP yönetiminin TSK'nın tepkisinden çekindiği için böyle davrandığını sanmasın. Tam tersine SHP, ANAP dahil diğer burjuva partilerine korku salmak için böyle davranıyor. Ama görüldüğü gibi onun da bir ayağı çukurda (yeni parti girişimi koltuk değneğinin yerine protez geçireceğe benzer) ve güç yitirme endişesiyle peder beyin, zamanında TİP'e karşı uygulamak zorunda kaldığı 'ortanın solu' açılımını yeni partiye karşı uygulayarak *Milli Uzlaşma*'nın iki ayağına da oturuverecek.

Burjuva yayın organlarının belli başlılarının tavırlarını araştırmaya bile gerek yok. Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet, Sabah ve Güneş bu işe çoktan soyundular.

Milli Uzlaşma Döneminin 'Sosyalist' Bileşenleri

Şili ve İtalyan komünist partileriyle birlikte Gorbaçovculuğun en cesur savunucularından biri olan TBKP, sosyalist hareket içinde hem *Uluslararası Uzlaşmanın* hem *Milli Uzlaşma*'nın şampiyonluğunu yapıyor. Tarihi boyunca SBKP'nin politikalarına ters düşmedi, şimdi de düşmüyor. Tek fark şu: Brejnev dönemindeki politikaları daha gerilimli uygulamak durumundaydı, bugün ise artık gönül rahatlığıyla uyguluyor. Ama bir problemi var. Dünyada gelişmekte olan sürece, kendisine yeni gözlükler sunmuş olan SBKP bürokrasisinin açısından bakmakta ısrarlı. "Realist" gözükmek adına önümüzdeki dönemde sınıf mücadelesi açısından dünya çapında önemli gelişmelerin olmayacağına hükmetmiş. Sistemler kaynaşacak, barışçıl evrim süreçleri yaşanacak. Türkiye de bu gelişmelerden payını alacak. Sanki bütün bir Doğu Avrupa'da, Latin Amerika'da, Orta Amerika'da, Güney Afrika'da, Uzakdo-

ğu'da, Çin'de ve üstelik SSCB'de yer yerinden oynamıyormuş gibi. Bu SBKP politikalarına öylesine körce bir güven duygusudur ki, bıraksanız, yıllardır diken üstünde yaşayan Gorbaçov'a bile dünyada önümüzdeki onyıllarda hiçbir büyük altüst oluşun gerçekleşmeyeceğini anlatıp yüreğine su serpecek. Niyetler gerçekliğin uzak ara önünde koşuyor. Ama bu arada *Milli Uzlaşma* döneminin gereği olan işçi hareketi ile ulusal hareketi kendi gücünün elverdiği ölçülerde frenleyebilmenin uğraşında. Üstelik kendi gücünün bu konuda yetersiz kalacağını hesapladığından ilan ettiği programı çerçevesinde solun tüm kesimlerinin birlik oluşturmasını öneriyor. Ve bu noktada sosyalistlerin birlik özlemini gıdıklıyor.

Belki *Uluslararası Uzlaşma*'nın değil ama, *Milli Uzlaşma*'nın Türkiye'deki ikinci 'sosyalist' bileşeni de SP. Böyle olmasının nedeni SP'nin bakış açısının ÇKP'nin uluslararası bir çekim merkezi olmaktan çıkmasından bu yana giderek artan ölçüde millicileşmiş olması. Görünürde *Milli Uzlaşma*'ya şiddetle karşı bir konuma gelmiş gözüküyor. Daha kısa bir süre öncesine kadar DYP ve RP gibi partilerle yeni bir anayasa için ortaklık önerisinde bulunurken, birdenbire Ulusal Hareketin baş destekçisi kesiliveriyor. Hem biri hem öteki. Politikası hiç inandırıcı gözükmüyor. Aslında Ulusal Hareketi *Milli Uzlaşma* zeminine çekebilmek sevdasında. Kemalizm konusunda hiçbir özeleştiri yapmamış bir partinin geçmişte Türk hareketi içinde oynamış olduğu Truva Atı rolünü bu kez Kürt hareketi içinde oynamaya kalkışmış olması şaşırtıcı değil. Kısa vadeli çıkarların herşeyin üstüne çıktığı bir önderlik.

Milli Uzlaşmanın Çelişkileri

12 Eylül burjuvazinin kısa ve orta vadeli çıkarlarına çözüm getirebilmek açısından zorunlu bir müdahaleydi. Ama her askeri diktatörlük rejimi gibi o da beraberinde burjvazi için bile katlanılması önemli zorluklar taşıyan bir siyasal zemin depremine yol açtı. Nitekim bu dönem zarfında, başta burjuva siyasi partileri olmak üzere hemen tüm burjuva kurumları büyük tahribata uğradı. Burjuvazi bu işten "ağrımakta olan azı dişinin çekilmesinden hoşlanacağı kadar mutluluk duydu" Devrimci olmayan bir dönemde politik egemenliğini kendine bağlı kurumlarla (siyasi partiler, polis, vb.) sürdürmeyi hep tercih edecek olan burjuvazi, 12 Eylül öncesinin öndevrimci ortamında bu kurumların içine düştükleri açmazları gördüğünden askeri diktatörlük çözümüne katlanmak zorunda kaldı. Tabii kendi 'özerk' dinamikleriyle harekete geçen bu askeri rejim de sosyalist hareketi beklediğinden daha kolay ezip geçince karşısında sadece burjuva partilerinin muhalefetini buldu. Ve işte o za-

man da kendi silahının bir anlamda kendi organlarına karşı yöneldiğini hissettiğinde askeri rejime karşı ANAP alternatifini gündeme getirdi burjuvazi. Başlangıçta bunda başarılı da oldu. Askeri diktatörlük geleneksel burjuva partilerine karşı her türlü iletişim araçlarını da kullanarak öyle bir salvo atışına geçmişti ki, bünyesinde "dört eğilimi" barındıran ANAP meydana gelen toprak kaymasından yararlanarak iktidara yerleşiverdi. Ama günümüzde ne ANAP dayandığı amorf kitleyi kontrol altında tutabiliyor ne de diğerleri eski güçlerine varabildiler. Açıkça belirtmek gerekirse RP dışında hiçbir burjuva partisi sağlam bir temele oturabilmiş değil hâlâ. 1987'den bu yana yapılagelen halkoylamalarında, genel ve yerel seçimlerde elde edilen sonuçlar ANAP dahil belli başlı burjuva partileri arasında hızlı bir akışın sürdüğünü gösteriyor. Bu partilerin hiçirinin destekçileri sempatizanı oldukları partiye güvenle yönelemiyorlar, sürekli bir çekingenlik içindeler. Bu çekingenlik ise burjuvazinin partilerine yüklediği misyonu zayıflatıyor. 12 Eylül öncesi politik kutuplaşmada çok daha kararlı bir seçmen desteğine sahip olmalarına rağmen kitleleri denetimleri altında tutma imkânını ellerinden kaçırmış olan bu partiler, şimdi bu konuda daha da etkisizler.

Milli Uzlaşma dönemi kitleleri alabildiğine denetimleri altında tutabilecek burjuva ve burjuva 'sosyalist' siyasal yapılanmalara ihtiyaç duyuyor. Bu sağlanamadığı takdirde *Milli Uzlaşma*'nın başarıya ulaşma şansı çok zayıflayacak. Ama bunun sağlanabilmesi için de kısmi ve denetimli bir politik açılıma yönelmek kaçınılmaz. İşte *Milli Uzlaşma* bu duruma bir çözüm getirebilmek için gündeme geliyor. Ancak bu politik açılımın kısmi niteliğini kaybetmemesi için de kaba güce dayalı burjuva kurumlarının yanısıra ideolojik işlevi ağır basan burjuva kontrol mekanizmalarına gerek var. *Milli Uzlaşma*'nın başlıca çelişkisi sistemin emniyet supaplarını oluşturacak bu örgütlülüklerin, var olan zayıflıkları göz önüne alındığında, politik açılım sürecinin önceden çizilmiş sınırlarının zorlanmasına seyirci kalabilecekleri gerçeğidir.

Daha önce 12 Eylül askeri diktatörlüğünün işçi sınıfı hareketiyle ezilen ulus hareketi üzerindeki kısmi zaferinden söz etmiştik. Askeri rejim her iki hareketin de özellikle öncü güçlerine karşı bir imha planı yürütmeyi hedefleri açısından yeterli gördü, zaten burjuvazi açısından da daha fazlasına gerek yoktu. Dolayısıyla 12 Eylül'le birlikte ne Türkiye işçi sınıfı mutlak bir atomizasyon süreci yaşadı ne de ulusal hareket topyekun bir yenilgiye uğradı. Bunun başlıca iki göstergesi var:

a) Türkiye işçi sınıfı açısından: Türkiye işçi sınıfı hareketinin tanık olduğu en yoğun kitlesel katılımlı işçi eylemliliği geçtiğimiz baharda

gerçekleşti. Bu eylemliliğin Türk -İş'in ve 12 Eylül rejiminin yöneticiler düzeyinde bile baskı altına almadığı nispeten daha gerici sendikal örgütlenmelere bağlı işçilerce yürütülmüş olması önemlidir. Kamu sektöründe yer alan bu işçiler Türkiye işçi sınıfının örgütlü çoğunluğunu temsil ediyorlardı ve 12 Eylül döneminin fiziki basıncını üzerlerinde fazlaca hissetmemiş olduklarından eyleme geçmede daha cesur davrandılar. Askeri rejimin baskılarından yılmış olan DİSK'li işçiler doğal olarak daha çekingen davrandılar ve söz gelimi, 15-16 haziran 1970'te Türk-İş üyesi işçilerin kendilerine sunmuş oldukları desteğin bir benzerini gösterip dayanışmayı yaratamadılar.

b) Ezilen ulus hareketi açısından: Askeri diktatörlük ezilen ulus hareketinin zayıf önderliklerine karşı öyle sert bir saldırıya geçti ki, kısa bir süre sonunda Türkiye sosyalist hareketinin önderlikleri gibi bunların da gücü kısa sürede kırılıverdi. Ama daha askeri diktatörlüğün en güçlü olduğu dönemde başlayan bir direniş giderek kitlesel destek de kazanarak rejimin zaafiyetini gözler önüne seriverdi.

Şimdi görülen o ki, Türk-İş bürokrasisi Türk-İş tabanını kontrol altında tutamıyor. Eski DİSK bürokrasisi imha edilmiş olduğundan, bu sendikanın üyesi işçiler dağınık ve moralsiz olmakla birlikte yeni bir kitlesel seferberlik anında bahar eylemleri sayesinde özgüven kazanmış olan kamu sektörü işçilerinin peşinden sürüklenmekle kalmayıp mücadelede onlardan daha ileri saflara sıçrayabilirler. Ve bütün bunlara ek olarak Ulusal Hareket denetim altına sokulamamış durumda. İşte bütün bu sorunların çözümünün salt burjuva yapılanmalarla gerçekleşemeyeceğinin bilincinde olan burjuvazi yeni 'sosyalist' alternatifleri de *Milli Uzlaşma* zemininde yedek güçler olarak devreye sokabilmenin telaşını yaşıyor. Uluslararası burjuvazinin İspanya, Portekiz, Yunanistan (1974) ve İran (1979) deneyimlerinden çıkarttığı dersler bu yöndedir. Bilindiği gibi 1974 yıllarında Portekiz, İspanya ve Yunanistan'daki kitlesel yükselişi denetim altına almada burjuva kurum ve partilerinin son derece yetersiz kalmış olması burjuvazinin bürokratik işçi partileriyle burjuva işçi partilerinin yardımından medet ummasına neden oldu. Özellikle Portekiz'de süratle proletarya diktatörlüğüne yönelen süreç, kendilerine bağlı kitleleri kontrol altında tutabilen Sosyalist Parti ile Komünist Parti'nin bilinçli çabalarıyla burjuva demokrasisi sınırları içinde hapsoldu. Dolayısıyla bu partiler burjuva sisteminin tümden yıkılmasının önündeki en önemli engeli oluşturdular. Ama bunu gerçekleştirebilmek için kitlesel desteklerinin olması gerekiyordu ki, bu da vardı. İran'da tam tersine bir süreç yaşandı. İşçi ve halk hareketini kontrol altında tutabilecek hiçbir reformist örgütlülük olmayınca, yük-

selen hereketin önderliğini eline geçiren radikal islamcı hareket Şah rejimini deviren büyük devrimin öncüsü oluverdi. Muhtemelen o müthiş devrimci durumda güçlüce bir devrimci Marksist hareket bu politik devrimi gerçek bir proleter devrimine dönüştürebilirdi. Gene de emperyalizme ciddi bir geçici darbe indiren İran devrimi, eğer kitleleri kontrol altında tutabilecek güçlü bir TUDEH'in varlığıyla örtüşseydi, muhtemelen Şah rejim belki biraz liberalleşecek ama yıkılmayacaktı.

Milli Uzlaşma ciddi bir tehlikeye karşı gündeme geliyor. Ufak bir paralellik kurmak yanlış olmazsa, patlamaya yol açabilecek bir hoşnutsuzluğu gidermek için gündeme getirilmek istenen bir Glasnost'tur bu. Tabii bu her benzetme gibi kısmi bir doğruluk payı taşıyor. Çünkü kapitalist ülkelerde burjuvazinin manevra alanları işçi devletlerindeki bürokrasininkinden çok daha fazla. Nitekim yalıtılmış bürokrasi direnebilmek için salt kendi örgütlülüğüne dayanmak zorunda, oysa burjuvazinin yanında başta emperyalizm olmak üzere, tüm yerel egemen sınıflar, onların partileri ve üstüne üstlük yardımcı güçler olarak "sosyalist" partiler var *Milli Uzlaşma*'dan yana tavır alabilecek.

Ama bütün bunlara rağmen *Milli Uzlaşma,* burjuvazi ve TC devleti açısından ciddi tehlikeler de taşıyor. Herşeyden önce dünya durgunluğunun derinleştiği bir bunalım bağlamında Türkiye burjuvazisi işçi sınıfına ve emekçilere yeniden kemer sıktırmak zorunda kalacak. Bu ise, kitle hareketlenmesini merkez sol partiler (SHP, DSP) ve olası bir legal TBKP aracılığıyla evcilleştirme taktiği ile çelişki yaratacak. Kuşkusuz bu durum söz konusu yönelişi derhal paramparça edecek değildir, ama burjuvazinin yeni yönelişinde önemli çatlaklar yaratacağı kolaylıkla söylenebilir.

TBKP ve benzeri partilerin kuruluşu, diğer değişkenler aynı kaldığı takdirde, sınıflararası güç dengesinde köklü bir değişiklik anlamına gelmeyecektir. Ancak yeni açılımın çalışma alanlarında işçi sınıfını temel alan devrimci Marksistlerin becerikli bir faaliyet göstermesi, *Milli Uzlaşma*'nın silahlarının kendisine dönmesine yol açabilir. Bu da, işçi sınıfının toparlanmasına, hatta sınıf hareketinin yeni bir yükselişine kanallar açarak sınıflar dengesini sarsarabilir.

Gene Ulusal Hareket bağlamında, ulusal hakların bir ölçüde de olsa tanınması, bir yandan belirli bir yumuşama ortamı yaratırken bir yandan da ulusal bilincin daha güvenceli bir ortamda mevziler kazanmasına neden olabilir. Uluslararası ya da ulusal siyasal veya askeri konjonktürde bir değişiklikle birlikte bu, mücadelenin daha üst bir düzeyde yeniden sertleşmesine de neden olabilir.

Özetle, emperyalizme bağımlı Türkiye sermayesinin doğası, büyük sermayenin politik egemenliğinin dayanaklarının niteliği, Türkiye'nin dünya sistemi içindeki yeri, vb. etkenler, Türkiye burjuvazisinin bir *Milli Uzlaşma* temelinde toplumsal ve politik istikrarı sağlamlaştırmasını son derece zorlaştırmaktadır. Ama, yine de gerek işçi sınıfı hareketi, gerekse Ulusal Hareket açısından *Milli Uzlaşma*'nın oyununu bozmanın önkoşulu, proleter devrimci ve ulusal kurtuluşçu hareketlerin durumu doğru bir tarzda kavrayarak uygun taktikler izlemesidir. Son yıllarda dünya devrimci hareketinin, özellikle emperyalist-kapitalist sistemin egemenliği altındaki bölgelerinde, yani aralarında Türkiye'nin de yer aldığı oldukça gelişkin işçi sınıflarına sahip ülkelere (Brezilya, Arjantin, Venezüela, Şili, İspanya, G. Kore, Mısır, vb.) doğru kaymış olması, sınıf mücadelesi süreci içinde devrimci önderliklerin en azından Sovyet devrimi ile kıyaslanabilecek çok ayrıntılı ve incelikli Leninist taktiklere başvurmasını gerektiriyor. Çin, Vietnam ve Küba devrimlerinde olduğu gibi ağırlıklı olarak köylülere dayalı askeri gücün oluşturulmasıyla - fazla ince taktiklere gerek kalmaksızın iktidarın zaptı mümkün değildir. Çünkü bu ülkelerin hepsinde işçi sınıfı temelli ve dolayısıyla kent ağırlıklı bir hareket gelişmektedir.

Şu noktanın altının çizilmesinde özel olarak yarar var: *Milli Uzlaşma'nın yarattığı açılımın doğurduğu her gedik sonuna dek sömürülmeli, uzlaşmacı siyasal güçlere tanınan haklar devrimci güçler tarafından da kullanılabilmelidir. Önümüzdeki dönemde devrimci güçler bir sırat köprüsünden geçecekler: Becerilmesi gereken, Milli Uzlaşma'nın 'meşru' yelpazesine eklemlenmeden açık alanları işçi sınıfının, emekçilerin ve ulusal hareketin seferber edilmesi yolunda sonuna dek kullanmaktır. Bu sağlanamadığı takdirde Milli Uzlaşma'ya muhalefet eden tüm güçler marjinalize edilerek ezilecektir.*

II.

Sosyalist Harekette Yeniden Kümelenme

Gerek 12 Eylül yenilgisinin yarattığı sarsıntı, gerekse yozlaşmış işçi devletlerinde ortaya çıkan antibürokratik politik devrim başlangıçları, (ki bunlar, devrimci Marksist bir önderliğin oluşması halinde işçi sınıfının politik devrimine, aksi takdirde kapitalist restorasyona götürecektir) Türkiye'de sosyalist hareketi geçmişiyle, pratiğiyle, teorisiyle ciddi bir hesaplaşmaya sürükledi. Bu hesaplaşma ve gözden geçirme süreci, bir dizi sorunda önemli tavır değişikliklerini gündeme getirdi. Teorik/ideolojik alanda işçi sınıfının öncülüğü, proleter demokrasisi, partiiçi

demokrasi, SSCB'nin ve öteki yozlaşmış işçi devletlerinin doğası, Stalinizm sorunu, sosyalizmi inşa yöntemleri, emperyalizmin niteliği, devrimlerin kaderi, kadınların ezilmesi, vb. Pratik politika açısındansa, sağ siyasal güçlerle ilişkiler, AT ve NATO'ya karşı tavır, Kürdistan'a bakış, vb. bir dizi sorunda birçok hareket içinde ciddi tartışma ve dönüşümler yaşandı, yaşanıyor.

Gerek Türkiye'de benimsenecek politik hat, gerekse uluslararası teori ve politika sorunları açısından bakıldığında Türk solundaki mevcut ve olası kümelenmeyi belirleyen *dört ana alan* ya da *eğilimden* söz edilebilir. Böyle bir sınıflandırma, mevcut ya da olası kümelerin herbirinin bu eğilimlerden birine ya da diğerine tekabül ettiği anlamına gelmez. Burada önemli olan, çeşitli kümeleri belirleyen ana eğilim ya da alanları tespit etmektir. Kısacası, bu sınıflandırma, kümelenmeyi kavramaya yönelik bir soyutlamaya dayanmaktadır.

A) Reformizm Alanı:

Kuşkusuz günümüz Türkiye'sinde *Reformizm Alanı*nın sınırlarını çizerken, bu alanın çerçevesinin içine burjuva reformizmini katmayacağız. Yani sözde "sosyal demokrasi"yi bu alanın dışında tutacağız. Gerçi özellikle son dönemde bu alanın en billurlaşmış somutlaşması olan Milli Uzlaşma anlayışı, burjuva reformizmiyle "sosyalist" reformizm arasındaki-zaten ince olan-duvarı ortadan kaldırma yönünde önemli adımlar atmıştır ama, son tahlilde işçi hareketi içinde yer almaya devam etmesi onun burjuva reformizminden ayrı tanımlanmasını gerekli kılıyor. Reformizm alanı her zaman bir sınıf işbirliği alanıdır. Bu alan, bugünkü Türkiye'de ağırlıklı olarak SBKP'nin uluslararası politikasının bir izdüşümü niteliğini taşıyor. Ama hiç şüphesiz Türkiye'deki 'sosyalist'reformizmin tek varyantı bu değildir. Geçmişte olduğu gibi, bugün de, SBKP'den bağımsız olarak bu reformizm alanını işgal eden başka çizgiler de vardır. Fakat eskisinden farklı olarak, bugün bu çizgiler bile *Milli Uzlaşma* anlayışının yörüngesine girmiş bulunuyorlar.

Bu alanın bileşenlerinden bazıları burjuvazi ile işbirliğini *her düzlemde* ve *derhal* başlatmaktan yana, bazıları çeşitli durumlarla karşı karşıya kalındığında ve "sırası" geldiğinde bir işbirliğini önermeyi *saklı* tutmakta, bazıları ise şimdilik buna çok karşı gözükmekle birlikte *ileride* burjuvazinin bazı kesimleri ile ittifakı öngörmektedirler. Sınıf işbirliğinin en felaketli sonuçlar verebileceği an, mücadelenin keskinleşmekte olduğu dönemlerde ortaya çıkacağından, reformizmin şu anki bileşenlerinin kendi aralarındaki farklılaşmanın, bu alanın bileşenlerini değiştirmediği kanısındayız. Ama gene de şu saptamayı önceden yapmak-

ta yarar var: Sınıf mücadelesinin yükselmesi ile birlikte, reformizm alanının şu sıralar sol kanadını oluşturan bazı kesimlerin gelecekte devrimci pozisyonlara geçebilmeleri mümkün olduğu gibi, aynı durumlarda bazı merkezci akımların kısa vadeli çıkarlarını ön plana geçirerek reformizm alanına yönelmeleri de söz konusu olabilir. Uluslararası sınıf mücadelesinin tarihi bu tür örneklerle doludur. Son olarak, reformizm alanının ana belirleyeni, açık bir politik faaliyette bulunma istemi *değil,* devrimci bir programa ısrarla yönelmemektir.

B) Popülizm Alanı:

Toplumsal tabanı ve gücü büyük kentlerin yarı-proleter kitlelerinden, taşra kenti ve kasabalarının çöküntü içindeki küçükburjuvazisinden ve öğrenci hareketinden kaynaklanan *devrimci küçükburjuva sosyalizmi,* Türkiye sosyalist hareketi içinde *Popülizm Alanının* en fazla beslendiği yerdir. Türkiye'nin toplumsal yapısından da güç alan Popülizm alanının kısa sürede ortadan kalkabileceğini sanmak yanıltıcı olur. Türkiye'nin toplumsal formasyonu bu alanı daha uzun süre besleyecekmiş gibi gözüküyor. Reformizm alanı ile ilgili olarak yaptığımız ayrımı Popülizm alanına da uygulamak zorundayız. Yani sözünü ettiğimiz bu Popülizm alanı, mevcut ya da olası bir burjuva Popülizmi alanı değil, bizzat sosyalist hareket içindeki bir popülizm alanıdır. Türkiye sınıf mücadelesinin yakın geçmişine damgasını vuran bu alanın, dün olduğu gibi bugün de iki potansiyel bileşeni vardır: Popülist yönelimine çok daha tutarlı bir biçimde bağlı kalarak *kitleci* niteliği ağır basan bileşeni ile tüm Popülist retoriğine rağmen oldukça sekter *'öncücü'* bileşeni.

Bu alanın Türkiye sosyalist hareketi üzerindeki etkisinin ortadan kalkması önümüzdeki dönemin sınıf mücadelesi süreci içinde devrimci işçi hareketinin reformizm alanını büyük ölçüde *daraltması* ile mümkündür. Çünkü sosyalist Popülizm, reformizme duyulan tepkiden kan topluyor. Sosyalist hareket içindeki Popülizm eğilimleri ancak bu alan daraltması durumunda tarih sahnesini terk edecek ve devrimci işçi hareketiyle bütünleşecektir.

C) Merkezcilik Alanı:

Çok kısa ve öz bir tanımla *Merkezcilik Alanı,* devrimci Marksizmle reformizm arasında salınan alandır. Her alan gibi, bu da, ifadesini programında ve eyleminin muhtevasında bulur. Her ne kadar Türkiye sosyalist hareketi yelpazesinde klasik tanıma uygun bir merkezcilikten söz etmek zorsa da, yerel özgüllükler, bize, bu tanıma yakınlaşan bir alanı tanımlama imkanını sunuyor. Merkezciliğin temel ögelerinden birisi yüzünü işçi sınıfına dönmüş olmaktır. Önümüzdeki devrimin niteli-

ğini belirlemede bu öge tayin edici bir rol oynayacaktır. Türkiye'de merkezcilik eğilimini taşıyan grupların önemli bir bölümü geçmişte popülist pozisyonlarda yer alanlardan oluşmaktadır. Ama merkezci alana varmak için daha önce zorunlu olarak Popülizm alanında yer almış olmak gerekmez. İşçi sınıfına dönük Reformizm alanından da Merkezci alana kaymak mümkündür. Türkiye sosyalist hareketinde bunun örneklerine de tanık olunuyor. Türkiye'de yanılsamalara neden olan bir anlayış sonucu, "sosyalist" ülkeler arasındaki kamplaşmalarda tarafsız ya da nispeten bağımsız kalan gruplara merkezci anlamına gelmek üzere "orta yolcu" denilmektedir. Gerçekte böyle bir merkezcilik tanımı yoktur, çünkü dünya çapında böyle kamplaşmalar yaşanmazdan önce de merkezcilik vardı. Kaldı ki bu kamplaşmalar esasen devrim kampıyla reform kampı arasındaki bir ayırıma değil çeşitli bürokratik işçi devletleri bürokrasileri arasındaki *çıkar* farklılıklarına dayanıyordu.

Dünya çapında devrimci Marksizm ile reformizm varlıklarını sürdürmeye devam ettikçe merkezcilik de var olmaya devam edecektir. Bu, sınıf mücadelesinin keskinleştiği her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de böyle olacaktır. Çok doğal olarak devrimci Marksizmin alanı genişledikçe merkezciliğinki daralacaktır. Ama *Merkezcilik* alanının da kısa sürede yok olmasını beklememek gerekir. Bu alanın bir diğer önemli belirleyeni de enternasyonal örgütlenme konusundaki ikircikliliktir; dünya proletaryasının uluslararası burjuvaziye karşı bir dünya partisine gereksinim duyacağı konusundaki kuşkudur. Bu anlayış ise, merkezci akımları sınıf mücadelesinin yükseldiği anlarda kolaylıkla *ulusalcı* yönelişlere sevkedebilir. Yukarıda Merkezcilik alanıyla "orta yolcu"luk arasındaki farkı belitmiştik. Ama, gene de, Türkiye'de en azından yakın döneme kadar klasik anlamda bir merkezciliğin olmadığını gözönüne alarak, yanılsamalı da olsa, buna en yakın örneği "orta yolcu"luğun oluşturmuş olduğunu ifade edebiliriz.

Bu bağlamda "sosyalist" ülkeler arasındaki bölünme ve çatışmaların geçtiğimiz otuz yıllık dönemde hatırı sayılır "orta yolcu" grupların ve hareketlerin Türkiye'de de gelişimine imkân tanıdığı açıktır. Ama içine girdiğimiz konjonktür bu tür imkânları ne Türkiye'de ne dünyada yeniden güçlendirme araçlarını sunmaktadır. Şimdiden görülebildiği kadarıyla, önümüzdeki dönemde ilerisi için umut vaad eden "orta yolcu" grupların güçlenme olasılıkları oldukça düşüktür. Ve örneğin Türkiye'de bir önceki dönemde yerel örgütlülüklerin güçlenmesi açısından neredeyse bir avantaj haline gelmiş olan "orta yolcu" pozisyonlar, günümüzde her zamankinden daha fazla devrimci Marksizme ya da reformizme yönelmek zorunda kalacaklardır.

Merkezcilik alanının çerçevesi ile ilgili olarak belirtilmesi gereken son nokta, bu alanın aslında son derece kaygan, sınırları kolaylıkla çizilemeyen ve geçici bir alan olduğudur. Nitekim tarihte devrimci durumlarla karşı karşıya kalındığında birçok merkezci hareket veya partinin devrimci Marksist pozisyonlara geçtikleri görüldüğü gibi, benzer anlarda birçok devrimci Marksist partinin de merkezciliğe kaydığı ve proleter devriminin yasalarına uygun politikalar ileri süremediğine tanık olunmuştur.

D) Devrimci Marksizm Alanı:

Yerel ve evrensel ölçekte burjuvazi ve emperyalizmle her türlü sınıfsal işbirliğinin reddi; proleter devriminin ulusal arenada başlayıp uluslararası arenada muzaffer bir sosyalist devrimle tamamlanabileceği kabulü; bürokratik rejimlerdeki çözülmenin, stalinist "tek ülkede sosyalizm" veya "milli komünizm" politikaları nedeniyle günümüzde kapitalist restorasyon tehlikesini doğurduğu tahlili; iktidarın proletarya tarafından fethedildiği ülkelerde sosyalizmin inşasına başlanabileceği, ama kapitalistemperyalist sistem dünya çapında yıkılmadıkça bu inşaın tamamlanmayacağı ve dolayısıyla dünya sosyalizmini işçi sınıfının kendi eseri olacak bir dünya sosyalist devrimi süreciyle gerçekleşebileceği anlayışı Türkiye'de ve dünyada *devrimci Marksizm* alanını oluşturur. Bu anlayışın doğal bir uzantısı, sosyalizme ancak ulusal ve uluslararası düzlemde örgütlenmiş bir devrimci Marksist Enternasyonal aracılığıyla ulaşılabileceği görüşüdür. Bu alanın uluslararası düzeyde örgütlü tek bileşeni Trotskizmdir.

Kuşkusuz bugün biçimlenmekte olan kümelenme kemikleşip nihai halini almış durumda değil. Yakın gelecekte ortaya çıkabilecek gelişmeler, aynı kümede yer alan akımların birleşmesiyle sonuçlanabileceği gibi, farklı kümelerdekilerin de birbirine yakınlaşıp birleşmesine veya daha da uzaklaşmalarına yol açabilir. Dünyadaki ve Türkiye'deki sosyalist hareketlerin ayaklarının altındaki toprağın kaymaya devam etmesi bu kümelenmelerin içiçe geçmelerinin veya kesin ayrışmalarının motor gücünü oluşturuyor. Hiçbir şey yerli yerine oturmuş değil ve bu bir süre daha böyle devam edecek.

Ayrıca özgül süreçler de özgül dinamikler yaratabilir. Bunların gözardı edilmemesi gerekir. Herşeye rağmen Birlik sürecinin önümüzdeki dönemde nasıl billurlaşacağı yakın geleceğin politik, ideolojik, teorik ve pratik mücadeleleri tarafından belirlenecek. Burada ise devrimci Marksizme ve özellikle Trotskizme büyük görevler düşüyor.

III.

Devrimci Birlik Süreci ve Devrimci İşçi Platformu

İlk bölümde açıklamaya çalıştığımız *Milli Uzlaşma* döneminin Türkiye'de yürürlüğe konulmasına çok az bir zaman kaldığı gerçeğinden hareketle, bu olumsuz ama çelişkili süreci içinden yakalayarak tersine çevirebilecek bir devrimci dinamiği harekete geçirebilmenin mümkün ve kaçınılmaz olduğu kanısındayız.

Milli Uzlaşma'nın burjuva bileşenlerine 'sosyalist'bileşenlerinin de eklemlenmesi halinde Türkiye işçi sınıfı hareketiyle ezilen ulus hareketlerinin uzun yıllar altından kalkamayacakları bir edilgenlik ve burjuva çözümlerin peşinden sürüklenme sürecine kapılacakları açıkça gözleniyor. Bu olumsuz gidişe uluslararası düzlemde nasıl karşı çıkıp direnmek gerekiyorsa, yerel düzlemde de aynı şekilde karşı koymak gerekir. Buna, uluslararası ölçekte verilmesi gereken yanıt, bir dünya devrimci işçi kutbu, cephesi ve partisidir. Türkiye'de kısa vadede atılması gereken adım da bir *devrimci işçi platformu*'nun oluşturulması olacaktır. (Bu adlandırma *yönelişi* göstermesi bakımından önemlidir. Gerekirse daha uygun bir adlandırmaya da pekâlâ gidilebilir). Mevcut durumda Türk solu içinde *Milli Uzlaşma* politikasına karşı çıkan grup ve çevrelerin varolan sosyalist kadrolar içinde azımsanmaması gereken bir nicelik oluşturdukları kolaylıkla söylenebilir. İşçi hareketiyle ezilen ulus hareketini etkileyebilme açısından son derece yetersiz olan bu kadroların birleşik mücadeleleriyle kısa sürede önemli bir sıçrama yapabilme şansına sahip olduklarını şimdiden görmek gerekiyor. Ayrıca, yukarıda açıklamaya çalıştığımız yeniden kümelenme dönemi bağlamında bunun olanaklı olduğu kanısındayız. Türkiye'de *Milli Uzlaşma* yönünde hareket etmeye yönelen reformist sosyalist akımların dünyanın başka ülkelerindekilerle kıyaslandıklarında oldukça önemsiz ve cılız bir kitlesellik taşımaları devrimci kutbun en büyük avantajı olmaya devam ediyor. Ancak bu geçici avantajın doğru kullanılamaması halinde kısa sürede büyük bir dezavantaja dönüşme riski de vardır. O halde öncelikle yapılması gereken, orta vadede bir devrimci işçi partisinin yaratılmasını hedefleyen ve *Milli Uzlaşma*'nın karşı kutbunu temsil edecek *devrimci işçi platformu*'nun kurulmasıdır.

BTDK (Birlik Tartışmaları Düzenleme Kurulu)'nın önüne koymuş bulunduğu ilk hedef *Milli Uzlaşma*'dan yana görüşlerle bunun karşı kutbunu oluşturanlar arasında sağlıklı bir tartışma ortamının yaratılma-

sıydı. Şimdiye kadar yürütülen faaliyetten, bu hedefin, bütünüyle olmasa bile, büyük ölçüde gerçekleştiğini kabul etmek gerekir. Bu ise, BTDK'nın işlevinin olumluğunun açık bir göstergesidir.

Ancak unutmamak gerekir ki, BTDK bünyesinde yürütülen tartışmalarda taraflar arasındaki görüş farklılıklarının berraklaşıp çıplak bir görünüm almasının övüncü, kendilerini devrimci olarak tanımlayarak reformizm ve onun güncel politikası olan *Milli Uzlaşma* ile aralarında oldukça net bir ayırım çizgisi çeken kesime ait değildir sadece. Nitekim tartışmalar boyunca BTDK'nın TBKP kanadı hemen hemen yalnız başına kalma pahasına da olsa *Milli Uzlaşma*'ya dayalı görüşlerini hiçbir yanlış anlaşılmaya meydan vermeyecek bir kesinlik ve kararlılıkta savunagelmiştir. Kendi görüşleriyle karşı kamp arasında herhangi bir uzlaşma zemini aramamış olması nedeniyle TBKP'yi eleştirmek mümkün değildir. Aynı durum karşı kutup için de söz konusudur. Bu kutbun bir uzlaşma ara formülü aramayan bileşenleri de tuttukları pozisyonlarında haklıdırlar. Eğer tarafların önümüzdeki döneme ilişkin olarak ileri sürdükleri politikalar birbirlerine bu ölçüde aykırı düşmeseydi, kuşkusuz bu durumda birlik meselesiyle ilgili uzlaşmalara yanaşmamak yadırganması gereken sekter yaklaşımlar olurdu. Oysa iki yaka arasında varolan derin bir uçurumdur. Ve derin uçuruma rağmen iki yakayı derme çatma bir köprüyle birleştirmeye çalışıp üzerinden tanklar geçirmeye çalışmak mutlu sona ulaşmanın en pratik ve kestirme yolu olmazdı. Bu noktada en fazla düşünmesi gerekenler ara çözüm formülleri arayışlarını sürdürmeye çalışanlardır. "Birlik ve ayrılık, programa ve politik görevlere bağlı iki yöntem oluşturur. Her derde deva organik birlik boş umutlarını *kararlılıkla* yıkmamız gerekir. Bize göre işçi sınıfının birliği ancak devrimci bir temelde gerçekleştirilebilir. Bu temel ise devrimci bir programdır." (L. Trotskiy, *Oeuvres*, Cilt IV., s. 193) İşte BTDK'nın *Milli Uzlaşma*'ya karşı olan kutbunda yer alanların TBKP'ye oranla zaafı da tam bu noktadadır. Çünkü sonuç itibariyle sosyalistlerin büyük çoğunluğu tarafından reddedilse de TBKP'nin bir programı vardır ve *Milli Uzlaşma* döneminin startı verildiğinde işçi sınıfına ve geniş emekçi yığınlarına yönelecek politikalarla bu politikalara denk düşen taktikler ancak bir programdan türetilebilir. Programsız bir kalabalık Okyanus ortasında kalmış radarsız bir transatlantik gibidir. Ondan çok daha mütevazı ve fakat radarlı bir yolcu gemisi karaya ulaşmanın yolunu milyon kez daha kolaylıkla bulacaktır. Bize göre bu zaafı ortadan kaldırmanın yolu devrimci bir işçi partisine varmak için üç ayaklı bir strateji izlemesi gereken bir *Devrimci İşçi Platformu*'nun oluşturulmasıdır. Bu stratejinin ayakları şunlardır:

a) Programatik Tartışma Ayağı:

Milli Uzlaşma anlayışı doğrultusunda davrananlarla ayrışma süreci yaşandıktan sonra (bu tartışmanın 'tüketilmesi' mart sonu olarak saptanmış durumda) devrimci bir programın inşaına yönelik programatik tartışmanın süratle başlaması gerekir. Her ne kadar devrimci bir programa varmanın yolu ilk elde *Milli Uzlaşma* anlayışını doğrudan karşısına almaktan geçiyorsa da, bütünsel bir programın (yani organik birliği sağlayacak) vücut bulması için bu yeterli değildir. Diğer bir ifadeyle *Milli Uzlaşma*'ya karşı çıkmak gerek şarttır, yeter şart değil. Böyle bir programatik tartışmada devrimci Marksistler *Milli Uzlaşma*'ya ve *Uluslararası Uzlaşma*'ya varan yerel ve uluslararası sınıf işbirliği politikalarının öncüllerinin çok daha eskilere dayandığını belirtecekler ve ilk elde bu politikalara karşı sağlam bir savunma mevzii yaratabilmek için 3. Enternasyonal'in ilk dört kongresinin devrimci hattını bir başlama noktası olarak sunacaklardır. Hangi gerekçeyle olursa olsun ('tek ülkede sosyalizm', 'milli komünizm'veya 'sosyalist anavatanın korunması' kaygılarıyla) burjuvazinin çeşitli kesimleriyle girişilmiş ittifak, koalisyon veya cepheler reddedilmelidir. Yaşanan uzun tarihsel sürecin kanıtladığı gibi bu *sınıf işbirliği* anlayışının reddedilmesi kaba bir dogmatizm ve kitabilik değildir. Tam tersine Marksizmin günümüze kadar uzanan *en canlı* mirasıdır.

Bununla tamamen bağlantılı olan ikinci konu *Enternasyonalizm*'dir. Trotskistlerin Enternasyonalizm'den anladıkları çeşitli ülkeler partilerinin, hareketlerinin birbirleriyle basit bir işbirliği ve yardımlaşma içinde bulunmaları değildir. Bu soyut bir Enternasyonalizm'dir. Enternasyonalizm, dünya çapında örgütlenmiş emperyalizme karşı, dünya çapında örgütlenmiş bir işçi sınıfı partisini gerektirir. Ve böyle bir parti de, ulusal özgüllükleri önemle gözönünde bulundurmayı ne kadar önemserse önemsesin, sonuçta leninist bir anlayışla yukarıdan aşağıya örgütlenmek zorundadır. Dünya işçi sınıfı açısından bu hayati görevin ihmali bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da felâketli sonuçlar doğurmaya devam edecektir. Stalinizmin dünya işçi sınıfı hareketi üzerinde yaptığı en büyük tahribat enternasyonalizmi milliyetçiliğe teslim etmiş olmasıdır. Bu tahribat sonucunda iktidarı eline geçirmiş çeşitli Stalinist partiler, işi, birbirlerine savaş açmaya kadar vardırmışlardır (Çin-Vietnam, Vietnam-Kamboçya savaşları). Bu, 'milliyetçi' sosyalizm anlayışının vardığı en uç noktadır. Tarihin tanık olduğu en devrimci parti olan Bolşevik Parti, Enternasyonal'den bağımsız olarak düşünülemez. Lenin'in partisi tüm gelişimini Enternasyonal içindeki tartışmalara ve oradan edinilen deneyimlere borçludur. Aksini düşlemek bile imkansızdır.

Tabii böyle bir *Enternasyonalizm*'in ulusal özgüllükleri ziyadesiyle gözönünde bulunduracağını ve liberalizme varmayan bir iç demokrasiyi işleteceğini söylemeye bile gerek olmadığı kanısındayız. Trotskistlerin ödün vermeyecekleri ikinci konu böyle bir Enternasyonalizm anlayışıdır. Çünkü bu anlayışın reddi, Marksizmin dünya işçi sınıfına sunduğu en görkemli armağanın reddedilmesidir.

Geri Adım atılamayacak son bir nokta da *partiiçi demokrasi* meselesidir. Demokratik merkeziyetçi Bolşevik gelenek partiiçi eğilim ve geçici hiziplerin varlığını kabul eder. Eğilim ve hiziplerin varlığı kuşkusuz arzulanan bir durum değildir, çünkü partinin hareket kabiliyetini ister istemez zayıflatır. Ama sırf bu gerekçeyle eğilim ve hizip yasağına başvurmak ise her durumda kopuşlara ve ayrılmalara neden olacağından, çok daha tehlikelidir. Partinin örgütsel birliği eğilim ve hizip özgürlüğü ile sağlanabilir ancak. Partiiçi demokrasi azınlığın haklarının savunulmasıdır. Bu olmadığında giderek çoğunluğun da haklarının gaspedilmesi kaçınılmazdır. Tarihsel süreç bunun açık kanıtıdır. Trotskizm partiiçi demokrasi kazanımının savunusunu yapmaktan kesinlikle uzak duramaz.

Yukarıda sıraladığımız üç nokta leninist bir partinin *olmazsa olmaz* ilkeleridir. Bu, bunlar peşinen kabul edilmediği takdirde programatik tartışmaları sürdürmeyeceğimiz anlamına gelmez. Sadece bu ilkelerin yadsınması durumunda leninist partiden söz etmenin yersizliğini vurgulamak istiyoruz.

b) Eylem Ayağı:

Mart sonrası süreç için önerdiğimiz *Devrimci İşçi Platformu*'nun bir devrimci kutup olarak ayaklarından birinin de *Eylem* olduğu kanısındayız. BTDK sürecini tamamlayan devrimci kutup programatik tartışmaya bağlı olarak eylem alanını da oluşturmak zorundadır. Ancak sürecin bu halkasını yakalayabilmek için, Platform'un, *acil bir eylem programını* ivedilikle gündeme getirmesi gerekir. Böyle bir *eylem programını* oluşturma görevi Platformun omuzlarına bindirilmelidir. Çünkü bugüne kadar olduğu gibi, marttan sonra da programatik tartışmada varılmış olan düzey belirleyecektir bu programı. Bugüne kadar katedilen mesafenin uzunluğu bu girişimi becerebilmenin garantisi olarak görülebilir.

Açıktır ki, böyle bir eylem programının varlığı halinde, bu programı yaşama geçirecek bir yayın faaliyeti de kaçınılmazlaşacaktır. Böyle bir yayın faaliyetinin nasıl bir biçim alacağının ortaklaşa saptanması mümkündür. Ama bu noktada hiç gözden uzak tutulmaması gereken

şey, böyle bir yayın faaliyetinin kesinlikle bir eylem programı üzerine oturtulmasıdır.

c) Propaganda Ayağı:

Devrimci İşçi Platformu BTDK sürecini tamamlamış devrimci kutbun insanları çağıracağı Merkez olmalıdır. Devrimci İşçi Partisi'ne yönelik olarak faaliyette bulunacak Platform, propagandasını kendi adıyla sürdürmelidir. Katılabileceği eylem birliklerine, toplantılara, konferanslara kendi tespit ettiği temsilcilerini göndermelidir. Yapacağı basın toplantılarına, panellere, konferanslara, mitinglere kendi simgeleriyle gitmelidir. BTDK süreci sonrasında devrimci kutbun işçiler, emekçiler, öğrenciler ve tüm sosyalistler için bir çekim alanı haline gelebilmesi ancak böyle sağlanabilir. Propaganda ayağı ile ilgili olarak söylenenlerin gerçekleştirebilmesi için 'legalite sorunu'nun bir biçimde çözümlenmesi gerekir. Bunun formülünün ortaklaşa bulunabileceği kanısındayız. Ana hedefin, yani devrimci partinin gerçekleşeceği an'a kadar, *Devrimci İşçi Platformu*'nun tüm bileşenleri propaganda faaliyetlerinin merkezine Platformu yerleştirmelidirler.

Devrimci Parti Hedefine Varmak İçin

Devrimci İşçi Platformu'nun önüne koyması gereken hedefin devrimci bir programla donanmış bir devrimci işçi partisinin inşaı olduğunu daha önce belirtmiştik. Hedef böylece tespit edildikten sonra bu partinin ne tür bir faaliyet biçimini esas alacağını saptamak tâli bir sorun olmaktadır. Ancak şimdi tâli gibi gözüken bu sorunun ileride ne ölçüde yakıcı anlamlar kazanabileceğini önceden kestirmek mümkündür. Gene de, partinin faaliyetinin açık mı, kapalı mı yoksa yarı açık mı yürütülebileceği tamamen içine gireceğimiz politik konjonktüre göre düşünülmelidir. Böyle bir konjonktür tahlilinden bağımsız olarak belli şemaları (organizasyon modellerini) dayatmak hem gereksiz anlaşmazlıklara neden olacak hem de genel birlik sürecini olumsuz yönde etkileyecektir.

Sosyalist hareketin tarihsel dönemeci-1

Dünya solunda yeniden-yapılanma

Sungur SAVRAN

Türkiye'nin sosyalist hareketi sessiz bir fırtına yaşıyor. 12 Eylül yenilgisinin zemininde gelişen muhasebe süreci, teorik ve ideolojik, programatik ve politik sayısız kabulün sorgulanmasını da beraberinde getiriyor. Bu sorgulama ve özeleştiri birçok yapıda örgütlenme alanında da bir yenilenmenin gerekliliğine ilişkin tartışmalar doğuruyor. 1980 öncesi temellerde, eski örgütsel yapısını koruyarak mücadeleye devam etme amacıyla görünüşte kararlı biçimde yola çıkan nice çevre ve hareket, bir süre sonra tökezlemeye başlıyor, iç tartışmalar yoğunlaşıyor, yer yer kopuşlar yaşanıyor. Buna karşılık, özellikle Kuruçeşme adıyla bilinen "birlik tartışmaları platformu" çerçevesinde ortaya çıktığı gibi, farklı geleneklerden gelen sosyalist akımların bazıları arasında bir diyalog gelişiyor, ortak bir dil oluşuyor, görüşler yaklaşıyor. Buna benzer bir politik yakınlaşmayı AEP yanlısı hareketlerin kendi aralarındaki tartışmalarda da kısmen gözlemek olanaklı.(1) Bugüne kadar fırtınanın girdabının dışında kalmak için çaba göstermiş başka hareketlerin de bir süre sonra benzer bir yönelişe gireceğini şimdiden kestirmek güç

(1) Bunun son örneği için bk. "TKİH, TKP/ML Hareketi ve TDKİH'nin Komünistlerin Birliği Sorunuyla İlgili Ortak Açıklaması", Emeğin Bayrağı, 20 Aralık 1989, s. 4-5.

değil. Kısacası, sosyalist hareket köklü bir harmanlanma sürecine girmiş bulunuyor.

Bu sürecin nasıl gelişeceğini, ne tür ürünler vereceğini kavrayabilmek, devrimci Marksist bir önderliğin inşasında doğru bir politika izleyebilmek açısından büyük önem taşıyor. Bu da yaşanan çalkantının temellerine inmeyi, bu köklü harmanlanma sürecinin hangi dinamiklerin ürünü olduğunu tahlil etmeyi gerektiriyor. Günlük tartışmanın ayrıntısı ne kadar önemli olursa olsun, geniş ufuklu bir değerlendirmenin sağlayacağı perspektifin yerini tutamaz.

Ne var ki, bir kez Türkiye sosyalizminin yaşadığı çalkantının nedenlerine ve taşıdığı dinamiklere ilişkin sorular sorulmaya başlandığında, tartışmayı Türkiye ile sınırlı tutmak olanaksız hale gelir. Çünkü bugün Türkiye'de yaşanan süreç, kuşkusuz Türkiye'ye özgü çizgiler taşıyor olsa da, dünya çapında sosyalist hareketin yaşadığı derin bunalımın ayrılmaz bir parçasıdır. *Uluslararası sosyalist ve işçi sınıfı hareketi günümüzde tarihsel bir dönemecin eşiğindedir.* Dünya solunun 2000 yılına varmadan yepyeni bir yapıya kavuşacağına ilişkin belirtiler artık yadsınmaz biçimde ortadadır.

Geçmişin bütün deneyimi, uluslararası sosyalist hareketin bağrında ortaya çıkan akımların (Stalinizm, gerillacılık, Maoizm vb.) Türkiye'de izdüşümünü bulduğunu gösteriyor. İçinde yaşadığımız dönem de bu açıdan yeterli göstergeleri ortaya koymakta. Önce Avro-komünizmin, ardından Gorbaçovizm'in ve "yeni siyasal düşünce"nin estirdiği rüzgârlardan Türkiye solu da ağır biçimde etkilenmiş durumda. Türkiye'de TBKP'yi ve benzer bir doğrultuya girmiş olan unsurları devrimci politika adına şiddetle eleştirenler, bu yeni çizginin hiç de Türkiye'ye özgü olmadığını, evrensel bir eğilimin Türkiye'deki ifadesi olduğunu diplomatik kaygılarla görmezlikten gelemezler. Şimdiden belirteyim: Dünya solunda günümüzde en belirgin eğilim Stalinizm ile sosyal demokrasinin, ikincisinin ideolojik/programatik zemininde *birleşmeye* yönelmesidir. TBKP dünya çapındaki bu eğilimin en hızlı evrim gösteren, en açık sözlü ulusal temsilcilerinden biridir. Bu da Türkiye'nin sosyalistleri açısından evrensel süreci erkenden kavrayabilmek bakımından oldukça büyük bir şanstır. Ama bu şansı kullanabilmenin koşulu, TBKP'yi bir cımbızla uluslararası hareketten yalıtıp eleştirmek değil, onun yönelişini genel uluslararası bağlam içine yerleştirmek, örneğin Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni, İtalyan Komünist Partisi'ni ve Macar Sosyalist Partisi'ni (eskiden Macar Sosyalist İşçi Partisi) de aynı eleştirinin süzgecinden geçirmektir. Bunu yapmadan varılacak sonuçlar sağlıksız olmaya mahkumdur. Bir basit örnekle yetineyim. Bugün "bu tür refor-

mizm Türkiye gibi ülkelerde tutmaz" yargısını verenler, tahlillerini uluslararası gelişmelerden soyutladıkları ölçüde, bu tür reformizmin *güçlü bir uluslararası akımın parçası olduğu takdirde* Türkiye'de de önemli bir etki yaratabileceği gerçeğinin üzerinden atlıyorlar demektir. (Kaldı ki, böyle hızlı yargılardan kaçınmanın gerekli olduğunu Türkiye'nin Marksistleri artık öğrenmiş olmalılar: 1970'li yılların başında Ecevit önderliği ilk büyük atılımını yaptığında, sosyalistlerin büyük bölümü politikalarını "sosyal demokrasi Türkiye'de tutmaz" yargısından hareketle belirlemişler, bu yargıyı Ecevit'e verilen desteğin gerekçelerinden biri olarak kullanmışlardı. Tutanın klasik anlamda bir sosyal demokrasi olup olmadığı bu bağlamda önemsiz, ama Ecevit önderliğinin yarattığı siyasal hareketin Türkiye'de "tuttuğu" herhalde onbeş yıl sonra hiç tartışmasız ortada!)

Öyleyse, Türkiye sosyalist hareketinin yaşadığı tarihsel dönemecin doğasını ve dinamiklerini kavrayabilmek için önce dünya solunda yaşanan büyük değişim sürecini tartışmak zorundayız. Bu yazının bu ilk bölümünde, yaşanan sürecin salt uluslararası boyutlarına değineceğim. *Sınıf Bilinci*'nin gelecek sayısında ise doğrudan doğruya Türkiye solunun yaşadığı harmanlanmayı ele alabileceğimi umuyorum.

Yeniden-yapılanma ve yeniden-kümelenme

Günümüzde dünya solunda yaşanan altüst oluş sürecinin tarihsel önemini kavrayabilmek için uluslararası harekette sıkça kullanılan ama Türkiye solunda pek tanışık olmadığımız iki kavrama başvurmak zorundayız: yeniden-yapılanma *(recomposition)* ve yeniden-kümelenme *(regroupment)*. Bu kavramları tanımlayabilmek için önce uluslararası sosyalist ve işçi sınıfı hareketinin tarihsel gelişmesine ilişkin bazı gerçeklere değinmek gerekiyor. Herşeyden önce, uluslararası hareketin gelişiminin hiçbir evresinde sosyalizm tek bir akım ya da eğilimde cisimleşmemiştir. Değişik dönemlerde değişik akımlar güç kazanmış olsa da, her zaman teorik, ideolojik, programatik ve politik açılardan birbirlerinden farklı *birden fazla akım* var olmuştur. İkincisi, farklı akımların varlığının belirlediği bu bileşim *uzun tarihsel dönemler* boyunca aynı kalır. Bir kez yerleşen bileşim, karşılıklı güç dengeleri zaman zaman belirli sınırlar içinde oynaklık gösterse de, ancak büyük toplumsal ve politik altüst oluş dönemlerinde köklü biçimde, nitel olarak değişir. Üçüncüsü, bu dönüm noktalarında hareket genellikle sancılı bunalımlar yaşar ve ancak köklü toplumsal, politik, askeri çalkantılar hareketin köklü bir bileşim değişikliğinden geçmesiyle sonuçlanır (devrimler, karşı-devrimler, savaşlar vb.). Örgütsel yapıların değişime uğradığı bu kırılma

dönemlerine sosyalist hareketin *"iç devrimleri"* adı da verilebilir. Nihayet, bu iç devrimlerin öncesinde hareketin içten içe, "moleküler" biçimde değiştiği bir *hazırlık dönemi* yaşanır. Süreklilik ya da istikrar dönemleri diyalektik biçimde aynı zamanda değişim dönemleridir. Ama bu içten içe değişim ürünlerini ancak bir kopuş noktasında, bir sosyo-politik bunalım anında verir.

Yeniden-yapılanma ve yeniden-kümelenme kavramlarını bu genel gözlemler bağlamında tanımlamak olanaklı. Yeniden-yapılanma sosyalist hareketin kimliğini ve bileşimini tanımlayan *bütün* boyutlarda (teorik, ideolojik, programatik, politik ve örgütsel) önemli bir değişim sürecini anlatmak için kullanılan bir kavram. Yeniden-kümelenme ise bu genel ve çok boyutlu değişimin *örgütsel* planda bir yeniden-biçimlenmede ifadesini bulmasına işaret eder. Hazırlık dönemleri genellikle bir yeniden-yapılanmaya, kırılma noktaları, iç devrimler ise bir yeniden-kümelenmeye tanık olur. Yeniden-kümelenme gerçekleştiğinde artık sosyalist hareketin bileşimi eski döneme göre büyük bir farklılık gösteriyor demektir. Eskiden harekete damgasını vuran akımlardan bazıları bu dönüm noktasından sonra ya ortadan kalkmış, ya büyük ölçüde zayıflamış, ya nitelik değiştirmiş, ya da başka akımların içinde erimiştir.

Şimdi bu kavramlar dizisi temelinde uluslararası sosyalist ve işçi sınıfı hareketinin ana tarihsel dönemlerini gözden geçirmek istiyorum.

Uluslararası işçi hareketinin tarihsel gelişimi

Uluslararası sosyalist ve işçi sınıfı hareketinin tarihsel gelişimi üç ana döneme ayrılarak incelenebilir. İlk dönem 19. yüzyılın ortalarından Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürer ve esas olarak Birinci ve İkinci Enternasyonalleri kapsar. İkincisi Ekim devrimi ile açılan ve Sovyetler Birliği'nin yozlaşmış bir işçi devleti haline gelmesine paralel olarak Komintern'in doğasında köklü bir değişimin ortaya çıktığı 1930'lu yıllara dek süren dönemdir. Üçüncü dönem ise 1930'lu yıllardan günümüze kadar süren dönemdir. Şimdi bunlara kısaca göz atalım.

1) Birinci ve İkinci Enternasyonaller: Uluslararası işçi hareketinin tek bir akımda cisimleştiği izlenimini en fazla doğurabilecek olan dönem Birinci Enternasyonal (1864-1876) ile İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) kısa aralıklarla birbirlerini izledikleri yarım yüzyıldır. Sonuç olarak bu dönemde işçi hareketi uluslararası planda esas olarak tek bir örgütsel çatı altında bir araya gelmişti. Ne var ki, söz konusu Enternasyonallerin iç yapısı bunun sadece görünürde doğru olduğunu ortaya koyar. Bütün bu dönem boyunca uluslararası işçi hareketi içinde iki ana akım, Marksizm ve anarşizm, bir arada var olmuş ve birbir-

leriyle mücadele etmişlerdir. Birinci Enternasyonal Marksistlerle (daha doğrusu politik eylem yandaşlarıyla) anarşistlerin birlikte yer aldıkları bir örgüttü. Örgütün önce Amerika'ya taşınmasının, ardından da dağıtılmasının temelinde bu rekabet yatar. İkinci Enternasyonal ise ancak 1896'da anarşistlerin ve anarko-sendikalistlerin ihracından sonra hiç olmazsa teoride Marksist bir örgüt haline gelmiştir. Ama bu örgütsel gelişme anarşizmin ve anarko-sendikalizmin dünyanın bir çok yöresinde (İspanya, Fransa, İtalya, Latin Amerika, A.B.D., Çarlık Rusyası vb.) yoğun bir etkiye sahip olmasını engellememiş, küçük burjuva bakış açısının ürünü olan bu politik akım uluslararası işçi hareketi içindeki etkisini uzunca bir süre sürdürmüş, iki dünya savaşı arasında bile özellikle Güney Avrupa'da, başta İspanyol devrimi (1931-39) olmak üzere ağırlığını hissettirmiş, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında marjinal bir akım haline gelmiştir.

Uluslararası işçi hareketinin bu ilk dönemi bir bakıma ardı ardına gelen bir dizi yeniden-yapılanma ve yeniden-kümelenme süreçlerinin ürünüdür. Birinci Enternasyonal sosyalist hareket içinde Fransız devriminin Jakoben örgütlenme ve devrim anlayışının yerine kitlelerin eylemini geçiren Marksizmin zaferinin ilk evresidir. Buna karşılık İkinci Enternasyonal Birinci Enternasyonal'in heterojen yapısının yerine teorik olarak Marksizm etrafında toplanan partilerin birliğini geçirerek küçük ölçekli bir yeniden-kümelenmeyi gerçekleştirmiştir.

Ama İkinci Enternasyonal döneminin asıl önemi sosyal demokrasinin kendi içindeki ayrışmanın süreç içinde bir sonraki dönemin bileşiminin temellerini atmasında yatar. İkinci Enternasyonal'in belkemiğini oluşturan partiler kendilerini resmen Marksist olarak niteliyorlardı: Fransız İşçi Partisi 1880'de, İngiliz Sosyal Demokratik Federasyonu 1881'de, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi 1889'da, Alman SPD'si 1891'de kendilerini Marksist partiler olarak tanımlayan programlar kabul etmişlerdi.(2) Ama İkinci Enternasyonal'in gelişme süreci içinde, burada giremeyeceğimiz nedenlerle, sosyal demokrat partiler Marksizmin devrimci perspektifini terkederek reformist ve parlamentarist bir pratiği benimsediler. Böylece, Enternasyonal içinde ciddi bir ayrışma süreci yaşanmaya başlandı. Ortaya üç kanat çıktı: Çok güçlü bir sağ kanat, Kautsky önderliğinde bir merkez kanat ve Lenin, Trotskiy, Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht gibi önderlerin yönlendirdiği bir devrimci Marksist kanat. Bu ayrışma daha sonra İkinci ve Üçüncü Enternas-

(2) C. Hobday, **Communist and Marxist Parties of the World,** Longman, Harlow, Essex, 1986, s. 27.

yonaller arasında ortaya çıkacak olan tarihsel kopuşun ideolojik, teorik ve programatik temellerinin atılışını simgeliyordu.(3) Buradan da görüldüğü gibi, köklü bir kopuşun ve yeniden-kümelenme sürecinin öncesinde, aynı örgütsel bileşim çerçevesinde bir *hazırlık dönemi*, bir mayalanma süreci yaşanıyordu. Yeniden-yapılanmanın çeşitli boyutları, yeniden-kümelenmenin önkoşullarını hazırlıyordu.

2) Üçüncü Enternasyonal'in devrimci dönemi: İkinci Enternasyonal içindeki mayalanma 1914'de Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte acı meyvesini üretecek, Enternasyonal'in partilerinin çoğunluğu kendi emperyalist devletlerinin savaş çabasının yayında yer alacaktı. Savaş içinde devrimci proleter enternasyonalizmine bağlı tavrını sürdüren bir azınlık da Ekim devriminin ardından 1919'da Üçüncü (Komünist) Enternasyonal'i kuracaktı. Böylece 1917 ile 1930'lu yıllar arasında yer alan kısa tarih dilimi uluslararası işçi hareketinin tarihinde ikinci bir döneme sahne oluyordu.

Üçüncü Enternasyonal'in İkinci'nin karşısında kuruluşuyla gerçekleşen yeniden-kümelenme Birinci Dünya Savaşı sonrasında patlak veren bir dizi sosyalist devrimin bir ürünüydü. (Bunların arasında sadece Ekim devrimi zafere ulaşmıştır, ama bu dönemde Almanya'da ve Macaristan'da kısa ömürlü sovyet cumhuriyetleri kurulmuş, İtalya, Çekoslovakya, Finlandiya vb. ülkeler de devrimci bunalımlarla sarsılmıştır.) Bu gerçek, günümüz açısından önemli bir noktayı ön plana çıkarıyor: Savaş patlak verdiğinde uluslararası planda son derece zayıf olan devrimci enternasyonalist kanat, Ekim devrimi ve ardından gelen devrimci dalga üzerinde yeniden güç kazanarak İkinci Enternasyonal'in reformist ve sosyal-şoven çizgisinin karşısına güçlü bir siyasal kutup olarak dikilme olanağını elde ediyordu. Buradan da şu dersi çıkarabiliriz: *Tarihin en umutsuz görünen dönemlerinde bile sınıf mücadelesinin eğrisinin dönüşü sosyalist hareketin önünde yepyeni ufukların açılmasıyla sonuçlanabilir.*

3) Stalinizm ve sosyal demokrasi: Ne var ki, devrimci Marksizmin bu yükselişi çok uzun sürmedi. 1920'li yılların ortalarından itibaren başlayan bir süreç 1930'lu yıllarda doruğuna ulaşıyor, Sovyetler Birliği'nde bürokratik bir katman politik iktidarı bir *politik karşı-devrim* yoluyla ele geçiriyor, ilk işçi devleti sovyet demokrasisinden uzaklaşarak yozlaşıyordu. Bu yozlaşma uluslararası harekette de kısa sürede etkisi-

(3) İkinci Enternasyonal içindeki bu ayrışmayı program sorunu etrafında inceleyen bir çalışma için bk. R. Tura, "Marksizm ve 'Geçiş Programı'", **Sınıf Bilinci**, 1, Haziran 1988.

ni gösterdi: Stalin önderliğindeki Sovyet bürokrasisi kendi çıkarlarının korunmasını "tek ülkede sosyalizm"in savunulması kılıfı altında Üçüncü Enternasyonal'in temel görevi haline getirerek enternasyonalizmin varlık nedenini ortadan kaldırdı. Üçüncü Enternasyonal'in Stalinistleşmesiyle birlikte uluslararası sosyalist hareket 1920'li yılların ortasından itibaren köklü bir yeniden-yapılanma süreci yaşamaya başladı: teorik planda marksizmde gerçekleştirilen revizyonun yanısıra, programatik alanda İkinci Enternasyonal döneminin Komintern tarafından aşılmış olan asgari/azami program ayırımına geri dönülüyor, politik alanda enternasyonalizmin yerini milli komünizm, sınıf bağımsızlığının yerini ise uluslararası planda ve tekil ülkelerde burjuvaziyle işbirliği alıyordu.(4)

Görünüşün bütün aldatıcılığına rağmen, bu yeniden-yapılanma aynen İkinci Enternasyonal'de yaşanan süreç gibi, İkinci Dünya Savaşı içinde bir yeniden-kümelenme ile sonuçlanmıştır. Görünüşün aldatıcılığı, Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşu döneminde oluşturulan komünist partilerin örgütsel varlıklarının bir süreklilik göstermesinden kaynaklanır. Ama bu dönemde örtülü biçimde bir yeniden-kümelenme yaşandığı gerçeğinin gözden kaçırılması, bir sonraki dönemin gelişmelerini anlayabilmek açısından ciddi bir engel oluşturur. Üçüncü Enternasyonal'in ve uluslararası komünist hareketin Stalinistleşmesi sadece teorik, programatik, politik alanlarda değil, örgütsel alanda da çok derin bir değişim süreci ile sonuçlanmıştır. SBKP açısından bakıldığında, Ekim devrimine önderlik eden partinin merkez komitesinin Stalin dışındaki bütün üyeleri öldürülmüştür. Parti 1934'deki 17. Kongre ile 1939'daki 18. Kongre arasında bile büyük bir kadro değişimi yaşamıştır.(5) Bolşevik Parti'nin içinden çıkan Sol Muhalefet'in onbinlerce militanı çalışma ve toplama kamplarında yaşamlarını yitirmiş, geri kalan kadrolar uluslararası alandaki muhalefetle birlikte önce Uluslararası Sol Muhalefeti, sonra da Dördüncü Enternasyonal'i kurmuşlardır. Dördüncü Enternasyonal kuruluşunda ne denli zayıf olursa olsun uluslararası planda bir bölünmeyi, yani bir yeniden-kümelenme sürecini ortaya koyan bir gerçekliktir. Üçüncü Enternasyonal'in öteki partilerinde

(4) Teorik revizyon için bk. A. Ender, "Tek Ülkede Sosyalizm 'Teori'si", **Sınıf Bilinci 3,** Aralık 1988 ve S. Savran, "Stalin'in Yazısına Uzun Bir Dipnot: 'Devletlu Komünizm'", aynı yerde. Asgari/azami program ayırımı karşısında geçiş programı için bk. R. Tura, a.g.m., **Sınıf Bilinci 1,** Haziran 1988 ve Y. Alogan et al., "Demokrasi ve Devrim", Devrim Demokrasi ve Program Anlayışları, **BTDK Yayınları,** İstanbul, 1990, s. 16-18. Üçüncü Enternasyonal'in Stalinist partilerinin sınıf işbirlikçi politikalarının doğası için Yusuf Barman'ın şu yazılarına bakılabilir: "Fransa'da Halk Cephesi, 1936", Onbirinci Tez, 4, Ekim 1986 ve "İspanya'da Halk Cephesi", **Onbirinci Tez,** 7, Kasım 1987.

(5) S. Savran, a.g.m., s. 173'de sayılar bulunabilir.

bütün önderlikler tepeden ve bürokratik yöntemlerle değiştirilmiştir. Nihayet, yeniden-kümelenmenin en tartışılmaz göstergesi, 1930'lu yılların başlarından itibaren bir çürüme içine giren Üçüncü Enternasyonal'in savaş döneminde (1943) Stalin tarafından feshedilmesidir. Böylece, işçi hareketi emperyalist savaşların ikincisine de bir uluslararası örgütünü kurban veriyordu! Enternasyonal'in tasfiyesi ile birlikte Komünist partiler de *örgütsel* planda bir enternasyonalin *seksiyonları* olmaktan çıkarak *ulusal partiler* haline geliyorlardı. Bunun önemine aşağıda yeniden döneceğiz.

Stalinizm'in devrimci Marksizm'in mirasını gaspetmesiyle birlikte uluslararası işçi hareketinde ortaya çıkan tablo, günümüze kadar genel hatlarıyla varlığını sürdürecek olan durumu ortaya koyar. Bu tablonun ana hatlarını kısaca özetlemek, daha sonra yaşanacak olan yeniden-yapılanma ve yeniden-kümelenme eğilimlerini kavrayabilmek açısından önem taşır. *Birincisi,* 1930'lu yıllardan günümüze kadar uzanan dönemde uluslararası işçi hareketi kitlesel olarak iki kutup çevresinde örgütlenmiştir: İkinci Enternasyonal'in devamı olan Sosyalist Enternasyonal çatısı altında birleşen sosyal demokrasi ve Üçüncü Enternasyonal'in tasfiyesinden sonra uluslararası bir örgüte bağlı olmayan Stalinistleşmiş komünist hareket. Dikkatle kaydedilmesi gereken bir nokta, Stalinist hareketin devrimci Marksizmde gerçekleştirdiği köklü revizyona rağmen, uluslararası sosyal demokrasiye karşı mücadelesinde Ekim devriminin ve Üçüncü Enternasyonal kopuşunun sözcüsü rolünü sürdürme konusunda ısrar etmiş olmasıdır. *İkincisi,* bu iki kutuptan sosyal demokrasi dönemin büyük bölümü boyunca esas olarak bir Avrupa olgusu olarak kalmışken, resmi komünizmin dünyanın dört bir köşesinde örgütlenmiş olmasıdır. *Üçüncüsü,* devrimci Marksizmden Stalinizm'e geçiş bütün dünyada derhal ve sancısız olmamış, dünyanın değişik yörelerindeki komünist partilerin Stalinistleşmesi eşitsiz bir süreç olarak ve sürtüşmeli biçimde gerçekleşmiştir. Bu açıdan Batı ve Doğu Avrupa'nın partileri daha hızlı bir uyum sürecine girerken, örneğin Asya'da süreç çok daha çelişik ve gecikmeli bir karakter taşımıştır. *Dördüncüsü,* bütün bu dönem boyunca Üçüncü Enternasyonal'in geleneğine sadık kalan devrimci Marksist hareket kitlesel bir güçten yoksun kalmış, varlığını uluslararası planda Trotskiy'in önderliğinde kurulan Dördüncü Enternasyonal zemininde sürdürmüştür. Tekil ülkelerde yer yer ve zaman zaman ortaya çıkan devrimci Marksist eğilimli akımlar (iki savaş arasında İspanya'da POUM, Fransa'da PSOP, Almanya'da SAP, İtalya'da Bordigacılar vb.) tarihsel gelişme içinde erimiş ve yok olmuşlardır. Sosyal demokrasi ve Stalinizm ikilisinin oluşturduğu *resmi sol* dışın-

da uluslararası planda devrimci akımların ortaya çıkışı ancak bu dönemin ileri bir aşamasında 1960'lı yılların sonrasında görülecektir. Bu da bizi günümüzün yeniden-yapılanma eğilimlerine getiriyor.

Uluslararası sosyalist harekette yeniden-yapılanma eğilimleri (1956-1985)

1990'lı yılların eşiğinde uluslararası sosyalist ve işçi sınıfı hareketi bir yeniden-kümelenme sürecinin birçok işaretini vermeye başlamıştır. Bu belirtilere ve önümüzdeki dönemde yaşanması beklenebilecek yeniden-kümelenme süreçlerinin ana çizgilerine bu yazının son bölümünde gireceğim. Ne var ki, dünya solu bu evreye birdenbire gelmediğine göre, önce önümüzde yatan yeniden-kümelenme sürecinin olgunlaşmasında etkili olan maddi ve ideolojik/politik süreçleri tarihsel gelişmesi içinde ele alarak günümüzün eğilimlerinin hangi temeller üzerinde yükseldiğini saptamamız gerekiyor.

Bu açıdan bakıldığında, kökleri 1950'li yılların ortalarına kadar gitmekle birlikte, 1970'li yıllardan bu yana hızlanan bir süreç içinde dünya solunun bir yeniden-kümelenmeye *hazırlık süreci,* yani içten içe bir yeniden-yapılanma yaşadığını saptamak olanaklı. Bu hazırlık döneminin başlıca boyutları şöyle özetlenebilir.

1) Stalinizm'in bunalımı: 1920'li yılların sonundan itibaren, eşitsiz ve sarsıntılı bir süreç içinde de olsa, uluslararası komünist hareketi hakimiyetine alan Stalinizm, 1950'li yıllardan itibaren yaşadığı ilk darbelerden sonra 60'lı ve 70'li yıllarda giderek derinleşen bir bunalım içine girmiştir. 80'li yılların gelişmelerini bu uzatılmış tarihsel bunalımdan bağımsız biçimde kavramak olanaklı değil. Stalinizm'in bunalımı sentetik biçimde ele alındığında üç temel boyut çerçevesinde kavranabilir. (Kuşkusuz bu boyutlar karşılıklı olarak birbirlerini belirleyen ve böylece biri ötekinin ivmesini arttıran, karmaşık bir bütünün parçaları olan etkenlerdir.)

Birincisi, uluslararası Stalinist hareketin monolitik (yekpare) yapısı 1950'li yıllardan itibaren giderek artan ölçüde yara almış ve 70'li yıllara ulaşıldığında tümüyle parçalanmıştır. Stalinist hareketin doğuşu doğrudan doğruya ilk işçi devletine hakim olan bürokrasinin çıkarlarının korunmasına dayandığı için hareket doğası gereği monolitik bir nitelik taşıyordu. Başka türlü söylenirse, bu akım tanımı gereği tek bir ülkenin partisinin uluslararası harekete hakim oluşuyla niteleniyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde çeşitli ülkelerde zafere ulaşan devrimler (Yugoslavya, Çin, Arnavutluk, Kuzey Vietnam vb.) bu monolitik yapı-

nın kırılmasının önkoşullarını oluşturdu. Kendi ülkelerindeki devrimci süreçlerin sağladığı prestij ve güven temelinde güçlenen partilerin (Yugoslav Komünistler Birliği, Çin Komünist Partisi, Arnavutluk Emek Partisi, Vietnam Komünist Partisi), tasfiyesi öncesinde Stalinistleşmiş Komintern ile kurmuş oldukları ilişkilerin sıkılığına rağmen, devrimden sonra SBKP'nin dayattığı politik çizgiye kölece boyun eğmesi beklenemezdi. Buna bütün bu partilerin "tek ülkede sosyalizm" programı temelinde oluşmuş milli komünist hareketler olduğu gerçeği eklenirse, uluslararası Stalinist hareketin bağrında farklı milli komünizmlerin çıkar çatışmasından doğacak çatlakların kaçınılmaz hale geldiği anlaşılabilir. Yani diyalektik bir çelişkiyle Stalinizm'in yayılması ve güçlenmesi, dağılmasının tohumlarını kendi içinde taşıyordu.

Nitekim, ilk erken işaretini Yugoslavya'nın Kominform'dan ihracıyla (1948) veren bu parçalanma, 1956'dan itibaren Sovyet ve Çin partileri arasında doğan anlaşmazlığın 1960'lı yıllarda tam bir kopuşa, hatta düşmanlığa dönüşmesiyle olgunlaşacaktı. Bürokratik işçi devletleri dünyasının bu iki devi arasındaki mücadele uluslararası harekette de yankısını buluyor, bütün dünyada Sovyetler Birliği yanlısı komünist partiler ile Maoist partilerin (yer yer şiddetli çatışmalarla sonuçlanan) bölünmesiyle sonuçlanıyordu. Ayrıca, Sovyet-Çin, Vietnam-Kamboçya ve Çin-Vietnam askeri çatışmaları da uluslararası Stalinizm'in parçalanmasının doğrudan sonuçlarıydı.

İkincisi, bürokratik işçi devletlerinin 1950'li yıllardan itibaren dönemsel olarak karşılaştığı bunalımlar 1980'li yıllara varıldığında nihai aşamasına ulaşıyor ve Stalinizm'in tarihsel planda maddi zeminini oluşturan bürokratik hakimiyetin kendisini tartışma gündemine getiriyordu. 80'li yılların ikinci yarısına damgasını vuran bunalımın tarihsel kökleri 50'li yıllara kadar geri gider. Doğu Avrupa'da ardı arkası kesilmeyen toplumsal mücadele ve ayaklanmalar Sovyetler Birliği'nin çevresinde oluşturulmuş olan bürokratik işçi devletleri ağını otuz yıl boyunca tekrar tekrar sarsmıştır: Doğu Almanya (1953), Macaristan (1956), Çekoslovakya (1968), Polonya (1956, 1970, 1976, 1980-81) ve Çin (1976), kitlesel protestolara, hatta ayaklanmalara ve devrimlere sahne olmuştur. Politik alanda, kitlesel muhalefetin yarattığı bu sarsıntıya bürokrasinin kendi içindeki çelişkiler de katılmış, Krusçev'in SBKP 20. Kongresi'nde (1956) okuduğu sözde "gizli" rapor Stalinizm'e önemli bir iç darbe vururken, Çin partisindeki hizip savaşları da Stalinizm içinde önemli çatlaklar oluşmasına yol açmıştır.

Ne var ki, bürokratik işçi devletlerinin bunalımı ancak 1980'li yıllarda olgunlaşmıştır. Stalinizm'in nihai bunalımının günümüzde *belirleyici*

nedenini oluşturan bu sarsıntıyı, özellikle Sovyetler Birliği örneği aracılığıyla başka yazılarımda ayrıntılarıyla ele aldım.(6) Burada sorunu sadece bir yönüyle, bürokratik işçi devletlerinin nihai bunalımının neden Stalinizm'in tarihsel iflası anlamına geldiği açısından ele alacağım. Konuya satır başlarıyla değinelim:

- Bürokratik işçi devletlerinin bugün yaşadığı ekonomik bunalım, bu toplumlarda kapitalizmin restorasyonunu somut olarak gündeme getirmiştir. Bu ekonomik bunalımın ardında ise üretici güçlerin dünya çapında gelişmekte olduğu bir çağda sosyalizmin kuruluşunun tek bir ülkenin sınırları içinde tamamlanabileceği hayali yatmaktadır. Stalinizm'in bütün revizyonizminin temeli olan "tek ülkede sosyalizm"in gerici bir ütopya olduğu bu bunalımla birlikte ortaya çıkmıştır.

- Bürokratik işçi devletlerinde onyıllardır işçi sınıfının devrimci öncüsü olduğunu iddia eden Stalinist partiler bugün bunalım içinde bu ülkelerde kapitalizme dönüşün koşullarını örgütlemektedirler. Böylece Stalinizm'in bu ülkelerde politik iktidarı gaspetmiş ve bugün kendini bir burjuvaziye dönüştürme süreci içine girmiş bir bürokrasinin çıkarlarını ifade eden bir politik hareket olduğu tartışılmaz biçimde ortaya çıkmıştır. (Bu gerçeği hâlâ tartışma konusu yapan yeni-Stalinist ya da "radikal" Stalinist akımlara aşağıda değineceğim.)

- Nihayet Çin'den Çekoslovakya'ya, Doğu Almanya'dan Bulgaristan'a, en son örneğiyle Romanya'ya kadar bütün bürokratik işçi devletlerinde yaşanan kitlesel ayaklanmalar, bu ülkelerdeki bürokratik rejimlerin gerçek yüzünü sergilemiş, bu rejimlerin proletarya ve çalışan sınıflar adına savunulmasını olanaksız hale getirmiştir.

Üçüncüsü, kapitalist ülkelerin Stalinistleşmiş komünist partileri, 1970'li yıllarda başlayan ve bugün doruğuna varan bir süreç içinde devrimci Marksizmle ilişkilerini açık biçimde koparmışlardır. Kuşkusuz, bu partiler daha 1930'lu yıllardan, Halk Cephesi deneyimlerinden başlayarak, ulusçu, reformist, sınıf işbirlikçisi bir nitelik kazanmışlardı; üstelik bu nitelikleri İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde büyük ölçüde pekişmiş, bu partiler Yalta'dan doğan dünya düzeninin istikrarının bekçileri haline gelmişlerdi. Ama Ekim devriminin ülkesine karşı koruduklarını bağlılık, hareketin "komünist" adını taşımaya devam etmesi, Marksist teorinin çarpık ve gözden geçirilmiş bir biçiminin resmen savunulması, Sosyalist Enternasyonal'e karşı Ekim devrimine ve Üçüncü

(6) Bk. "Sovyetler Birliği Nereye Gidiyor?" **Onbirinci Tez, 8,** Haziran 1988; "Bürokrasi Kendine Karşı: SBKP 19. Konferansı", **Sınıf Bilinci, 2,** Ekim 1988; "Vorkuta'da Grev Var!", **Sınıf Bilinci, 4-5,** Ekim 1989.

Enternasyonal kopuşuna retorik düzeyinde de olsa sahip çıkılması vb. etkenler bu partilerin *içten içe değişiminin* gerçek doğasının kavranmasına engel oluyordu. Bu yüzden Stalinistleşmiş komünist partiler kapitalist ülkelerde hem işçi sınıfının ileri kesimlerinin, hem de Marksist kadroların etrafında toplandığı odak olma özelliğini koruyabiliyorlardı.

Üçüncü Enternasyonal'in devrimci döneminde bu hareketin seksiyonları olarak kurulan bu partilerin zamanla ulusçu, reformist, sınıf işbirlikçisi partiler haline gelişinin koşullarına kısaca değinmek gerekiyor. Herşeyden önce bir partide "tek ülkede sosyalizm" dogmasının hakim olması, öteki partilerde de aynı etkiyi kaçınılmaz olarak yaratır. Trotskiy'in deyişiyle:

> Eğer sosyalizmi tek bir ülkede gerçekleştirmenin herhangi bir biçimde olanaklı olduğu kabul edilirse, o zaman bu teoriye sadece iktidarın fethinin sonrasında değil öncesinde de inanmak mümkündür. Eğer sosyalizm geri kalmış Rusya'nın sınırları içinde gerçekleştirilebilirse, gelişmiş Almanya'da gerçekleştirilebileceğine inanmak daha da kolaydır. Yarın Alman Komünist Partisi'nin yöneticileri bu teoriyi savunmayı üstlenecekledir... Öbürgün sıra Fransız partisine gelecektir. Bu, Komintern'in sosyal-yurtseverlik temelinde dağılmasının başlangıcı olacaktır.(7)

Üstelik, bu partiler SBKP'den çok farklı bir takım çapraz baskılar altındadır. Güçlü bir kitle tabanına sahip olanları (İtalyan, Fransız, İsveç vb. ülkelerdeki örnekler) bir yandan Sovyet devletinin uluslararası manevraları dolayısıyla kendi burjuvazileriyle anlaşmak zorundadır. Sovyet bürokrasisine bağlılığın hem bir sonucu olan, hem de onunla çelişen bu basınç sözkonusu partileri artan ölçüde ulusçu ve sınıf işbirlikçisi partiler haline getirirken, kendi işçi tabanlarının basıncı, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki "sosyalizm"in kendi ülkeleri için bir model olarak savunulmasını gittikçe güçleştirir. Buna 1968'in etkisinin bu partileri bürokratik kemikleşmeden uzaklaşmaya itişi, 1974'den itibaren kapitalizmin dünya çapındaki bunalımının bütün statükoyu altüst ederek bu partilerin güvenli zeminini de sarsması eklenirse, komünist partilerin son dönemde geçirdikleri hızlı evrimin *maddi* belirleyicileri de kabaca ortaya çıkmış olur.

---

(7) L. Trotsky, **The Third International After Lenin (Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal)**, Pathfinder Press, New York, 1970, s. 72.

Kapitalist ülke komünist partileriyle SBKP arasındaki ilk çatlak 1956 yılında, SBKP 20. Kongresi'nin ertesinde ve Macar devriminin Sovyet tanklarıyla bastırılmasının ardından ortaya çıktı. Büyük Britanya Komünist Partisi bu olaylardan sonra 35.000 üyesinin üçte birini yitiriyor, İtalyan Komünist Partisi ise bu tarihten itibaren giderek SBKP'den bağımsız bir çizgiyi benimsemeye başlıyordu. 1968'de Çekoslovakya'nın Varşova Paktı ordularınca işgali bardağı taşıran damla oldu. 1970'li yıllarda komünist partilerin önemli bir bölümü Avro-komünizm adıyla bilinen dalganın üzerinde, bir yandan SBKP'den bağımsızlaşırken, bir yandan da onyıllardır yaşadıkları politik değişimi teorik ve programatik düzeyde açıkça dile getireceklerdi. Avro-komünizm dalgasıyla birlikte Marksist devlet teorisi terk ediliyor, proletarya diktatörlüğü programlardan çıkarılıyor, her ülkenin komünist partisinin kendi burjuvazisiyle, hatta emperyalizmle (İtalyan partisi NATO'ya karşı çıkmamaya başlamıştı) uzlaşması resmen kurallaştırılıyordu. Avro-komünizm konusunda iki noktayı vurgulamak gerekiyor: Birincisi, bu dalga ile birlikte Stalinizm'de *gizli* olan, pratik olarak var olan reformist eğilimler açık ve teorik/programatik bir özellik kazanıyordu. Yani Avro-komünizm 30'lu yıllarda başlayan sürecin mantıksal sonucuydu, ondan bir kopuş değil. İkincisi, esas olarak Avrupa partilerinde ortaya çıktığı için Avro-komünizm adıyla tanınan bu süreç aslında Japonya'dan Meksika'ya dünya çapında birçok partiyi etkisi altına alıyordu. Yani Stalinizm'in kapitalist ülkelerdeki temsilcilerinin *yöresel değil genel bir çürümesini simgeliyordu.*

Bütün bunlarla tutarlı biçimde, 80'li yıllardaki ikinci bir dalga Avro-komünizmin bayrağını devralacak, Stalinizm'in yumuşak bir evrimle sosyal demokratlaşması sürecini olgunluğa kavuşturacaktır. Bu yeni dalga bu kez kapitalist dünyanın komünist partilerinden değil, Stalinizmin "anavatanı"ndan, Sovyetler Birliği'nden kaynaklanmaktadır ve adı Gorbaçovizmdir. Gorbaçov önderliğinin ekonomide ve politikada, "yeni siyasal düşünce"nin ise teori alanında başlattığı "yenilenme", bir bakıma Avro-komünizmin Moskova'da gecikmiş biçimde iktidara gelmesi olarak da yorumlanabilir. Ama iki dalganın arasına giren ve kapitalist ülkelerin soluna bu arada önemli etkiler yapmış olan *sol liberalizmin* de etkisiyle Gorbaçovizm Avro-komünizmin reformizmine, özel mülkiyetle ve piyasayla barışmayı da katmıştır.(8) Yeni dalga Sovyetler Birliği'nden geldiği için de Avro-komünizmin başlattığı eğilim

(8) Sol liberalizmin ("sivil toplumculuk" akımının) eleştirisi için bk. Gülnur Savran, "Sivil Toplumun Eleştirisi", **Yapıt, 5,** Temmuz 1984 ve "Bireyleşme Çağrıları Üzerine", **Onbirinci Tez, 2,** Şubat 1986; Sungur Savran, "Sol Liberalizm: Maddeci Bir Eleştiriye Doğru", **Onbirinci Tez, 2,** Şubat 1986.

bugün dünya Stalinist partilerinin nezdinde evrensel bir nitelik kazanma yolundadır.

Stalinizm'in bunalımının *örgütsel* planda nasıl sonuçlara yol açtığını ve gelecekte nasıl gelişmelerin beklenebileceğini aşağıda günümüzün yeniden-kümelenme eğilimlerini ele alırken göreceğiz.

2. Sosyal demokrasinin başkalaşımı: İkinci Enternasyonal döneminde kendilerini en azından teorik planda Marksist partiler olarak ilan eden sosyal demokrat partiler uzun bir tarihsel süreç içinde burjuva devleti ve düzeniyle bütünleşmiş bir işçi reformizminin modern temsilcileri haline gelmişlerdir.(9) Ne var ki, gecirdiği bütün evrime ve gerilemeye rağmen büyük bölümüyle bir işçi hareketi olarak kalmış olan sosyal demokrasi günümüzde somut maddi gelişmelerin etkisi altında sınıf doğasında bir *başkalaşım* sürecinin içine girmiş bulunuyor. Kapitalist düzeni ve devleti bütünsel olarak sorgulamasa bile, sosyal demokrasi 50'li yıllara gelinceye kadar düzen çerçevesinde sermayenin işleyiş mantığına karşı çıkmış, yoğun devlet müdahalesiyle piyasanın ve kârın yasalarını yumuşatmaya çaba göstermiş, işçilerin yeni haklara kavuşması için kendi reformist yöntemleriyle çalışmıştı. Son dönemdeki iki temel gelişme, sosyal demokrasinin programatik ve politik bakımdan köklü bir yeniden-yapılanma sürecine girmesine yol açmıştır. Birincisi, kapitalizmin 1974'de başlayan uzun bunalımı karşısında sosyal demokrat partiler, düzen sınırları içinde kalmayı tercih eden her hareket gibi sermayenin mantığını benimsemek zorunda kalmış ve sağın yeni liberal kemer sıkma politikalarını uygulayarak işçilerin kazanımlarını tırpanlama yarışına girmişlerdir (Gonzalez, Mitterrand, Soares, Papandreu vb.)(10) İkincisi, Avrupa Topluluğunun Japonya ve ABD karşısında alternatif bir emperyalist odak olarak yükseliş sürecinde, sosyal demokrasi temel olarak bir Avrupa hareketi olduğu için Avrupa emperyalizminin çıkarlarını ön plana almış, gerek AT'nin inşası açısından, gerekse dünyanın dört bir yanında Avrupa emperyalizminin çıkarlarını savunmak bakımından Avrupa burjuvazisinin en ateşli sözcüsü haline gelmiştir.(11) Gerek bu programatik ve politik yeniden-yapılanma, gerekse Sosyalist Enternasyonal'in bağımlı ülkelerde işçi hareketiyle hiçbir

(9) Bu sürecin daha ayrıntılı bir tahlili için bk. S. Savran, "CHP ve Sosyal Demokrasi: Bir İlişkinin Anatomisi", **Onbirinci Tez, 4** Ekim 1986, s. 83-91 ve M. Şadi, "Devrimci Marksizm ve 'Sosyal Demokrasi'", **Sınıf Bilinci, 2,** Ekim 1988.

(10) Bu konuda bilgi için T. Akad, "Avrupa'da Sosyal Demokrasi Üzerine Düşünceler", **Onbirinci Tez, 4,** Ekim 1986'ya bakılabilir.

(11) Bu konularda A. Eralp'in şu yazıları yararlı kaynaklardır: "Sosyal Demokrasi ve Bunalım: Brandt Raporları Üzerine", **Onbirinci Tez, 4,** Ekim 1986 ve "Sosyalist Enternasyonal'in Alternatif Çözümü", **Onbirinci Tez, 6,** Haziran 1987.

ilişkisi olmayan partileri çatısı altına alarak yaşamakta olduğu yeniden-kümelenme, sosyal demokrasiyi bir işçi sınıfı hareketi olmaktan çıkararak bir burjuva hareketi haline gelmenin eşiğine kadar taşımıştır.(12)

Stalinizm'in örgütsel ve politik düzeyde yaşadığı bunalıma karşıt olarak, sosyal demokrasinin hem Batı Avrupa'da siyasal gücünü sürdürmesi, hem de dünya çapında hızlı bir yayılma sürecine girmesi (azgelişmiş kapitalist ülkelerin yanısıra, 1989 yılı içinde yozlaşmış işçi devletlerinde de sosyal demokrasinin saflarına iltihaklar başladığı biliniyor), dünyada ve Türkiye'de "sosyal demokrasinin komünizmi yendiği" türünden bir ideolojik kampanyaya yol açmıştır. Yozlaşmış işçi devletlerinde iflas edenin komünizm değil bürokrasinin hakimiyeti olduğunu anlatmanın yeri burası değil. Ama şunu belirtmeden geçmemek gerekiyor: sosyal demokrasi komünizmle, Leninizm'le tartışması bağlamında ele alındığında tam anlamıyla *iflas etmiş* bir siyasal harekettir. İkinci ve Üçüncü Enternasyonaller arasındaki tartışmanın temeli sosyal demokrat kanadın kapitalizmin reformlar aracılığıyla aşılabileceği, sosyalizmin bu yoldan kurulabileceği iddiasıdır. Sosyal demokrasinin kapitalizme tümüyle teslim olduğu günümüzde bu iddiayı yitirmiş olduğu tartışılamaz bir gerçektir.(13)

3. Maoizm'in yükselişi ve düşüşü: 1960'lı yıllarda Çin Komünist Partisi'nin Kruşçev yönetimindeki SBKP'ye önce eleştirel, daha sonra da düşmanca bir tavır içine girmesinin, Stalinist monolitizmde ortaya çıkan bu en büyük çatlağın dolaysız bir sonucu, dünyanın her yöresinde Maoist partilerin Sovyet yanlısı komünist partilerden ayrı ve onlara düşman birer odak olarak ortaya çıkması olmuştur. Maoist partilerin çok küçük bir bölümü Kültür Devrimi'nin yarattığı heyecan içinde, Mao'nun üretici güçler fetişizmi eleştirisinden de ilham alarak Stalinizm'in bir eleştirisine girişiyor ve Maoizm'i liberter bir yorumla yeniden biçimlendiriyorlardı. Geri kalan Maoist partiler ise, tam tersine, "Kruşçev revizyonizmi"ne karşı Stalin'e ısarlı biçimde sahip çıkıyor, giderek kendi ulusal çerçeveleriyle bütünleşmiş ve göreli olarak gevşe-

(12) Bu konuda bk. P. Anderson, "Avrupa'da Sosyal Demokrasi Ölüm Döşeğinde mi?", **Onbirinci Tez, 6,** Haziran 1987. "CHP ve Sosyal Demokrasi", a.g.m.'de bu eğilime işaret etmiştim.

(13) Bu konuda Doğu Avrupa'nın sosyalist muhalefetinin bir örneği olarak Doğu Almanya'nın sosyalistlerinin ortak bir bildirgesi olan Böhlen Çağrısı'ndaki şu satırlar çok ilginçtir: "Modern uluslararası kapitalizmin bağrında, işçilerin sosyal demokrat refah devleti modelinin çalışmaması dolayısıyla duydukları düş kırıklığı, yeni-muhafazakârlık yönünde bir dönüşe ortam hazırlamaktadır." Çağrı'nın metni için bk. **Inprecor, 296,** 12/11/1989.

miş Sovyet yanlısı KP'lere karşı Stalinizm'in bayraktarlığını üstlenmeye yöneliyorlardı. Bu anlamda, Maoizm'in 60'lı yıllarda dünya çapında bir siyasal hareket olarak yükselişi ancak çok özel tipten bir yeniden--kümelenme sayılabilir: temelde Maoizm aynı akımın, Stalinizm'in, yeni bir versiyonudur ve dolayısıyla uluslararası sosyalist harekette yeni bir sesin simgesi değildir.

Üstelik bu özel tipten yeniden-kümelenme çok geçici bir nitelik taşımıştır. Maoizm dünya solunun ufkunda bir kuyruklu yıldız gibi yükselip hızla ortadan kaybolmuştur. 80'li yıllara ulaşıldığında 60'lı yılların Maoist örgütlerinden sadece birkaçı bir ölçüde güçlerini koruyabilir durumdadır. Bunun temelinde kuşkusuz Maoizm'in kendi "anavatanı"nda, Çin Halk Cumhuriyeti'nde çökmesi yatıyor.(14) Maoizm'in iflasının en basit ifadesi, Çin Komünist Partisi'nin bütün 60'lı ve 70'li yıllar boyunca Sovyetler Birliği'ne "devlet kapitalizmi"ne döndüğü iddiasıyla saldırılarda bulunduktan sonra, 1978 Üçüncü Plenumu ile birlikte benimsediği yeni yönelişle piyasa, özel mülkiyet, emperyalizmle bütünleşme vb. açılardan Sovyetler Birliği'ni fersah fersah geride bırakan bir liberalizmi uygulamaya girişmiş olmasıdır. Mao'nun gerici "Üç Dünya" teorisi ise 1970'li yıllar ortasından itibaren kendi yandaşlarınca bile reddedilmiş, Arnavutluk Emek Partisi ile birlikte dünya çapında birçok Maoist örgüt Maoizm ile (ideolojik bakımdan tam olmasa bile örgütsel olarak) bağlarını koparmıştır. Maoizm günümüzde Peru'daki Aydınlık Yol (Peru Komünist Partisi) hareketinin çevresinde kenetlenmiş bir harekete indirgenmiş durumdadır.

4. Resmi solun dışında yeni dinamikler: 1960'lı yıllardan itibaren dünya sosyalist hareketinin yeni bir özelliği, sosyal demokrasi ve (Sovyet ve Çin varyantlarıyla) Stalinist hareketin oluşturduğu resmi solun dışında yeni hareket ve önderliklerin dünyanın değişik yörelerinde ortaya çıkmış olmasıdır.

Bu yeni akımların en kalıcı etkiler bırakanı, hiç kuşkusuz, başta Latin Amerika olmak üzere bir dizi bağımlı azgelişmiş ülkede ortaya çıkan gerillacı hareketlerdir. Castro önderliğinin çürümüş Batista rejimine karşı verdiği mücadelenin Küba'da 1959'da bir devrimle sonuçlanması bu ülkenin sınırlarının çok ötesine taşan etkiler yarattı. Latin Amerika solunun önemli bir bölümü Stalinist KP'lerin dışında yer alan, onların işbirlikçi ve legalist anlayış ve programından pratikte kopan bir yeni hareket içinde örgütlendi ve bağımlı azgelişmiş burjuva devletlerine karşı silahlı mücadeleye girişti. 1970'li yıllardaki yenilgileri

(14) Maoizm'in iflası konusunda bk. M. Salâh bk. M. Salâh, "Çin'in ve 1980'ler Türkiye'sinde Aydınlık'çılığın Evrimi" **Tartışma Defterleri,** 3, Haziran 1986, s. 36-56; E. Aydınoğlu, "Çin'de Aşağıdan De-Maoizasyon ya da Marksizm'in Yeniden Doğuş Sancısı", **Onbirinci Tez** 8, Haziran 1988

(Arjantin, Uruguay vb.) 1979'da Nikaragua devriminin zaferi izledi. Günümüzde de bir dizi ülkede gerilla hareketleri burjuva devletlerine karşı mücadeleyi sürdürmekte (Salvador, Peru, Filipinler, Kolombiya, Sri Lanka vb.)

Stalinist hareketten stratejik ve pratik temellerdeki bu kopuş, gerilla hareketlerinin devrimci Marksizme bir dönüş yapması için yeterli değildi. Birincisi, Castrocu ya da Guevaracı olarak adlandırılan bu akımlar Stalinizm'in bütün ideolojik ve programatik geriliğinin temelinde yatan ana unsuru, milliyetçiliği olduğu gibi devralmışlardı. (Burada Guevara'nın kendisinin enternasyonalizmini bir yana bırakıyoruz.) İdeolojik planda gerillacılık Stalinizm'in "tek ülkede sosyalizm" ideolojisinin bağımlı azgelişmiş ülkeler bağlamında mantıksal sonuçlarına kadar götürülmesiydi.(15) İkincisi, gerillacı hareketler temel olarak proletaryanın yarattığı toplumsal dinamiğin değil, azgelişmiş ülkelerin geniş yoksul köylü kitlelerinin ve kent yarıproleterlerinin çıkarlarının bir ifadesiydi. Toplumsal mücadelenin merkezine modern proletaryayı yerleştiren devrimci Marksizmden bu açıdan da farklılaşıyordu. Üçüncüsü, bu sınıf karakterinin bir sonucu olarak, gerillacı akımlar askeri faaliyeti politik faaliyetin yerine geçiriyor, belirli koşullar altında iktidar mücadelesinin taktik bir adımı olabilecek partizan savaşını gerilla savaşı adı altında mutlaklaştırıyor, devrimci Marksizmin proleter devrimi için vazgeçilmezliğini savunduğu öncü partinin inşasına sırt çeviriyordu. Bütün bunlardan ve başka nedenlerden dolayı gerillacılık dünya işçi hareketinde sosyal demokrasi ve Stalinizm'e alternatif olabilecek bir *uluslararası önderliğin* yaratılması açısından doğası gereği uygunsuz ve yetersiz bir politik akımdır. Ama geleneksel Stalinist önderliğin ötesine taşan, bir dönem boyunca ona meydan okuyan yeni bir devrimci hareketin doğması açısından dünya solunun yeniden-yapılanması sürecinde geçici de olsa önemli bir köşe taşı olmuştur. Gerillacı hareketlerin emperyalist ülkelerdeki izdüşümü, askeri örgütlenmeyi politik örgütlenmenin yerine geçiren ve bireysel terör yöntemleriyle mücadele eden örgütler (Federal Almanya'da Kızıl Ordu Fraksiyonu, İtalya'da Kızıl Tugaylar ve Ateş Hattı, Fransa'da Doğrudan Eylem, Belçika'da Savaşan Komünist Hücreler, Japonya'da Kızıl Ordu vb.) olmuştur. Bu örgütlerin yaşadığı bozgun, bir yandan gelişkin bir kapitalizm altında proleter mücadele yöntemleri yerine kırsal toplum yapılarına uygun gerilla taktiklerini (kentsel versiyonu altında da olsa) uygulamanın yanlışlığının yeni bir kanıtı olurken, bir yandan da gerillacılığın uluslararası bir proleter önderlik yaratma kapasitesine sahip olmadığını bir kez daha tescil etmiş-

(15) Gerillacılığa ekonomi politik planında kan taşıyan Bağımlılık okulunun sol kanadının, özellikle A.G. Frank'ın düşünceleri bu ideolojinin en açık ifadesidir. Bk. S. Savran, "Azgelişmişlik: Eşitsiz ve Bileşik Gelişme", **Onbirinci Tez, 3,** Mayıs 1986, s. 51-59.

tir. Öte yandan, Batı Avrupa'da 1968 sonrası dalgasında yeniden canlanan ezilen ulus hareketleri (İspanya'da ETA, İrlanda'da IRA) sözkonusu askeri örgütlerle aynı taktikleri uygulamakla birlikte daha büyük bir kitle desteğine kavuşmuş ve bu yüzden de yenilgiye uğramamışlardır. Ancak, ulusal sorunun özgüllüğünün yanısıra, sözkonusu hareketlerin ötekilerden farklı olarak askeri faaliyeti politik faaliyetin yerine geçirmediği, politik alanda da mücadele verdiği (İspanya'da ETA'ya yakın *Herri Batasuna*, İrlanda'da IRA'ya yakın *Sinn Fein* seçimlerde bile yer alırlar) unutulmamalıdır.

Avrupa'da 1968 sonrasında Stalinist hareketten kopan ya da onun dışında gelişen akımlar askeri gruplardan ibaret değildir. Başta İtalya, İspanya ve Portekiz olmak üzere (bunlara Türkiye'yi de eklemek gerekir) birçok ülkede sosyal demokrat ve Stalinist hareketlerin dışında küçümsenmeyecek boyutlara ulaşan örgüter ortaya çıkmıştır. İtalya'yı bir örnek olarak alacak olursak, bağımsız *Lotta Continua*'nın 1970'li yılların başında yaklaşık 30 bin, Stalinist olmayan Maoist *Avanguardia operaia*'nın 60'lı yılların sonunda 25 bin, *Autonomia Operaia*'nın 70'li yıllarda onbinlerce üyesi vardı. Sınıf mücadelesinin eğrisi 70'li yılların ikinci yarısında burjuvazinin lehine dönünce bu örgütlerin önemli bir bölümü üyelerinin büyük çoğunluğunu yitirmiş, bir bölümü ise dağılıp gitmiştir. Ama 60'lı yılların sonu ile 70'li yılların başının bu canlılığının açıkça gösterdiği bir nokta vardır: Bir devrimci dalga (burada 1968) reformist hareketlerin dışındaki akımlara taze kan taşıyarak solun yeniden-kümelenmesi yönünde önemli bir etki yapmıştır. Aynı etkiyi gelecekte de beklemek gerekir.

5. Toplumsal mücadelelerin politik kanalların dışına kayması: Bileşenlerini sosyal demokrasinin ve Stalinizm'in oluşturduğu resmi solun burjuva toplumuyla bütünleşmesi ve kemikleşmesi en iyi ifadesini *pratik içinde* toplumsal mücadelelere önderlik etme açısından tümüyle yetersiz kalmasında bulur. Bunun en açık kanıtı, dünya çapında çeşitli alanlarda verilmekte olan toplumsal mücadelelerin, son iki onyıl boyunca, büyüyen ölçekte politik kanalların dışına taşarak kendine özgü bir takım örgütlenmeler yaratmış olması ve *daha önemlisi* bu örgütlenmelerin resmi solla ilişkisinin son derecede zayıf olmasıdır. Avrupa'da, tümüyle kendiliğinden bir nitelik taşıyan 1968 ayaklanmalarında Stalinistleşmiş KP'ler ve sosyal demokrasi harekete önderlik etmek bir yana, burjuva düzeninin birer güvenlik süpabı olarak iş görmüşlerdir. 1968'i izleyen dönemde ise çevre, barış, nükleer santrallere karşı mücadele, kadınların kurtuluşu, eşcinsellerin mücadelesi vb. konularda sürdürülen kampanyalar birkaç istisna ile (örneğin İtalyan ve İspanyol Komü-

nist Partileri'nin kadın hareketi üzerindeki hegemonyası) resmi solun katkısı olmaksızın bağımsız toplumsal hareketlerce yürütülmüştür. Bunun en çarpıcı örneği 1984 sonbaharında *Cruise* ve *Pershing* füzelerinin Batı Avrupa'ya yerleştirilmesine karşı bir tek hafta sonu boyunca çeşitli ülkelerde toplam 8 milyon insanın sokaklara dökülmesinde (Fransa'daki oldukça zayıf hareket hariç) komünist ve sosyal demokrat partilerin hiçbir yönlendirici rol oynamamış olmasıdır. Bu tür bir gelişme sadecç "yeni toplumsal hareketler" ve "tek konulu kampanyalar" konusunda tartışmaların yoğunlaştığı emperyalist ülkelerde değil, birçok bağımlı kapitalist ülkede de ortaya çıkmaktadır. Latin Amerika'yı örnek alacak olursak, son yıllarda çevreci akımların dünyanın bu yöresinde bağımsız hareketler oluşturma yönünde yaptığı atılımlar bir yana bırakılsa bile, salt sınıfsal temeldeki mücadelelerin bile komünist hareketin durgunluğundan da kaynaklanan bir süreç içinde mahalle ve bölge derneklerine ve Katolik hareketin "taban toplulukları"na kaydığını gözlemek olanaklıdır. İşçi sınıfı ve yoksulların sorunlarına sahip çıkmaya çalışan "kurtuluş teolojisi"nin de büyük ölçüde Marksist bir proleter önderliğin hegemonik etkisinin yokluğuna bağlanması gerekiyor.

Toplumsal mücadelelerin büyük ölçüde resmi solun kanalları dışına taşması, bir yanıyla işçi sınıfı hareketinin ezilenlerin mücadelesinde hegemonik bir önderliği eline geçirememesinin bir belirtisidir kuşkusuz. Ama tam da bu nokta şu sonuca varmamızı olanaklı kılıyor: Varolan önderlikler (resmi sol) artık toplumsal mücadelenin gelişmesi üzerindeki etkisini yitirmiştir; burjuva düzenine karşı mücadele eden kitleleri proletaryanın müttefiki durumuna getirecek kitlesel bir politik önderlik mevcut değildir.

6. Dördüncü Enternasyonal Geleneğinin Canlanışı: IV. Enternasyonal 1938 yılında, Bolşevik Parti'nin, Ekim devriminin ve Lenin döneminde Komintern'in temsil ettiği devrimci Marksizmin, Stalinist bürokrasinin taarruzuna karşı savunulması amacıyla Trotskiy önderliğindeki Uluslararası Sol Muhalefet tarafından kurulmuştu. Bürokrasinin Sovyetler Birliği'nin içinde ve dışında uyguladığı sürek avı, IV. Enternasyonal'in kuruluş döneminde az sayıda ülkede zayıf seksiyonlara sahip olması sonucunu doğurmuştu. Bu durum İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında uzun süre devam edecek, devrimci Marksizmin teorik ve programatik savunusunu hedefleyen IV. Enternasyonal'in seksiyonları birkaç ülke dışında (Bolivya, Seylan vb.) ulusal politik yaşama müdahale edebilecek kadar asgari bir güce dahi ulaşamayacaktı. Bunun temel nedeni şuydu: Dünya solunun içindeki güç dengeleri, bürokratik işçi devletleriyle kapitalist ülkeler arasındaki ilişki ve güç dengeleriyle belirleni-

yordu. Sınıf mücadelesinde ciddi bir yükseliş olmadan ya da Yalta'da kurulan dünya düzeni sarsıntıya düşmeden dünya solunda köklü bir yeniden-kümelenme beklemek olanaksızdı. Şunu unutmamak gerekiyor ki, sadece Trotskist hareket değil, Stalinizm'in denetiminden kurtulmuş hiçbir devrimci Marksist ya da merkezci akım bu dönem boyunca *uluslararası planda* sol içi güç dengelerini değiştirmeyi başaramamıştır.

Ne var ki, 1960'lı yıllar dünyanın çeşitli bölgelerinde IV. Enternasyonal geleneğinin gücünde hissedilir bir artışı da beraberinde getirdi. Bir yandan Latin Amerika'da toplumsal mücadelelerin yükselmesi, bir yandan da emperyalist ülkelerde 1968 yılıyla simgelenen toplumsal canlılığın Stalinist partilerin cenderesinden kurtuluşu, Trotskist örgütlerin dünyanın birçok ülkesinde sınırlı da olsa ulusal politikaya müdahale edebilecek bir güce ulaşmasıyla sonuçlandı. 70'li ve 80'li yıllara ulaşıldığında Avrupa'nın birçok ülkesinde (Fransa, Britanya, İspanya, İsveç vb.) ve ABD'de sosyal demokrat ve Stalinist hareketlerin solunda ya tek başına ya da ağırlıklı olarak sesini duyuran devrimci akım Trotskizmdir. Latin Amerika'da ise Trotskizm, başta yarı-sanayileşmiş ülkeler olmak üzere (Meksika, Peru, Arjantin, Brezilya vb.) birçok ülkede Stalinist ve gerillacı akımların etkisini geride bırakmış, en güçlü sol hareket haline gelmiştir.

Trotskizm'in son yirmi yıl içindeki bu yükselişi aynı zamanda Bolşevik geleneğin devrimci Marksizminin Stalinizm karşısında yeniden güçlenmesi anlamını taşıyor, çünkü IV. Enternasyonal geleneği devrimci Marksizmin uluslararası planda örgütlü olan tek bileşenidir. Üstelik süreç henüz başlangıcındadır. Önümüzdeki dönemin yeniden-kümelenme süreci, hiç kuşku duyulmasın, devrimci Marksizmi bugünkünden çok daha yaygın ve ileri bir örgütlenme düzeyine ulaştıracaktır. Bunun ilk belirtileri şimdiden ortaya çıkmıştır; buna aşağıda günümüzün yeniden-kümelenme eğilimlerini ele alırken değineceğim.

Günümüzde dünya solunun yeniden-kümelenme eğilimleri

Dünya solunda, kökleri 1950'li yılların ortalarına gitmekle birlikte esas olarak 1970'li ve 80'li yıllarda hızlanan yenidenyapılanma süreci, 80'li yılların başından itibaren hızla artan örgütsel sonuçlar vermeye başladı. Günümüze gelindiğinde, özellikle Stalinist hareket açısından, ama daha genel olarak uluslararası işçi hareketinin bağrında genel ve köklü bir yenidenkümelenmenin ilk işaretlerini gözlemek olanaklı. Geleceğin tablosunun ipuçları bugün artık başlamış olan bu süreçte yatı-

yor. Öyleyse, son yıllarda dünya solunda gözlenen yeniden-kümelenme eğilimlerini gözden geçirelim.

1. Klasik Stalinizm'in Örgütsel Bunalımı: Üçüncü Enternasyonal'in yozlaşma sürecinden doğan ve onyıllar boyu SBKP'nin gölgesinde varlığını sürdürmüş olan klasik (Sovyetik) Stalinist hareket 80'li yıllarda giderek hızlanan bir örgütsel bunalım içine girdi. Bu bunalım çeşitli biçimler alıyor. Birincisi, Stalinist örgütler birçok ülkede güçlerini büyük ölçüde yitiriyorlar. Bir partinin gücünü yitirmesinin birçok göstergesi vardır: üye sayısı, işçi hareketi ve toplumsal hareketler içindeki gücü, parti basınının tirajı, partinin aydınlar nezdindeki prestiji vb. En önemli olmasa bile, bizim en kolay erişebileceğimiz gösterge partinin kitleler nezdindeki prestijinin ve güvenilirliğinin bir göstergesi olarak seçimlerde aldığı oy sayısı. Bu açıdan bakıldığında bir-iki istisna ile Batı Avrupa komünist partilerinin büyük bir gerileme içinde olduğunu hemen gözlemek olanaklı. Oy sayısı bakımından Fransız Komünist Partisi en çarpıcı tabloyu sunuyor: 1973 yılında 5 milyon dolayında (% 25) oy alan parti 1986'ya ulaştığımızda oylarının 2,5 milyona (% 10) düştüğünü görüyor. İspanya'da komünistler 1979'da oyların % 11'ini toplarken üç yıl sonra 1982'de sadece % 4 oy alabiliyorlar. Bu ülkenin özerk bölgesi Katalonya'da ise geleneksel olarak çok güçlü olan komünist hareketin oy oranı aynı süre içinde % 19'dan % 6'ya düşüyor. (İspanya'da son birkaç yıldır ortaya çıkan bir başka gelişmeye birazdan değineceğim.) Batı Avrupa'nın en güçlü komünist partisi olan İtalyan Komünist Partisi bile ötekilerden çok farklı bir konumda olmakla birlikte sürekli oy kanamasına uğruyor. 1974'de % 34,4 oyla gücünün doruğuna ulaşan parti, bu tarihten sonra her yeni seçimde daha düşük oy alıyor. Bunun tek istisnası eski genel sekreter Berlinguer'in ölümünün hemen ardından yapılan seçimlerde (1984) oylarının yeniden yükselerek % 33,3'e çıkması. Ama düşüş eğilimi daha sonra yeniden hükmünü uyguluyor: günümüze gelindiğinde İKP'nin oy oranı % 20'lere doğru düşmekte. Örgütsel bunalımın bu ilk noktayla yakından ilgili bir başka göstergesi de Stalinist hareketin tarihinde ilk kez yaygın olarak bölünmelere ve parçalanmaya uğraması. Bunun temeline bir yandan zayıflama yatıyor: Güçlü ya da yükselen hareketlere karşıt olarak zayıf ya da gerileyen hareketlerin bölünmesi siyasetin genel bir yasasıdır. Ama öte yandan, Stalinist hareketin monolitik yapısının kırılışı da özellikle Avrupa'daki partilerin bölünmesinde önemli bir rol oynuyor. Avrupa partileri arasında ilk bölünme 1968 yılında Yunanistan'da ortaya çıkmıştı: "İç parti" olarak anılan bir grup "dış parti" olarak anılan koyu Stalinist KKE'den (YKP) koptu. İsveç'te de erken bir bölünme yaşandı: 1968

Çekoslovakya işgalinin ertesinde Avro-komünist bir doğrultuya giren Sol PartiKomünistler (VPK) içinden kopan bir grup 1977'de Komünist İşçi Partisi'ni (APK) kurarak Sovyetler Birliği'ne tam destek verdi.(16) İngiltere'de 1979'da koparak Yeni Komünist Parti'yi (NCP) kuran koyu Stalinistlerin ayrılışından sonra 1983 Kongresi'ni Avrokomünistlerin kazanmasını hazmedemeyen bir başka Stalinist grup partinin günlük gazetesi *Morning Star*'ı da alarak Britanya Komünist Partisi adında yeni bir örgüt kurdu.(17) İspanya'da, Avrokomünizmin en güçlü atılımını yaptığı ülkelerden biri olan bu ülkede, 1985'e gelindiğinde parti Santiago Carrillo ve Ignacio Gallego ekiplerinin ayrılmasıyla üçe bölünmüş durumda. Nihayet Batı Avrupa'nın en durağan Stalinist partilerinden birine sahip olan Fransa'da önce 1987'de Pierre Juquin önderliğinde kendilerine *"Renovateurs"* (yenilikçiler) adını veren bir grup partiden koptu; şimdi ise partinin önde gelen isimlerinden bazılarının (Fiterman, Le Pors, Rigout vb.) öncülük ettiği yeni bir muhalefet hareketi *"Reconstructeurs"* (yeniden inşacılar) adı altında mücadele ediyor.(18)

Kuşkusuz, Gorbaçov'la birlikte SBKP'nin de Avro-komünizme paralel bir yola girmiş olması bu parçalanma eğilimini bir ölçüde gemleyecektir. Ama, aşağıda yeniden değineceğim gibi, Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Avrupa'nın yeni yönelişi birçok komünist kadronun sindiremeyeceği bir ölçüye varmıştır ve partilerde yeni ayrışmaların temelini oluşturabilir. Bir yandan, Avro-komünizm dalgasına karşı mücadele ederken partilerinden kopan ama bugün bile SBKP'yi desteklemeye devam eden ekipler gülünç duruma düşerek bütün inanılırlıklarını yitireceklerdir. Örneğin İsveç'te Sovyetçi Komünist İşçi Partisi Avro-komünizme karşı Brejnev'i savunurken şimdi Gorbaçov'u alkışlamaya başlamıştır. En tuhaf durumda da Finlandiya'nın sadık Stalinistleri kalmıştır: Finlandiya'da Avro-komünistlerle sürekli mücadele etmekle birlikte yıllar boyu aynı çatı altında kalan bu ekip, nihayet 1985 yılında partiden ayrılmıştır.(19) Ama 1985 tam da Gorbaçov'un başa geçtiği yıldır! Öte yandan, Gorbaçovizm'in ve Doğu Avrupa'da Stalinizm'in çözülüşünün hızlandırdığı sosyal demokratlaşma sürecine partilerin içinden şu ya da bu ölçüde bir tepki beklenebilir. Bu yeni eğilimin ilk işaretlerini İKP

(16) Cumhuriyet, 14/2/1989.

(17) Büyük Britanya Komünist Partisi iç bülteni, Haziran 1988.

(18) "Yeniden inşacılar"ın inşa etmeyi amaçladıkları şey sosyal demokrasinin bir ikinci baskısından öteye gitmiyor. Talepleri arasında "devrimci parti" kavramından kopulması, sınıf politikası yerine "toplumun genel çıkarları"nın savunulması gibi öneriler var. Bk. **Rouge**, 19/10/1989.

(19) Cumhuriyet, 23/10/1989.

vermiştir. Aralık başında İKP Merkez Komitesi plenumu genel sekreter Occhetto'nun isim değişikliği önerisini görüşmek için toplandığında bazı militanlar yenilik yanlılarına karşı şiddete başvuracak kadar ileri gitmişlerdir.(20) Kısacası, Stalinist partilerin örgütsel bunalımının sona ermeyeceği, değişik biçimler altında süregideceği güvenle söylenebilir.

2. Komünist partilerin sosyal demokratlaşması: Ne var ki, Stalinist komünist partilerin örgütsel bunalımı güçten düşmeleri ve bölünmeleri ile sınırlı değil. Geleceğin yeniden-kümelenme süreçleri açısından çok daha önemli olan, bu partilerin önemli bir bölümünün kendilerini *birer komünist parti olarak tasfiye sürecine girmiş olmaları*. Bu sürecin ucunda *Stalinist partilerin sosyal demokratlaşması* yatıyor. Günümüzde başlamış olan yeniden-kümelenme sürecinin en önemli öğesi bu.

Bu yazının konusu esas olarak örgütsel politika olduğundan sorunun ideolojik ve teorik yönlerine girmeyeceğim. Yalnız Gorbaçovizm'in ideolojik temellerini geliştirme misyonunu üstlenen "yeni siyasal düşünce"nin koordinatlarının komünist hareketin sosyal demokratlaşmasını öngördüğünü belirteyim.(21) Komünist hareket ile sosyal demokrasinin birleşmesi temasının Türkiye'de de TBKP'nin sözcülerince olumlu biçimde ele alındığını da ekleyeyim.(22) Ben esas olarak dünya çapında gözlenebilen *örgütsel* gelişmeler üzerinde durmak istiyorum. Burada da dünyanın üç ayrı yöresinden üç ayrı örneğin yeterince aydınlatıcı olduğunu düşünüyorum.

Birinci ve en çarpıcı örnek bürokratik işçi devletlerinden. Artık yaygın olarak bilindiği gibi, Macaristan Sosyalist İşçi Partisi (komünist parti o ülkede bu adı taşıyordu) onyıllardır geçirdiği bir değişim sürecinin sonucunda 1989 Ekim'inde yaptığı bir kongreyle kendini feshetti ve yepyeni bir programla yeni bir partinin kuruluşuna geçti. Yeni parti, adından "İşçi" sözcüğünü kazıyor ve Macaristan Sosyalist Partisi adını (MSP) alıyordu. Ayrıca kızıl yıldız olan sembolü yerine kırmızı karanfil amblem olarak seçiliyor, partinin günlük gazetesi *Nepszabadzag*'ın başlığı altında yer alan "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" ibaresi siliniyor, parti Sosyalist Enternasyonal'e başvuracağını açıklıyordu. Bütün bunlar kongre delegelerinin yaklaşık % 80'inin oyuyla gerçekleşmişti! Bu

(20) **La Repubblica,** 21/11/1989.

(21) Bk. L. Krasin, "Demokratik Alternatif Arayışı ve İşçi Hareketi", **Yeni Açılım,** Ocak 1989. Krasin'in tezlerinin bir sosyal demokratlaşma sürecini ima ettiği yolunda bir eleştiri için bk. A. Kaçmaz, "Belki de Krasin Haklı!", **Görüş,** 31, Haziran 1989.

(22) En yetkili ağızdan bir örnek için bk. H. Kutlu, "Yöntem Sorunları Üzerine", **Marksizm ve Gelecek, 1,** s. 114.

da bize partinin yumuşak evrimi içinde çoktan bir sosyal demokrat parti niteliğini kazanmış olduğunu, bugün yapılanın bir formalitenin tamamlanmasından ibaret olduğunu gösteriyor. MSP sosyal demokratlaşma yolunda yalnız kalmıyor. Almanya Sosyalist Birliği (Doğu Almanya'nın komünist partisi) de son kongresinde (Aralık 1989) "Demokratik Sosyalizm Partisi" ibaresini adına ekledi. (Demokratik sosyalizm kavramının proleter demokrasisi anlamına gelmediğini, sosyal demokrasinin başka bir adı olduğunu Türkiyeli devrimciler çok iyi bilirler.) Nihayet, Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin bu yılın ilk günlerinde toplanan Merkez Komite plenumunda partinin Ocak sonunda toplanacak olan kongresinde program, yöneliş ve ad değişikliğine gidilmesi karar altına alındı. Parti birinci sekreteri Rakowski'nin açıklamasına göre yeni parti **Marksizmle ilişiğini kesecek**. Düşünülen adlar arasında "Polonya Sosyal Demokrat Partisi"de var.

Doğu Avrupa KP'lerinin sosyal demokrat bir kimliğe bürünme çabasının ardında bu partilere hakim olan bürokrasinin ağırlıklı bir kesiminin kapitalizmin restorasyonunu sağlama yönündeki yeni eğilimi yatıyor. Burada (daha sonra yeniden sözünü edeceğimiz) Macar Sol Alternatif çevresinden bir sosyalist militanın Macar "komünistleri"nin hakimiyetindeki yeni hükümet hakkında yaptığı gözlemlere kulak verelim:

> Şimdiki hükümet, Hıristiyan Demokrat restorasyonist bir ideolojinin kılıfı altında kapitalizmin yeniden tesisine hizmet ediyor; komünizme karşı bir haçlı seferi açtılar. Sadece Poszgay değil, hepsi eski Stalinister bunlar; şimdi de anti-komünist olmaktan gurur duyuyorlar.(23)

Bürokratik işçi devletleri alanından emperyalist ülkelere geçerek İtalyan Komünist Partisi'ni ele alalım. Emperyalist dünyanın bu en güçlü komünist partisi uzun bir tarihsel sürecin sonunda bugün Avrupa sosyal demokrasisi ile birleşmenin eşiğine gelmiştir. Partinin 1986 kongresinde aldığı "Avrupa soluyla bütünleşme" kararından sonra, İKP ile Alman Sosyal Demokrat Partisi arasında yıllarca süren ayrıcalıklı ilişkiler yerini yavaş yavaş örgütsel bütünleşmeye bırakmaktadır. İKP'nin gençlik örgütü bundan iki yıl önce Sosyalist Enternasyonal'in uluslararası gençlik örgütüne katılmıştır. İKP 1989 yılını önce İtalyan Sosyalist Partisi ile bir "ortak ev" kurma tartışmalarıyla geçirmiş, ardından yıl sonunda partinin adının değiştirilmesi gündeme gelmiş, genel sekreter Occhetto'nun bu yoldaki önerisi, Stalinist eski tüfek Cossutta'nın

(23) Tamas Krauz ile görüşme, **Inprecor**, 299, 11/12/1989.

önderliğindeki bir azınlığın itirazlarına rağmen Merkez Komite'nin onayını almıştır. Berlinguer'in izinden yürüyen Occhetto benimsediği "yeni yol"u, "ilerleme güçlerinin birlikçi yeniden-kümelenmesi" olarak tanımlamaktadır.(24) İtalyan partisinin çok yakında adını değiştireceğine ve bir süre sonra da sosyal demokrasi ile birlikte oluşturulacak bir "Avrupa solu"nda *(Eurogauche)* yerini alacağına kesin gözüyle bakmak gerekir.

İKP, emperyalist dünya KP'leri arasında bir istisna da değildir. Avrupa'da sosyal demokratlaşma ve/veya komünist tanımından kurtulma gayreti içinde birçok parti var. İsveç VPK'sı içinde, partinin adının sonundaki komünist sözcüğünün yerine sosyalist sözcüğünü geçirmeyi öneren güçlü bir eğilimin varlığından söz ediliyor.(25) Federal Almanya'nın komünist partisinin başkanlık divanı, "komünistlerle sosyal demokratlar arasında zaten ilerlemiş olan güçlü yakınlaşmanın artık kaynaşma aşamasına ulaştığı"nı ileri sürüyor.(26) Yunanistan "İç" Komünist Partisi'nin tarihsel önderi Kirkos'un partiden koparak *Yunan Solu* (EAR) adlı yeni bir örgüt kurduğu biliniyor. İspanyol Komünist Partisi son Avrupa seçimlerine, Gonzalez hükümetinin sağcı uygulamalarına tepki göstererek İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nden (PSOE) ayrılan sosyal demokratların kurduğu Sosyalist Eylem Partisi (PASOC) ile birlikte *Birleşik Sol* adıyla girdi. Yine aynı seçimlere Hollanda Komünist Partisi de sınıf politikasına yer vermeyen bir seçim platformu temelinde Radikal Politik Parti adını taşıyan bir küçük burjuva partisiyle birlikte *Yeşil Sol* adını taşıyan bir listeyle katıldı.(27)

Bürokratik işçi devletlerinden ve emperyalist ülkelerden sonra üçüncü örnek bağımlı azgelişmiş ülkeler alanından. Latin Amerika tarihinin en önemli komünist partilerinden Meksika partisi (PCM) 80'li yılların başından itibaren kendini, kimi ulusçu küçük burjuva hareketinden, kimi Avrupa tipi reformist bir sosyal demokrat gelenekten gelen bir takım partilerin birliği içinde eritmeye yöneldi. Partinin içinde yer aldığı son birlik partisi olan Meksika Sosyalist Partisi (PMS) ise, 1989 yılı içinde, Meksika burjuvazisinin ana partisi olan Kurumsal Devrim Partisi'nden (PRI) koparak burjuva-popülist bir yönelişe giren Cuauhtemoc Cardenas'ın Demokratik Devrim Partisi'ne (PRD) katılarak kimliğini iyice ortadan kaldırdı.(28) PRD'nin Sosyalist Enternasyo-

(24) **Corriere della Sera,** 19/3/1989.
(25) **Cumhuriyet,** 7/1/1990.
(26) "RFA: Crise et regroupements", **Rouge,** 1376, 16/11/1989.
(27) **Inprecor,** 294, 2-15/10/1989.
(28) **Le Monde,** 7-8/5/1989.

yonal'e katılması, bu örgütün Latin Amerika'da güttüğü politika göz önüne alınınca hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

Böylece, farklı yollardan ve değişen tempolarla da olsa, dünyanın dört bir köşesinde Stalinist partiler kendilerini tasfiye ederek sosyal demokrasi ile birleşme yoluna girmektedirler. Macar, İtalyan ve Meksika partileri Stalinist hareketin klasik kanadının geleceğine ayna tutuyor. Bu gelişmeyle birlikte tarihsel bir daire de kapanıyor: **Stalin Komünist Enternasyonal'i lağvetmişti; izleyicileri de komünist partilerin varlığına son veriyorlar!**

3. Stalinist artçı savaşı: Bürokratik işçi devletlerindeki çözülme, bir dizi Stalinist partinin sosyal demokrasiye yanaşarak kendi kendini tasfiye etme eğilimi, bürokratik rejimlerin farklı yollardan demokratikleşmesi, Stalinist cinayetlerin nihayet Sovyetler Birliği'nde dahi gün ışığına çıkartılması, bütün bunlar Stalinist partilerin içinden bir azınlığın ciddi tepkisine yol açarak hemen her ülkede neo-Stalinist odakların doğmasına yol açıyor. Genellikle "muhafazakârlar" olarak anılan bu kadrolar Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov öncesi statükonun genel hatlarıyla korunmasını, dünya çapında ise komünist partilerin eski çizgilerini asgari değişikliklerle sürdürmesini savunuyorlar. Sovyet Birliği'nde Ligaçov ekibi, Macaristan'da partinin feshinden sonra ortaya çıkan "Janos Kadar çevresi" ve "Ferenc Münnich Birliği", Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin çizgi değiştirmeine karşı çıkan azınlık, Çin'de Tienanmen katliamından sonra başa geçen genel sekreter Jiang Zemin'in ve başbakan Li Peng'in önderliğindeki hizip, Küba'da Castro'nun, Arnavutluk'ta Ramiz Alia'nın temsil ettiği çizgi bürokratik işçi devletlerinde statükocu hattın balıca temsilcileri. Kapitalist dünyada Portekiz Komünist Partisi'nin Cunhal önderliği, Fransız Komünist Partisi'nin başındaki Marchais ekibi, İtalyan Komünist Partisi'nin Cossutta önderliğindeki azınlığı vb. örnekler sayılabilir.

Ne var ki, bu statükocu Stalinist akımların mücadelesi tam anlamıyla bir artçı savaşıdır. Ligaçov ile Jiang Zemin'in piyasa reformlarına en azından kısmen taraftar oldukları biliniyor. "Janos Kadar çevresi"ne katılacağı açıklanan Macar partisinin eski sekreteri Karoly Grosz özel mülkiyetin, bireysel kârın ve piyasanın ateşli bir savunucudur. Polonya'da demokratik reformlara karşı durmak için 1981'de askeri yönetim kuran general Jaruzelski bugün cumhurbaşkanı sıfatıyla ülkenin kapitalizme dönüş sürecine nezaret ediyor. Doğu Almanya'da evvelki gün Hoenecker'in sağ kolu olan, Çinli yöneticileri Tienanmen "başarıları" dolayısıyla kutlayan Egon Krenz, bir gecede statükoculuğu terkederek dün reformcu oluyor, ama bugün düşürülmüş durumda. Bulgaris-

tan'da dün Jivkov'un dış işleri bakanı olan Petar Mladenov bugün reformcu kisvesiyle dolaşıyor.

Örnekler çoğaltılabilir. Ama şu kadarı açık olmalı: Statükocu Stalinistlerin kaygan bir zemin üzerindeki çırpınışları tarihin akışını geri çevirmeye yetmeyecektir. Üstelik Romanya'daki ayaklanmanın ortaya koyduğu gibi, Çavuşesku türü statükocu önderlikler işçi sınıfının ve komünizmin değil, bürokratik hakimiyetten maddi çıkar sağlayan unsurların, özellikle güvenlik örgütlerinin (*Securitate* örneği) temsilcisidir. Benzer biçimde, Macaristan'da sözde komünizmi savunan "Ferenc Münnich Birliği"nin üyelerinin ağırlıklı olarak polis ve ordu görevlilerinden, emekli subaylardan vb. oluştuğu biliniyor.(29)

Doğu Avrupa'da kapitalizmin restorasyonunu bu statükocu güçler değil yeni önderliklerin öncülüğünde sosyalist demokrasiyi kuracak olan politik devrimin öznesi proleter kitleler, bütün dünyada ise Marksizmin sosyal demokrasiye teslim olmasını artçı savaşı veren Stalinistler değil devrimci Marksist önderlikler engelleyecektir.

Statükoculuğun bu beyhude ayak direyişinin yanı sıra dünya solunda Stalinizm'in içinden çıkarak gelişmekte olan bir başka akımdan da söz etmek gerekiyor. Bu akım, "radikal Stalinizm" olarak anılabilecek olan yeni bir eğilimi temsil ediyor. Henüz politik ve programatik temellerinin ana çizgileri bile belirlenmedi. Büyük bir olasılıkla da hiçbir zaman belirlenmeyecek, çünkü "radikal Stalinizm" bir *geçiş olgusu* olarak kalacak.

Radikal Stalinizmi klasik Stalinizmden de, statükocu neo Stalinizmden de ayırdeden yanı, Stalinizm'in sınıf işbirlikçisi, legalist, reformist politikalarından uzaklaşması, militan bir politik teori ile devrimci bir pratiği Stalinist bir çerçeve içine sığdırmaya çalışması. Radikal Stalinizm'e hayat veren başlıca kaynak, Gorbaçovizm'in işçi devletlerinde var olan son kazanımları dahi tehlikeye atan, kapitalizmin restorasyonu tehdidini doğuran, uluslararası planda ise emperyalizmle ve bütün ülkelerde hakim sınıflarla açık işbirliğini öngören politikasına karşı gelişen tepki. Radikal Stalinizm'in çelişkisi tam da burada yatıyor: Bu akımın izleyicileri bugünkü durumu mantıksal bir dakiklikle doğuran gelişmenin temelinin tam da Stalinizm'in milliyetçi, bürokratik, revizyonist politikasında yattığını, Stalinizm ile Gorbaçovizm'in aynı toplumsal gücün, işçi devletlerine siyasal olarak hakim olan bürokrasinin çıkarlarının farklı konjonktürlere uygun ifadeleri olduğunu kavrayamıyorlar.

(29) N. Swain, "Hungary's Socialist Project in Crisis", **New Left Review**, 176, Temmuz-Ağustos 1989, s. 20.

Komünist partiler arasında "radikal Stalinizm" yönünde en keskin dönüşü yapan Salvador Komünist Partisi'nin önderlerinden Jorge Shafik Handal ekibi. 1979 Nikaragua devriminin ertesinde kendi partisinin legalist ve teslimiyetçi politikasını sert bir özeleştiriyle terkeden Shafik Handal ve izleyicileri bugün gerillacı örgütlerle birlikte FMLN'in bağrında silahlı bir mücadele yürütüyorlar. Benzer bir eğilim, FARC adlı cephe içinde gerilla savaşı veren Kolombiya Komünist Partisi için de geçerli. Emperyalist ülkeler alanında, İngiltere'de son bölünmede ortaya çıkan Britanya Komünist Partisi iyi bir örnek: Bu parti özellikle işçi hareketi içindeki çalışmalarında Trotskistlerle ortak hareket ediyor.(30) Nihayet, dünyanın dört bir köşesinde faaliyet gösteren AEP yanlısı gruplar ve (başta Peru'da Aydınlık Yol olmak üzere) Maoist halk savaşı stratejisini uygulamaya çalışan çeşitli örgütler örnek gösterilebilir. Ama bu sonuncuları tartışabilmek için gerilla stratejisini ele almak gerekiyor yeniden.

4. Bağımlı ülkelerde gerillacılık ve işçi hareketi: Gerillacı hareketlere hayat veren sosyo-ekonomik temel esas olarak kırların ve köylü nüfusun ağırlığı, politik temel ise toplum üzerinde hegemonik bir hakimiyet kuramamış iktidarların neredeyse salt baskıya dayanan yönetimleridir. Bu açıdan bakılınca, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımlı azgelişmiş kapitalist ülkelerde yaşanmış olan sanayileşme, kapitalistleşme ve proleterleşme süreçleri giderek gerilla stratejisinin altındaki toprağın kayması anlamına geliyor. Nitekim son yıllarda bağımsız azgelişmiş ülkelerde ortaya çıkan önemli siyasal mücadelelerin başında, bu ülkelerin tarihinde hiç görülmemiş ölçekte yaygın biçimde, büyük ölçüde *klasik tipte işçi hareketleri* yer alıyor. Bunların başında, Brezilya'da geçtiğimiz Aralık ayında yapılan başkanlık seçimlerinde % 50'ye yakın oy alarak muazzam gücünü kanıtlamış olan Brezilya İşçi Partisi (PT) geliyor. Brezilya'nın yanısıra Güney Afrika'da, Güney Kore'de ve Latin Amerika'nın birçok başka ülkesinde toplumsal mücadeleler işçi hareketinin önderliğinde yürüyor.

Kuşkusuz gerilla hareketleri daha uzunca bir süre "Üçüncü Dünya"nın çeşitli ülkelerinde görülecek. Ama şimdiden kesinlikle söylenebilecek bir şey var: Güney Kore, Brezilya, Arjantin, Meksika gibi ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de, kısacası yarısanayileşmiş bağımlı ülkelerde gerilla stratejisinin başarı şansı yok denecek kadar az. Zaten bu toplumların sosyo-ekonomik yapısı da bu hareketleri giderek bütünüyle bünyesinin dışına atıyor.

(30) **Socialist Outlook,** Aralık 1989.

Her durumda, burjuvazinin iktidarını devirmek anlamında başarıya kavuşsa bile gerillacı akım geri bir tarım toplumunun sosyo-ekonomik dinamiklerini politik alana aktardığından uluslararası sosyalist ve işçi hareketinin gelişimini belirleyici bir güce sahip olamaz. Bugüne kadar varolan bütün gerilla hareketlerinin derinlere kök salmış milliyetçiliği de bunun en açık kanıtıdır. Yani gerilla hareketleri daha bir süre boyunca dünya solunun bir bileşeni olarak kalabilir, ama önümüzdeki dönem yaşayacağımız köklü yeniden-kümelenme sürecinde gerillacılığın belirleyici bir rolü olamayacaktır.

5. Yeşillerin Yükselişi: 80'li yıllarda dünya solunun yenidenkümelenme eğilimleri içinde en belirgin unsurlardan biri de Yeşil hareketin özellikle emperyalist ülkelerde yaptığı büyük atılım. Bilindiği gibi, Yeşiller uzun süre esas olarak bir Batı Alman olgusu olarak kaldılar. Bugün bu ülkede Liberal Parti'nin (FDP) önüne geçerek siyasal coğrafyayı altüst etmiş ve üçüncü parti konumuna yerleşmiş durumdalar. Ama 80'li yılların ikinci yarısı Yeşillerin bütün Batı Avrupa'da yayılma dönemi oldu. Birkaç örnek verelim. İngiltere'de 1987 genel seçimlerinde sadece 90 bin oy alan Yeşiller 1989 Avrupa seçimlerinde 2,3 milyon oy topladılar.(31) İtalya'da 1987'de ilk kez sahneye çıkan Yeşiller 1 milyon oy (% 2,5) ile Meclis'e 12 milletvekili sokmayı başardılar.(32) 1989'da Avrupa Parlamentosu'na yapılan seçimlerde oniki AT ülkesinde Yeşiller daha önce sahip oldukları 20 temsilciyi 37'ye çıkardılar vb.(33) Üstelik Yeşil hareketin emperyalist ülkelerle sınırlı olmayan bir politik potansiyeli olduğu her geçen gün daha fazla ortaya çıkıyor. Bürokratik işçi devletlerinde Yeşil ideoloji ve politika son dönemde büyük bir atılım yaptı. Bulgaristan'da şimdilik en güçlü muhalefet örgütü *"Eco-Glasnost"* adını taşıyor. Doğu Almanya'da duvarın yıkılışından sonra ilk kurulan partilerden biri Yeşil-çevreci bir parti oldu. Sovyetler Birliği'nde Baltık cumhuriyetleri başta olmak üzere çevreci hareketler son yıllarda büyük bir gelişme gösteriyor vb. Nihayet, bağımlı kapitalist ülkelerde de Yeşil hareket, aynı çarpıcı ölçekte olmasa bile, önemli bir büyüme gösteriyor.

Yeşil hareketin yükselişinin toplumsal ve politik nedenlerini incelemenin yeri burası değil. Ancak şu kadarı belirtilmeli: Yeşil hareket Stalinizm'in işçi sınıfı muhalefeti adına yarattığı bürokratik ve kemikleşmiş politik çizginin bir ürünü olarak kitlesel mücadelelerin (çevre, ba-

(31) **New York Times,** 20/6/1989.
(32) **Cumhuriyet,** 22/2/1989.
(33) **New York Times,** 19/6/1989.

rış, anti-nükleer, kadınların kurtuluşu, eşcinsel hakları vb.) politik örgütlerin alanı dışına kaymasının bir ürünüdür. Bir politik hareket olarak tam da bu mücadelelerin bir koalisyonu biçiminde yükselmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Yeşillerin yükselişi Stalinizm'in gerilemesinin ters yüzüdür. Bu hareketin büyümesinin durdurulması ve eğilimin tersine çevrilmesi ancak sınıf mücadelesinin yükselmesiyle, devrimci Marksist bir önderliğin sözkonusu toplumsal mücadelelere devrimci biçimde sahip çıkmasıyla ve bu toplumsal hareketler üzerinde işçi sınıfının hegemonyasını kurmasını sağlayacak politikalar geliştirmesi sonucunda olanaklı olacaktır.

6. Devrimci Marksist bir önderliğe doğru: Her bunalım iki yanı keskin bir kılıçtır. Dünya solunun bugün yaşadığı bunalım ya devrimci Marksist bir önderliğin uluslararası planda güçlü biçimde yerini almasıyla ya da bir çürüme ile sonuçlanacaktır. Dünya işçi sınıfının 30'lu yıllardan bu yana yaşadığı önderlik bunalımı'nın çözümü için gerekli önkoşullar nihayet oluşmaya başlamıştır. Bundan sonrası bütün dünyanın devrimci Marksistlerinin politik öngörüşlülüğüne, ilkelilik ile politik esnekliği bütünleştirebilmesine, politik irade ve kapasitesine kalmıştır. Kuşkusuz, bunalımın olumlu çözümle sonuçlanması aynı zamanda sınıf mücadelesinin yükselmesini gerektirir. Ama bu konuda son yılların umutsuzluk yaratacak bir tablo sunmadığı açıktır: Özellikle Doğu Avrupa, Sovyetler Birliği, Çin, Filistin, Güney Afrika, Güney Kore, Filipinler ve genel olarak Latin Amerika'da güçlü kitlesel mücadelelerin sürmekte olduğu ortadadır.

Yeni bir uluslararası devrimci Marksist önderliğin oluşturulması açısından bugüne kadar büyük adımlar atılmış olduğu söylenemez. Ama birçok ülkede böyle bir sürecin başlangıcına ilişkin ilk belirtiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Latin Amerika'nın bazı ülkelerinde Trotskist partiler giderek işçi sınıfı hareketi içinde devrimci bir güç olarak en önde savaşan örgütler haline gelmektedir. Derin bir bunalımın yaşandığı Arjantin'de solun en büyük iki partisinden biri haline gelen Sosyalizm Hareketi (MAS), kitle mücadelelerinin başını çekiyor.(34) Meksika'da son seçimlerde (1988) solun genel gerilemesinden payını almış olsa da, Devrimci İşçi Partisi (PRT) işçi partileri arasında en güçlüsüdür. Brezilya'da muazzam bir kitle desteğine sahip olan İşçi Partisi'nin (PT) içinde Trotskistler güçlü ve aktif bir azınlık oluşturmaktadırlar.

(34) Arjantin'in yaşadığı bunalım ve MAS'ın atılımı ile ilgili olarak **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında Selinay Pınar'ın "Arjantin: Peronizm mi, Devrimci Marksizm mi?" başlıklı yazısına bakılabilir.

Yani **Latin Amerika'nın en gelişkin üç ülkesinde Trotskizm şimdiden en güçlü devrimci hareket haline gelmiştir.** Avrupa'da ise birçok ülkede resmi solun dışındaki tek siyasal gücün Trotskizm olduğuna daha önce değinmiştim. Fransa'da son üç-dört yıldır patlak veren bütün toplumsal mücadelelerde (grevler, öğrenci hareketleri vb.) Trotskistler önderlik konumundadırlar. 1989'da Sosyalist Parti hükümeti Fransız devriminin 200. yıldönümünü büyük emperyalist devletlerin önderlerinin doruğu ile kutlarken, devrimin güncelliğini bağımlı kapitalist ülkeler ve bürokratik işçi devletleriyle emperyalizme karşı dayanışma çerçevesinde savunan tek alternatif eylem, Fransız solunun güçleri arasında Trostkist Devrimci Komünist Birliğin (LCR) örgütlenmesinde başı çektiği yürüyüştü. 8 Temmuz'da gerçekleştirilen bu yürüyüşe 35 bin kişi, yürüyüsün devamındaki festivale ise 200 bin kişi katılıyordu.

Devrimci Marksizmin yükselişinin bir ikinci boyutu, son yıllarda başta bürokratik işçi devletlerinde olmak üzere çeşitli ülkelerde, tarihsel kökeni itibarıyla Trotskist gelenekten kaynaklanmayan ama sınıf mücadelesinin seyri ve uluslararası gelişmelerin etkisi altında devrimci Marksizme doğru bir yöneliş gösteren siyasal güçlerin ortaya çıkışıdır.

Bürokratik işçi devletlerinde bu güçlerin en önemli örneği Polonya'da hem bürokrasiye, hem de kapitalizmin restorasyonuna karşı mücadele verirken enternasyonalist bir perspektifi savunan Polonya Sosyalist Partisi-Demokratik Devrim (PSP-DD) adını taşıyan partidir.(35) Birçok öteki bürokratik işçi devletinde de, özgül farklılıklarına rağmen temelde aynı yönde evrilen siyasal güçler ardı ardına ortaya çıkmaya başlamıştır. Doğu Almanya'da, daha duvarın yıkılmasından önce 19 Eylül 1989'da bir araya gelen yaklaşık beşyüz dolayında sol muhalif *Böhlen Çağrısı* olarak anılan ve "bürokratik politik baskının yerini kapitalist sömürünün almasını kararlılıkla red" eden bir bildiri yayınlamıştır.(36) Duvarın yıkılmasından sonra 25 Kasım'da Doğu Berlin'de yapılan bir toplantıda ise *Böhlen Çağrısı*'nı temel alan ve "Rosa Luxemburg'un mücadelesine yeniden başlama"yı hedefleyen, "Birleşik Sol" adlı anti-kapitalist ve anti-Stalinist bir örgüt yaratılmıştır.(37) Birleşik solun militanları kapitalizme ve bürokrasiye karşı verilecek mücadelenin enternasyonalist temellerde yürütülmesi gerektiğini her fırsatta vurgulamaktadırlar:

---

(35) PSP-DD hakkında daha geniş bilgi **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında "Polonya Sosyalist Partisi-Demokratik Devrim Dosyası" başlığı altında derlenen görüşme ve belgelerde bulunabilir.

(36) "L'Appel de Böhlen", **Inprecor,** 296, 30/10/1989, s. 8.

(37) **Rouge,** 1378, 30/11/1989.

> Sermayenin ve bürokratların bu uluslararası işbirliğinin karşısına işçiler ve örgütleri kendi uluslararası işbirliklerini çıkarmalıdırlar... Uluslararası bir işbirliğine, sömürülen kitlelerin ve örgütlerinin, sendikalarının, hareketlerinin ve partilerinin oluşturacağı bir enternasyonal örgüte ulaşmak gerekiyor.(38)

Çekoslovakya'da yönetim değişikliğinin ertesinde "Sol Alternatif Demokratik ve Özyönetimci Sosyalizm Hareketi" adını taşıyan bir hareket kurulmuştur. Hareketin 26 Kasım'da "Tezler" başlığıyla yayınlanan bildirgesi Doğu Avrupa'da bürokrasi tarafından hazırlanmakta olan kapitalist restorasyon ve emperyalizmle bütünleşme süreçlerine karşı "toplumun sosyalist örgütlenmesine taraftar" olanları bir araya getirmeyi savunmaktadır:

> Sermaye sahiplerinin ya da sermayenin denetim hakkına sahip kişilerin ekonomik iktidarı elinde tuttuğu, böylece çalışanları ekonomik faaliyet ve sonuçları konusundaki karar süreçlerinden dışladığı bir sisteme karşıyız... Büyük ve orta işletmelerde yönetim modeli olarak önerdiğimiz iktisadi özyönetimin merkezinde, planın demokratik biçimde hazırlanması ve her bir işçinin emeği, emeğinin sonuçları ve çalışma koşulları konusundaki kararlara artan ölçüde katılması yatar... İşletmelerle sınırlı bir iktisadi özyönetimin yetersiz olacağını düşünüyoruz.(39)

Macaristan'da, şimdilik politik bir örgüt kurma düşüncesine uzak dursa da, "Alternatif Sol Birlik" adını taşıyan ve sosyalizmin kurtuluşunu toplumsal özyönetim ve işçi konseylerine bağlayan bir çevre mevcuttur. Alternatif Sol Birlik'in kuruluş bildirgesi (Mart 1989) çevrenin hedefini şöyle belirler:

> ...toplumumuzun geleceğini ne neo-Stalinizm'in herhangi bir biçimine, ne de burjuva türü bir yeni-muhafazakârlığın bir biçimine bağlamayan güçlerin örgütlenmesine destek olmak...(40)

Birlik 1989 yazında devlet işletmelerinin özelleştirilmesine karşı çıkan ve özyönetimi savunan bir kampanya düzenlemiştir.

---

(38) "Tom Sellow ile görüşme," **Rouge,** 1376, 16/11/1989, vurgu sonradan. Benzer düşünceleri Birleşik Sol'un bir başka sözcüsü de ifade ediyor: Bk. "Herbert Misslitz ile görüşme," **Rouge,** 1378, 30/11/1989.

(39) "Theses de l'Alternative de Gauche", **Inprecor,** 299, 11/12/1989, s. 6-8.

(40) **Rouge,** 1370, 5/10/1989.

Nihayet Sovyetler Birliği'nde işçi sınıfına dayanan antibürokratik bir sosyalist solun oluşturulması amacıyla ilk adımlar atılıyor. Bir yandan, geçen yaz yaşanan madenciler grevinin bir ürünü olarak işçiler bağımsız örgütlenmelere yönelirken (Kasım ayında Sibirya'da Kuzbas İşçileri Birliği adında bir örgüt ilk toplantısını yapmıştır)(41), bir yandan da SBKP içinde ve dışında yer alan sosyalistler (bu arada Türkiye okuyucusunun artık tanıdığı Boris Kagarlitskiy), bağımsız bir sosyalist partinin kuruluşu için çalışmaya başlamış durumdalar. (Halen SBKP üyesi olup bu tür bir yeni partiye ihtiyaç duyanların kurdukları yeni sosyalist kulübün adı çok anlamlı: "Sosyalizmi Savunan Komünistler"!)(42)

Devrimci Marksizm'in yükselişi yönündeki bu eğilimler bürokratik işçi devletleriyle sınırlı değil. Kapitalist Avrupa'da en azından iki ülkede sosyalist hareket içinde yepyeni dinamiklere işaret eden gelişmeler ortaya çıkmış durumda. Federal Almanya'da Komünist Parti'nin sosyal demokratlaşması ve Yeşillerin hızla düzenle bütünleşmesi sosyalist solda yeni ve devrimci bir parti arayışını somut olarak gündeme getiriyor. Bu tartışmada Federal Alman solunun bütün radikal/devrimci grupları yer alıyor.(43) Yunanistan'da ise bugün Gorbaçov'un "modernizm"ine kapılmış olan Stalinist KP'nin (KKE) içinden devrimci Marksizm yönünde evrilmekte olan güçlü bir hizip beliriyor. Son bir yıldır devrimci solda çeşitli eğilimleri bağrında toplayan Alternatif Anti-Kapitalist Kümelenme (EAS), eski Avro-komünist "İç" KP'nin sol kanadı ve KKE'nin sözkonusu hizbi, başta sendikal çalışma olmak üzere çeşitli alanlarda güçbirliği içinde. Bu gelişmelerin Yunan solunda yeni bir odağın oluşmasıyla sonuçlanması olasılığı yüksek.(44)

Avrupa'nın Doğusunda ve Batısında ortaya çıkan bu yeni odaklar Trotskist hareketle de yakın ilişki içinde. Polonya'nın PSP-DD'si Trotskist örgütlerle kardeşçe ilişkiler sürdürüyor, içinde Trotskist programı savunan eğilimler var. Çekoslovakya'da "Sol Alternatif"in önderlerinden biri, Çek muhalefetinin önde gelen isimlerinden Trotskist militan Petr Uhl. Doğu Alman sol muhaliflerinin bir bölümü Trotskist; "Birleşik Sol"un IV. Enternasyonal ile yoğun ilişkileri var. Federal Almanya'daki partileşme çalışmalarında içinde Trotskistlerin de yer aldığı Birleşik Sol Parti (VSP) de faal. Yunanistan'da Trotskistler hem Alternatif Anti-Kapitalist Kümelenme (EAS) içinde yer alıyor, hem de KKE'

(41) **Rouge,** 1378, 30/11/1989.

(42) D. Shepherd, "Gorbachev versus the Workers", **Socialist Outlook,** 19, Ekim 1989, s. 21-23.

(43) "RFA: Crise et regroopements", **Rouge,** 16/11/1989.

(44) Bu konuda Sınıf Bilinci'nin bu sayısında Yerasimos Pernas'ın "Yunanistan Komünist Partisi'nde Devrimci Gedik" başlıklı yazısına bakılabilir. Ayrıca bk. **Inprecor,** 295, 16-29/10/1989.

nin muhalif hizbiyle birlikte mücadele ediyorlar. Batı Avrupa'nın birçok ülkesinde (İtalya, İspanya, Federal Almanya vb.) ve Latin Amerika'nın bazı ülkelerinde (Peru, Meksika), devrimci Marksizmle ulusal-devrimcilik ya da Stalinizm arasında salınan *merkezci* akımlarla Trotskist örgütler arasında ciddi bir diyalog başlamış, bu diyalog yer yer birleşme denemelerine kadar götürülmüştür (İtalya, Federal Almanya, Peru).

Devrimci Marksizmin canlanışının somut birer göstergesi olan bu yeni hareketler henüz zayıftır. Bu açıdan bakıldığında Stalinist ve sosyal demokrat hareketlerin karşısında *kitlesel* bir önderliğin inşasında bunların katkısı şimdilik sınırlı olacaktır. Bu tarihsel evrede görevin esas yükü, Sovyetler Birliği'nin ve Üçüncü Enternasyonal'in Stalinist yozlaşmasından bu yana devrimci Marksizm'in mirasını uluslararası planda sürdürmekte olan Trotskist hareketin sırtında olacaktır. Buna karşılık, Trotskist akımın devrimci Marksizm'e doğru evrilmekte olan bütün hareketlerle verimli bir diyalog içine girmesi bu görevin önündeki engellerin aşılması bakımından çok önemli bir unsurdur.

Sonuç yerine: bir üçgenin köşeleri

Bütün karmaşık yönlerinden arındırıldığında, dünya solunun bugünkü gelişimi bir üçgenin köşelerini geleceğin alternatifleri olarak önümüze koyuyor. Üçgenin bir köşesinde Stalinizm'in çürümesinin sonucunda eski komünist partilerin sosyal demokrasiyle birleşmesinin ürünü olacak *liberal, sosyal demokrat bir hareket* yatıyor; ikinci köşe Stalinizm'in bunalımına bir artçı savaşıyla cevap vermeye çalışan ama üzerinde durduğu kaygan zeminde hergün daha aşağılara yuvarlanan *Stalinist siyasal akımlar*dan oluşuyor; üçüncü köşe proleteryanın uluslararası alanda bütün kazanımlarının savunucusu ve geleceğin habercisidir: *devrimci Marksizm.*

Bu üçgene bunalım içindeki bürokratik işçi devletlerinde bir başka üçgen, nerdeyse ilkinin bir izdüşümü gibi eşlik ediyor. Aynı sırayla sayarsak: bürokrasinin, çıkarlarını dünya kapitalizmiyle bütünleştirmeye yönelen *restorasyonist* kanadı; aynı bürokrasinin ayrıcalıklı konumunu ve despotizmini eski temellerde korumayı hedefleyen *Stalinist statükocular* ("muhafazakârlar"); *işçi/kitle muhalefeti* ve tohumları yavaş yavaş atılmakta olan *anti-bürokratik, anti-kapitalist* önderlikler. Kuşkusuz, devrimci Marksist bir önderliğin oluşturulmasında başarısızlık ya da gecikme sosyalizmin, kitleler nezdinde uğradığı perestij kaybı dolayısıyla Stalinizm'in çöken duvarlarının enkazı altında kalmasına yol açabilir. Kuşkusuz, bu tür bir devrimci Marksist önderliğin yokluğunda kitleler

bürokrasinin iki kanadından biri ya da öteki tarafından, hatta bir ölçüde emperyalizm tarafından manipüle edilebilir. Ama şu kadarı açıktır: Gerçek bir proleter demokrasisine dayanan ve enternasyonalizmi şiar edinen bir sosyalizm, ancak yeni devrimci Marksist önderliklerin yönetiminde, bir yandan demokratikleşmeyi talep eden, bir yandan da bütün kazanımlarına kıskançça sahip çıkan işçi kitlelerinin mücadelesiyle kazanılacaktır.

İnsanlık belki de yirmibirinci yüzyılın önemli bir bölümünü nasıl yaşayacağını belirleyecek bir büyük bunalımla karşı karşıya. Bürokratik işçi devletlerinin kaderi, kapitalist dünyanın ekonomik bunalımının çözüm biçimi ve kapitalist ülkelerdeki devrimci süreçlerin gelişim tarzı bu büyük bunalımın ana düğümleri. Kapitalizm bu bunalımdan yenilenmiş bir güçle çıktığı takdirde, insanlığın geleceği Nazizm'in ve İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı tahribatı bile aşabilecek bir tehditle karşılaşacak. "Ya sosyalizm, ya barbarlık" şiarı, nükleer, ekolojik ve ekonomik felâket bulutlarının gezegenimizin ufuklarında toplandığı günümüzde her zamankinden daha güncel. Hatta ikilem artık "ya sosyalizm, ya yokolma" olarak formüle edilmeli. İnsanlığın bir felâketten kurtarmak ve sosyalizme götürmek için, devrimci Marksizm'in üçgenin köşeleri arasındaki yarışı mutlaka kazanması gerekiyor.

Bu, zorlu bir mücadele olacak. Kazanılmasının koşulu, dünya devrimine önderlik edebilecek bir *kitle enternasyonali*nin başarılı biçimde inşa edilmesi. IV. Enternasyonal "yüzyılın geceyarısı" olarak adlandırılan ilk büyük bunalımda, Nazizm, Stalinizm ve savaşın birlikte yarattıkları o tüyler ürpertici dönemde, tam da bu tür bir enternasyonalin insanlığın kurtuluşu için vazgeçilmez olduğunu savunan Bolşevik geleneği yaşatmak için kurulmuştu. IV. Enternasyonal geleneği henüz bir kitle enternasyonali yaratamadı. Yarının kitle enternasyonaline elbette bütün devrimci Marksist, proleter enternasyonalisti akımlar katkıda bulanacak. Ama böyle bir enternasyonalin inşasında merkezi rolü yarım yüzyıldır proleter enternasyonalizminin ve devrimci Marksizm'in bayrağını taşıyan IV. Enternasyonal geleneği oynayacak.

Rus devrimi ve sürekli devrim kuramı

Sami SARI

Sınıf Bilinci'nin önceki sayısında çıkan yazımızda (1) Trotskiy'in sürekli devrim kuramının Marx ve Engels'in devrim kuramı ilişkisi üzerinde durmuştuk. Ama bunun yanısıra, Türk solunda oldukça genel bir kabul gören "kapitalizmin tekelci evresinde Marksist devrim kuramının eskimiş olduğu" biçimindeki Stalinist anlayışa da değinerek, Türk solunun sürekli devrim kuramına karşı çıkabilmek için nasıl Marx ve Engels'in düşüncelerine karşı çıkmak zorunda kaldıklarını da göstermiştik. Bu yazımızın ana konusu ise sürekli devrim kuramının Rus devrimindeki yeri ve anlamı olacak. Ama bunun yanısıra, Türk solunun, sürekli devrim kuramının Rus devrimindeki yeri ve anlamına yönelik eleştirileri üzerinde de yeri geldikçe duracağız. Yine, bu yazımızda 1980 sonrasında Türk solunun Stalinizmden bir kopuş sürecini yaşıyan kesimlerinin sürekli devrim kuramı karşısındaki ikircikli tavırları üzerinde de durmak istiyoruz. Bu konuyu biraz açmakta fayda var.

Türk solunun politik ve ideolojik şekillenmesi daha doğuşundan başlayarak, Stalinizim tarafından belirlendi. Bu yüzden de, Türk solu yıllarca ve neredeyse ittifak halinde, aşamalı devrim ve tek ülkede sosyalizm anlayışını aşırı bir duyarlılıkla savundu. Türk solunda aşamalı

(1) Bkz. "Marksizm ve sürekli devrim kuramı", **Sınıf Bilinci**, 4/5. sayı.

devrim ve tek ülkede sosyalizm anlayışının savunulmasındaki bu aşırı duyarlılık doğal olarak Trotskiy'in sürekli devrim kuramına karşı çıkışta görülen önyargı ile at başı gitti. Günümüzde ise, gerek 1980 öncesindeki dönemde yaşadığımız devrimci yükseliş döneminin pratiğinin Türk solunun Stalinizmin damgasını taşıyan "devrim stratejileri"ni ıskartaya çıkarmış olmasının ve gerekse de 1980'li yıllarda, Stalinizmin dünya çapında derinleşen bunalımının bir sonucu olarak, Türk solunun yıllarca aşırı bir duyarlılıkla benimseyip savunmuş olduğu aşamalı devrim ve tek ülkede sosyalizm anlayışının da ciddi bir erozyona uğradığına tanık olmaktayız. Bugün Türk solunun tartışma göndemini en fazla işgal eden konular aşamalı devrim-sürekli devrim, tek ülkede sosyalizm- dünya devrimi konularıdır. (2) Yine bu tartışmalarda Stalinist aşamalı devrim ve tek ülkede sosyalizm anlayışını eleştiren ve sürekli devrim ve dünya devrimi anlayışını savunanlar yalnızca Trotskistler değildir. (3) Bu, elbette Türkiye'de devrimci Marksizmin ve Trotskizmin gelişmesi açısından olumlu ve önemli bir adımdır. Ama Stalinist bir gelenekten kopup devrimci Marksizme yönelen bu çevrelerin, aşamalı devrim ve tek ülkede sosyalizm anlayışını eleştirip sürekli devrim ve dünya devrim anlayışını benimserken, Trotskizme ve onun sürekli devrim kuramına karşı sahip oldukları geleneksel önyargıyı da "garip" bir biçimde sürdürmekte ısrarlı oldukları görülüyor. Bu çevreler bugün

---

(2)Bkz. Hikmet Seçkinoğlu'nun **Gelenek**'in 15 sayısında çıkan, "Klasiklerde Devrim, İktidar ve Program Sorunu" adlı yazısı; **Yeni Öncü**'nün 15. ve 16. sayılarında yer alan Süha Ilgaz'ın "İttifaklar ve Demokratik Devrimde Üç taktik" adlı yazısı; İlker Zafer'in **Yeni Öncü**'nün 19. sayısında yer alan "Akıntıya karşı" adlı yazısı; Mahir Sayın'ın **Yeni Öncü**'nün 20. sayısında yer alan "Ekim devrimi'nin Güncelliği" ve "Tartışmalar ve Perspektiflerimiz" adlı yazıları; Veysel Hazar'ın **Seçenek**' in 1. sayısında yer alan "Emperyalizm öncesi ve sonrası Marksizmde devrim sorunu" adlı yazısı; Coşkun Çağlar'ın **Seçenek**' in 3. sayısında yer alan "Kesintisiz Devrimin Yadsınması Ya da Troçkizmin İktidarsızlığı" adlı yazısı; **Özgürlük Dünyası**' nda imzasız çıkan, "Leninizm mi gorbaçovculuk ya da trotskizm mi ?" adlı yazı.

(3) Örneğin **İşçiler ve Toplum** kitap dizisi, **Yeni Öncü** ve **Sosyalist Birlik**'in bazı yazarları tek ülkede sosyalizm ve aşamalı devrim anlayışını açıktan eleştiriyorlar. Gelenek yazarlarının bir bölümü bir yandan hala tek ülkede sosyalizmi anlayışını savunmakta ısrar ederken, öte yandan aşamalı devrim anlayışını devrimci Marksist bir perspektife ve kavramlara yaslanarak eleştirmekte. **Seçenek** ve **Özgürlük Dünyası** gibi dergiler bir yandan Trotskizm "eleştirisi"nde birbirleriyle yarış ederken, öte yandan bu tavırlarıyla oldukça çelişik bir biçimde ama onların farkında olmadığı köklü bir yanılsama ile at başı giden örtük bir sürekli devrim anlayışını (demokratik devrim sosyalist devrimin ilişkisi bağlamında) savunmaktalar ve yine, enternasyonalizm sorununda örtük bir Stalinizm eleştirisi yapmaktadırlar.

yaşamakta oldukları Stalinizmden devrimci Marksizme evrilme süreçlerini adeta Trotskizmin etki alanının tamamıyla dışında olduğu biçiminde bir tavır içindedirler: Sürekli devrime evet, Trotskizme hayır!, Enternasyonalizme evet, Trotskizme hayır!, Dünya devrimine evet, Trotskizme hayır! v.b. (4) Bunlardan bazıları, hala Rus devriminin Trotskiy'in düşüncesini doğrulamadığını bile iddia edebiliyor(5). İşte yazımızda bu ve buna benzer iddialar üzerinde de yeri geldikçe duracağız.

I

Rus devriminin karakteri sorununda Rus Marksistlerinin Narodniklerle olan tartışmaları

Rusya'nın 19. yüzyılın son çeyreğinde yaşadığı hızlı sanayileşme süreci, küçük-burjuva sosyalizminin Rusya'ya özgü bir varyasyonu olan

---

(4) Bunun en tipik örneği, **İşçiler ve Toplum** çevresidir. Bu arkadaşlar bir yandan Stalinizmin ideolojik, politik eleştirisinde büyük ölçüde Trotskizmin tezlerine yaslanırken, öbür yandan da Stalinizm karşısında savundukları düşünceleri Trotskizmden bağımsız olarak sanki kendileri keşfetmiş gibi bir izlenim yaratmaya çalışıyorlar.

(5) Örneğin Ertuğrul Kürkçü, **İşçiler ve Toplum**'un kendisiyle yaptığı bir söyleşide Lenin ile Trotskiy arasında 1917 kadar olan dönemde demokratik devrim ile sosyalist devrim ilişkisi sorununda varolan görüş ayrılığını şu şekilde yorumluyor:

> Ekim Devrimi'nden önce tartışılan, daha çok sosyalist bir proletarya ihtilalinin bir tek ülkede gerçekleşip gerçekleşmeyeceği noktasıydı. Lenin bunu emperyalizmin eşitsiz gelişmesi bakış açısından mütalaa ederek, geri bir ülkede sosyalist devrimin başlayabileceğini ifade etmiştir. Nitekim onun dediği olmuştur. Devrim ilkin Rusya'da gerçekleşti... Lenin'in burada tartıştığı şey sosyalist toplumun gelişmelerinin bütün aşamalarına bir tek ülkenin sınırları içinde varılacağı noktası değildi. Devrimin muzaffer olması, yani burjuvazinin iktidardan uzaklaştırılması ve işçilere iktidarın geçmesi noktasıydı bu. Geçmişte Troçki ve Lenin arasında bu noktada bir tartışma olmuştu. Troçki'nin değil, Lenin'in doğru düşündüğü ortaya çıkmıştı. (**İşçiler ve Toplum** ,6. sayı,s.62)

1917 öncesinde Rusya bağlamında süren tartışmalara oldukça vakıf olduğunu bildiğimiz Kürkçü arkadaşın, Lenin ile Trotskiy arasındaki görüş ayrılığını tarafların pozisyonlarını bu kadar ters yüz ederek anlatmakta ısrar etmesi, onun Trotskizme karşı olan geleneksel önyargılarından hala kurtulamadığını gösteriyor. Bu yazımızda yeri geldiğinde, Lenin'in 1917'ye kadar Rusya gibi geri bir ülkede bir sosyalist devrimi olanaklı görmesi bir yana dursun, Rus devriminin Avrupa proletaryasının sosyalist devrimi ile yanklanmaması halinde, Rusya'da demokratik devrimin kazanımlarının korunamayacağını ve muhtemel bir restorasyon olasılığının bile engellenemeyeceğini düşünmüş olduğunu örnek vererek göstereceğiz. Yine, 20. yüzyılın başında Rus devriminin karekteri, dinamikleri ve perspektifleri bağlamında cereyan eden tartışmalar içinde ve ilk kez olarak eşitsiz gelişme yasasını Rusya'nın verili iktisadi ve politik süreçlerine uygulayanın ve bu analizlerden kalkarak, İkinci Enternasyonal Marksizminin "proletarya devrimi ancak ileri kapitalist ülkelerde olanaklıdır" biçimindeki ekonomik materyalist dogmasına saldırarak, Rusya gibi geri bir ülkede tarım devriminin derinleşen bunalımından köklenen demokratik devrimden sosyalist devrime kesintisiz geçiş biçiminde bir proletarya devrimini Trotskiy'in öngörmüş olduğunu da yazımızda örnekleriyle göstereceğiz.

Narodnizmin üzerinde yükseldiği maddi zemini hızlı bir biçimde kaydırırken aynı zamanda, Marksizmin doğuşunun maddi zeminini de hazırladı. Ama Rus Marksizminin sanayileşme sürecinin yarattığı bu modern sınıflar ilişkisi ve mücadelesi sahnesinde yerini alabilmesi için, Narodnizm ile de kesin bir ideolojik, politik hesaplaşmaya girmesi gerekiyordu. Nitekim 19. yüzyılın son çeyreğinde Rus Marksizminin Narodnizme karşı yürüttüğü şiddetli bir ideolojik politik mücadelesine tanık olundu. Bu mücadele farklı birçok konuda, ama en fazla ve öncelikle de Narodniklerin subjektivist iktisat anlayışlarına ve bunun Rus devrimi bağlamında ileri sürülen politik sonuçlarına karşı yürütüldü.

Narodnikler Rusya'nın içine girmiş olduğu kapitalistleşme sürecini yadsıyorlar ve kapitalizmin Rus "halkı" açısından kaçınılması gereken ve kaçınılabilecek bir "kötülük" olduğunu savunuyorlardı. Onlara göre Rusya'nın gelişimi için kapitalizm yolu kapalı olup; tek mümkün gelişme yolu "sosyalizm" idi. Elbette Narodniklere göre sosyalizmin maddi temeli ilkel köy komünleri (*MİR* sistemi), öznesi ise köylülük idi. Rus Marksistleri, Narodniklerin bu anlayışlarını Rusya'daki kapitalistleşme sürecinin ve onun yaratmış olduğu sonuçların Marksist bir analizinden kalkarak eleştirdiler. Yine, Rusya'nın içine girmiş olduğu kapitalistleşme sürecinin nesnel bir süreç olduğunu ve kapitalizmin tarihsel olarak *MİR* sisteminden daha ileri bir üretim tarzı olduğunu bilimsel olarak açıklayıp savundular. Öte yandan, Narodniklerin ilkel köy komünlerine dayalı sosyalizm tasarılarına karşı çıkarken sosyalizmin ancak kapitalizmin yarattığı maddi-teknik temel üzerinde gerçekleşebileceğini ve sosyalizmin öznesinin köylülük değil, işçi sınıfı olduğunu savundular. Bu bakımdan henüz kapitalist gelişme sürecinin başında olan Rusya'da yaklaşmakta olan devrim, acil nesnel görevleri bakımından sosyalist değil, bir burjuva devrimi idi. Bu noktaya kadar, Rus Marksistleri arasında (gerek 1902'deki kongre'de örgüt sorununda Bolşevikler ve Menşevikler olarak bölünen Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin (RSDİP) iki hizbi, gerekse de Lenin ile Trotskiy arasında) herhangi bir görüş ayrılığı mevcut değildi. 20. yüzyılın başında Rus Marksistlerinin yanısıra Karl Kautsky, Franz Mehring, Rosa Luxemburg ve Parvus gibi İkinci Enternasyonal'in en parlak zekalarının da katıldığı bir platformda süren Rus devrimi ile ilgili tartışmalarda ortaya çıkan görüş ayrılıkları Rus devriminin acil nesnel görevleri açısından bir burjuva devrimi olup olmadığı gibi bir sorunla değil, bu devrimini dinamikleri ve perspektifleri sorunuyla ilgiliydi. Bu konuya birazdan gireceğiz. Ama bu konuya girmeden 20. yüzyılın başında Rus devrimine ilişkin olarak Marksistler arasında cereyan eden tartışmaların nihai sonuçları ile ilgili birkaç saptama yapmakta yarar var. Öncelikle şunu belirtelim ki, Kautsky, Lu-

xemburg, Parvus gibi İkinci Enternasyonal'in yetkin kuramcılarının da katıldığı bir platformda süren bu tartışmalarda birbirinden değişik ölçülerde farklı pek çok düşünce savunulmuş olmakla birlikte, bunların arasından birbirinden oldukça net bir biçimde ayırt edilebilecek üç temel düşünce tartışmanın gündemini yoğun olarak belirledi ve Rus devriminin tarihinde karşı karşıya gelerek sınanma imkanına sahip olabildi. Bunlardan ilki Rus Marksizminin Menşevik hizbine ait olan "aşamalı devrim anlayışı"; ikincisi Rus Marksizminin Bolşevik hizbine ait olan "proletaryanın önderliğinde burjuva demokratik devrim anlayışı" ve üçüncüsü de, Rus devrimine ilişkin savunduğu düşünceler bakımından Rus Marksizminin bu iki hizbinden de ayrılan Trotskiy'e ait olan "sürekli devrim anlayışı" idi. Bu bakımdan, yazımızda Kautsky, Luxemburg, Parvus vb. Marksistlerin bu konudaki düşünceleri üzerinde de yeri geldikçe durmakla beraber, ağırlıklı olarak bu üç temel düşünceyi inceleyeceğiz. İlk önce Menşeviklerin anlayışı üzerinde duracağız; çünkü Menşeviklerin bu tartışmalarda savundukları anlayışları bir bakıma İkinci Enternasyonal Marksizminin burjuva devrim / sosyalist devrim mutlak ayrımında ifadesini bulan kimi "ortodoks" dogmalarının hiçbir eleştiriye tabi tutulmadan Rus devrimine aktarılmasında ifadesini buluyordu. Bu bakımdan Rusya'da İkinci Enternasyonal Marksizminin sürekliliğini Menşevikler sağlıyordu. İkinci olarak Bolşeviklerin savunduğu düşünce üzerinde duracağız; çünkü Bolşevikler bu konuda savundukları düşünce ile bir yandan İkinci Enternasyonal'in dogmalarına bağlanmayı sürdürürken öbür yandan da sahip oldukları devrimci realizmleri ile bu dogmaları sonuna kadar zorluyorlardı. En son olarak Trotskiy'in anlayışı üzerinde duracağız; çünkü Trotskiy bu tartışmalarda ileri sürdüğü düşünceleri ile İkinci Enternasyonal'in sözkonusu dogmalarına bütün politik sonuçlarıyla ve kesin bir biçimde karşı çıkan tek Marksist oldu ve uzun yıllarda öyle kaldı.

II

İkinci Enternasyonal'den Menşeviklere aşamalı devrim kuramı

Rusya'da Marksizmin doğuşu, uluslararası Marksist hareketin saflarında Marksizmin bir tür vülger yorumu olan ekonomik materyalist bir tarih anlayışının egemen olduğu bir döneme rastladı. Marksizmin bu vülger yorumuna göre, toplumların iktisadi gelişme düzeyi ile sosyal ve politik gelişme düzeyi arasında öylesine kopmaz bir bağ vardır ki, bu iktisadi gelişme süreci kapitalist toplumun çöküşünü de "kaçınılmaz ve doğal bir biçimde" hazırlayacaktı. Örneğin o dönemde İkinci Enternasyonal'in neredeyse tartışılmaz önderi durumunda olan Karl Kautsky'-

nin *Sınıf Mücadelesi* adlı eserinde tarihin bu ekonomik materyalist yorumunu en bariz bir biçimde görebiliyoruz.

> Varolan toplumun çöküşünü kaçınılmaz olarak görüyoruz; çünkü biliyoruz ki, ekonomik gelişme, sömürülenleri özel mülkiyete karşı mücadeleye itecek koşulları doğal bir zorunlulukla yaratmakta, sömürücülerin sayısını ve gücünü azaltırken sömürülenlerin sayı ve gücünü artırmaktadır... Kapitalist toplum iflas etmiştir; tasfiyesi bir zaman sorunudur artık; karşı konulmaz ekonomik gelişme, doğal bir zorunlulukla kapitalist üretim tarzının iflasına yol açmaktadır. Bugünkünün yerine yeni bir toplum biçiminin kurulması artık sadece istenen bir şey değildir; kaçınılmazlaşmıştır. (6)

İkinci Enternasyonal Marksizminin ileri kapitalist ülkeler için "sosyalist devrim" ve geri ülkeler için "burjuva demokratik devrim" ayrımında ifadesini bulan aşamalı devrim anlayışının temelinde de, işte bu ekonomik materyalist anlayış yatmaktaydı. Ama demokratik devrim ile sosyalist devrimi bir Çin seddi ile ayıran aşamacı anlayışı Rus devrimi bağlamında bir kuram düzeyinde sistemleştirip savunan Menşevikler oldu.

Plehanov'un Rusya'ya Marksizmin girişinde ve Narodnizme karşı Marksizmin savunulmasında birinci dereceden bir rol oynadığı hiç şüphesiz yadsınamaz. Ama İkinci Enternasyonal'in Avrupa merkezci perspektifinden ve ekonomik maddeci anlayışından en başta ve en fazla etkilenenin de Plehanov olduğu da yadsınamaz. İkinci Enternasyonal'in bu Avrupa merkezci perspektifinin ve ekonomik materyalist anlayışının güçlü etkilerini Plehanov'un yazılarında görmek mümkündür:

> Bir ulusun tam bir demokrasi için ne kadar hazır olup olmadığı, onun iktisadi gelişmesinin düzeyine bağlıdır... üretici güçlerin gelişmesi bizi amacımıza yaklaştırır ve proleteryanın zaferini teminat altına alır. (7)

İşte sosyal ve politik gelişme düzeyinin üretici güçlerin gelişme düzeyine bağlı olduğu biçimindeki bu ekonomik materyalist anlayış, Plehanov'un ve Menşeviklerin Rus devrimine ilişkin analizlerinde de belirleyici oldu. Plehanov'a ve Menşeviklere göre Rus devrimi yalnızca acil nesnel görevleri bakımından değil sınıfsal dinamikleri ve sonuçları bakımından da bir burjuva devrimi idi. Başka bir ifadeyle, Plehanov ve Menşevikler Rus devriminin acil nesnel görevleri bakımından bir burjuva devrimi olduğu belirlemesinden otomatik bir biçimde bu devrimin itici ve önder gücünün de burjuvazi olduğu sonucunu çıkarıyorlardı;

(6) Aktaran : M. Yenice, **Devrimci Marksizm'de "Geçiş Programı" Anlayışı**, Eleştiri Yayınevi, Nisan 1980, s.52.

(7) Aktaran: Michael Löwy, **The Politics of Combined and Uneven Development (The Theory of Permanent Revolution)**, Verso Editions. 1981. s.31.

devrimin itici ve önder gücünün burjuvazi olduğu önermesinden de devrimin görevinin bir burjuva toplumun kurulması olduğu sonucuna varıyorlardı. Öte yandan, gündemde olan burjuva demokratik devrim ile henüz bilinmeyen bir geleceğin sorunu olan sosyalist devrim arasında bir ilişkiden değil olsa olsa, birincisini ikincisinden ayıran, demokrasinin yerleşeceği, üretici güçlerin gelişeceği ve proletaryanın büyüyeceği uzun bir tarihsel ara dönemin olacağından sözedilebilirdi. Çünkü, sosyalist devrim ancak demorkasinin yerleştiği, üretici güçlerin gelişiminin yüksek bir olgunluk düzeyine ulaştığı ve proletaryanın nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu koşullarda mümkün olabilirdi. Örneğin Menşevikler, 1905'deki konferans kararlarında bu bağlamda açıkça şunları söylüyorlardı:

> Siyasal yönden kurtulmuş burjuva toplumunun unsurlarının kendi toplumsal çıkarlarını karşılamak ve iktidarı doğrudan ele geçirmek için kendi aralarında yürüttükleri savaşım süreci içinde, monarşi ve toplumsal ayrıcalıklar düzeninin kesin olarak ortadan kaldırılması - toplumsal gelişmenin nesnel koşullarının kendiğilinden ortaya çıkardığı bu yeni evredeki görev işte budur.
>
> Böylece, tarihsel niteliği bakımından burjuva olan bu devrimin görevlerini yerine getirme işini üzerine alacak olan geçici bir hükümet, kurtuluş süreci içindeki bir ulusun uzlaşmaz karşıt sınıfları arasındaki karşılıklı savaşımı düzenlerken, yalnızca devrimci gelişmeyi ilerletmekle kalmamalı, aynı zamanda, bu gelişme içersinde kapitalist sistemin temellerini tehdit eden etmenlere karşı da savaş açmalıdır. (8)

Yine aynı günlerde, Menşevik **Iskra** yaklaşan devrimin önder gücünün liberal burjuvazi olduğunu, proletaryanın görevinin ise burjuvaziye bu konuda yardımcı olmak ve kendi özgül taleplerini ileri sürerek onu ürkütmekten kaçınmak olduğunu savunuyordu:

> Rusya'daki mücadele sahnesine baktığımızda ne görüyoruz? Sadece iki güç görüyoruz: Çarlık otokrasisi ve liberal burjuvazi. Bunlardan ikincisi örgütlü ve muazzam bir özgün ağırlığı var. Emekçi kitleler bölünmüş ve yapabilecekleri hiçbir şey yok; bağımsız bir güç olarak biz yokuz; öyleyse görevimiz bu ikinci güce - liberal burjuvaziye- destek olmaktır; ona cesaret vermeliyiz ve hiçbir şekilde proletaryanın bağımsız taleplerini öne sürerek onu korkutmamalıyız. (9)

(8) Aktaran : Lenin, **Two Tactics of Social-Democracy in the Democratic Revolution,** International Publishers Co., Inc. 1969, s.28-29, ve **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği,** Sol Yayın. 5. Bas., s. 35-36.

(9) Aktaran: Tony Cliff, **Lenin**, c.1, s.154.

Rusya'daki "toplumsal gelişmenin nesnel koşulları"nın ancak burjuvazinin siyasal iktidarına ve bir burjuva toplumun kurulmasına elverdiği biçimindeki bu Menşevik anlayış, onların toplumların sosyal ve politik gelişme süreçlerinin iktisadi gelişme süreçlerince belirlenişinin çelişkili ve sıçramalı bir biçimde gerçekleştiğini yadsıyan, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesinin ve sosyalist devrimin olanağının otomatik bir biçimde üretici güçlerin gelişmesine bağlı olduğu biçimindeki ekonomik materyalist önyargılarının bir sonucu idi.

III

Bolşeviklerin savunduğu proletaryanın önderliğinde demokratik devrim anlayışı

Lenin'in ve Bolşeviklerin 1917 Şubat devrimine kadar olan dönemde Rus devrimine ilişkin savundukları anlayış, birbiriyle oldukça çelişkili iki ayrı yaklaşımı ve iki ayrı perspektifi birlikte içeriyordu. Lenin ve Bolşevikler de, tıpkı Menşevikler gibi, 1917'ye kadar olan dönemde İkinci Enternasyonal'in ileri kapitalist ülkeler için sosyalist devrim, geri ülkeler için burjuva demokratik devrim ayrımında ifadesini bulan aşamacı devrim anlayışın benimsediler. Bu bağlamda, Lenin ve Bolşeviklere göre de, Rus devrimi sadece acil nesnel görevleri açısından değil, sonuçları açısından da bir burjuva devrimi idi. Çünkü yaklaşan Rus devrimi, modern sınıf mücadelesinin özgürce gelişmesinin koşullarını ve araçlarını sağlayacak bir burjuva toplumu yaratma görevi ile karşı karşıya idi. Bu noktaya kadar Lenin ve Bolşevikler ile Menşevikler arasında bir görüş ayrılığı mevcut değildi. Lenin ve Bolşevikler ile Menşevikler arasında görüş ayrılığı, acil nesnel görevleri açısından olduğu kadar sonuçları açısından da bir burjuva devrimi olan Rus devriminde Rus Marksistlerinin ve Rus Proletaryasının izlemesi gereken *taktik*'in ne olması gerektiği konusunda ortaya çıktı. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Menşevikler, 1848 devrimlerinin sonuçlarını, Rusya'nın verili koşullarında sınıfların karşılıklı ilişkilerini ve devrim karşısındaki somut tutumlarını hiçbir biçimde hesaba katmaksızın, Rus devriminin acil nesnel görevleri açısından olduğu kadar sonuçları açısında da bir burjuva devrimi olduğu önermesinden, bu devrimin itici ve önder gücünün de burjuvazi olduğu sonucuna varıyordu. Lenin ise bir yandan Rus devriminin acil nesnel görevleri açısından olduğu kadar sonuçları açısından da bir burjuva devrimi olduğu fikrini benimsiyor, ama öte yandan sorun bu devrimin itici ve önder gücünün hangi sınıf olacağı sorusuna geldiğinde, buna 1848 devrimlerinin sonuçlarının ve Rusya'nın verili koşullarında sınıfların karşılıklı ilişkileri ve devrim karşısındaki somut tutumlarının bir analizinden kalkarak cevap veriyordu: Rusya'da burju-

va demokratik devrimin kesin bir zaferi, ancak liberal burjuvaziyi tecrit ederek, köylülüğü yanına çeken proletaryanın devrime önderlik etmesi ile sağlanabilirdi. İşte Rus Marksistlerinin izlemesi gereken tek gerçekci ve doğru taktik buydu. Nitekim, Lenin'in 1905 devriminin arifesinde Rus devrimine ilişkin yazdığı en önemli politik metninin adı, *Demokratik Devrim'de Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* idi.

Lenin'in *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* adlı eseri ve 1905 devrimi öncesinde ve sonrasında yazdığı Rus devrimine ilişkin diğer politik metinleri incelendiğinde, bir yandan hâlâ İkinci Enternasyonal'in demokratik devrim ve sosyalist devrim ayrımına ilişkin bazı dogmalarını benimsiyor olmasının onu düşüncesinde belli sınırlılıklara nasıl yol açtığını ama öbür yandan ise sahip olduğu engin devrimci realizmi ile bu sınırları nasıl sonuna kadar zorladığını görebiliyoruz. Örneğin *Demokratik Devrim'de Sosyal Demokrasi'nin İki Taktiği* adlı eserinden aktaracağımız şu pasajda İkinci Enternasyonal'in sosyalist devrimin ancak ileri kapitalist ülkelerde olanaklı olduğu biçimindeki anlayışının Lenin'in düşüncesini hâlâ nasıl belirleyip, sınırladığı çok açık bir biçimde görülebilir:

> (...) Rusya'nın iktisadi gelişmesinin düzeyi (bir objektif şart) ve proleteryanın geniş yığınlarının örgütlenme ve bilinç düzeyi (Bu subjektif şart objektif şarta ayrılmazcasını bağlıdır) işçi sınıfının hemen ve tam kurtuluşunu olanaksız kılmaktadır. Ancak en cahil kişiler şimdi yaşanmakta olan devrimin burjuva niteliğini görmezlikten gelebilir... (10)

Lenin'in işçi sınıfının bilinç ve örgütlenme düzeyinin iktisadi gelişme düzeyine ayrılmazcasına bağlı olduğu biçimindeki bu anlayışıyla 1917 Ekim devrimini açıklayabilmek hiç kuşkusuz mümkün olmaz. Çünkü bizzat 1917 Ekim devrimi'nin kendisi, Rus işçi sınıfının Rusya'nın verili iktisadi gelişme düzeyinin onlarca yıl ilerisine geçen bir bilinç ve örgütlenme düzeyini gerçekleştirebilmiş olmasını pratik bir sonucuydu. Başka bir ifadeyle, 1917 Ekim devrimi, işçi sınıfının bilinç ve örgütlenme düzeyi ile ülkenin iktisadi gelişme düzeyi arasında ayrılmazcasına bir bağlılık ilişkisinin değil, eşitsiz ve sıçramalı bir ilişkinin olduğunu gösterdi. Nitekim, Lenin'de 1917'den sonraki dönemde, İkinci Enternasyonal'in sınıfın bilinç ve örgütlenme düzeyinin iktisadi gelişme düzeyine ayrılmazcasına bağlı olduğu biçimindeki ekonomik mater-

(10) Lenin, **Two Tactics of Social-Democracy in the Demokratic Revolution,** International Publishers Co., Inc.1969,s.19. ve **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği,** Sol Yayın.,5. Bas., s.22.

yalist anlayışına kesin bir biçimde karşı çıkıp eleştirdi. Örneğin 1917 Ekim'inden sonra yazdığı *Proleterya Devrimi ve Dönek Kautsky* adlı eserinden aktaracağımız şu pasajda bunu görmek mümkündür:

> İki devrim arasında suni bir Çin Seddi kurmak, ikisini proletaryanın hazırlık ve yoksul köylülükle birleşme derecesiyle değil de, herhangi başka bir şeyle birbirlerinden ayırmak, marksizmin tahrifini son haddine vardırmaktır, marksizmi bayağılaştırmaktır, marksizmin yerine liberalizmin konmasıdır. (11)

Yine, 1923'de yazdığı bir başka yazısında ise bu konuda şunları söyler:

> "Rusya'nın üretici güçlerinin gelişmesi, sosyalizmi mümkün kılacak düzeye ulaşmamıştır". İkinci Enternasyonal'in bütün kahramanları -tabi Sukhanov da dahil olmak üzere- hep bu görüş etrafında dolanır dururlar. Bu görüşü bin telden çalar ve devrimimizin kesin ölçüsü olduğunu sanırlar.
>
> Ortam Rusya'yı emperyalist dünya savaşının içine çekti -Batı Avrupa'daki aşağı yukarı her etkin ülkeyle birlikte- ve Doğu'da devrimlerin başlamak üzere olduğunu, ya da kısmen başladığını gösterdi. Peki, ya bu ortam, Rusya'yı ve Rusya'nın gelişmesini en az bir Marksist kadar Marksist olan Marks'ın 1856'da Prusya için mümkün gördüğü gibi - "köylü savaşı" ile işçi sınıfı hareketini birleştirmeyi başarabilmemiz için gerekli olan koşulları yarattıysa? (12)

Yaptığımız alıntılardan da görüleceği gibi, Lenin'in 1917'den sonra sosyalist devrimin önkoşulları sorununa gösterdiği yaklaşımı, *İki Taktik*deki yaklaşımından oldukça farklıdır. *İki Taktik*de, Rusya'da objektif ve sübjektif şartların, yani Rusya'nın verili iktisadi gelişme düzeyi ve buna "ayrılmazcasına bağlı olan" işçi sınıfının bilçin ve örgütlenme düzeyinin henüz yeterli olmadığını söylüyor. Oysa, 1917'den sonra artık sosyalist devrimin gerçekleşebilmesi açısından ne "objektif şart"ın yeterli olması gibi bir ölçütten, ne de proleteryanın bilinç ve örgütlenme düzeyinin verili iktisadi gelişme düzeyine "ayrılmazcasına" bağlılığından

---

(11) Lenin, **Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky,** Bilim ve Sosyalizm Yay. Birinci Bas., s. 185.

(12) Lenin, "Our Revolution" **The LENİN Anthology,** New York 1975, W. W. Norton and Company. Inc., s.705.

söz ediyor. Aksine bu tür yaklaşımları eleştiriyor. (13)

İkinci Enternasyonal Marksizminin Lenin'in 1917 öncesi dönemdeki düşüncesi üzerindeki etkilerine vereceğimiz bir başka örnek yine *İki Taktik*de savunduğu Rusya'da yaşanmakta olan kapitalistleşme sürecinin atlanamayacağı biçimindeki yaklaşımıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, başta Plehanov olmak üzere Rus Marksistleri Rusya'daki kapitalistleşme sürecine onun Rus köylülüğü üzerinde yarattığı "kötü" sonuçlara duydukları tepkiden kalkarak Rusya'nın gelişme yolunu ilkel köy komünlerine dayalı bir sosyalizm de gören Narodnik anlayışlara karşı hiç kuşkusuz Marksizm temelinde bir ideolojik mücadele yürüttüler. Ama Rus Marksistlerinin Narodniklerin bu anlayışlarına karşı yürüttüğü mücadelenin önemli bir zaafı vardı. Bu, İkinci Enternasyonal Marksizminin ekonomist olduğu kadar mekanik bir öz de taşıyan Avrupa merkezci perspektifinin Rusya'nın iktisadi ve toplumsal gelişme sürecinin analizinde olduğu gibi benimsenmesinde ifadesini bulmaktaydı. İşte en gelişmiş biçimi ve bütün politik sonuçlarıyla Plehanov ve Menşeviklerin savunduğu bu Avrupa merkezci perspektif 1917'ye kadar Lenin'in düşüncesinde de etkili oldu. Örneğin, *İki Taktik*'de Lenin, şunları söyler:

> Marksizm, örneğin Rusya'nın kapitalist gelişmeyi atlayacağı, kapitalizmden kaçınacağı, ya da, bu aynı kapitalizm temeli üzerinde ve onun çerçevesi içersinde, sınıf savaşımından farklı bir yolla ondan kaçınacağı yolundaki narodnik ve anarşist söz kalabalıklarıyla bağını kesin bir biçimde koparmıştır. (14)

Görüldüğü gibi, 1917'ye kadar Lenin için de, Rusya'nın içine girdiği kapitalist gelişme süreci "kaçınılamaz", "üzerinden atlanamaz" bir süreç idi. Oysa şimdi geriye dönüp baktığımızda, 1917 Ekim devrimi ile Rusya'nın kapitalist gelişme sürecini "atlayabildiğini" görüyoruz. Yine Çin, Arnavutluk, Vietnam, Küba vb. ülkelerin de Avrupa'dakine

---

(13) Türk solunun reformist olmayan kesimlerinin demokratik devrim ile sosyalist devrimin ilişkisi sorununda gösterdikleri yaklaşım, eklektik olmakla birlikte, örtük bir "Trotkist" öz de taşır. Ama öbür yandan Lenin'in Stalinist yorumundan kurtulamadıkları için, Lenin'in ve Bolşeviklerin Rus devrimine ilişkin perspektifinin 1917 sonrasında uğradığı değişikliği de göremiyorlar. Örneğin **Yeni Öncü**'nün 16. sayısındaki yazısında Süha Ilgaz, Lenin'in ve Bolşeviklerin bu perspektif değişikliğini göremediği için, yukarıda Lenin'den **İki Taktik**'den ve **Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky** adlı eserinden yaptığımız alıntıdaki perspektif arasında farkı görmez, aksine bu iki ayrı perspektifi uzlaştırmaya çalışır. (Bkz. **Yeni Öncü**, 16. sayı.,s.91).

(14) Lenin, **Two Tactics of Social-Democracy in the Democratic Revolution**, International Publishers Co., Inc. 1969. ,s.38. ve **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki taktiği**, Sol yayın., 5. Bas., s.50.

benzer bir kapitalizm dönemini yaşamadıklarını, bu dönemi "atladıkları"nı görüyoruz. Ama burada hemen belirtmeliyiz ki Lenin bu anlayışı 1917'ye kadar olan dönemde savunmakla birlikte, aynı dönemde, Menşeviklerden ve Stalin vb. Bolşeviklerden farklı olarak, bu anlayışa aykırı bir biçimde "Avrupa devrimi bağlamında Rus devriminin sürekliliği" biçiminde bir anlayışı da savundu. Hatta Lenin'de 1905 devrimi döneminde "Avrupa devrimi bağlamında Rus devriminin sürekliliği" anlayışının öne çıktığını bile görmek mümkündür. Bu konuya ilerde tekrar döneceğiz.

Lenin'in düşüncesinde iki önemli kavram: Prusya ve Amerikan tipi kapitalist gelişme yolu

Lenin 1917'ye kadar olan dönemde Rus devrimin görevleri ve yaratacağı muhtemel sonuçlarına ilişkin düşüncesini açıklarken, sık sık "Prusya ve Amerikan tipi kapitalist gelişme" ayrımına başvurur. Lenin'in "Amerikan" veya "Avrupa tipi kapitalist gelişme" diye nitelendirdiği türden tarımda bir kapitalist gelişme (feodal toprak mülkiyetinin bir devrimle parçalanması ve yerine küçük köylü işletmelerinin geçirilmesi ve böylece de köylülüğün farklılaşması sürecinin hızlanmasıyla kapitalizmin yaygın ve hızlı bir biçimde gelişmesi) 17. yüzyıldan 19. yüzyıla dek İngiltere, Amerika ve Fransa başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde yaşandı. Lenin'in "Prusya" veya "Asya tipi kapitalist gelişme" olarak nitelendirdiği türden tarımda bir kapitalist gelişme (devletin yukardan aşağı müdahelesiyle feodal ilişkilere dayanan toprak sahipliğinin kendisini yavaş yavaş kapitalist bir ekonomiye dönüştürmesi biçimindeki bir gelişme) ise 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarında Almanya'da yaşandı. Rusya ise 20. yüzyılın başında bu tür bir gelişme sürecine girmiş olmakla birlikte, bu süreci tamamlayamadı. İşte Lenin, 20. yüzyıl'ın Rusya'sında da burjuva demokratik devrim sürecinin kapitalizmin bu iki gelişme yolundan biri ya da öbürü aracılığıyla tamamlanacağını düşünür. Örneğin *İki Taktik*de bu bağlamda şunları söyler:

> Marksistler, Rus devriminin burjuva niteliğine kesinlikle inanmışlardır. Bu ne demektir? Bu demektir ki, siyasal sistemdeki demokratik reformlar ve Rusya için bir zorunluluk haline gelmiş bulunan toplumsal ve ekonomik reformlar, kendi başlarına, kapitalzmin yokedilmesi anlamına gelmezler. Tersine, bunlar, gerçekten ilk kez olarak, Rusya'da kapitalizmin, Asya biçimi ile değil de, Avrupa biçimi ile yaygın ve hızlı bir biçimde geliş-

> mesi için gerekli ortamı yaratacaktır; bunlar ilk kez olarak, sınıf olarak burjuvazinin yönetimini olanaklı kılacaktır... (15)

Yine, 1907'de yazdığı bir başka yazısında Rus devriminin görevleri ve muhtemel sonuçlarına ilişkin düşüncelerini bu kavramlar aracılığıyla açıklar:

> Köylü kitlelerinin çıkarları "burjuva toplumunun en tam, en hızlı, ve en geniş gelişiminin", "Prusya tipi değil "Amerikan" tipi bir gelişimin çıkarları ile bir ve aynıdır. Tam olarak da bu nedenledir ki burjuva devrimi "köylülük önderliği altında" yürüyebilir (daha doğru olarak: Eğer Sosyal Demokratlarla Katedler arasında yalpalayan köylüler, genel olarak Sosyal Demokratları izlerlerse, proleter önderlik altında). Burjuvazinin önderliğinde bir burjuva devrimi sadece tamamlanmamış bir devrim olabilir. (Yani daha açık bir ifade ile devrim değil reformdur.) O sadece, işçi ve köylülerin önderliğinde gerçek bir devrim olabalir. (16)

Yaptığımız bu iki alıntıda da Lenin'in Rus devriminin muhtemel sonuçlarına ilişkin perspektifinin, proleter devrimden önce, bağımsız bir aşama biçiminde gerçekleşecek olan bir burjuva demokratik devrim ile sınırlı olduğunu açıkça görebiliyoruz. Lenin'e göre de Rus devrimi, kapitalizmin ve burjuva yönetiminin yokedilmesi anlamına gelmeyecek. Çünkü Rusya'da sürmekte olan mücadele sosyalizm ile kapitalizm arasında değil aksine, kapitalizmin iki biçimi, iki gelişme yolu ve burjuva demokratik kurumların iki biçimi arasında cereyan etmektedir. Bu nedenle, devrim işçi sınıfının önderliğinde zafere ulaşırsa, iktisadi ve toplumsal açıdan kapitalizmin sınırlarını aşmak kesinlikle sözkonusu olmayacak aksine, ancak bu durumda, Rusya'da kapitalizmin ilk kez olarak hızlı ve yaygın bir gelişmesi, Amerikan tipi bir gelişmesi sağlanacaktır. Yine ancak bu durumda, Rusya'da ilk kez burjuvazinin bir sınıf olarak yönetimi, yani bir demokratik cumhuriyet kurulabilecektir. Lenin'e göre, Rusya'da sürmekte olan mücadelenin kapitalizmin ve burjuva yönetiminin iki yolu ve iki biçimi arasında bir mücadele olması, objektif ekonomik sebeplerin dayattığı bir durumdur; bu yüzden de Rus marksistleri ve proletaryasının önünde kapitalizmin ve burjuva yönetiminin bu iki yolu ve biçimi arasında bir "tercih" yapmaktan başka bir seçenek yoktur:

(15) Aynı yerde, İngilizce Bas., s.37; ve Türkçe Bas., s.48.

(16) Lenin, Collected Works. "Rus Devriminin Güçleri ve Zaafları", c.12, s.357.

> Hiç kimse burjuvazinin bir kesimini diğerine, bu bir tip burjuva devrimini diğerine karşı desteklemeden böyle bir devrimde yer alamaz. Objektif ekonomik sebebler yüzendendir ki bu devrimde bizim için köylü-çiftçilerin burjuva merkezli cumhuriyeti ile Junker toprak ağalarının burjuva merkezli monarşisi arasındakinden başka bir "tercih" yoktur ve olamaz.... (17)

Ne var ki Rusya ve daha pek çok ülke, elbette ki Narodniklerin ileri sürdüğü nedenlerden tamamen ayrı objektif nedenlerde ötürü, çok farklı bir gelişme yoluna girdiler ve kapitalizmin bu klasik gelişme yolunu tekrarlamadılar; aksine, bu klasik gelişme yolunun 20. yüzyılda geçersiz olduğunu gösterdiler. 20. yüzyılda kapitalizmin yer yüzünde girmedik yer bırakmaması, bütün kıtaları ve ülkeleri kapsayan bir dünya ekonomisinin ve dünya pazarının kurulması, kapitalizmin yeni bir evreye, emperyalizm evresine girmesi vb. objektif şartlar geri ülkelerde dahil olmak üzere bütün dünyayı klasik burjuva demokratik devrimler çağından, sosyalist devrimler çağına getirdi. Ve bu nedenle de örneğin İngiltere'nin, Fransa'nın ve Amerika'nın 17. yüzyıldan 19. yüzyıla dek yaşadıkları burjuva devrimleri ve bunun yol açtığı yaygın ve hızlı bir kapitalist gelişme ve bir demokratik cumhuriyet dönemi 20. yüzyılda Rusya'da da, Çin, Vietnam, Küba, vb. ülkelerde de yaşanmadı. Nitekim Lenin, Ekim devriminden sonra, 1919 yılında, "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" adlı makalesinde bu bağlamda şunları söylüyordu:

> Batı'da, Sovyetlerin rolünün anlaşılmasını engelleyen veya geciktiren şeyin, Rusya'nın geriliği ile, daha yüksek bir demokrasi biçimine "sıçraması", burjuva demokrasisinin üzerinden atlayarak Sovyet, veya proleter demokrasisine sıçraması arasındaki bu çelişki olduğunu söylemek yanlış olmaz. (18)

Sonuç olarak, 1917 Ekim devrimi, emperyalizm çağında henüz çözülmemiş demokratik görevlerle karşı karşıya olan ülkelerde burjuva devrimler dönemine ait olan kapitalizmin bu klasik gelişme yolu dışında üçüncü bir yolun, (çözülmemiş olan demokratik görevlerin proletaryanın iktidarına yolaçması ve iktidara gelen proletaryanın bu kapitalist gelişme ve demokratik cumhuriyet dönemini Lenin'in deyimiyle, "atlayarak" sosyalist inşaya başlaması) olduğunu gösterdi. Nitekim Çin, Vietnam, Küba, Arnavutluk vb. ülkelerde bu yola girdi.

---

(17) İbid, c.13, s.343.

(18) Aktaran: Trotskiy, Sürekli Devrim, 1976, Köz Yayın., s.149.

Lenin'de "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" kavramı

Proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramı, Lenin'in 1917'ye kadar olan dönemde proletarya devriminden önce, bağımsız bir aşama biçiminde öngördüğü "işçi sınıfının önderliğinde demokratik devrim" anlayışının birkaç temel bileşeninden birisidir. Bu yüzden Lenin'in bu kavrama Rus devrimi bağlamında yüklediği somut anlam ve içerik doğru bir biçimde kavranmaksızın, onun 1917 öncesi dönemde savunduğu düşünceleri ile 1917 Şubat devriminden sonra savundukları arasında önemli bir faklılığın olduğu da anlaşılamaz. Nitekim bu durumu Türk solunda yaygın olarak görmek mümkündür. Örneğin Türk solunun önemli bir bölümü, İşçi sınıfının ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramını geri ülkelerde demokratik devrimden sosyalist devrime "kesintisiz" geçişde proletarya diktatörlüğünün alacağı bir özgül biçimi olarak anlamaktadır.(19) Bazıları ise, Lenin'in proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramı ile öngördüğü iktidarın, proletarya diktatörlüğünün özgül bir biçimi değil, küçük burjuva diktatörlüğünün bir özgül biçimi olduğunu kabul etmekle birlikte, bunun, Lenin ve Bolşeviklerin öngördükleri anlamda Rus devrim sürecinde hiçbir zaman gerçekleşemediğini anlayamıyorlar. Bu yüzden de, geri ülke devrimleri bağlamında bunu savunmakla ve hem de, 20. yüzyılda, başta Rus devrimi olmak üzere, Çin, Vietnam, Arnavutluk vb. devrimlerinin deneyimlerinden sonra artık kesinlikle gerici bir ütopya haline gelmiş olan küçük burjuva demokrasisini geri ülke devrimleri açısından "zorunlu bir aşama" olarak görmekle proletarya demokrasisinden oldukça geri bir noktaya, küçük burjuva demokrasisinin savunuculuğuna kayıyorlar.(20)

Şimdi bu kavrama Lenin'in Rus devrimi bağlamında verdiği somut anlam ve içeriğin ne olup olmadığına ve Lenin'in bu konudaki öngörüsünün Rus devriminde ne ölçüde gerçekleşip gerçekleşmediğine bir göz atalım.

Lenin'in proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü kavramı ile öngördüğü iktidarın proletarya diktatörlüğünün değil köylülüğün, yani küçük burjuvazinin diktatörlüğünün özgül bir biçimi olduğunu onun, konuyla ilgili birçok yazısında görmek mümkündür. Aslında yukarıda Prusya ve

(19) Bkz. **Özgürlük Dünyası**, 15. sayıdaki "Leninizm mi gorbaçovculuk ya da trotskizm mi ?" başlıklı yazı ve **Gelenek** 14 sayıdaki "Klasiklerde devrim, iktidar ve program sorunu" başlıklı yazı.

(20) Bkz. **Seçenek** 1. sayıdaki "Devrimimizin ilk adımının iktidarı devrimci demokratiktir" başlıklı yazı.

Amerikan tipi gelişme kavramlarının Lenin'in düşüncesindeki anlamını ve yerini incelerken konuyla ilgili yaptığımız alıntılarda onun proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramı ile proletaryanın değil küçük burjuvazinin iktidarını öngördüğünü görmüştük. Ama yine de, bu konuda oldukça yaygın olan hatalı yorumları bertaraf etmek için, Lenin'den şu pasajı da aktaralım:

> "Burjuva devleti"nden kurtulamayız. Sadece küçük burjuva filistenler böyle yapmayı hayal edebilirler. Devrimimiz bir burjuva devrimidir; çünkü özellikle sürmekte olan mücadele sosyalizm ile kapitalizm arasında değil fakat, kapitalizmin iki biçimi arasındadır. Menşevik Novosedsky açısından oktobrist'lerin ya da Kadet'lerin monarşisi "relatif" burjuva "demokrasisi"dir. Proleter–köylü cumhuriyeti de bir burjuva demokrasisidir. Devrimimizde, burjuvazinin şu ya da bu kesimini, şu veya bu biçimde eski düzene karşı desteklemeden bir adım atamayız, bugüne kadar atmadık da.(21)

Hiç şüphe yok ki, Lenin'in burjuva demokrasisinin bir biçimi olduğunu söylediği "proleter-köylü cumhuriyeti", proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğüdür. Lenin'in söylediği açıktır: Rusya'da sürmekte olan mücadele kapitalizmin iki gelişme yolu ve burjuva demokratik kurumların iki yolu arasında cereyan etmektedir. Bu süreçte Rus Marksistlerinin ve proletaryasının benimsemesi gereken tek doğru "taktik", kapitalizmin Prusya tipi gelişme yoluna karşı Amerikan tipi gelişme yolunu, burjuvazinin liberal monarşisine karşı küçük burjuva demokrasisinin bir biçimi olan "proleter-köylü cumhuriyeti"nin, yani, proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün gerçekleşmesi için mücadele etmektir. Yukarda aktardığımız pasajda tartışılmayacak kadar açık olan bir başka husus ise, proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramının Lenin'in demokratik devrimin sosyalist devrimden önce, ayrı bir bağımsız aşama olarak gerçekleşeceği biçimindeki anlayışının temel bir bileşeni olduğudur. Nitekim 1917 Şubat'ında demokratik devrim, sosyalist devrimden önce ve ayrı bir bağımsız aşamayı olanaklı kılacak biçimde görevlerini yerine getiremediği içindir ki, Lenin durumu hemen gördü; ve demokratik devrimin ayrı bir bağımsız aşama biçiminde zaferi düşüncesinden vazgeçerek köylü savaşının "ikinci bir baskısınca desteklenen proletarya devrimi" yani sürekli devrim düşüncesini benimsedi. Bu değişikliğin

(21) Lenin, **Collected Works**, "Rus devriminde Sosyal Demokrasinin tarım programı" ,c.15, s.175.

bir sonucu olarak da, proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik kavramını derhal Bolşevizmin devrim öncesi antikalar müzesine kaldırdı.

Lenin'in proletaryanın önderliğinde demokratik devrimi anlayışı, proleter devrimin ancak gelişmiş kapitalist ülkelerde olanaklı olacağı varsayımına dayanırken, proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramı da köylülüğün demokratik devrimde bağımsız bir politik rol oynayacağı ve bağımsız bir politik güç olarak iktidarı ele geçirebileceği varsayımına dayanır:

> Devrimci diktatörlük gibi çok yüksek bir gelişme düzeyine ulaşmış olan devrimin, daha sıkıca biçimlenmiş ve daha güçlü bir devrimci köylü partisi yaratacağından en küçük şüphe duyulamaz...(22)
>
> Plekhanov'un diğer itirazı iktidarı ele geçirme sorunu ile ilgili. Benim tarım programı taslağımda iktidarı ele geçirme düşüncesini görmektedir. İtiraz etmeliyim ki benim taslağım gerçekten iktidarın devrimci köylülük tarafından ele geçirilmesi düşüncesini içermektedir. (...) Plekhanov tarım devriminden korkmamamız gerektiğini söyledi. Fakat devrimci köylülüğün iktidarı ele geçireceğinden korkmak tarım devriminden korkmaktır. Tarım devrimi eğer onun zaferi iktidarın devrimci halk tarafından ele geçirilmesini öngörmüyorsa sadece bir boş laftır. Bu şart olmadan tarım devrimi değil fakat bir köylü ayaklanma ya da bir kadet tarım reformu sözkonosu olacaktır. (23)

İşte Lenin'in proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramı ile öngördüğü de buydu: Köylülük kendi bağımsız politik partisini yaratacak ve bu bağımsız politik partisi aracalığıyla tarım devrimine damgasını vurabilecek ve tarım devriminin zaferi de onu iktidara getirecekti. Ama 1917 Şubat devriminde gerçekleşmeyen de tam bu idi.Köylülüğe dayalı küçük burjuva partileri daha devrimin ertesi günü liberal burjuvazi ile uzlaşarak,iktidarı kendi isteğiyle ona bırakmış ve tarım devriminin yerine "bir kadet tarım reformu"na razı olmuştur. Kısacası, ne 1917 Şubat devriminde ne de daha sonra Lenin'in savunduğu biçimde bir proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü, yani otokrasi ile olduğu kadar liberal burjuvazi ile de uzlaşmayıp, bağımsız bir politik güç olarak tarım devrimine önderlik edip, bu

(22) Aktaran: Trotskiy, a.g.e., s. 92.

(23) Lenin, a.g.e., c.10, s.283,

devrimin zaferini kendi iktidarı ile taçlandırabilen bir köylü iktidarı gerçekleşemedi. Ve yine, tam da bu nedenden, 1917 Ekimin de köylü savaşının ikinci bir baskısıyla desteklenen bir proletarya devrimi ile proletaryanın iktidarı ele geçirebilmesi mümkün olabildi. Ama Lenin, 1917'ye kadar olan dönemde, İkinci Enternasyonal'in demokratik devrim/ sosyalist devrim ayrımını ve proletarya iktidarının ve sosyalist devrimin öncelikle gelişmiş kapitalist ülkelerde olanaklı olacağı anlayışını benimsediği için, Rusya'da demokratik devrimin köylü savaşının desteklediği bir proleter devrim biçiminde gerçekleşeceği ve dolayısıyla proletaryanın bu köylü savaşına önder bir güç olarak katılmayı başarması halinde, devrimin proletaryanın iktidarı ile taçlanacağı perspektifine karşı çıkmıştır. Çünkü, Lenin'e göre, proletarya demokratik devrime önderlik etmeyi başarsa da, Rusya'nın verili objektif ve sübjektif koşullarından ötürü, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi mümkün olamazdı. Örneğin, bir yazısında, Parvus'un Rusya'da devrimci geçici hükümetin "işçi sınıfı demokrasisinin hükümeti" olacağı fikrine karşı çıkarken, bu konuda şunları söyler:

> Aynı nedenle Parvus'un "Rusya'da devrimci geçici hükümetin işçi sınıfı demokrasisi hükümeti" olacağı, "eğer Sosyal Demokratlar Rus proletaryasının devrimci hareketinin başında olurlarsa bu hükümetin Sosyal Demokrat hükümet" olacağı, Sosyal Demokrat geçici hükümetin "Sosyal Demokrat bir çoğunlukla bütünlüklü bir hükümet" olacağı iddiaları da aynı derecede yanlıştır. Eğer söz konusu olan geçici ve arızi episodlar değilse bu *imkansızdır*. Ve yine bu, tarihte iz bırakma yeteneğine sahip kalıcı bir devrimci diktatörlük olmayacaktır. Bu imkansızdır, çünkü ancak halkın geniş bir çoğunluğu tarafından desteklenen bir devrimci diktatörlük kalıcı olabilir (şüphesiz mutlak değil izafi anlamda). Rus proletaryası ise şu anda Rusya'da nüfusun azınlığıdır. Proletarya büyük, ezici bir çoğunluk haline sadece yarı proleter, küçük mülklüler vb. kitleleri ile, yani küçük burjuva şehir ve kır yoksulları ile birleşirse gelebilir. Mümkün ve istenen bir devrimci demokratik diktatörlüğün sosyal temelinin böyle bir kompozisyonu, kuşkusuz devrimci demokrasinin heterojen temsilcilerinin ona katılımına hatta hakimiyetine kaçınılmaz bir biçimde yol açacaktır. Bu alanda herhangi bir illüzyon yaymak son derece zararlı olacaktır.(24)

(24) Lenin, a.g.e., "Sosyal Demokrasi ve Geçici Devrim Hükümeti" c.8, s.291-292 ve **"Leninizmin Düşmanı Trotskizm"** adlı derleme, Yar yayın. Ekim 1976, s.31.

Lenin'in Rusya'da devrimin zaferi halinde mümkün gördüğü, proletaryanın temsilcilerin yanısıra, kent ve kır küçük burjuvazisinin temsilcilerin de katıldığı ve hakim olduğu bir "demokratik diktatörlük", yani proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü 1917 Şubat devriminde gerçekleşti. Ama nasıl? Lenin'in öngörüsünden oldukça farklı bir biçimde ve sadece "geçici ve arızi bir episod" olarak gerçekleşti; ve daha gerçekleştiği andan başlayarak Ekim'e kadar olan dönemde tarihte iz bırakma yeteğine sahip bir iktidar olamadığını ve kesinlikle olamayacağını gösterdi. Bu konuyu biraz açalım.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Stalinist kökenli Türk solu özellikle Trotskiy'in sürekli devrim kuramına karşı çıkarken, başta Rus devrimi olmak üzere bütün 20. yüzyıl devrimlerinin deneylerini bile adeta yadsıyarak, Lenin'in proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü öngörüsünün Rus devriminde doğrulandığını savunuyorlar; ve bu iddialarını kanıtlamak için de Lenin'in 1917 Şubat devriminden sonra yazdığı "Uzaktan Mektuplar" ve "Nisan Tezleri" adlı yazılarından gelişigüzel alıntılar yapıyorlar. Örneğin, **Yeni Öncü** dergisinin 19. sayısında, yer alan yazısında İlker Zafer, **Sınıf Bilinci** yazarlarını bu noktada Lenin'in düşüncelerini tahrif etmekle suçluyor. İlker Zafer'e göre, Lenin'in bu konudaki öngörüsü 1917 Şubat devriminde doğrulanmıştır. "Nitekim Lenin de, **Sınıf Bilinci** yazarlarının yorumunun aksine, " 'proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünü' yadsımıyor. Aksine onun bugünden gerçekleştiği ve artık bu sloganın yetersiz kaldığını anlatmaya çalışıyor." (25) Zafer'in yaklaşımına benzer bir yaklaşımı, **Yeni Öncü**'nün 15. ve 16 sayısında çıkan Süha Ilgaz'ın " İttifaklar ve Demokratik Devrimde Üç Taktik" adlı yazısında da görüyoruz.(26) Ilgaz bu yazısında, Lenin'in 1917 Şubat'ından sonra yazdığı "Taktikler Üzerine Mektuplar" adlı yazısından şu alıntıyı yapıyor:

> Bu formül artık eskidi. Yaşam, onu, formüller ülkesinden gerçek ülkesine götürdü ona, kan ve can verdi, onu somutlaştırdı ve *sonuçta* değişikliğe uğrattı.
>
> Bu yüzden, artık, gündemde yeni bir hedef vardı: bu, iktidarın *bağrında* proleter unsurlarla (savaşı sonuna kadar götürmeye karşı olanlar, enternasyonalciler, "komünistler", komüne geçişten yana olanlarla), *küçük mülk sahibi ya da küçük burjuva* unsurlar (Çheydze, Çereteli, Steklov, sosyalist devrimciler ve daha başka

(25) Bkz. **Yeni Öncü**, 19. sayı, s.79-113.

(26) Bkz. **Yeni Öncü** 16. sayıdaki Süha Ilgaz'ın yazısı.

> devrimci amaçlarla savaşı sonuna kadar götürme yanlıları, komüne doğru giden harekete karşı olanlar, burjuvaziyi ve burjuva hükümeti "destekleme"den yana olanlar) arasında bölünme, ayrılma.
>
> Her kim ki, *bugün*, "proletaryanın ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü"nden başka söz etmez, yaşamın gerisinde kalır, ve bu yüzden de, pratik olarak, proleter sınıf savaşımına karşı küçük burjuvaziye geçer, ve devrim öncesi "bolşevik" antikalar arşivlerine ("eski bolşevikler" arşivlerine de denebilirdi) kaldırılması gerekir.(27)

Ilgaz yazısında Lenin'den bu alıntıyı,tabi biraz kırparak, yaptıktan sonra, şu sonuca varır:

> Görüldüğü gibi, Lenin, Trotskiy gibi "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün" imkansızlığını ileri sürmemekte, aksine bunun gerçekleşmiş olduğundan sözetmektedir. Bu "formülün" eskidiğini ise, anlayışının değişmesi değil, koşulların değişmesinin sonucu olarak söylemektedir. Tartışmayı, köylülüğün iktidarı almasını mümkün gördüğünü *açıkca* belirterek ve aynı zamanda da olanakların yanısıra gerçekliği de gözönünde tutmak gerektiğini vurgulayarak sürdürmektedir. (28)

Gerek yaptığımız bu alıntılar ve gerekse de alıntı yaptığımız yazıların konuyla ilgili bölümleri incelendiğinde, ilk dikkatimizi çeken husus, Zafer'in de, Ilgaz'ın da sorunu bütün yanlarıyla ele alıp değerlendirmekten kaçınmış olmalarıdır. Ne İlker ne de Ilgaz Lenin'in 1905'den 1917'ye kadar olan dönemde Rus devrimine ilişkin savunduğu düşüncesi içinde proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramının yerinin ne olduğunu ve Rus devriminin deneylerinin Lenin'in bu düşünce ve öngörülerini ne ölçüde doğrulayıp doğrulamadığını tartışmıyor. Onların döne döne söyleyip durdukları tek şey, proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün 1917 Şubat'ında gerçekleştiği ve nitekim Leninin'de bunu söylemiş olduğudur. Evet Lenin, 1917 Şubat devriminde proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün gerçekleştiğini söylüyor, ama bunun "fevkalade orjinal bir biçimde ve çok önemli birçok değişikliklerle","somut

(27) Lenin, **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi** Sol yayın., Dördüncü Bas., s.24-25.

(28) Bkz. **Yeni Öncü** 16. sayı, s.8.

realite'de" "önceden görebildiğimizden başka şekilde" gerçekleşti diye de ekliyor. Ama yazarlarımız Lenin'in düştüğü bu kayıtları ya görmezlikten geliyor ya da bu düşülen kayıtların ne anlama geldiğini tartışmaktan kaçınıyorlar.Bu konuyu biraz açalım.

Birinci olarak, 1917 Şubat devriminde proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü Lenin ve Bolşeviklerin önceden öngörmediği ve öngöremeyeceği bir biçimde, yani bir "ikili iktidar" biçiminde gerçekleşmiştir. İkinci olarak, bir "ikili iktidar" biçiminde gerçekleşen proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü, daha çarlığın yıkılmasının ertesi gününde "kendiliğinden, iktidarı burjuvaziye bırakmış, kendisini, burjuva hükümete bağlamıştır ". (29) İşte 1917'de Lenin'in yeni perspektifine "Rusya'da hala demokratik devrim tamamlanmadığı" gerekçesiyle karşı çıkan "eski Bolşeviklerin" de, Lenin'i hep aşamacı bir perspektifle okuyan Ilgaz ve Zafer gibilerinin de bir türlü kavrıyamadığı da bu "son derece özgün durum" idi. Çünkü Lenin'in 1917'ye kadar savunmuş olduğu anlayışta çok önemli bir yer tutan proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramı köylülüğün demokratik devrimde bağımsız bir siyasi rol oynayacağı ve devrimin zaferi halinde kurulacak olan iktidara da burjuvaziden bağımsız bir biçimde damgasını vurabileceği varsayımına dayanıyordu. Yine, 1917 Şubat devriminde gerçekleşen proletarya ve köylülüğün devrimci diktatörlüğü daha devrimin ertesi gününde kendiliğinden iktidarı burjuvaziye bırakmakla kalmamış, kendi kaderini de burjuva hükümetine bağlamıştır; bir başka ifadeyle, Şubat devrimi ile yıkılan Çarlığın iktisadi temeli olan feodal toprak mülkiyetinin tasfiyesi, toprakların köylülere dağıtılması, siyasal özgürlüğün gerçekleştirilmesi, yani demokratik cumhuriyetin kurulması vb. gibi son derece köklü demokratik görevlerin çözümünü liberal burjuvazinin karşı-devrimci hükümetine havale etmiştir. Oysa Lenin'in ve Bolşeviklerin 1917'ye kadar savundukları proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü, yaptıklarıyla, yani yalnızca çarlık otakrasisini yıkmakla kalmayıp, onun iktisadi temelini de tasfiye ederek, toprakları köylülere dağıtarak,karşıdevrimin saldırısını püskürterek, siyasal özgürlüğü gerçekleştirerek, yani demokratik cumhuriyeti kurarak, "tarihte kalıcı izler bırakma yeteneğine sahip" bir diktatörlük olacaktı. Bu açıdan Lenin'in 1905'de proletarya diktatörlüğü için verdiği yargı, proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü için doğru çıktı. Çünkü 1917 Şubat devriminde proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü sadece bir "geçici ve

(29) Lenin, **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi** Sol Yayın., Dördüncü bas., s.31-32.

arızi episot" olarak gerçekleşebildi. Ne ilginçtir ki, Rus devriminden 60 yıl sonra, Süha Ilgaz ve İlker zafer gibileri de tıpki 60 yıl öncesinin "Eski Bolşevik"leri gibi,Şubat devriminde proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün sadece "geçici ve arızi episot" olarak gerçekleştiğini ve 20. yüzyılın hiçbir devriminde de "geçici ve arızi episod"ların dışında gerçekleşmediğini bir türlü anlıyamıyorlar. Bu yüzden, onların Leninizmi savunuşu tıpkı 60 yıl öncesinin "eski bolşevikleri"nki gibi, lafızda kalıyor. Ya Ilgaz'ın beylik olduğu kadar skolastik de olan şu yorumuna ne demeli: " 'formülün'eskidiğini ise, anlayışının değişmesi değil, koşulların değişmesinin sonucu olarak söylemektedir". Yani koşullar değişmiş olmasına rağmen Lenin anlayışını değiştirmemiştir ! Yazar "Eski bolşevikler"den devraldığı skolastisizmine Lenin'i de ortak ediyor. Yazar şunu anlıyamıyor: Lenin 1917'ye kadar olan dönemde, Rusya'nın verili koşullarında devrimin zaferi halinde kalıcı izler bırakma yeteneğine sahip tek kalıcı diktatörlüğün, proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü olacağını düşünüyordu. Ama 1917 Şubatında bu diktatörlük onun öngördüğünden farklı olarak, ancak geçici ve arızi bir epizod olarak gerçekleşebildi. İşte Lenin bunu daha devrimin ilk gününde gördü ve bu kavramı derhal "eski Bolşevikler"in arşivlerine kaldırdı ve bunu savunmakta hala ısrar edenlerin de "pratik olarak" proletaryanın sınıf mücadelesinin karşısına ve küçük burjuvazinin saflarına geçeceğini söyledi. Nitekim Lenin'in "eski Bolşevikler"e yönelik olan bu uyarısı 1925-1927 Çin ve 1936 İspanyol devrimlerinde yine "eski Bolşevikler"ce haklı çıkarıldı. (30)

Sonuç olarak, 1917 Şubat devrimine kadar olan dönemde köylülüğün Rus devriminde bağımsız bir siyasal rol oynayabilmesini olanaklı gören Lenin, Rusya'da demokratik devrimin proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü aracılığıyla gerçekleşebileceğini savundu. Ama 1917 Şubat devriminde bunun gerçekleşmediğini gören Lenin, bu deneyden gerekli sonuçları çıkararak perspektifini değiştirme de tereddüt etmedi. Nitekim, 1917'ye kadar Rus devrimi bağlamında, köylülüğün bağımsız bir siyasal rol oynayabileceğini ve Rusya'da bir köylü iktidarını, yani bir "demokratik" diktatörlüğü mümkün gören Lenin, Şubat ve Ekim devrimlerinin derslerinden 1917 öncesinde savunduğundan tamamen farklı olan şu sonucu çıkardı:

(30) 1925-27 Çin ve 1936-37 İspanya devriminde Üçüncü Enternasyonal'in Stalinist önderliği, "aşamacı" anlayışı ve "Proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" kavramını tekrar dirilterek, bu devrimlerin boğazlanmasında burjuvazi ile suç ortaklığı yaptı. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. **Sosyalist Birlik**'in 3. sayısında çıkan Yavuz Alogan'ın "3. Enternasyonal'de Sömürgeler Sorunu ve 1925-27 Çin Devrimi Üzerine" adlı yazısı ve **Onbirinci Tez** 7. sayıda çıkan Yusuf Barman'ın "İspanya'da Halk Cephesi" adlı yazısı.

> Tüm politik ekonomi, eğer kimse bundan birşeyler kapabildiyse tabii, tüm devrim tarihi, ondokuzuncu yüzyılın tüm politik gelişim tarihi, bize köylünün ya işçiyi ya da burjuvaziyi izlediğini öğretmektedir... Bunun neden böyle olduğunu bilmiyorsanız, böyle yurttaşlara... onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılların büyük devrimlerinden herhangi birinin gelişimini, ondokuzuncu yüzyıldaki herhangi bir ülkenin politik tarihini incelemesini salık veririm. O zaman bunun neden böyle olduğunu anlayacaksınız. Kapitalist toplumun yapısı öyledir ki, yönetici güç ya sermaye ya da onu deviren proletarya olabilir. Bu toplumun ekonomik yapısında başka herhangi bir güç yoktur. (31)

Lenin'de iki devrim hangi anlamda ayrı ve hangi anlamda içiçe geçiyor?

Stalinist kökenli Türk solu Trotskiy'in sürekli devrim kuramına karşı çıkarken, Lenin'in 1917'ye kadar savunduğu anlayışın "aşamalı ve kesintisiz bir devrim anlayışı" olduğunu savunurlar. (32) Onlara göre, Lenin demoratik devrim ile sosyalist devrimi iki aşama olarak ayırmakla birlikte, sosyalist devrime geçmek için demokratik aşamanın kesin bir zaferini veya eksiksiz zaferinin sağlanması gerektiğini savunmamış; aksine, iki devrimin kesin bir biçimde içiçeliğini, yani devrimin kesintisizliğini savunmuştur. Örneğin Süha Ilgaz Lenin'in 1917'den önceki dönemde de iki devrimin içiçeliğini savunduğunu iddia ederken, **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği** adlı eserinden şu pasaja gönderme yapar:

> Elbette, bugünkü tarihsel koşullarda, geçmişin unsurları, geleceğin unsurları ile içiçe girmişlerdir; iki yol keşişmektedir. Üçretli emeğin özel mülkiyete karşı savaşımı, otokrasi koşullarında da vardır; serflikte bile vardır. Ama bu, hiç de bizi gelişmenin belli başlı aşamaları arasındaki mantıksal ve tarihsel ayrımı yapmaktan alıkoyamaz. Hepimiz burjuva devrimi ile sosyalist devrimi karşı karşıya koruz; hepimiz ikisi arasında kesenkes bir ayrımın mutlak zorunluluğu konusunda direniriz; ama

(31) Aktaran: Trotskiy, a.g.e., s.160-161.

(32) Bkz. **Özgürlük Dünyası**. 15. sayıdaki "Leninizm mi gorbaçovculuk ya da trotskizm mi?" başlıklı yazı ve **Seçenek** , 1. sayıdaki "Emperyalizm öncesi ve sonrası Marksizmde devrim sorunu" başlıklı yazı.

> tarihin akışı içersinde, bu iki devrimin tek tek özgün unsurlarının içiçe geçmiş oldukları yadsınabilir mi? Avrupa'da demokratik devrimler dönemi birtakım sosyalist hareketler ve sosyalizmi kurma yolundaki girişimlerle karşılaşmadı mı? Ve Avrupa'daki geleceğin sosyalist devrimi, demokrasi alanında geride bırakılmış olan bir sürü tamamlanmamış şeyi tamamlamak zorunda kalmayacak mıdır? (33)

Ilgaz'a göre Lenin burada demokratik devrim ile sosyalist devrimin içiçeliğini, yani devrimin kesintisizliğini savunuyor ve "demokratik devrim ve sosyalist devrim *kavramlarını* kesin çizgilerle birbirlerinden ayırdetmektedir. Ama kavramları ayırdetmek, bunların gerçeklikte içiçe geçebilirliğini reddetmek demek değildir." (34) Yani Lenin, iki devrimi sadece "kavramsal" düzeyde ayırıp, pratikte ise içiçeliğini savunuyormuş ! Oysa Lenin, aktardığımız pasajda iki devrimin içiçeliğini değil, aksine iki devrimin pratikte de tam olarak ayırdedilmesinin mutlak olarak gerekli olduğunu, ama bu arada, iki ayrı aşamasının her birinde iki devrimin bazı "tek tek özgün unsurları"nın da içiçe geçebildiğini savunuyor. Ne var ki, başta Ekim devrimi olmak üzere Çin Vietnam Küba vb. devrimlerinde yalnızca bir önceki "aşamada"dan arta kalan kimi sorunları değil, aksine demokratik devrimin "en temel unsurları" (feodalizmin tasfiyesi, toprak devrimi, ulusal sorunun çözümü,vb.) hep burjuvazinin devrilmesinden sonra çözülebilmiştir. Böylece görülmüştür ki iki devrimin kimi tek tek özgün unsurlarının içiçe geçmesinin ötesinde en temel unsurlarının içiçe gemesi, yani devrimin tam anlamı ile sürekliliği sözkonusudur.

Süha Ilgaz sözkonusu yazısında, Lenin'in, "1905'te de sosyalist devrim için demokratik devrimin sonuna kadar, eksiksiz tamamlanmış olmasını şart koşmadığını" (35) söyler. Lenin 1905'te veya başka bir zamanda sosyalist devrim için demokratik devrimin "sonuna kadar", "eksiksiz bir biçimde" tamamlanması gerektiğini elbette savunmamıştır. Ama birçok yazısında ve tekrar sosyalist devrim için kesin bir mücadelenin ancak demokratik devrimin "kesin bir zaferi"nden sonra mümkün olabilececeğini belirtmiştir. Demokratik devrimin kesin zaferi ile neyi kastettiğini ise *Demokratik Devrim'de Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* eserinde şöyle açıklar:

---

(33) Lenin, **Two Tactics of Social - Democracy in the Democratic Revolution,** International Publishers Co., Inc. 1969, s. 71-72 ve **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği** Sol yayın., Beşinci Bas., s.99.

(34) **Yeni Öncü**, 16. sayı, s.88.

(35) ibid. s.91.

> ...Bugünkü devrimin kesin zaferi, demokratik devrimin sona erdiği ve sosyalist devrimin kararlı savaşımının başladığı nokta olacaktır. Köylülüğün bugünkü istemlerinin karşılanması, gericiliğin tümüyle bozguna uğratılması ve demokratik cumhuriyetin gerçekleşmesi, burjuva devrimciliğinin ve hatta küçük burjuva devrimciliğinin son sınırını belirleyecek ve proletaryanın sosyalizm için gerçek savaşımının başlangıcı olacaktır. Demokratik devrim ne denli eksiksiz olursa, bu yeni savaşımın gelişmesi o denli çabuk, o denli yaygın, o denli açık-seçik, ve o denli kararlı olacaktır. (36)

Lenin'in burada öngördüğü biçimde demokratik devrimin kesin bir zaferi, 1917 Şubat'nda değil ancak 1917 Ekim'inden sonra mümkün olabilmiştir. Çünkü, monarşi ve toprak ağalığı sisteminin yıkılması, gericiliğin tümüyle bozguna uğratılması, köylülüğün istemlerinin karşılanması, siyasal özgürlüğün kazanılması vb. 1917 Şubat devrimi ile değil 1917 Ekim devrimi ile mümkün olabildi. Lenin'in 1917'den önceki dönemde iki devrimin içiçeliğini değil mutlak olarak ayrılığını savunduğu ve demokratik devrim "aşaması"nın görece uzun bir dönemi kapsayacağını düşünmüş olduğunu 1905'de yayınlanan " Geçici Devrim Hükümeti Üzerine" adlı broşüründen aktaracağımız şu pasajda da görmek mümkündür:

> Marx ve Engels 1850'de sosyalizmi yakın gördüler; dolayısı ile küçük burjuva demokratik partinin tartışılmayacak zaferi nedeniyle onlara oturmuş gibi görünen demokratik kazanımları küçümsediler. 25 yıl sonra 1875'de Marx Almanya'daki anti-demokratik sisteme "parlamento biçimi ile süslenmiş askeri despotizm" olarak dikkat çekti. Otuzbeş yıl sonra 1885'de Engels gelecek Avrupa yükselişinde Almanya'da iktidarın küçük burjuva demokratlara geçeceğini öngördü. Bütün bunlardan Plehanov'un ispatlamaya çalıştığının tam tersi bir anlam çıkıyor. EĞER MARX ve ENGELS DEMOKRATİK SİSTEMİN NİSBETEN UZUN SÜRECEĞİNİN KAÇINILMAZLIĞINI ANLAYABİLSELERDİ, CUMHURİYETİN SAĞLAMLAŞTIRILMASI, MUTLAKİYETÇİLİĞİN TÜM KALINTILARININ YOK EDİLMESİ VE SOSYALİZM MÜCADE-

(36) Lenin, a.g.e., İngilizce Bas., s.,109-110 ; Türkçe bas., s.,155-156.

> LESİ ARENASININ AÇILMASI AMACI İLE İŞÇİLERİN VE KÖYLÜLERİN *DEMOKRATİK* DİKTATÖRLÜĞÜNE *HERŞEYDEN FAZLA* ÖNEM VERİRLERDİ.Onlar demokratik devrimin arifesinde proletaryayı devrimci demokratik diktatörlük ihtimali ile korkutabilen kuyrukçuları *büyük bir şiddetle* mahkum ederlerdi.(37)

Lenin burada da iki devrimin içiçeliğini savunmak şöyle dursun, proletarya devriminin uzaklarda oluşu ile "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" perspektifi arasında dolaysız bir ilişki kurmaktadır. Lenin'e göre Rusya'da bir proleter devrim henüz uzaklardadır. O halde, demokratik devrimin nispeten uzun süreceği koşullarda bunu yakınlaştırmanın ve garantilemenin yolu, demokratik devrimi proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü ile taçlandırmaktır. Çünkü cumhuriyetin sağlamlaştırılmasını, mutlakiyetciliğin tüm kalıntılarının yok edilmesini ve sosyalizm mücadelesi arenasının açılmasını ancak bu "demokratik diktatörlük" başarabilir.

Sonuç olarak, 1917'ye kadar olan dönemde Lenin'in savunduğu "proletaryanın önderliğinde burjuva demokratik devrim" anlayışı,demokratik devrim ile sosyalist devrimin içiçeliği, yani devrimin sürekliliği perspektifini değil, iki devrimin mutlak olarak ayrılığını ve demokratik devrimin sosyalist devrimden önce, ayrı bir bağımsız aşama biçiminde gerçekleşmesi perspektifini içerir. Ama yine de, Lenin'in "aşamacılığı" ile Menşevizmin iki devrimi bir "Çin Seddi" ile ayıran "aşamacı" anlayışı arasında çok önemli bir fark vardır. Lenin 19. yüzyılın ikinci yarısındaki Avrupa'da kapitalizmin gösterdiği görece istikrarlı bir gelişme ve buna tekabül eden politik ve sosyal gelişmeler ile 20. yüzyılın Rusya'sındaki gelişmeler arasında belli açılardan bir benzerlik, bir paralellik görmektedir.Bu bağlamda da, 20. yüzyılın Rusya'sında bir sosyalist devrimin nesnel bakımdan yüzyılın ikinci yarısının Almanya'sına göre daha uzak olduğu kanısındadır. Ama Batı Avrupa'nın demokratik ve sosyalist devrim deneylerini de, bu deneylerin perspektifi ve sınırları içinde kalarak da olsa,en radikal bir biçimde yorumlamaktadır. Bu bağlamda da, Batı Avrupa proletaryasının 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı başarısızlıkların Rusya'da tekrarlanmaması ve sosyalist devrimin bu perspektif ve sınırlar içinde olabildiğince yakınlaştırılması ve sağlamlaştırılması için yeni bir anlayış oluşturmaya çalışmaktadır. Başka bir deyişle, bir yandan İkinci Enternasyonal Marksizminin geri ülkeler

(37) Lenin, Collected Works, c.8, s.472.

için "demokratik aşama"yı öngören anlayışını olumlarken, öte yandan sahip olduğu olağanüstü devrimci realizmi ile bu anlayışı son sınırlarına kadar zorlamaktadır. Bunu, özellikle onun Rus devrimi ile Avrupa devriminin ilişkisi sorununu ele alışındaki yaklaşımında görmek mümkündür.

Lenin'in "proletaryanın önderliğinde burjuva demokratik" anlayışının enternasyonalist içeriği

Sınıf Bilinci' nin 4/5. sayısında çıkan yazımda, Marx ve Engels'in Rus devrimine ilişkin düşünce ve öngörüleri üzerinde de durarak, onların 19. yüzyılın son çeyreğinde devrimin Doğu'ya, Rusya'ya kaymakta olduğunu gördüklerini, yaklaşan Rus devriminin, Avrupa gericiliğinin kalesi olarak gördükleri Çarlık otokrasisini yıkmasının Avrupa'daki sosyalist devrime olağanüstü bir ivme vereceğini ve Rus devriminin "demokratik aşama"da çakılıp kalmaksızın tarihsel olarak görece kısa bir zaman dilimi içersinde sosyalist devrime geçebilmesi imkanının da Avrupa proletaryasının sosyalist devriminin zaferinde yattığına işaret ettiklerini belirtmiştim. Lenin de Marx ve Engels'in Rus devriminin dinamikleri ve perspektifleriyle ilgili bu düşünce ve öngörülerini benimsedi ve gereken önemi verdi. Örneğin 1905 yılında, Sosyal Demokrasi ve Geçici Hükümet" adlı yazısında Rus devrimi ile Avrupa devriminin ilişkisi üzerinde dururken, şunları söylüyordu:

> Rus devriminin birkaç aylık bir hareket değil, uzun yılların hareketi olduğunu göstereceğiz; onun iktidardaki güçlerden birkaç değersiz ödün almayla değil, iktidardakilerin alaşağı edilmesiyle sonuçlanmasını sağlayacağız. Eğer bunu başarırsak devrimci yangın Avrupa'ya sıçrayacaktır. Burjuva gericiliği altında takatı kesilen Avrupalı işçi ayaklanacak ve bize "nasıl yapılacağını" gösterecektir; işte Avrupa'daki bu devrimci yükseliş Rusya'ya yansıyacak, birkaç devrimci yıldan oluşan bir dönemi birçok devrimci onyıldan oluşan bir çağa dönüştürecektir - o zaman ve işte o zaman" artık Cenevre'nin bu uğursuz uzaklığından değil binlerce işçinin Moskova ve St. Petersburg sokaklarındaki mitinglerinde, Rus "Mujiklerinin" serbest köy toplantılarında ne yapacağımızı söyleyecek çok zamanımız olacak. (38)

(38) Lenin, a.g.e., c.8, s.287-288.

Görüldüğü gibi, Lenin Rus devriminin sürekliliğini, devrimin "demokratik aşama"ya takılıp kalmadan kesintisiz bir şekilde sosyalist devrime geçebilme olanağını Avrupa proletaryasının bir sosyalist devriminde görmektedir. Bu konuyu biraz açmamız gerekiyor. *Sınıf Bilinci*'nin 4/5. sayısındaki yazımızda Marx ve Engels'in 1848 devrimlerinin arifesinde, acil nesnel görevleri açısından bir burjuva devrimi olan Alman devriminin Fransız proletaryasının sosyalist devrimine büyük bir ivme kazandıracağını ve Fransız proletaryasının zaferinin ise Alman proletaryasının demokratik aşamaya takılıp kalmadan tarihsel olarak görece kısa bir zaman aralığında kesintisiz bir biçimde sosyalist devrime geçebileceğini düşündüklerini belirtmiştik. Başka bir ifadeyle, Marx ve Engels, Almanya'da bağımsız bir aşama biçiminde gerçekleşecek olan burjuva demokratik devrimin Fransız proletaryasının zaferi ile yankılanması halinde, Alman proletaryasının da muzaffer Fransız proletaryasının desteğiyle devrimi sürekli kılarak, görece kısa bir zaman aralığında sosyalist devrimi gerçekleştirebileceğini öngörmüşlerdi. İşte Lenin'in 1917'ye kadar olan dönemdeki anlayışında da, Marx ve Engels'dekine benzer bir demokratik devrimden sosyalist devrime "kesintisiz geçiş" perspektifi vardı. Her ne kadar, Lenin 1917'ye "kesintisiz devrim" kavramını bir kez, 1905 devriminin yükselişi esnasında yazdığı "Köylü Hareketi Karşısında Sosyal Demokrasinin Tutumu" (Eylül 1905) adlı yazısında (39) kullanmış olmakla birlikte onun konuyla ilgili yazılarında "aşamacı" perspektif ile yan yana, hatta bu "aşamacı" perspektifi sonuna kadar zorlayan bir "kesintisiz devrim" perspektifinin olduğunu görmek mümkündür. Ancak hiç şüphesiz,gerek Marx ve Engels'in 1848 devrimi arifesinde Alman devrimi bağlamında ve gerekse de Lenin'in 1917 öncesinde savunduğu "sürekli devrim" perspektifi ile Trotskiy'in 1905 Rus devrimi arifesinde geliştirdiği "sürekli devrim" perspektifi arasında önemli bir fark vardı. Çünkü Marx ve Engels, Almanya'da demokratik devrimden sosyalist devrime "kesintisiz geçiş"in olanağını Fransız proletaryasının sosyalist devriminin zaferinde görürken, Lenin de Rusya'da demokratik devrimden sosyalist devrime "kesintisiz geçiş"in olanağını Avrupa proletaryasının sosyalist devriminin zaferinde görüyordu. Oysa Trotskiy, Rusya'da demokratik devrimden sosyalist devrime "kesintisiz geçiş"in olanağını, 20. yüzyılda çözülmemiş olan burjuva demokratik görevlerin çözümüne proletaryanın önderlik etmesinin kaçınılmaz olarak onu iktidara getireceği öngörüsüne bağlıyordu. Bu yüzden, Marx, Engels ve Lenin'in "kesintisiz geçiş" perspektifi, demokratik devrimin sosyalist devrimden önce ve ayrı bir bağımsız "aşa-

(39) Aktaran: E. H. Carr, **Sovyet Rusya Devrimi/Bolşevik Devrimi**, Kasım 1989, Metis Yayın., C.1, s.43.

ma" biçiminde gerçekleşeceğini öngörürken, Trotskiy'in "kesintisiz geçiş" perspektifinin kalkış noktası, demokratik devrimin sosyalist devrimden önce, ayrı bir bağımsız aşama biçiminde gerçekleşemeyeceği öngörüsü idi.

Yine, Lenin, yalnıza Rus devriminin demokratik aşamaya takılıp kalmadan sosyalist devrime dönüşebilmesinin imkanını değil, demokratik devrimin zaferinin güvencesini de Avrupa proletaryasının sosyalist zaferinde görüyordu. Örneğin Mayıs 1906'da yapılan "Birlik Kongresi"nde tarım sorunu üzerine yaptığı konuşmasında bu konuyla ilgili olarak şunları söylüyordu:

> ...Yoldaş Plekhanov "restorasyona karşı nasıl bir garanti var ?" diye sordu. Bu sorunun tartışacağımız programla herhangi bir yakın ve ayrılmaz münasebeti olduğu kanısında değilim; ancak madem soruldu, buna kesin ve ikirciksiz bir cevap verilmelidir. Eğer gerçek, tam anlamı ile etkili bir ekonomik garantiden, yani restorasyonu dıştalayacak ekonomik şartları yaratacak bir garantiden söz ediyorsak o zaman şunu söylemek zorundayız: Geriye dönüşe karşı tek garanti Batı'daki sosyalist devrimdir. Kelimenin gerçek ve tam anlamı ile başka bir garanti olamaz. Bu şart gerçekleşmeksizin, problem başka hangi yolla çözülmüş olursa olsun (toprağın bölüşümü, belediyeleştirme, vs.) geriye dönüş sadece mümkün değil fakat mutlak olarak kaçınılmazdır. Bunu şöyle formüle edeceğim: Rus devrimi kendi gücü ile zafer kazanabilir; fakat kazanımlarını kendi gücü ile tutması ve sağlamlaştırması mümkün değildir. Bunları Batıda sosyalist devrim olmadıkça başaramaz. Belediyeleştirme, millileştirme, toprak bölüşümü yapmış olsak bile bu koşul gerçekleştirilmeden restorasyon kaçınılmazdır; çünkü her mülkiyet ve sahiplik biçiminde, küçük mülk sahibi geriye dönüşün savunucusu olacaktır. Demokratik devrimin tam başarısından sonra küçük mülk sahibi proletaryanın aleyhine dönecektir; proletaryanın ve küçük mülk sahiplerinin ortak düşmanlarınının yani kapitalistlerin, toprak sahiplerinin ve mali burjuvazinin devrilmesi ne kadar çabuk olursa, bu da o kadar çabuk gerçekleşecektir. Demokratik cumhuriyetimiz Batı'daki sosyalist proletaryadan başka bir yedek güce (rezerve) sahip değildir. (40)

(40) Lenin, a.g.e., c. 10, s.279-280.

Lenin'in söyledikleri hiçbir şüpheye yer bırakmayacak kadar açık: Sadece demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşebilme olasılığının gerçekleşmesi değil, demokratik devrimin zaferinin korunabilmesinin "tek garantisi" de Batı'daki sosyalist devrimdir. Eğer Rusya'daki demokratik devrimin zaferini Avrupa proletaryasının sosyalist devriminin zaferi izlemezse, demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi bir yana, demokratik devrimin kazanımlarını korumak ve sağlamlaştırmak bile imkansızdır. Devrimin kazanımlarına yönelecek kaçınılmaz bir restorasyon girişimini püskürtebilmenin tek garantisi Batıdaki sosyalist devrimin zaferidir.

Bu bölümü noktalamadan önce, son olarak *Seçenek* dergisinin 1. sayısında çıkmış olan " Emperyalizm öncesi ve sonrasında Marksizmde devrim sorunu" başlıklı yazıda Lenin'in Rus devrimi ile Avrupa devriminin ilişkisi konusundaki anlayışı ile ilgili yapılan şu yorum üzerinde durmak istiyorum:

> Lenin'in 1900'lerin başlarında dünya proletarya devrimine ilişkin görüşleri, Marks ve Engels'de olduğu gibi Avrupa çapında zamandaş devrim şeklindeydi. Avrupa'nın gelişmiş kapitalist ülkelerinde doğrudan sosyalist devrimlerle ve burjuva devrimi sürecindeki ülkelerde ise demokratik devrimlerden oluşan bir tablo öngörülüyordu. Lenin bu tablo içinde Rusya devrimini,Avrupa devrimi yangınını tutuşturacak ve böylece sosyalist devrime girişen Avrupa proletaryasından sosyalist devrimin nasıl yapılacağını öğrenerek sosyalist devrime geçecek bir devrim olarak düşünüyordu. Eğer umduğu (ya da umdukları) gibi Avrupa devrimi yangını tutuşmazsa Rusya devriminin yine de sosyalist devrime dönüşmesi gerektiğini, böylece dünya proletaryasının savaşımına eşsiz tarihsel bir deney kazandırılacağını söylüyordu.(41)

Stalinizmin "tek ülkede sosyalizm" sözde kuramını gerekçelendirmek için Marx'a ve Engels'e atfen uydurduğu şu "zamandaş devrim" kavramı üzerinde *Sınıf Bilinci*' nin daha önceki sayısında durduğumuz için burada bu konuya tekrar girmeyeceğiz. Ama *Seçenek* yazarının öbür iddiaları üzerinde duralım. Birinci olarak, Lenin Rusya'da demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi olasılığını, Rusya'daki demokratik devrimin zaferini izleyecek olan Avrupa proletaryasının sosyalist devrimin zaferine bağlarken bunu, özellikle "tercih" ettiği için

(41) Bkz. **Seçenek,** 1. sayı, s.28-29.

yapmıyor; aksine, Rusya'da demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşme olasılığını devrimin kendi iç imkanlarının ve dinamiğinin ötesinde, mutlak bir biçimde Avrupa'nın sosyalist devriminin zaferinde yattığını düşündüğü için yapıyor. İkinci olarak, yukarda yaptığımız alıntılarda da açıkça görüldüğü üzere, Lenin Rusya'da bir sosyalist devrimin Avrupa'daki sosyalist devrimin zaferinden *önce* mutlak olarak imkansız olduğunu düşünüyor. Üçüncü olarak, Lenin, *Seçenek* yazarının iddiasının aksine, Rusya'daki demokratik devrimin zaferini Avrupadaki sosyalist devrimin zaferinin izlememesi halinde, Rusya'da demokratik devrimin sosyalist devrime dönüştürülmesi bir yana dursun, demokratik devrimin zaferine yönelik bir restorasyon girişiminin bile engellenemeyeceğini söylemektedir.

Sürekli devrim kuramının doğuşu

Trotskiy'in daha sonraları üç büyük Rus devriminin dersleri ile zenginleştirdiği ve Stalinizmin tek ülkede sosyalizm kuramı ile onun, 1925-1927 Çin devrimi başta olmak üzere geri ülkelerin devrimlerine uygulamak için yeniden dirilttiği Menşevik aşamalı devrim anlayışına karşı yürütülen mücadele içinde daha da yetkinleştirdiği sürekli devrim kuramı, ana çizgileriyle daha 1905 devrimi döneminde doğmuştu. Trotskiy, 20. yüzyılın başında Rus devrimine ilişkin olarak Marksistler arasında cereyan eden tartışmalarda ileri sürdüğü düşünceleri ile tartışmanın gündemini yoğun olarak belirleyen belli başlı üç eğilimden birisinin temsilcisi oldu. "Bir eğilim"in diyoruz, çünkü, bu tartışmalarda örneğin Parvus ve Luxemburg ileri sürdükleri düşüncelerle belli bakımlardan Trotskiy'e yakın bir pozisyonda olmakla birlikte, Rus devrimi bağlamında sürekli devrim kavramını bütün politik sonuçlarıyla bir kuram düzeyinde geliştiren Trotskiy oldu. Şöyle ki Trotskiy 1905'te Rusya'nın verili iktisadi, toplumsal ve politik gelişme süreçlerinin ve bunların karşılıklı ilişkisinin analizinden kalkarak, vardığı ilk sonuç, Rusya da gecikmiş burjuva devriminin kaçınılmaz olarak proletarya diktatörlüğüne yol açacağı ve burjuva demokratik görevlerin de ancak proletarya iktidarı altında gerçekleşeceği idi. İşte bu noktaya kadar Parvus ve Luxemburg Trotskiy'e yakın bir pozisyondaydılar. Trotskiy'in vardığı bir diğer sonuç ise, burjuva demokratik devrimin gelişimi içinde kaçınılmaz olarak iktidara yükselecek olan proletaryanın istesede, kendisini burjuva demokratik görevlerin gerçekleştirilmesiyle sınırlayamayacağı ve bu yüzden de demokratik devrimin kaçınılmaz olarak sosyalist devrime dönüşeceği idi. Oysa Parvus ve Luxemburg, bu nokta da Trotksy'e değil daha çok Lenin'e ve hatta Menşeviklere yakın bir pozisyondaydılar.

Çünkü onlara göre demokratik devrimin gelişmi içinde iktidara yükselen proletarya, Rusya'nın iktisadi,sosyal geriliği vb. "objektif" nedenlerden ötürü, sosyalist devrim doğrultusunda ilerleyemeyecekti. Örneğin Parvus, 1905'te bu bağlamda şöyle diyordu:

> Sosyal Demokrat geçici hükümet Rusya'da sosyalist altüst oluşu gerçekleştiremeyecektir, ama otokrasiyi tasfiye etmek ve demokratik Cumhuriyeti kurma sürecinin kendisi ona politik çalışma için zengin bir alan sağlayacaktır.(42)

Sürekli devrim kuramının tarihiyle ilgili yaptığımız bu çok genel bir girişten sonra şimdi de, bu kuramı belli başlıklar altında biraz daha ayrıntılı olarak inceleyelim.

Sürekli devrim kuramında Rus devriminin "karakteri" ve "aşamaları" sorunu

Başta Stalin olmak üzere, bütün Stalinistlerin sürekli devrim kuramına yönelttiği belli başlı eleştirilerden ilki, bu kuramın geri ülkelerde devrimin "demokratik karakterini" ve "aşamaları"nı inkar ettiğidir. Bu geleneksel Stalinist eleştiri Stalinist kökenli Türk solu tarafından da sürekli devrim kuramına karşı yıllardır tekrarlanır durur. Son dönemde ise bu "eleştiri"nin artan bir tempoyla tekrarlandığını görüyoruz. (43) Şimdi bu eleştirileri de gözönünde bulundurarak, Trotskiy'in bu konularda ne söyleyip söylemediğini birlikte görelim. Örneğin daha 1905 devriminin arifesinde yazdığı bir broşüründe, Rus devriminin karekteri sorununa ilişkin olarak şunları söyler:

> Rusya'nın toplumsal ve politik barbarlığının düğümü, kırlardadır. Dolaylı ve dolaysız görevleri söz konusu olduğu sürece Rus devrimi bir "burjuva" devrimidir,-çünkü burjuva toplumunu mutlakiyetin ve feodal mülkiyetin zincir ve kösteklerinden kurtarmak üzere yola çıkmaktadır. (44)

---

(42) Aktaran: Trotskiy, "Rus Devriminin Üç Anlayışı, **Sürekli Devrim Dergisi**.sayı3.

(43) Bkz. **Yeni Demokrasi**. 15. sayıdaki "Yalnızca Tarihsel Bir ilgi Kaynağı Olarak Troçkizm" başlıklı yazı; **Seçenek** 3. sayıdaki "Kesintisiz Devrimin Yadsınması Ya da Troçkizmin İktidarsızlığı" başlıklı yazı ve **Özgürlük Dünyası**, 15. sayıdaki "Leninizm mi gorbaçovculuk ya da trotskizm mi ?" başlıklı yazı.

(44) Aktaran: M. Yenice, **Devrimci Marksizmde "Geçiş Programı" Anlayışı**. Nisan 1980, Eleştiri Yayın., s.29.

Yine, 1905 Rus devriminin hemen ertesinde, hapishanede yazdığı ve sürekli devrim kuramını 1905 devriminin dersleri ışığında geliştirdiği eseri olan *Sonuçlar ve Olasılıklar*'ın daha ilk paragrafında bu konuya ilişkin olarak şunları söyler:

> Rusya'da Devrim, Sosyal Demokratlardan başka herkes için beklenmedik bir şekilde patlak verdi. Marksizm, Rus devriminin kaçınılmazlığını, kapitalist gelişme ile fosilleşmiş mutlakiyetin güçleri arasındaki çelişkinin sonucu olarak patlak vermek zorunda olduğunu, çok önceleri haber vermişti.Marksizm, yaklaşan devrimin en yakın nesnel görevlerinin, "bir bütün olarak burjuva toplumunun gelişmesi için normal koşulların" yaratılması olduğuna işaret ediyordu.
>
> Marksizmin haklı çıktığı görüldü; bunun artık tartışılması ya da kanıtlanması gerekmiyor....(45)

Görüldüğü gibi, Trotskiy için de, Rus devriminin, acil nesnel görevleri açısından bir "burjuva" devrimi olduğu tartışmayı ya da kanıtlamayı gerektirmeyecek kadar ortada olan bir gerçekti. Peki o zaman Trotskiy'in bu noktada reddetiği ne idi ? Trotskiy'in reddettiği, 1848 devrimlerinin kimi sonuçlarını hesaba katmadan ve 20. yüzyılın Rusyası'nda sınıflar ilişkisini ve verili sınıfların yaklaşan devrim karşısındaki muhtemel eğilimlerini ve tavırlarını analiz etmeksizin, Rus devriminin acil nesnel görevleri açısından bir burjuva devrimi olduğu gerçeğinden otomatik bir biçimde bu devrimin dinamikleri ve perspektifleri açısından da bir "burjuva" devrimi olduğu sonucunun çıkarılması idi Tam bu bağlamda sözü, tekrar kaldığı yerden Trotskiy'e bırakalım:

> ...Marksistlerin karşısında şimdi başka türden bir görev var: gelişmekte olan devrimin iç işleyişinin analizi yoluyla, devrimin önündeki "olasılıkları" ortaya çıkarmak. Bizim devrimimizi, 1789-93 ya da 1848 olaylarıyla öylece özdeşleştirmek budalaca bir hata olur. Liberalizmin besin kaynağı olan tarihsel benzeştirmeler, toplumsal analizin yerini alamaz. Rus Devriminin hayli kendine özgü bir karekteri vardır; bu bizim tüm toplumsal ve tarihsel gelişimimizin kendine özgü eğrisinin sonucudur, ve önümüzde de yeni tarihsel olasılıklar açmaktadır.(46)

---

(45) Trotskiy, **Sürekli Devrim**. Kasım 1976, Köz Yayın., s.207.

(46) *İbid.*, s.207-208.

Trotskiy, *Sonuçlar ve Olasılıklar*'da Rus devriminin karakteri, dinamikleri ve perspektiflerine ilişkin olarak bu genel ve metodolojik belirlemeleri yaptıktan sonra, öncelikle Rusya'nın tarihsel, iktisadi ve politik gelişme sürecini, 20. yüzyılın Rusyası'ndaki sınıf ilişkilerini ve bu verili dönemde sınıfların devrim karşısındaki eğilimlerini ve muhtemel pozisyonlarını inceler. Arkasından 1789-93 Fransız devriminin ve 1848 devrimlerinin deneylerini inceler. Sonra da bu incelemelerinden Rus devrimine ilişkin belli sonuçlar çıkarır. Bu sonuçlardan ilki, proletarya diktatörlüğünün gerçekleşme imkanı ile üretici güçlerin gelişme düzeyi arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağıdır:

> Proletarya, kapitalizmin büyümesiyle birlikte büyür ve güçlenir. Bu anlamda, kapitalizmin gelişmesi, proletaryanın da diktatörlüğe doğru gelişmesi demektir. Ne var ki, iktidarın işçi sınıfının eline geçeceği gün ve saat, doğrudan doğruya üretici güçlerin düzeyine değil, ama sınıf mücadelesi içindeki ilişkilere, uluslararası duruma ve nihayet bir takım öznel etkenlere (gelenekler, işçilerin inisyatifi ve savaşa hazır olma durumları) bağlıdır.
>
> İşçilerin ileri bir ülkeden önce, ekonomik olarak geri bir ülkede iktidara gelmeleri mümkündür. 1871'de işçiler, küçük burjuva Paris'te bilinçli olarak iktidarı ellerine aldılar - evet, sadece iki ay için, ama Britanya ya da Amerika gibi büyük kapitalist merkezlerde işçiler iktidarı bir saat için bile ele geçirememişlerdir. Proletaryanın diktatörlüğünün teknik gelişmeye ve ülkenin kaynaklarına şu veya bu şekilde otomatik olarak bağlı olduğunu düşünmek, saçmalığa varıncaya kadar basitleştirilmiş "ekonomik" maddeciliğin önyargılarından biridir. Bu bakış açısının Marksizmle bir ilişkisi yoktur.
>
> Bize göre, Rus devrimi öyle koşullar yaratacaktır ki, liberal burjuva politikacıları hükümet etme yeteneklerini sonuna kadar ortaya koyma fırsatını bulamadan *önce*, iktidar işçilerin eline geçebilecektir ve devrimin zaferi isteniyorsa mutlaka geçmelidir. (47)

Burada öncelikle, İkinci Enternasyonal Marksizminin sosyal ve politik gelişme süreçlerini iktisadi gelişme süreçleriyle eşitleyen ekonomik materyalist anlayışlarına temelden karşı çıkıldığını ve bu bağlamda da, Stalin'in varlığını 1920'lerde keşfettiği ama hiçbir zaman ne anlama

(47) *Ibid.*, s.240.

geldiğini anlamadığı "eşitsiz gelişme yasasının" Rusya'nın verili iktisadi süreçleri ile toplumsal ve politik süreçlerinin karşılıklı ilişkisine parlak bir uygulanışını görüyoruz. İkinci olarak, burjuvazinin hükümet etme yeteneklerini sonuna kadar ortaya koyma fırsatını bulamadan önce Rus proletaryasının 1917 Ekim devrimi ile iktidarı ele geçirmiş olması ve devrimin- demokratik devrimin- zaferinin ancak iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesinden sonra,yani Ekim'den sonra mümkün olabildiği gerçeğinin Ekim devriminden tam 12 yıl önce öngörülmüş olduğunu görmekteyiz. İşte tam burada konudan uzaklaşma pahasına da olsa, *Özgürlük Dünyası* ve *Seçenek* gibi sol Stalinist dergilerin her konuda olduğu gibi, Trotskiy'in sürekli devrim kuramına karşı da "Leninizmin yılmaz savaşcısı" olduğunu söyledikleri Stalin'in o dönemde bu konuda nasıl bir anlayışı savunmuş olduğuna bakmakta yarar var:

> ...Eski üretim biçiminin çürümesi, kapitalist üretimin daha da yoğunlaşması ve toplumdaki çoğunluğun proleterleşmesi sosyalizmin başarılması için gerekli olan koşullar bunlardır.Ama hepsi bu değil. Toplumun çoğunluğu şimdiden proleterleşmiş olabilir, ama sosyalizmi başarmak gene de olanaklı olmayabilir. Bunun nedeni, bütün bunlara ek olarak, sosyalizmin başarılmasının, sınıf bilincini, proletaryanın birliğini ve proletaryanın kendi işlerini yönetme yeteneğini gerektirmesidir. Bütün bunların kazanılması için, siyasal özgürlük denen şey, yani söz, basın, grev ve dernek kurma özgürlüğü, kısacası, sınıf savaşımını yürütmek özgürlüğü gereklidir. (...)
>
> İşte bunun için, bugünkü koşullarda, marksist program iki bölüme ayrılmıştır: hedefi sosyalizm olan *azami program*, ve hedefi demokratik cumhuriyet aracılığıyla sosyalizme giden yolu açmak olan *asgari program*.(48)

Stalin'in 1905 devriminden sonraki bir dönemde,1907'de yazdığı "Anarşizm mi? Sosyalizm mi?" adlı broşüründe savunduğu bu anlayışın İkinci Enternasyonal Marksizminin iki devrimi bir "Çin seddi" ile ayıran vülger anlayışlarının Rus diline tercüme edilmiş bir vülger versiyonu olmadığını *Seçenek* ve *Özgürlük Dünyası* dergileri acaba nasıl savunacaklar? Stalin 1946 yılında Toplu Eserleri'ne yazdığı Önsöz'de 1907'de savunduğu bu düşüncelerin o dönemde bütün Marksistlerce

---

(48) Stalin, **Anarşizm mi? Sosyalizm mi?,** Dördüncü Bas., Sol Yayın., s.56-57.

savunulduğunu ama, Lenin'in 1915'de eşitsiz gelişme yasasını "bulmasından" ve bu yasaya bağlı olarak tek ülkede sosyalizm teorisini formüle etmesinden sonra artık "eskidiğini" söyler.(49) Stalin'in bu yorumu şu anlama gelir: 1915'lere kadar Menşevikler'in yanısıra Lenin ve Bolşevikler de demokratik devrim ile sosyalist devrimi üretici güçlerin gelişmesinin yüksek bir dereceye ulaşacağı, proletaryanın nüfusun çoğunluğunu oluşturacağı vb. uzun bir tarihsel dönemle yani bir "Çin Seddi" ile ayırıyorlardı ! Bu anlayışı o dönemde Bolşeviklerin saflarında Stalin'in yanısıra başka savunanların da olduğu doğrudur. Ama ne Lenin, ne de Lenin'in düşüncesini Stalin gibi lafızda savunmayıp,ona nüfuz eden Bolşevikler bu vülger anlayışı hiç kuşkusuz savunmadılar. Aksine, Lenin'in 1917 öncesindeki anlayışı belli bir "aşamacı" perspektifi içermekle birlikte yine de bu "aşamacı" anlayış ile Menşeviklerin iki devrim arasına "Çin seddi" koyan "aşamacılığı" arasında çok önemli bir farkın olduğunu daha önce görmüştük. Bundan sonrasını *Seçenek* ve *Özgürlük Dünyası*'na bırakarak, konumuza dönelim.

"Aşamaların atlanması" sorununa gelince: Sürekli devrim kuramının sadece demokratik devrim ile soyalist devrimi bir Çin Seddi ile ayıran Menşevizmin aşamacı anlayışına değil, proletaryanın önderliğinde ama sosyalist devrimden önce bağımsız bir aşama biçiminde gerçekleşecek bir demokratik devrim anlayışında ve proletarya ve köylüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramında ifadesini bulan Bolşevizmin aşamacı anlayışına da karşı çıktığı doğrudur. Ama sürekli devrim kuramı devrimin kitlelerin gelişiminde nesnel olarak belirlenmiş aşamalardan geçerek, zafere doğru ilerleyebileceği gerçeğini kabul edip, hesaba katar. Örneğin Trotskiy 1905 Şubat'ında yazdığı bir yazısında ,Rus devriminin geçmesi muhtemel olan aşamalara çok açık bir biçimde işaret eder:

> Halkla Çar arasındaki, zaferden başka bir düşüncesi olmayan şiddetli mücadele; bu mücadelenin en yüksek noktası olarak tüm ulusun ayaklanması; halkın çağdışı düşmana karşı zaferinin devrimci doruğu olarak geçici hükümet; Çarcı gericiliğin silahsızlandırılması ve halkın geçici hükümet tarafından silahlandırılması; genel, eşit, dolaysız ve gizli oy temeline dayalı kurucu meclisin toplanması - bunlar devrimin nesnel olarak belirlenen aşamalarıdır.(50)

(49) *Ibid.* s.56.

(50) Trotskiy, a.g.e., s.106.

Sürekli devrim kuramının ne Rusya ne de genel olarak geri ülke devrimleri bağlamında, devrimin acil nesnel görevleri açısından bir burjuva devrimi olduğu gerçeğini ve devrimin kaçınılmaz veya muhtemel evre ve aşamalarını yadsımadığına ilişkin olarak Trotskiy'in yazılarından buraya birçok pasaj aktarmak mümkündür. Örneğin yine aynı tarihlerde yazdığı bir ajitasyon broşüründe bu konuya ilişkin olarak şunları söylüyordu:

> Rusya'da hemen sosyalizme geçilmesi düşünülebilir mi? Hayır, kırsal bölgelerimiz çok cahil ve bilinçsizdir. Köylüler arasında bugün bile çok az sayıda gerçek sosyalist vardır. İlk önce, kitleleri karanlık içinde tutan otokrasiyi devirmeliyiz. Kır yoksulları tüm vergilendirmelerden kurtarılmalı; kademeli vergilendirme, genel zorunlu eğitim uygulanmalı; son olarak, kır proletarya ve yarı proletaryası şehir proletaryası ile tek bir sosyal demokrat ordu halinde bütünleşmelidir. Büyük sosyalist devrimi ancak bu ordu gerçekleştirebilir.(51)

Trotskiy bütün bunları tam 85 yıl önce söylemiş olmasına rağmen, sürekli devrim kuramının "aşamaları yadsıdığını", "hemen ve doğrudan sosyalist devrimle işe başlanmasını önerdiğini"(52) söyleyen *Seçenek* dergisi yazarlarına, sürekli devrim kuramının " 'saf' devrimi", " 'saf' evreleri", "devrimin hazırlanış mücadelesinin saf olmasını önerdiği"ni (53) iddia eden *Yeni Demokrasi* yazarlarına, sürekli devrim kuramının "saf sosyalist devrimi" öneren "işçici" bir teori olduğunu (54) söyleyen *Özgürlük Dünyası* yazarlarına ve yine sürekli devrim kuramının "her koşulda proletaryanın önündeki adımı proletarya diktatörlüğü olarak tanımladığı"nı (55) söyleyen *Yeni Öncü*'nün konuk yazarı Süha Ilgaz'a burada verebileceğimiz tek yanıt ancak şu olabilir: Lütfen bir kere de gözünüzdeki şu Stalinist kökenli at gözlüğünü çıkararak, sürekli devrim kuramını inceleyin !

---

(51) *İbid.*, s.108.

(52) Bkz. **Seçenek**, 3. sayıdaki "Kesintisiz Devrimin Yadsınması Ya da Troçkizmin İktidarsızlığı" başlıklı yazı.

(53) Bkz. **Yeni Demokrasi**. 15. sayıdaki "Yalnızca Tarihsel Bir İlgi Kaynağı Olarak Troçkizm" başlıklı yazı.

(54) Bkz. **Özgürlük Dünyası**. 14. sayı'daki "Leninizm mi. gorbaçovculuk ya da trotskizm" başlıklı yazı.

(55) Bkz. **Yeni Öncü** 15. sayı'daki "İttifaklar ve Demokratik Devrimde Üç Taktik" başlıklı yazı.

Sürekli devrim kuramında "Köylülüğün desteğinde proletarya diktatörlüğü" kavramı ve köylülük sorunu

Sürekli devrim kuramında "köylülüğün desteğinde proletarya diktatörlüğü" ve demokratik devrimden sosyalist devrime kesintisiz geçiş, yani devrimin sürekliliği anlayışı 20. yüzyılda demokratik görevlerin burjuvazi tarafından çözülemeyeceği, buna karşılık, köylülüğün de muazzam bir devrimci güç olmakla birlikte, bu görevlerin çözümü açısından bağımsız bir politik inisyatif gösteremeyeceği, özellikle bir devrim anında kaçınılmaz olarak ya burjuvaziyi ya da proletaryayı izleyeceği biçimindeki bir belirlemeye dayanır. Trotskiy bu belirlemelerden kalkarak Rusya'da eğer proletarya devrime önder bir güç olarak katılıp, burjuvaziyi tecrit ederek, köylülüğü yanına çekmeyi başarabilirse, devrimin kaçınılmaz olarak proletarya diktatörlüğünün kurulmasına yol açacağını ve iktidara gelen proletaryanın da istese de, kendisini salt bir"demokratik devrim" ile sınırlayamayacağı ve dolayısıyla proletarya iktidarı altında kaçınılmaz olarak iki devrimin tam anlamıyla içiçe geçeceği sonucuna vardı. Trotskiy 20. yüzyılın başında, yaklaşan Rus devrimi bağlamında bu öngörülerde bulunurken, kalkış noktası bütünüyle 20. yüzyılın başındaki Rusya'nın koşullarının analizi ve 18. ve 19. yüzyıl Avrupa'sının tarihsel deneyleridir. Örneğin sürekli devrim kuramını ilk kez sistemli bir biçimde açıklamış olduğu *Sonuçlar ve Olasılıklar* adlı eserinde, Rus devrimi bağlamında bu öngörüleri ileri sürmeden önce, 18. ve 19. yüzyıl Avrupa'sının bu konudaki tarihsel deneylerinin kapsamlı bir analizini yapar ve bu analizlerden Rus devrimi için belli sonuçlar çıkarır. Şimdi burada, Trotskiy'in Rus devriminde köylülüğün konumuna ilişkin savunduğu anlayışın ve bu bağlamda önerdiği "köylülüğün desteğinde proletarya diktatörlüğü kavramının ne olup olmadığı sorununa girmeden önce, onun *Sonuçlar ve Olasılıklar*da 18. ve 19. yüzyıl Avrupası'nın tarihsel deneylerinden çıkarmış olduğu sonuçlara kısaca bir göz atmakta fayda var.

Trotskiy *Sonuçlar ve Olasılıklar*da ilk önce 18. ve 19. yüzyıl Avrupa'sında kapitalist gelişmenin kır ve köylülük üzerindeki sonuçlarını inceler ve şu sonuca varır: "Kapitalizmin tarihi, kırın kente bağımlılaşmasının ve boyun eğmesinin bir tarihidir."(56) Sonra kırın kente olan bu bağımlılığının ve boyun eğişinin yalnızca iktisadi açıdan değil, kültürel ve politik açıdan da bir bağımlık ve boyun eğme olduğunu belirtir. İşte Trotskiy'e göre, "kırsal kesimin kendisinin feodalizmin kaldırılması doğrultusundaki devrimci görevi üstlenebilecek bir sınıfı hiç bir zaman ortaya çıkarmamış" olması tam da bu yüzdendir.(57)

(56) Trotskiy. a.g.e., s. 251-252.
(57) *Ibid*, s.252.

İkinci olarak Trotskiy 18. ve 19. yüzyıldaki burjuva devrimlerinde köylülüğün konumunu inceler ve köylülüğün bu devrimlerde büyük bir devrimci güç olarak yer almış olmasına karşılık bu devrimlerden hiçbirisinde bağımsız bir politik güç olmayı başaramadığını saptar. Trotskiy köylülükle ilgili bu sonuçlara varırken, yalnızca 17. ve 18. yüzyılda yer almış burjuva devrimlerini değil, 19. yüzyılda Avrupa'yı baştan başa sarsan 1848 devrimlerini de gözönünde bulunduruyordu. Gerçekten de, 17. ve 18. yüzyıl devrimlerinde feodalizmin kaldırılması doğrultusundaki devrimci görevi burjuvazi üstlenirken, 1848 devrimlerinin hemen her yerde yenilgiye uğramış olmasının nedeni, 19. yüzyılda burjuvazinin bu devrimci görevine ihanet etmesi ve köylülük ve kent küçük burjuvazisinin büyük bir devrimci güç olarak bu devrimde yer almakla birlikte, burjuvazinin ihanet ettiği bu devrimci görevi üstlenebilecek *bağımsız* bir politik güç olmayı başaramamasıydı. Buna karşılık 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa proletaryası da, henüz hem nicel ve hem de nitel açıdan bu devrimci görevi üstlenebilecek bir olgunlukta değildi. İşte Trotskiy Rus devriminde köylülüğün rolü üzerinde dururken ve bu bağlamda "Köylülüğün desteğinde proletarya diktatörlüğü" öngörürken, öncelikle bu tarihsel deneyleri hesaba katıyordu. Ona göre, 20. yüzyılın başındaki Rus proletaryası ile mukayese edildiğinde, nicel ve nitel açıdan çok daha zayıf olan Avrupa proletaryasından duyduğu korku yüzünden devrimci görevine ihanet etmekte tereddüt etmeyen burjuvazinin 20. yüzyılda, nicel ve nitel açıdan görece çok daha yetkin bir proletaryanın sırasını beklediği bir dönemde bu tarihsel görevine ihanet etmesi kaçınılmazdı. Bu açıdan Lenin için olduğu kadar Trotskiy için de Rus devriminin kaderi, diğer şeylerin yanısıra, burjuvazinin kesin bir biçimde tecrit edilip edilemeyeceğine bağlıydı. Öte yandan 19. yüzyıl'ın Avrupa proletaryası ile mukayese edildiğinde nicel ve nitel olarak çok daha güçlü olan Rus proletaryasının Rus devrimine önderlik edebilecek biricik devrimci güç olduğu da Lenin ile birlikte Trotskiy için de doğru idi. Yine, Rus köylülüğünün 19. yüzyıl Avrupasıyla bile mukayese edilemeyecek ölçüde büyük bir devrimci güç olduğu noktasında da Trotskiy, Lenin ile hemfikirdi. Trotskiy'in Lenin ile ayrılığı bu noktadan sonra başlıyordu. Daha önce gördüğümüz gibi, Lenin'in "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" kavramı, 19. yüzyıldaki Avrupa'nın köylülüğünden farklı olarak, Rus köylülüğünün yaklaşan devrime yalnızca büyük bir devrimci güç olarak katılmakla kalmayıp, Rus devriminde *bağımsız* bir politik rol de oynayabileceği varsayımına dayanıyordu. Lenin'in köylülükle ilgili bu varsayımını, zaman zaman Rusya'da bir " köylü cumhuriyeti"nin kurulabilmesinin ola-

naklı olduğu noktasına kadar vardırdığını ise daha önce görmüştük. İşte Trotskiy'in bir olasılık olarak mümkün görmediği de buydu. Rus köylülüğünün Rus devriminde muazzam bir ağırlığının olacağı kesindi, ama *bağımsız* bir politik rol oynayamayacağı da kesindi. Rus devriminde de köylülük ya burjuvaziyi ya da proletaryayı izleyecekti. Eğer devrimin zaferi isteniyorsa, Rus Marksistlerinin " taktiği", burjuvazinin etkisizleştirilerek, köylülüğün proletaryanın çevresinde toplanmasını amaçlamalıydı. Çünkü Rus proletaryası ancak köylülüğe dayandığı, onun kesin desteğini aldığı ölçüde, devrimci görevini yerine getirebilirdi. Rus devriminde proletarya köylülüğü kazanmayı başardığında, kaçınılmaz olarak iktidara yükselecek biricik sınıf da kendisi olacaktı. Yani proletaryanın iktidara yükselmesi köylülüğe rağmen değil,aksine ancak onun desteğiyle gerçekleşebilirdi. Bütün bunların sonucu olarak, Trotskiy'e göre, Rusya'da demokratik devrim,sosyalist devrimden önce, ayrı bir bağımsız aşama biçiminde değil, "köylü savaşının desteğinde proletarya devrimi", yani demokratik devrim ile sosyalist devrimin tam anlamıyla içiçe geçmesi biçiminde, kısacası bir sürekli devrim olarak gerçekleşecekti. Köylü savaşının desteğinde bir proletarya devriminin gerçekleşmesi durumunda ise, kurulacak olan "devrimci diktatörlük" "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" değil, köylülüğün de dolaylı ya da dolaysız biçimde temsil edildiği ama kesinlikle proletaryanın hakim güç olduğu bir diktatörlük, yani "köylülüğün desteğindeki proletarya diktatörlüğü" olacaktı. Sürekli devrim kuramının köylülük ve iktidar sorununa ilişkin özetlemeye çalıştığımız bu yaklaşımlarını başta *Sonuçlar ve Olasılıklar* olmak üzere Trotskiy'in konuyla ilgili diğer bütün yazılarında görebilmek mümkündür. Örneğin, 1905'de yazmış olduğu bir yazısında, bir yandan liberal burjuvazinin daha henüz devrim doruğuna ulaşmadan karşı- devrimci bir rol oynamaya başladığına işaret ederken, öte yandan köylülüğün bu devrimin olmazsa olmaz bir gücü olduğunu söyler:

> Liberal burjuvazimiz, henüz devrim doruğuna ulaşmadan önce bile karşı-devrimci bir güç olarak belirmeye başladı. Bütün kritik anlarda aydın demokratlarımız yalnızca acizliklerini açığa vuruyorlar. Bir bütün olarak köylülük isyan için zorunlu bir güç teşkil etmekte...(58)

Yine, aynı dönemde yazdığı, 1905 Yılı" adlı broşüründe, bu konuda şunları söylüyordu:

> Kendisine hayat veren acil görevler açısından bir burjuva devrimi olan bizim devrimimiz, sanayi nüfusu

(58) *Ibid*, s.75.

içindeki şiddetli sınıf farklılaşmasının bir sonucu olarak, toplumsal ağırlığını ve politik deneyimini halk kitlelerinin devrimci enerjisi ile birleştirerek kendisini bu halk kitlelerinin başına geçirebilecek hiç bir burjuva sınıfına sahip değildir. Kendi gücünden başka birşeyi olmayan ezilen işçi ve köylü kitleleri, zaferleri için gereken politik ve örgütsel dayanakları, amansız çatışmalar ve acı yenilgiler okulunda yaratma görevini kendi üstüne almalıdır. Onlar için başka çıkar yol yoktur.(59)

1906'da yazdığı Bizim Taktiklerimiz" adlı broşüründe ise,şunları söylüyordu:

> Proletarya, köylü ayaklanmalarını desteğine alacak ve politik hayatın merkezleri olan şehirlerde de başlatmış olduğu davayı zafere kadar götürecektir. Köylülüğün temel güçlerinin desteğini kazandığında ve onu yönettiğinde proletarya yalnızca gericiliğe nihai öldürücü darbeyi vurmakla kalmayacak, fakat aynı zamanda devrimin zaferini sağlama alacaktır.(60)

Türk solunda yaygın olan önyargının aksine, sürekli devrim kuramının "köylülüğün inkarı" demek olmadığına ilişkin Trotskiy'in yazılarından burada daha fazla alıntıya yer vermek de mümkün. Ama sanıyorum, Trotskiy'in ne söyleyip, söylemediğini anlamak ve üzerinde düşünmek isteyenler için bu kadarı yeter. Sonuç olarak, Trotskiy'in 18. ve 19. yüzyıl devrimlerinin deneylerinden hareket ederek, reddettiği, Rus devriminde köylülüğün, bağımsız bir politik güç olabileceği varsayımıdır. Bu itibarla, Süha Ilgaz, "Köylülüğün bağımsız siyasi rol oynama yeteneğinden yoksun olduğunu ile sürmesi Troçki'nin, Lenin ve Bolşeviklerinkinden farklı olan yaklaşımının temelinde yatar" (61) derken, kesinlikle doğru söylüyor. Ama aynı yerde, bu doğrudan hareketle, "Troçki, bu değerlendirmesine bağlı olarak, Bolşeviklerin proletarya ve köylülüğün ittifakı önerisine karşı proletaryanın köylülük tarafından desteklenmesini savunmuştur "(62) biçiminde bir sonuca varırken de, yanılıyor. Çünkü Ilgaz, "Köylülüğün desteğinde proletarya diktatörlüğü" kavramının da bir biçimde proletarya ve köylü lüğün ittifakını öngördüğünü anlamamıştır. 1917'ye kadar Trotskiy ile Lenin arasındaki anlaşmazlık, demokratik devrimin çözümü için proletaryanın köylülük ile it-

(59) *Ibid*, s.111.

(60) *Ibid*, s.78.

(61) **Yeni Öncü**, 15. sayı, s.156.

(62) *Ibid*, s.155-156.

tifak yapıp yapmamasının gerekliliği üzerinde değil, proletarya ile köylülüğün ittifakının ne çeşit bir parti-politik ve devlet biçimi alacağı ve bunun devrimin gelişimi üzerinde ne gibi sonuçlar yaratacağı üzerineydi. Başka bir ifadeyle, hem Lenin'in "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" kavramı ve hem de Trotskiy'in "köylülüğün desteğinde proletarya diktatörlüğü" kavramı proletarya ve köylülüğün ittifakını öngörür. Ama birincisi, iktidarda köylülüğün belirleyici ve hakim güç olabileceğini öngörürken, ikincisi proletaryanın belirleyici ve hakim güç olacağını öngörür. Aksi halde, Ilgaz'ın da kabul ettiği gibi, Lenin'in proletarya ve köylülüğün devrimci diktatörlüğünün proletaryanın da katıldığı ama köylüiüğün hakim ve belirleyici olduğu bir iktidar olarak öngörmüş olmasını açıklayabilmek mümkün olmaz. Ilgaz aynı yerde, Rusya'da köylülüğün partilerinin ortaya çıkmış olmasının "köylülüğün bağımsız bir rol oynayamayacağı" tezini çürüttüğünü söylerken, bir kez daha Trotskiy'in ne dediğini anlamadığını ortaya koymaktadır :

> Ancak Trudovikler, köylülüğün partileri, köylülüğün siyasi temsilcilerinin ortaya çıkması, bu tezi çürütmektedir. Troçki buna karşı, toprak sorununun çözümlenmesine paralel olarak köylü partilerinin de ayrışıp dağılacağını, bunların yalpaladıkalarını söyleyerek cevap vermektedir. Fakat, bu, özünde, köylülüğün bir ara sınıf olduğunu ve ayrışmak zorunda olduğunu söylemekten başka bir şey değildi."(63)

Burada sorunun kavranamamış olmasından kaynaklanan bir tahrifatla karşı karşıyayız. Şöyle ki, Rusya'da köylü partilerinin ortaya çıkması Trotskiy'in "tezi"ni çürütmez. Çünkü, Trotskiy'in savunduğu Rusya'da köylü partilerinin kurulamayacağı tezi değil, *köylülüğün, dolayısıyla köylü partilerinin bağımsız bir siyasi rol üstlenemeyeceğidir.* Zira, Rusya'da köylü partileri Trotskiy'in sürekli devrim kuramını formüle ettiği dönemde de ve hatta daha önceki yıllarda değişik biçimlerde ve değişik isimler altında mevcuttu. Nitekim, Trotskiy *Sonuçlar ve Olasılıklar*'da köylülüğün devrimde bağımsız bir siyasi rol oynayabileceği tezini eleştiriken, düştüğü dipnotta şunları söyler:

> Köylü Birliğinin ve daha sonra da Duma içinde Emek Grubunun (Trudoviki) doğuşu ve gelişmesi, buna ve daha önceki savlara ters mi düşmektedir? Kesinlikle değil. Nedir Köylü Birliği? Bir demokratik devrim

(63) *İbid*, s.156.

> ve tarım reformu platformu üzerinde, köylülüğün daha bilinçli öğeleriyle - kuşkusuz köylülüğün en alt kesimi *değildir* bu- birlikte, radikal demokrasinin kimi unsurlarını içinde toplayan bir Birlik.
>
> (.....)
>
> Emek Grubunun radikalizmi ve şekilsizliği, köylülüğün devrimci özlemlerindeki çelişkinin anlatımıydı. Emek Grubu, anayasal yanılsamalar döneminde çaresiz bir biçimde "Kadetleri" (Anayasacı Demokratları) izledi. Duma'nın dağılma anında da, doğal olarak, Sosyal Demokrat Grubun kılavuzluğu altına girdi. Köylü temsilcilerindeki bağımsızlık yokluğu, kararlılık gösterilmesi gerektiği anda, yani iktidarın devrimcilerin eline geçmesi gerektiği anda,kendini özellikle açık bir biçimde gösterecektir.(64)

Ilgaz'a sormak gerek, Trotskiy'in bu düşünce ve öngörüleri 1917 Şubat ve Ekim devrimlerince doğrulanmadı mı? " Kararlılık gösterilmesi gerektiği anda ", " iktidarın devrimcilerin eline geçmesi gerektiği anda ", yani 1917 Şubat devriminde işçi, köylü ve asker sovyetleri içinde ezici bir çoğunluğu sahip olan Sosyalist Devrimciler ne yaptı? Daha devrimin ertesi günü iktidarı kendi ellerine almaktan vazgeçerek, kendi istekleriyle iktidarı burjuvaziye, onun geçici hükümetine teslim ederek, burjuvazinin karşı-devrimci hükümetine katılmadılar mı? Yine, Rus köylülüğünün Şubat ile Ekim arasında hızla Sosyalist Devrimcilerden desteğini çekerek, Bolşevik Partisi'ni desteklemiş olmasının nedeni, Sosyalist Devrimcilerin bu ihaneti ve buna karşılık, Bolşeviklerin Sosyalist Devrimcilerin "Toprak programı"nı neredeyse olduğu gibi alıp, savunmuş olmaları değil miydi? Dolayısıyla, bu durum aynı zamanda, Lenin'in proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kavramının 1917'ye kadar öngörülmüş olan haliyle gerçekleşmediği anlamına gelmiyor mu? Öte yandan, Rus köylülüğünün Şubat devriminden Ekim devrimine uzanan dönemde Sosyalist Devrimcilerden desteğini çekerek, Bolşevik Partisi'ni desteklemesi ve 1917'de Rus proletaryasının köylülüğün desteği ile iktidarı ele geçirmiş olması, Rus devriminde proletarya ve köylülüğün ittifakının tam da Trotskiy'in öngördüğü biçimde gerçekleştiği anlamına gelmiyor mu? Sürekli devrim kuramını illa da "eleştirmek" için,lütfen tarihsel gerçeklere de gözlerimizi kapatmayalım!

(64) Trotskiy, a.g.e., s. 250-251.

Bu bağlamda, Ilgaz'ın, sorunu kavrayamamış olmasından kaynaklandığını umduğumuz, bir önemli tahrifatını daha düzeltmek gerekiyor. Ilgaz, yazısında, Trotskiy'in 1905 yılı adlı broşüründen bir alıntı yaptıktan sonra, bu alıntıda Trotskiy'in Rus devriminin proletarya ve köylüğün ittifakı ile değil, yalnızca proletarya tarafından başarılacağını savunduğunu söyler. Yaptığı alıntı şu:

> "Burjuva" devriminin zaferinin yalnızca devrimci iktidarın proletarya tarafından fethiyle mümkün olabildiği tarihsel durum... Eğer proletarya, aralarında özgürlüğe kavuşturduğu köylülük de olmak üzere, bir burjuva sınıflar koalisyonu tarafından devrilirse, o zaman devrim sınırlı burjuva karekterini korur. Ancak, proletarya, Rus devriminin ulusal yapısını parçalamak için siyasi egemenliğin bütün araçlarını harekete geçirme yeteneğini gösterir ve imkanını bulursa, o zaman da bu, dünya sosyalist tufanının önsözüne dönüşebilir.(65)

Ilgaz, Trotskiy'in bu söylediklerine ilişkin olarak şu yorumu yapar:

> Troçki burada, burjuva devriminin proletaryanın iktidara gelmesiyle zafere ulaşabileceğini, bu durumda ya burjuvazinin proletaryayı devireceğini, ya da proletaryanın dünya sosyalist devrimini başlatacağını söylüyor. Devrimin proletarya ve köylülük tarafından değil, yalnızca proletarya tarafından başarılabileceğinin ileri sürülmesinin nedeni, köylülüğün bağımsız siyasi örgütlenme ve dolayısıyla proletarya ile koalisyon yapma yeteneğinde görülmemesidir. Ancak, dikkat edilirse, Troçki'nin, köylülüğün (proletarya ile koalisyon söz konusu olduğunda böyle bir yeteneğe sahip olmadığını ileri sürmesine karşlık) burjuva sınıflar koalisyonunda yer alabileceğini kabul ettiği görülebilir. Bu tesbit ise, köylülüğün bağımsız siyasi hareketinin imkansızlığı iddiası ile çelişmektedir. (66)

Trotskiy'in yukarıda söylediklerini bu şekilde yorumlayabilmek için, insanın siyasi eğitimini ancak Stalinizmin tahrifatlar okulunda tamamlamış olması gerek. Aksi halde, Trotskiy'in "devrimin zaferinin yalnızca devrimci iktidarın proletarya tarafından fethiyle mümkün olabildiği tarihsel durum" biçimindeki sözlerini, "devrimin proletarya ve köylülük tarafından değil, yalnızca proletarya tarafından başarılabile-

(65) **Yeni Öncü**, sayı 16. s.158.

(66) *Ibid*, s.158-159.

ceği" biçiminde anlaması veya yorumlaması imkansızdır. Trotskiy'in "burjuva" devriminin"zaferi"'nin "yalnızca" iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesiyle mümkün olacağını öngördüğü doğrudur ve bu öngörü, 1917 Ekim devrimiyle doğrulandı. Ama Trotskiy "burjuva" devriminin "proletarya ve köylülük tarafından değil, yalnızca proletarya tarafından başarılabileceği" biçiminde "işçici" bir anlayışı hiçbir zaman savunmadı. Yine, Trotskiy Rus devriminde proletarya partisinin köylü partisi veya partileri ile belli bir program üzerinde anlaşma sağlamaları ile gerçekleşecek bir "ittifak"ın devrime damgasını vurması halinde, devrimden sonra kurulacak olan proletarya diktatörlüğünün bir işçi köylü koalisyonu biçiminde gerçekleşebileceğini de belirtmiştir:

> Sosyal Demokratların bir devrimci hükümete katılmayı reddetmeleri, böyle bir hükümeti hayli olanaksız kılacak ve bu yüzden de devrime ihanet anlamına gelecektir. Ama proletaryanın bir hükümete katılması da, ancak *hakim ve ağır basan bir katılma* olarak,nesnel bakımdan olanaklı ve ilkeler açısından da izin verilebilir bir şeydir. Böyle bir hükümet, proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü olarak, proletarya, köylülük ve aydınların diktatörlüğü olarak, hatta işçi sınıfı ve küçük burjuvazinin koalisyon hükümeti olarak tanımlanabilir elbet; yine de şu soru önümüze çıkmaktadır: hükümet içinde ve dolayısıyla ülke içinde hegemonya kimde olacaktır ? Biz, işçi hükümetinden sözetmekle, hegemonyanın işçi sınıfına ait olması gerektiğini belirtmiş olmaktayız.(67)

Bu bölümü, Türk solundaki sürekli devrim eleştirmenlerininde, sürekli devrim kuramının "köylülüğü yadsıdığı", "işe doğrudan ve derhal proletarya diktatörlüğü ile başlanmasını savunduğu" vb. iddialarına "kanıt olarak" sık sık gösterdiği (68) şu "Çar yok, işçi hükümeti! " sloganıyla ilgili olarak, *Sürekli devrim* adlı eserinde Trotskiy'in yaptığı bir açıklamaya yer vererek, bitirmek istiyoruz.

> Troçki'nin açeleci "Çar'a hayır !" sloganı, sürekli devrim eleştirmenlerinin bütün yazılarında karşımıza çıkmaktadır, bazılarına göre bu, nihai, en önemli ve belirleyici kanıttır; başkaları içinse yorgun kafalar için hazır bir liman teşkil etmektedir.

---

(67) Trotskiy, a.g.e., s.248.

(68) Bkz. **Özgürlük Dünyası**, sayı 15'deki "Leninizm mi, gorbaçovculuk ya da troçkizm mi" başlıklı yazı; **Seçenek**, sayı 1'deki "Emperyalizm öncesi ve sonrasında devrim sorunu" başlıklı yazı ve **Yeni Demokrasi**, sayı 15'deki "Yalnızca Tarihsel Bir ilgi kaynağı Olarak Troçkizm" başlıklı yazı.

Bu eleştiri, pek tabii, en geniş boyutlarını cehalet ve tahrifat "usta"sının yazılarında kazanıyor; eşi benzeri bulunmayan *Leninizmin Sorunları*'nda şöyledi yor:

"Yoldaş Troçki'nin 1905 yılında izlemiş olduğu politika üzerinde fazla durmayacağız (Tabii ki hayır!- L.T.); devrimci bir güç olarak köylülüğü 'öylece' unutmuş ve 'Çar'a hayır, yaşasın işçi hükümeti' sloganını, yani köylülük olmaksızın devrim sloganını ortaya atmıştı." (Stalin, *Leninizmin Sorunları,* sayfa 174-175.)

Meselenin "üzerinde fazla durmak" istemeyen bu kahredici eleştiri karşısındaki ümitsiz durumuma rağmen, yine de bazı hafifletici nedenlere değinmek istiyorum. Birkaç tane var. Dinlemenizi rica ederim.

1905 yılında yazmış olduğum makalelerimden birinde yanlış anlamalara yol açabilecek, bulanık ya da yersiz bir slogan bulunsa bile, bu slogan bugün, yani 23 yıl sonra, kendi başına ele alınmamalı fakat aynı konu üzerindeki diğer yazılarımın çerçevesi içine ve daha da önemlisi olaylar içindeki politik eylemimin çerçevesi içine yerleştirilmelidir. Okuyucuların önüne, onların (ve eleştirmenlerimin de) bilmediği bir yazıdan bir başlık çıkarmak ve buna benim tüm yazdıklarıma ve yaptıklarıma tamamen ters düşen bir anlam yüklemeye çalışmak yakışık olmayan bir tavırdır.

Ama sanırım, hiçbir zaman ve hiçbir yerde "Çar'a hayıryaşasın işçi hükümeti" sloganı şeklinde ne birşey yazdığımı, ne söylediğimi, ne de önerdiğimi eklemem gereksiz olmaz - Ah benim eleştirmenlerim ! İddia makamının ileri sürmüş olduğu savın temelinde, herşey bir yana utanç verici bir hata yatmaktadır. Gerçek şu ki "Çar'a hayır- yaşasın işçi hükümeti !" başlıklı bildiri yurtdışında, 1905 yazı başında Parvus tarafından yazılmış ve yayınlanmıştır. O sırada ben uzun bir dönemden beri Petersburg'da illegal olarak bulunmakta idim ve bu broşür ile ne düşünsel ne de pratik bir ilişkim vardı. Bunu çok sonraları polemiksel makalelelerden öğrenmiştim. Bu konu üzerindeki düşüncelerimi belirtecek fırsat veya olanak bulamamıştım. Bildiriye gelince (bütün eleştirmenlerim gibi) bunu ne gördüm ne de okudum. Bu olağanüstü olayın aslı böyledir.Bütün Thaelmann'ları ve Semard'ları bu kolayca taşınabilen ve inandırıcı suçlamadan mahrum ettiğimden ötürü üzgünüm. Ama gerçekler, benim insancıl duygularımdan daha katı.

> Hepsi bu kadar da değil. Allahtan olaylar öylesine yan yana gelmişti ki, Parvus yurtdışında, benim elime geçmeyen, "Çar'a hayır-yaşasın işçi hükümeti" bildirisini yayınlarken, ben aynı sırada Petersburg'da gizlice başka bir bildiri yazmış ve yayınlamıştım: **Ne Çar, ne Zemtsi(*), yaşasın halk !** İşçi ve köylüleri kapsayan bir slogan olarak broşürde sık sık tekrarlanan bu ibare, daha sonraki devrimin demokratik aşamasının atlanması yolundaki suçlamaları açık bir biçimde yalanlamak için kullanılabilirdi. Bu çağrı *Toplu Eserler*'ime (Cilt II,kısım I, sayfa 256) alınmıştır. Ayrıca Bolşevik Merkez Komitesi tarafından yayınlanmış olan, Stalin'in harika deyimiyle "öylece unuttuğum" köylülük hakkında bildirilerim de bulunmaktadır.(69)
>
> (*) Zemtsi: yerel öz-yönetim organları olan **Zemstva**'ların üyelerine verilen ad. **Zemstva**'lar Çarlık döneminin sonlarına doğru kurulmuştu. Bu kuruluşlar sınırlı bir yetkiye sahipti ve liberal soyluluğun egemenliği altındaydı.

Sürekli devrim kuramında program sorunu

Türk solundaki sürekli devrim eleştirmenlerinin, bu kurama sıkça yönelttikleri bir diğer eleştiri ise, "sürekli devrim kuramının demokratik devrim programını, kısaca, 'asgari' programı da redderek, işe doğrudan ve derhal sosyalizm ile başlanmasını önerdiği"dir. Örneğin, Süha Ilgaz *Yeni Öncü*'deki yazısında bu konuda şunları söyler:

> Sonuçta Troçki'nin, burjuva devrimi karşısında aldığı tavır köylülüğün desteklediği proletarya diktatörlüğünü, programı sosyalizm olan işçi hükümetini önermek olmaktadır (70)

Sürekli devrim kuramının, demokratik devrim ile sosyalist devrim arasına bir Çin seddi konulmasına karşı olduğu gibi, "demokratik devrim programı" ile "sosyalist devrim programı" arasına bir Çin seddinin konulmasına da karşı çıktığı doğrudur. Ama sürekli devrim kuramının geri ülkeler bağlamında, "demokratik devrim programı"nı reddederek, yalnızca "sosyalist devrim programı"nı öngördüğü doğru değildir. Örneğin Trotskiy'in *1905 Yılı* adlı broşüründe bu konuda söyledikleri şunlar:

---

(69) Trotskiy, a.g.e., s.124.

(70) **Yeni Öncü**, sayı 16, s.163.

> Daha 1905'de Petersburg İşçileri Sovyet'lerini proleter hükümeti diye adlandırmışlardı. Bu sıfat o zamanın günlük diline geçmiş ve işçi sınıfının iktidar mücadelesinin programı içine alınmıştır. Ama aynı zamanda *Çarlığa karşı geliştirilmiş bir politik demokrasi programı* (genel oy, cumhuriyet, milis, vs.) oluşturmuştuk. Başka şekilde hareket edemezdik. Politik *demokrasi emekçi kitlelerin gelişiminde zorunlu bir aşamadır* - ama şu çok önemli kayıtla: bir durumda bu aşama onyıllar sürmekte, diğer bir durumda ise, devrimci durum kitlelerin politik demokrasi önyargılarından, daha bunun kurumları dahi kurulmadan kurtulmalarına yol açmaktadır.(71)

Trotskiy *Sonuçlar ve Olasılıklar*da ise, azami/asgari program bölünmesinin, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesiyle birlikte, ortadan kalkacağını söyler:

> İktidar sosyalist bir çoğunluğa sahip bir devrimci hükümetin eline geçer geçmez, programımızın azami ve asgari olarak bölünmesi, hem ilke açısından hem de doğrudan pratik açısından bütün anlamını yitirir. Bir proleter hükümeti,hiçbir zaman kendisini bu tür sınırların içine hapsedemez...(72)

1915 yılında yazdığı "İktidar Mücadelesi" adlı yazısında ise bu bağlamda şunları söylüyordu:

> Ulusal kurucu meclis, cumhuriyet, sekiz saatlik işgünü, toprak sahibi soyluların arazilerinin kamulaştırılması talepleri ile birlikte, savaşın hemen sona erdirilmesi, ulusların kaderlerini tayin hakkı, ve Avrupa Birleşik Devletleri talepleri, Sosyal Demokratların ajitasyonları içinde çok büyük bir yer tutacaktır. Ama devrim herşeyden önce bir iktidar sorunudur - devletin biçimi (kurucu meclis, cumhuriyet, birleşik devletler) sorunu değil fakat hükümetin toplumsal içeriği sorunu. Eğer proletarya iktidar mücadelesi vermiyorsa kurucu meclis ve toprakların kamulaştırılması talepleri bugünkü şartlarda bütün doğrudan devrimci önemini kaybeder; çünkü eğer proletarya iktidarı monarşinin elinden koparıp almazsa, bunu başka hiç kimse yapamaz.(73)

---

(71) Trotskiy, a.g.e., s.305-306.

(72) *Ibid*, s.256.

(73) *Ibid*, s.305-306.

Başta Rus devrimi olmak üzere 20. yüzyıldaki bütün devrimler Trotskiy'in daha 1917'den önce belirttiği," demokratik talepler" ile sosyalist talepler" , "asgari program" ile "azami program"ın ilişkisi sorununda bu söylediklerini olumlu veya olumsuz örnekler olarak doğruladı. Örneğin, 1917 Şubat devriminde proletarya henüz iktidarı almaya hazır olmadığı, 1925-27 Çin, 1936-37 İspanya devriminde ise proletaryanın iktidarı alışı bizzat Stalinist bürokrasinin manevralarıyla engellendiği ve asgari program ile azami program arasına bir Çin seddi konulduğu içindir ki feodal toprak mülkiyetinin tasfiyesi, ulusal sorun vb. demokratik talepler bütün doğrudan devrimci önemlerini kaybettiler. Başka bir ifadeyle işçi sınıfının ve köylülüğün yürüttüğü mücadele iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesiyle sonuçlanmadığı için, bu demokratik talepler de gerçekleşemedi. Buna karşılık 1917 Ekim devrimi ile iktidar proletarya tarafından ele geçirilebildiği için bu demokratik talepler büyük bir devrimci önem kazandılar. Çünkü 1917 Ekim devrimi'nden sonra proletarya iktidarı altında yalnızca, demokratik taleplerin tarihte eşi görülmemiş bir hız ve derinlikle gerçekleştirilmesine değil aynı zamanda, demokratik taleplerin proletarya diktatörlüğü altında gerçekleştirilebilmiş olmasından köklenen sosyalist devrime kesintisiz bir biçimde geçilebilmiş olmasına da tanık olundu.

Trotskiy'in daha 20. yüzyılın başında asgari ve azami program bölünmesine karşı çıkarken ileri sürmüş olduğu bu "geçiş programı" ("eylem programı") anlayışı, 1917 Şubat devriminden sonra geleneksel asgari ve azami program anlayışına nihai bir biçimde karşı çıkan Lenin tarafından Şubat'tan Ekim'e uzanan dönemde daha da geliştirildi. Bu konu daha önce *Sınıf Bilinci*'nde ayrıntılı bir biçimde incelendiğinden (74), burada tekrar girmeyeceğiz. Ancak yine de, bu bölümü, Trotskiy'in daha 1906 yılında hapishanede yazdığı "İlk Sovyetin Dersleri" adlı yazıda yer alan ve sadece Sovyetlerin 1917 devrimindeki rolünü ve önemini öngörmekle kalmayıp, 1917 Ekim devriminde gerçekleşen eylem programının da adeta bir ilk taslağını sunan şu pasaj ile bitirmek istiyoruz:

> Tarih kendini yinelemez - ve yeni Sovyet, elli günün (1905 Kasım'ından Aralık ayına kadar) olaylarını bir kez daha yaşamak zorunda kalmayacak; bunun yerine,

(74) Bu konuda daha ayrıntılı bir bilgi bkz. M. Yenice, **Devrimci Marksizm'de "Geçiş Programı" Anlayışı**, Nisan 1980, Eleştiri yayın. ve **Sınıf Bilinci**, sayı 1'de çıkan R. Tura'nın "Marksizm ve ' Geçiş Programı'" başlıklı yazısı.

> eylem programını tamamen bu dönemden çıkarabilecek. Bu program yeterince açıktır. Ordu, köylülük ve şehir küçük burjuvazisinin en alt halk kesimleri ile devrimci işbirliği. Otokrasinin lağvedilmesi. Örgütsel yapısının parçalanması: kısmen ordunun yeniden örgütlenmesi, kısmen de lağvedilmesi; bürokratik polis örgütünün dağıtılması. Sekiz saatlik işgünü. Halkın ve hepsinden önce proletaryanın, silahlandırılması. Sovyetlerin, devrimci şehir öz-yönetiminin organları haline dönüştürülmesi. Kırsal bölgelerde, tarım devriminin organları olarak köylü temsilcileri için belirli bir eylem programı temeli üzerinde seçim mücadelesi. (75)

Sürekli devrim kuramında sosyalist devrimin "sürekliliği" ve "dünya devrimi" sorunu

Trotskiy,20. yüzyılın başında sürekli devrim kuramını formüle ederken, Rus devriminin burjuva demokratik karakterinden hareket etti ve Rusya'daki tarım bunalımının derinliğinin bu geri ülkede proletaryayı iktidara getirebileceği ve iktidara gelen proletaryanın kendisini demokratik devrim ile istesede sınırlayamayacağı ve böylece de demokratik devrimin gelişerek kesintisiz olarak sosyalist devrime dönüşeceği sonucuna vardı. Örneğin daha *Sonuçlar ve Olasılıklar*'da bu bağlamda şunu söylüyordu:

> Proletaryanın politik egemenliği, iktisadi köleliği ile yanyana yaşayamaz. Proletarya, hangi politik bayrak altında iktidara gelmiş olursa olsun, sosyalist politika yolunu izlemek zorundadır. Bir burjuva devriminin iç işleyişi ile politik egemenliğe itilmiş proletaryanın, kendisi bunu istese bile,görevlerini burjuvazinin toplumsal egemenliğinin cumhuriyetci-demokrat şartlarının yaratılması ile sınırlayabileceğini düşünmek en büyük hayalcilik olur...(76)

Geri ülkelerde burjuva demokratik görevlerin çözülmemiş veya tamamlanmamış oluşundan köklenen devrimin proletarya dikatörlüğüne yol açması ve iktidara gelen proletaryanın demokratik görevleri yerine getirme süreci içinde duraklamaksızın derhal sosyalist devrime girişmesi, sürekli devrim kuramının birinci bileşenidir.

---

(75) Trotskiy, a.g.e., s. 112.

(76) *İbid*, s.283.

Öte yandan iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi devrimi sonuçlandırmaz, yalnızca başlatır. Çünkü iktidara gelen proletarya, içerde iç savaşlarla dışarda ise devrimci savaşlarla karşı karşıya gelir. "İster demokratik devrimini daha dün gerçekleştirmiş bir geri ülkede olsun, ister ardında uzun bir demokrasi ve parlamenterizm dönemi bulunan eski bir kapitalist ülkede, genel olarak sosyalist devrimin sürekli-lik niteliği burada yatmaktadır"(77). İşte sosyalist devrimin bu "sürekliliği", sürekli devrim kuramının ikinci bileşenini oluşturur.

Nihayet, kapitalist üretim sürecinin evrensel karekterinden ötürü, sosyalist devrim ulusal arenada başlar, uluslararası arenada gelişir ve ancak dünya arenasında tamamlanır. "Böylece sosyalist devrim, kelimenin daha yeni ve daha geniş bir anlamında da sürekli bir devrim haline gelir: sosyalist devrim, ancak yeni toplumun gezegenimizin tüm yüzeyinde en son zafere ulaşmasıyla tamamlanacaktır."(78) Bu düşünce ise, sürekli devrim kuramının üçüncü bileşenini oluşturur.

Biz bu yazımızda her ne kadar ağırlıklı olarak sürekli devrim kuramının birinci bileşeni üzerinde durup, bu kuramın, ilk kez formüle edildiği 20. yüzyılın başında Rus devrimi üzerine süren tartışmalar bağlamında nasıl şekillendiği ve başta Rus devrimi olmak üzere 20 yüzyıl devrimlerinin sonuçlarının kuramın bu bileşenini ne ölçüde doğrulayıp, doğrulamadığını tartışmamıza karşılık, bunun, kuramın diğer iki bileşeni ile kopmaz bir bütünlüğünün olduğunu da bir an olsun unutmuş değiliz. Ancak, sürekli devrim kuramının sosyalist inşa ve dünya devrimi bileşenleri *Sınıf Bilinci*'nin önceki sayılarında çıkan değişik yazılarda kapsamlı olarak incelenmiş olduğundan (79), burada tekrar bunlara ayrıntılı olarak girmek yerine, kısaca özetlemekle yetindik.

Sonuç yerine

20. yüzyılın başında, yaklaşan Rus devrimine ilişkin Marksistler arasında cereyan eden tartışmalar içinde doğan, başta üç büyük Rus devrimi olmak üzere 20 yüzyıldaki bütün devrimlerinin ve ulusal sosyalizm uygulamalarının olumlu veya olumsuz sonuçlarınca her adımda doğrulanan ve zenginleştirilen sürekli devrim kuramı, 21. yüzyıla yaklaşırken güncelliğinden hiçbirşey kaybetmedi. Çünkü, 1925-27 Çin ve

(77) *İbid*, s.192.

(78) *İbid*, s.192-193.

(79) Bkz. **Sınıf Bilinci**, sayı 3'de çıkan A. Ender'in "Tek Ülkede 'sosyalizm', Sungur Savran'ın "Stalin'in yazısına uzun bir dipnot: 'Devletlü komünizm' " başlıklı yazıları ve **Sınıf Bilinci**'nin 4/5. sayısında çıkan Sami Sarı'nın "Marksizm ve Sürekli Devrim" başlıklı yazısı.

1936-1937 İspanya devrimlerini izleyen Yunanistan, Cezayir, Portekiz, Nikaragua vb. 20. yüzyıldaki bütün geri ülke devrimlerinin boğazlanmasının veya "demokratik aşama"da çakılıp kalmasının, İkinci dünya savaşının ertesinde Fransa'da ve İtalya'da proletaryanın iktidarı almasının önünde hiçbir engel olmamasına rağmen Sovyet bürokrasinin milliyetçi çıkarları uğruna, iktidarın burjuvaziye teslim edilmesinin, Polanya, Macaristan, Çin, Vietnam vb. ülkelerde devrimlerin daha baştan "ulusal sınırlar" içinde ve yozlaşmış işçi devletleri olarak kalmaya mahkum oluşunun ve nihayet, günümüzde çöküşüne tanık olduğumuz ulusal sosyalizm uygulamalarının temelinde sürekli devrim kuramı değil tek ülkede sosyalizm ve yeni- menşevik aşamalı devrim kuramı yatmaktadır. İşte tam da bu yüzden, bugün derin bir bunalımı yaşayan dünya Marksist hareketinin, yeniden toparlanabilmesi ve insanlığın karşıya karşıya olduğu "ya sosyalizm ya ölüm" ikileminin bir devrimle üstesinden gelinebilmesine önderlik edebilmesi için olmazsa olmaz bir koşul olan işçi sınıfının bir devrimci enternasyonal örgütlenmesini gerçekleştirebilmesi en başta Stalinizmin bu "deli gömleklerini" yani tek ülkede sosyalizm ve aşamalı devrim kuramlarını üzerinden çıkarıp atarak, devrimci Marksizme, Marksist devrim kuramına ve onun 20. yüzyılın devrimlerinin pratiği içinde gelişirilip, zenginleştirilmiş hali olan sürekli devrim kuramına dönmesiyle olanaklıdır.

İhanete Uğrayan Devrim'in güncelliği

Yusuf BARMAN

Yıl 1936. Hitler Almanyası hızla savaşa hazırlanmaktadır. Ama öte yandan Avrupa proletaryası da yeni bir canlanışın eşiğindedir. Fransa'yı, kapitalist sistemi derinden sarsan dev bir grev dalgası kaplamıştır. İspanyol proletaryası, 17 Temmuz'daki faşist darbeye, gerçek bir devrimle cevap vermeye girişmiştir. Komintern ise, yedi yıllık bir aradan sonra Temmuz 1935'te toplanan 7. (ve son) kongresinde kabul ettiği burjuvaziyle işbirliği siyasetini, Halk Cephesi siyasetini uygulamaktadır. Ve Sovyetler Birliği'nde Stalin, Ağustos ortasında başlayacak ve başta Zinovyev, Kamenev ve Buharin olmak üzere yüzlerce "terörist komplocu"nun idamıyla sonuçlanacak olan göstermelik mahkemelerin iddianamelerinin hazırlığı içindedir.

İşte böyle bir ortamda Trotskiy *İhanete Uğrayan Devrim*(1) adlı kitabını yazar. Trotskiy o sıralarda Norveç'te sürgündedir. Aslında uzunca bir süreden beri, Şubat 1935'te yazdığı "İşçi Devleti, Termidor ve Bonapartizm" başlıklı makalesinde ele aldığı konuları bir kez daha ama

(1) **İhanete Uyrayan Devrim** yakında **Kardelen Yayınları** tarafından yeniden yayımlanacak. Bu yazıdaki alıntılar, sözkonusu kitabın, 1980 yılında **Köz Yayınları** tarafından yayımlanan çevirisinden yapılmıştır.

daha geniş biçimde incelemek istemektedir. Bu arada ABD'li Marksist ve *Rus Devrimi Tarihi* adlı yapıtının İngilizce çevirmeni Max Eastman'dan, bu yapıtın yeni baskısı için bir önsöz önerisi alır. Böylece 1935 sonlarına doğru işe koyulan Trotskiy, başlangıçta "Rusya Nereye Gidiyor?" başlığı altında tasarladığı bu önsöz çalışmasından *İhanete Uğrayan Devrim* kitabıyla çıkar. Kitap 4 Ağustos 1936 tarihini taşır; yani ünlü göstermelik "Moskova duruşmaları"ndan onbeş gün kadar öncesinin tarihini. Trotskiy, yapıtını "Bolşevik Muhalefete karşı bürokratik nefret histerisi, burjuva kökenli insanlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ile birlikte özellikle keskin bir siyasal anlam kazanmaktadır... Bir zamanlar burjuvazinin ayrıcalıklarını geri getirmek isteyenleri yıkan diktatörlüğün kılıcı, bu kez bürokrasinin ayrıcalıklarına karşı isyan edenlere karşı çevrilmektedir. Darbeler proletaryanın sınıf düşmanlarına değil, onun öncülerine isabet etmektedir" (2) diye bitiriyordu. Isaac Deutscher'in tanımıyla "Sürgündeki Peygamber"in bu tespitinin üzerinden çok değil, daha bir ay geçmeden 1917 Devriminin son önderleri de Stalinist bürokrasi tarafından imha edilecekti.

Yıl 1989. *İhanete Uğrayan Devrim*'den 53 yıl sonra, "sosyalizmin nihai ve geri dönüşsüz olarak kurulduğu" ilan edilen Sovyetler Birliği iktisadi bunalımla, kıtlıklarla, grevlerle, ulusal ayaklanmalarla sarsılmakta, bürokrasi bunalımdan kurtuluşun yolunu pazar ilişkilerinin yaygınlaştırılmasında, emperyalist sermayeyle yakınlaşmakta ve göstermelik (burjuva) demokratik reformlarda aramakta. Çin'de bürokratik diktatörlük, daha fazla özgürlük isteyen işçi ve öğrenci kitlelerine karşı katliama girerek son bir soluk daha almaya çalışmakta. Romanya'da rejim gerçek bir kitle ayaklanması sonucunda devrilmiş, Çavuşesku idam edilmiştir. Demokratik Almanya'da iktidardaki komünist parti, işçilerin, öğrencilerin ve aydınların isyanıyla çökerken, partinin çeyrek asırlık şefi Hoenecker, halkın sırtından gasp ettiği ayrıcalıkların ve servetin utanç verici hesabını vermeye çağrılmakta. Bulgaristan'da parti liderliğinden uzaklaştırılan Jivkov kendi sırasını beklemekte. Polonya'da, Macaristan'da, Çekoslovakya'da, Yugoslavya'da, kitlelerin nefreti karşısında ardı ardına iç tasfiyelerle, göstermelik ad ve yapı değişiklikleriyle, her adımda emperyalist sermayeyle geliştirilen daha güçlü ittifaklarla iktidarda kalmaya, ayakta durmaya çalışan bu sözde "komünist" yöneticiler kimlerdir? Hepsinin atası olan Sovyet bürokrasisinin fizyonomisi nedir? Stalinist bürokrasi nasıl doğmuş, gelişmiş ve iktidarını perçinlemiştir? Bürokratik diktatörlüğün pençesi altında yozlaşmaya uğrayan işçi devletinin sınıf karakteri, toplumsal yapısı, bugünkü devasa bunalımlara yol açan iç çelişkilerinin niteliği nedir?

(2) *İbid*, s.25-26

İşte Trotskiy *İhanete Uğrayan Devrim*'de bu konuları ele alır. Dünyadaki ilk muzaffer proleter devrimi olan 1917 Devrimi, dönemin koşulları içinde büyüyen bir bürokrasinin ihanetine uğramıştır. Stalin'in önderliğindeki bu bürokrasi saflarına her türden devrim kaçkınını, iktidar ve servet düşkünü küçük burjuvayı çekerek önce devlet aygıtını, buradan aldığı güçle de partiyi ele geçirmiş, proletaryanın iktidar organlarını boğarak yönetimi kendi ellerinde merkezileştirmiştir. Siyasal planda bir karşıdevrim yaşayan işçi devleti, iktisadi arenada da üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti ile kapitalist bölüşüm normlarının yarattığı karşılıklı çelişme içinde sıkışıp kalmıştır. Üretici güçlerdeki gelişme, bürokrasinin vardığını ilan ettiği sosyalizme ulaşılmasını sağlayacak düzeyde değildir. Özünde geri bir ülke olan Sovyetler Birliği'nde, devrim uluslararası planda yaygınlaşmadığı sürece sosyalizme yanlızca bu ülkenin sınırları içinde ulaşmak da olanaklı değildir. Sovyetler Birliği teknolojik açıdan gelişmiş kapitalist ülkelerin çok gerisindedir ve emperyalist ülkelerde, en azından bunların birkaçında proletarya iktidara gelip Sovyet proletaryasının yardımına koşmadan, gösterdiği gelişme ne olursa olsun göreli olarak öyle kalmaya da devam edecektir. Bu çelişkinin üzerinde iktidara yükselen ve ayrıcalıklı konumunu buna borçlu olan bürokratik kast, gene bu çelişki nedeniyle geçicidir. Sovyetler Birliği'nde ya proletarya yeniden bir şahlanışla bürokrasiyi başından atarak işçi demokrasisi temelinde ülkeyi sosyalizme doğru sürükleyecek, ya da bir kapitalist restorasyon yaşanacaktır. Herşey Sovyet ve dünya proletaryasına ve onun devrimci önderliğine bağlıdır.

Trotskiy'in bu öngörülerinin tarihsel haklılığı, Sovyetler Birliği, Çin ve Doğu Avrupa ülkelerinde bugün yaşananlarla açık seçik ortaya çıktı. Stalinist bürokrasilerin artık sonu geldi. Ama herşey bundan sonra başlıyor. Bürokratik işçi devletlerinde proleter demokrasisinin ve sosyalizmin yolunu açacak olan siyasal devrimler mi, yoksa kapitalist restorasyon mu? Uzunca bir gelecek için dünya tarihinin kaderini belirleyecek olan, bu soruya kitlelerin vereceği yanıt olacak.

* * *

Güncelliğini yarım asır boyunca şu ya da bu biçimde koruyan pek az kitap vardır. Bunların arasında, ortaya attığı sorunlar 50 küsur yıl sonra dünya ölçeğinde yaşanan tarihsel bir altüst oluşun temel düğüm noktaları durumuna gelenlerin sayısı daha da azdır. İşte Trotskiy'in *İhanete Uğrayan Devrim*'i bu tür kitaplardan birisidir.

Trotskiy çalışmasına önce Sovyetler Birliği'nde başarılanları sıralayarak başlar. Tarih, kapitalizmin gerileme koşulları altında geri kalmış

ülkelerin kapitalist merkezlerin varmış oldukları düzeye ulaşmaktan aciz olduklarını açık biçimde ortaya çıkarmıştır. Çünkü bu ileri kapitalist ülkelerin kendileri de bir çıkmaza girmiştir ve uygarlaşma yolunda olan ulusların yolunu kesmektedir. Rusya da proleter devrimi yoluna, kapitalist koşullar altında daha fazla gelişmeye olanak bulamadığı için girmiştir.(3) Trotskiy tam burada şu noktaya dikkat çeker: Rusya'da proleter devrimi, bu ülkenin ekonomisinin sosyalist dönüşüm için ilk olgunlaşan ekonomi olmasından ötürü değil, üretim güçlerinin kapitalist koşullarda daha fazla gelişemez duruma gelmesinden ötürü patlak vermiştir. Yani "Rusya, kapitalizm zincirinin en kuvvetli değil, en zayıf halkası"ydı.(4)

Bu koşullar altında eski hakim sınıfları devirerek iktidarı eline alan proletaryanın önünde barbarlıktan uygarlığa yükselme görevi bulunuyordu. Elindeki en büyük silah ise, üretim araçlarındaki devlet mülkiyeti ve planlı ekonomi idi. Sovyetler Birliği böylece yeni ve son derece etkin sanayi yöntemlerini uygulama olanağına kavuşmuştu. "Yalnızca planlı yöntemleydi ki emperyalist ve iç savaşların yıktığını yeniden yapmak, devasa yeni girişimler yaratmak, yeni üretim türleri getirmek ve yeni sanayi dalları kurmak bu denli kısa bir süre içinde mümkün olmuştur".(5) Trotskiy bu gelişmeleri tek bir yalın gerçeğe bağlar: "İç zorluklar, dış darbeler ve liderlik kadrosunun yanlışları sonucu Sovyetler Birliği çökse bile -ki bunun olmayacağını kesinlikle umuyoruz- hiç bir şeyin yok edemeyeceği şu olgu geleceğin güvencesi olarak kalacaktır: geri bir ülke, on yıldan kısa bir süre içinde tarihte eşine rastlanmayan başarıları, yalnızca proletarya devrimi sayesinde gerçekleştirmiştir."(6)

Peki bu reel başarılar Sovyetler Birliği'nin ayakta kalması ve sosyalizmin inşası için yeterli midir? Bu sorunun yanıtını dünya ölçeğinde, emperyalist kamp ve Sovyetler Birliği içindeki düşman güçler ile işçi devleti ve uluslararası proletarya arasındaki ilişkilerde aramak gerekir. Lenin bu sorunu "kim kazanacak?" sorusuyla formüle etmişti, Trotskiy ise denkleme açıklık kazandırır:

> Sovyetler Birliği'nin ekonomik başarıları, ona kendisini tahkim etme, ilerleme, silahlanma ve gerektiği zaman çekilip bekleme -tek kelimeyle dayanma- olanağı vermektedir. Ama özünde "kim kazanacak?" sorusu yalnızca askeri değil, daha da büyük ölçüde ekonomik bir

(3) *Ibid*, s.11
(4) *Ibid*, s.45
(5) *Ibid*, s.12
(6) *Ibid*, s.13

soru olarak Sovyetler Birliği'nin karşısına dünya ölçeğinde çıkmaktadır. Askeri müdahale bir tehlikedir. Kapitalist ordunun yük trenleriyle gelecek ucuz malların müdahalesi karşılaştırılmayacak kadar büyük bir tehlike olacaktır. Batı ülkelerinin birinde proletaryanın muzaffer olması elbette güç ilişkilerini derhal ve kökten değiştirecektir. Ancak Sovyetler Birliği tek başına kaldığı sürece ve bundan da kötü olmak üzere, Avrupa proletaryası geri dönüşlere maruz kalıp arkada kalmaya devam ettiği sürece sovyet yapısının gücü son çözümlemede emeğin verimliliği ile ölçülür. Ve bu da bir pazar ekonomisinin çerçevesi içinde ifadesini, üretim maliyetleri ve fiyatlarda bulur. İç fiyatlar ile dünya pazarındaki fiyatlar arasındaki fark, bu güçler ilişkisini ölçmenin başlıca araçlarından biridir.(7)

Emeğin üretkenliği açısından Sovyetler Birliği'nde durum nedir? Trotskiy bu soruya, "...tıkanma ve çürüme koşullarına karşın kapitalizm hala teknik, organizasyon ve emek niteliği açısından çok öndedir (8)...Sovyetler Birliği'nde ortalama bireysel emek üretkenliği hâlâ çok düşüktür. *En* iyi metal işletmesinde, kendi müdürünün kabul ettiğine göre, işçi başına düşen demir ve çelik üretimi Amerikan işletmelerinin *ortalama* üretiminin üçte biri kadardır. İki ülkedeki ortalama rakamların karşılaştırılması herhalde bire beş gibi veya daha kötü bir oran ortaya koyacaktır..." (9) diye yanıt verir. Tarımdaki üretkenlik ise çok daha düşüktür. Bu durum yüksek üretim maliyetlerine ve düşük üretim kalitesine neden olmaktadır. Yeni teknoloji hâlâ kapitalist ülkelerde elde edilen sonuçları vermekten uzaktır. Mallar, özellikle tüketim malları yetersiz ve son derece kalitesizdir. "Pasta ve şekerleme şöyle dursun konserve, sosis, peynir gibi yiyecekler nüfusun temel kitlesi için tamamen ulaşılmaz şeylerdir...Ama nüfusun temel yiyecek maddesi olarak çavdar ekmeği ve patates -bu, sefaletin klasik simgesidir." (10) Yiyecek ve hammadde sıkıntısı artmaktadır. Emeğin ortalama üretkenliğindeki artış 1931'de hâlâ % 11,7 düzeyindedir. Molotov, sanayi üretiminin 1932'de planlandığı gibi % 36 değil, % 8,5 arttığını ifade etmiştir.

Trotskiy, verdiği ayrıntılı rakamlarla emek üretkenliğinin, ulusal gelirin ve yaşam standartlarının düşüklüğünden, mallardaki kıtlıklardan ve kalitesizlikten söz ederken sanki günümüz Sovyetler Birliği'ni anlatıyor.

(7) *İbid*, s.14-15
(8) *İbid*, s.15
(9) *İbid*, s.19
(10) *İbid*, s.21

> Son iki yılın ulusal gelir artışı durgunluk yıllarında olduğundan daha da düşüktür. Belirlenen yüksek ekonomik verimlilik düzeyine ulaşılamamıştır...tüketici pazarı daha da kötüleşmiştir...Bilim ve teknoloji alanında dünya ile aramızdaki mesafe daha da açılmaktadır (11)...Ulusal üretimdeki büyüme oranı son beş yıl içinde % 16,5'e gerilemiştir... Bunlar resmi istatistiklerdir ve fiyat artışlarını içermemektedir. Fiyat artışları ve % 4'lük nüfus artış oranı dikkate alındığında, aslında son beş yıl içinde kişi başına gelirde herhangi bir artış olmamış, gerçek bir ekonomik durgunluğa girilmiştir. Sanayi sektörünün % 40'ında üretim gerçekte düşmüştür, bu durum taşımacılık ve tarım alanında da böyledir. Nüfusun 2/3'ünün yaşam stnadartı düşmüştür (12)... Son iki yıl içinde ekmeğin fiyatı % 18,patatesin % 11, sebzelerin % 12 düzeyinde artmıştır...Ruble bugün yirmi yıl öncesinin 42 kopekine eşittir (13)... Moskova'da kıtlıktan başka birşey konuşulmuyor, ama taşrada durum daha da kötüdür. Ülke nüfusunun yarısının yaşadığı Rusya Cumhuriyeti'nin üçte birinde et karneyle satılıyor. Yakında yoklar listesine girmeyen tek bir mal kalmayacak (14)... Havlu, diş macunu, tuvalet kağıdı, kolonya, şeker, ampul dükkanlardan yok oldu. Deterjan ve ucuz sabun bulmak da olanaklı değil. Yarın neler yok olacak? (15)...

Bunları Trotskiy söylemiyor; ondan yarım yüzyılı aşkın bir süre sonra Sovyet yetkilileri itiraf ediyor. Oysa daha 1930'ların başında Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin "nihai ve geri dönüşsüz" olarak kurulduğu ilan edilmemiş miydi? Sınıflar yok edilmemiş miydi? 1936'da kabul edilen yeni Sovyet anayasasına göre "sosyalizmin, *herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre* biçimindeki temel ilkesi gerçekleştiril(me)miş" miydi? Eğer öyleyse, düşük emek üretkenliği, kıtlık, kalitesizlik, yoksulluk ve herşeyden önce bizzat devletin süregiden, üstelik günbegün giderek güçlenen varlığı ne olacaktı? Trotskiy bu noktada sosyalizmin tanımı ve Sovyet devletinin karakteri sorunlarına el atar.

* * *

(11) Leonid Albak. ı (Bilimler Akademisi Ekonomi Enstitüsü başkanı), aktaran **International Courirer,** No.2, Temmuz, 1989

(12) Abel Agambergyan, aktaran: ibid.

(13) **Trad,** Eylül 1988, aktaran: ibid.

(14) **Veçernaya Moskova,** Aralık 1988, aktaran: ibid.

(15) **Izvestia,** Aralık 1988, aktaran: ibid.

Trotskiy, sınıfsız ve devletsiz komünist toplumun "alt aşaması" ya da "en alt evresi" olarak tanımlanan sosyalizmin ne tür bir ilişkiler sistemine karşılık geldiğini açıklamak için önce komünizmin maddi temelini ortaya koyar: "Komünizmin maddi temeli, insanın ekonomik güçlerinin öylesine yüksek bir gelişmesi olmalıdır ki, artık bir yük olmaktan çıkan üretici emek herhangi bir dürtü değneğine gereksinme duymamalı ve yaşam için gerekli malların dağıtımı sürekli bolluk koşullarında -şimdi herhangi bir hali vakti yerinde ailede veya "saygın" yurtta olduğu gibi eğitim, alışkanlık ve toplumsal fikirden başka bir denetim istememelidir."(16)

Komünizmin temel ilkesi "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre"dir. Bu bir ütopya değildir, çünkü kapitalizm toplumsal bir devrimin koşullarını, yani teknolojiyi, bilimi ve proletaryayı hazırlamıştır. Ne var ki komünizm burjuva toplumunun yerini derhal alamaz. Çünkü geçmişten devralınan maddi ve kültürel miras henüz yetersizdir. "Atacağı ilk adımda işçi devleti, 'herkesin yeteneklerine göre' -yani çalışabildiği ve canı istediği kadar- çalışmasına izin veremez; yaptığı iş ne olursa olsun herkesi 'ihtiyaçlarına göre' ödüllendiremez. Üretici güçleri artırmak için, alışılagelmiş ücret ödemesi normlarına -yani bireysel emeğin niteliği ve niceliğine oranla dünya nimetlerinin dağıtılmasına- başvurma zorunluluğu vardır." (17) Marx'ın "komünizmin en alt aşaması" olarak adlandırdığı bu toplumsal evre gene de burjuva toplumlarınkinden daha yüksek bir gelişme düzeyine karşılık gelir. Oysa Sovyetler Birliği daha henüz kapitalist ülkelere yetişmeye çalışmaktadır. Marx, çağının en gelişkin kapitalist ülkelerindeki üretici güçlerin toplumsallaştırılması temeli üzerinde kurulacak olan bir toplumu komünizmin alt evresi olarak tanımlamıştı; geri bir ülkede üretim araçlarının devletleştirilmiş olması sosyalizmin kurulduğu anlamına gelmez ve "kültür, teknoloji ve dünya nimetleri açısından kapitalist ülkelerden çok daha yoksul bulunan Sovyetler Birliği için bu tanım geçerli değildir... Kapitalizminkine göre üstün bir teknolojiye sahip olan bir sosyalist ekonomi gerçekten de sosyalistliğinin gelişmesini güvence altına almıştır -nerdeyse otomatik olarak- ki Sovyet ekonomisi için bu sözü etmek maalesef pek mümkün değildir". (18)

Günümüzün okuyucusu şöyle düşünebilir: Bunlar belki o dönem için doğruydu, ama bugün Sovyetler Birliği yarım yüzyıl öncesine oranla çok daha ileridedir, uzay çağını yaşamaktadır, üretici güçleri daha

(16) L. Trotskiy, *İbid*, s.43-44
(17) *İbid*, s.44
(18) *İbid*, s.45

yüksek bir düzeydedir. Bu anlamda sosyalizmin kurulmuş olduğunu savunmak neden yanlış olsun? Bir an için Sovyetler Birliği ve öteki "sosyalist" ülkelerdeki yokluklar, kıtlıkları, ürünlerin kalitesizliğini, emek üretkenliğinin son derece düşük düzeyini, vb. unutalım; Trotskiy bu soruya şu önemli klasik Marksist yanıtı getiriyor:

> Hiç kuşkusuz Sovyetler Birliği şu anda bile Marx'ın yaşadığı çağda en ileri durumda olan ülkelerdeki üretim güçlerini aşmıştır. Ama ilk önce, iki rejim arasındaki tarihsel rekabette, sorun o kadar mutlak düzeylerle değil, göreli düzeylerle ilgilidir; Sovyet ekonomisinin karşısında Hitler'in, Baldwin'in ve Roosevelt'in kapitalizmi vardır, Bismarck'ın, Palmerstone'un ya da Abraham Lincoln'un değil. İkincisi, insan taleplerinin kapsamı, dünya teknolojisinin gelişmesiyle temelli değişmektedir. Marx'ın çağdaşlarının otomobilden, radyodan, sinemadan, uçaklardan haberi yoktu. Ancak bunlardan özgürce yararlanılmadığı yerlerde bir sosyalist toplum düşünülemez. Marx'ın terimini kullanacak olursak "Komünizmin en alt aşaması", en ileri kapitalizmin yaklaşmakta olduğu düzeyde başlar. (19)

Yukardaki pasajda Hitler'in, Baldwin'in ve Roosevelt'in yerine Kohl'u, Thatcher'ı, Bush'u koyun, otomobil, radyo, sinema ve uçağın yanına da çamaşır ve bulaşık makinesini, televizyonu ve bilgisayarı ekleyin; Trotskiy'in bu klasik Marksist sosyalizm tasviri bugün için de tüm geçerliliğini korumaktadır.

Ya devletin varlığı? Marksistler daha başından itibaren, sınıfsız ve devletsiz komünist topluma geçişte proletaryanın mutlaka bir devlet aygıtına gereksinmesi olduğunu ileri sürmüşlerdi. O halde Stalin yönetiminin geri dönüşsüz biçinde kurulduğunu ilan ettiği sosyalizmde, yani komünizmin bu alt evresinde devletin varlığını sürdürmesi bu gereksinmeden mi kaynaklanıyordu? İşte tam bu noktada Trotskiy'e göre Stalinist "tek ülkede sosyalizm" sözdekuramının ideolojik tahribatı yatıyordu. Klasik Marksist kurama göre, komünizmin alt evresi olarak sosyalizm, sınıfların ve devletin ortadan kalktığı toplum biçimiydi. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kurulmuş olduğunu ilan eden bürokrasi, sınıfların ortadan kalkmış olduğunu ama devlete olan gereksinimin sürdüğünü iddia ediyordu. (Gerçi Stalin Kasım 1936'da, yani Trotskiy'in kitabını tamamlamasından dört ay kadar sonra sosyalizmin tanımını da değiştirecekti. Stalinist bürokrasiye göre sosyalizm artık komünizmin alt evresi, yani sınıfların ortadan kalktığı ve devletin sönümlenmeye yüz tut-

tuğu bir evre değil, "düşman olmayan sınıfların birlikte bulunduğu bir toplum" olarak tanımlanacaktı. Stalinist ideoloji, bu tür bir tanımla devrimci Marksizmin eleştirisini savuşturmayı amaçlayacaktı. Trotskiy kitabında eleştirilerini, bu resmi değişiklikten önceki tanım uyarınca yapmaktadır.) Trotskiy, *İhanete Uğrayan Devrim*'de hem sosyalizmin bu tanımındaki ideolojik çarpıtmayı gözler önüne serer, hem de sınıfların ortadan kaldırılmış olduğu iddiasını ayrıntılı bir toplumsal formasyon anlatımıyla çürüterek ülkede yalnızca işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün değil, kent ve kır küçük burjuvazisinin süregiden varlığını kanıtlar.

Kaldı ki, bırakın sosyalizmin sınıfsız ve devletsiz bir toplum düzeni olmasını, Marksist-Leninistler proletarya diktatörlüğünün bile *daha başından sönümlenmeye başlayan* bir devlet biçimi olduğunu savunuyorlardı. Lenin 1917'de iktidarın ele geçirilmesinden iki ay önce yazdığı *Devlet ve Devrim* adlı kitabında, "Proletaryanın bir devlete gereksinmesi vardır -tüm çıkarcılar size bunu söyleyebilir-, ama onlar, yani çıkarcılar, proletaryanın yalnızca ölüm halinde bir devlete -yani öylesine inşa edilmiş bir devlet ki hemen ölmeye başlayacak ve ölmekten kaçınmayacaktır- gereksinmesi olduğunu eklemeyi unuturlar" (20) diyerek bu klasik Marksist tezi şiddetle savunmuştu. Yani, "Güçlü bir devlet ama mandarinsiz; silahlı kuvvet ama Samuraisiz".(21) "Proletarya diktatörlüğü rejimi en başından itibaren, kelimenin eski anlamıyla "devlet" -yani, halkın çoğunluğunu boyunduruk altında tutmak için özel bir araç- olmaktan çıkar. Silahlarla birlikte maddi güç de derhal ve doğrudan doğruya, Sovyetler gibi işçi örgütlerinin eline geçer. Bürokratik mekanizma olarak devlet, proletarya diktatörlüğünün ilk gününden itibaren ölüp gitmeye başlar." (22) Trotskiy, bu devlet biçimine egemen olması gereken idari ilkeleri de Lenin'den aktararak özetler; bunlar, özellikle Stalinist bürokrasiye karşı mücadelesinin programatik ilkeleridir. Sömürücü sınıfların devrilmesinden sonra proletarya eski bürokratik mekanizmayı dağıtacak ve emekçilerle işçilerden kendi aracını yaratacaktır. Ve bunların bürokratlaşmamaları için önlemler alacaktır:

> Marx ve Engels'in ayrıntılı olarak çözümlediği önlemler: 1) yalnız seçilme değil aynı zamanda her an geri çağrılma; 2) işçi ücretinin üstünde bir ödeme yapılmaması; 3)*herkesin* denetim ve gözetim işlevlerini yerine getireceği, dolayısıyla *herkesin* bir ara "bürokrat" olabileceği ve bunun sonucu olarak *hiç kimsenin* bürokrat olamayacağı bir rejime hemen geçilmesi. (23)

(19) *İbid*, s.52
(20) *İbid*, s.46
(21) *İbid*, s.47
(22) *İbid*, s.47-48
(23) *İbid*, s.47

Marksizmin, komünizmin alt evresi olan sınıfsız ve devletsiz sosyalist düzene geçişte, *daha kurulduğu andan itibaren* bilinçli bir biçimde sönümlendirilmesi gereken devlet anlayışına karşı, Stalinizmin, giderek güçlenen ve güçlenmesi gerektiği düşünülen "sosyalist devlet" çarpıtması. Trotskiy bu çarpıtmayı, Marksizmden, bolşevik programdan "avaz avaz haykıran bir uzaklaşma" olarak tanımlar.

O halde Sovyetler Birliği nasıl bir sosyoekonomik yapıya sahiptir? Trotskiy bu sorunun yanıtını, Marx'tan aktardığı "hukuk hiçbir zaman ekonomik yapıdan ve o yapının koşullandırdığı toplumun kültürel gelişmesinden üstün olamaz" belirlemesi çerçevesinde araştırır. 1917 proleter devrimi eski mülk sahibi sınıfları iktidardan uzaklaştırarak üretim araçlarını da onların elinden almış ve genç işçi devletinin tekeline devretmişti. Bu sosyalizmin inşası açısından dev bir adımdı. Ama öte yandan ülkede bölüşüm ilişkileri burjuva karakterini koruyordu. Proleter devletin, üretici güçlerin gelişimini sağlayabilmek için buna gereksinmesi vardı. Bu bakımdan "devlet doğrudan doğruya ve en başından itibaren ikili bir karaktere bürünür: Üretim araçlarında toplumsal mülkiyeti savunduğu ölçüde sosyalist; yaşam gereçlerinin kapitalist değer önlemleriyle bölüşüldüğü ve bundan doğan tüm sonuçlar ölçüsünde burjuva"(24). Bu ikili özelliğiyle "sovyet rejimini bir sosyalist rejim olarak değil, kapitalizmden sosyalizme *geçiş* için bir *hazırlık* rejimi olarak adlandırmak daha doğru olacaktır"(25). "Sınıf egemenliği ve bireysel varoluş kavgası"nın ortadan kalkması için emek üretkenliğinin artması, üretici güçlerin gelişmesi ve toplumun bolluğun egemen olduğu bir refah dönemine girmesi gerekir. Kendisini polis ve jandarma gücü olarak somutlayan devletin sönümlenerek yok olması da buna bağlıdır. Bu olmadığı takdirde sınıflar, sınıf mücadelesi ve bireysel var oluş kavgası kaçınılmaz olarak sürecek ve proletaryanın devletinde burjuva bölüşüm ilişkileri sürecektir. Çünkü "hukuk hiçbir zaman ekonomik yapıdan ve o yapının koşullandırdığı kültürel gelişmeden üstün olamaz"dı.

Stalinist bürokrasi, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kurulmuş olduğunu kanıtlayabilmek için komünizmi tanımlayan "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" deyişini değiştirerek bunu "herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre" kılığına sokmuştur. oysa Marxın formülünün iki parçası birbirinden ayrılamaz. Çünkü,

> "Herkesten yeteneğine göre" sözü kapitalist değil, komünist anlamda şu demektir: Çalışma artık bir yükümlülük olmaktan çıkmış ve bireysel bir gereksinme

(24) *İbid*, s.50
(25) *İbid*, s.45

> olmuştur; toplumun artık herhangi bir zorlamaya gereksinmesi yoktur. Yalnızca hasta ve anormal insanlar çalışmayı reddedeceklerdir. "Yeteneklerine göre" çalışan -yani kendilerine karşı herhangi bir ihlal söz konusu olmaksızın, kendi fiziksel ve ruhsal güçlerine uygun olarak çalışan- komün üyeleri, yüksek bir teknoloji sayesinde toplumun depolarını yeterince doldurabilecek ve dolayısıyla toplumda her birine ve hepsine alçaltıcı bir denetim olmaksızın "gereksinmelerine göre" cömertçe dağıtılabilecektir. Komünizmin bu iki yanlı ama bölünmez formülü böylelikle bolluğu, kişiliğin tüm-yanlı gelişmesini ve yüksek bir kültürel disiplini varsaymaktadır (26).

Sovyetler Birliği'ndeki teknolojik ve kültürel düzey, emek üretkenliği, üretici güçlerin durumu, malların "herkese gereksinmesine göre" dağıtımını olanaklı kılacak düzeyde değildir. Bu nedenle de burjuva değil komünist anlamda "herkesin yeteneğine göre" çalışmasına izin verilemez. Bu anlamda devletin maddi temelleri hâlâ var demektir. Komünizmin alt evresi olarak sosyalizme ise ancak bu maddi temellerin yok olmasıyla yaklaşılabilir.

Maddi ve üretici güçlerin artırılması, yüksek bir teknolojik düzeye ulaşılabilmesi için herşeyden önce emeğin üretkenliğinin artması gerekir. Bu nasıl gerçekleştirilebilir? Şüphesiz işçi devletinin kitleleri çalışmaya özendirmesi için bir süre daha burjuva bölüşüm normllarına ihtiyacı vardır. Üretim araçlarını elinde bulunduran proleter devletin en büyük silahı planlamadır. İşte tam bu noktada insan ögesi işin içine girer. Planlamanın en önemli kaldıraçlarından birisi "ilgili kitlelerin kendilerinin liderliğe katılımı biçiminde siyasal kaldıraç, ki Sovyet demokrasisi olmaksızın düşünülmez birşeydir". Oysa Stalinist bürokrasi Sovyet demokrasisini yok ederek kitleleri toplumsal ve iktisadi yöetimden uzaklaştırmış, çalışmayı "kırbaç" altındaki bir zorunluluğa dönüştürmüştür. Bu da kaçınılmaz olarak tembelliği, kaytarmaları, isteksizliği ve giderek baş kaldırmayı kışkırtmaktadır. Bu koşullarda Sovyet toplumunda emek üretkenliğinin artması, üretici güçlerin yeterli düzeyde gelişmesi, yoklukların ve kıtlıkların yok olması olanaklı değildir. Üstelik bürokrasi burjuva bölüşüm normlarını mutlaklaştırarak kendi ayrıcalıklı konumunun bir kaldıracı durumuna getirmiştir. Bu durum Sovyetler Birliği'nin sosyalizme doğru ilerlemesinin önünde en önemli engellerden birisidir.

---

(26) *İbid*, s.207

> Sovyet rejiminin derinliklerinden iki karşıt eğilim yükselmektedir. Çürümekte olan kapitalizmin tersine üretim güçlerini geliştirdiği ölçüde, sosyalizmin ekonomik temellerini hazırlamaktadır. Üst tabakanın yararına, burjuva dağıtım standartlarını giderek artan aşırılıkta ifade bulmaya yöneldiği ölçüde, kapitalist restorasyonu hazırlamaktadır. Mülkiyet biçimleri ile dağıtım standartları arasındaki bu karşıtlık sonsuza dek büyüyemez. Ya burjuva standartları şu ya da bu biçimde üretim araçlarına da yayılır, ya da dağıtım standartları sosyalist mülkiyet ile uyum içine sokulur(27).

***

Trotskiy *İhanete Uğrayan Devrim*'de, Stalin önderliğindeki Sovyet yönetiminin iktidara yükseliş sürecini ve niteliğini çarpıcı bir berraklıkla anlatır. Ama önce ilginç bir tarihsel genelleme yapar:

> Yeterince bilinir ki bugüne kadar yapılan her devrimin arkasından bir gerileme, hatta bir karşı devrim gelmiştir. Elbette bu hiçbir zaman ulusu başlangıç noktasına kadar geri götürmemiştir ama daima halkın elinden kazanımlarının aslan payını almıştır. Genel bir kural olarak ilk gerici dalganın kurbanları, devrimci saldırı sırasında yığınların başında bulunan öncüler, önayak olanlar, kışkırtanlar olmuştur. Onların yerine, ikinci sırada bulunanlar, devrimin önceki düşmanları ile birleşerek ön saflara getirilmiştir. Açık siyasal sahnedeki bu dramatik "baş yıldızlar" düellosunun altında, sınıflar arası ilişkilerde değişiklik olmuş ve en az o kadar önemli olarak da yakın zamanın devrimci yığınları, derin psikolojik değişiklikler göstermiştir.(28)

Trotskiy bu kuralın Rus devriminde de egemenliğini sürdürmüş olduğunu düşünmektedir. Peki o halde Rus devriminden sonra sınıflararası ilişkilerde ve devrimci yığınların psikolojilerinde hangi değişmeler olmuştur?

Trotskiy'e göre herşeyden önce Ekim devriminin özgün tarihsel koşulların ürünü olduğunu görmek gerekiyordu. Dünyadaki ilk proleter devrimi, teknolojik ve kültürel düzeyiyle sosyalizme çok daha yakın olan gelişmiş kapitalist ülkelerden birinde değil, yarıfeodal bir monarşinin yönetimi altında yeşeren ilkel bir kapitalizmin egemen olduğu geri bir ülkede gerçekleşmişti. Milyonlarca köylünün desteğini alan Rus

(27) *İbid*, s.197

(28) *İbid*, s.76

proletaryası birkaç aylık bir sure içinde eşsiz bir sıçramayla Çarlık rejimini imha ederek sosyalist diktatörlüğü kurmuştu. Ne var ki, ülkenin, birçok bakımdan proletaryaya da damgasını vuran geri koşulları, devrimi gerçekleştiren kitleler arasında geri eğilimlerin yuvalanmasını da kaçınılmaz kılmıştı. Devrime önderlik eden Bolşevikler bu durumun bilincindeydiler, bu nedenle de gözlerini Batıya dikmişlerdi; Rusya'da yalnızca bir toplumsal düzen olarak sosyalizmin kurulması değil, ama aynı zamanda ve çok daha acil olarak proletarya diktatörlüğünün ayakta kalabilmesi için ileri ülkelerde gerçekleşecek sosyalist devrimlere ihtiyaç vardı. Lenin, "eğer dünya sosyalist devrimi, dünya Bolşevizmi muzaffer olmazsa, İngiliz, Fransız ve Alman emperyalizmi ergeç Rusya'nın bağımsızlığını ve özgürlüğünü yıkacaktır" (29), "mutlak gerçek odur ki, Almanya'da devrim gerçekleşmediği takdirde mahvolduk demektir" (30) diyordu. Ama Rus devrimi Batıdan herhangi bir dolaysız destek alamadı. Ama yıkılmadı da. Bir başka şey oldu: bürokratik yozlaşma. İç savaş devrimci proletaryanın en seçkin öncü kesimlerini yok etti. Hayatta kalanlar ise devlet aygıtının basamaklarına tırmanarak yığınlardan kopmaya başladılar. İç savaşın tahribatı, açlık ve yoksulluk, Avrupa devrimine bağlanan umutların karşılıksız kalması, coşku ve inancın yerini yorgunluk ve hayal kırıklığının almasına neden oldu.

> Beş milyonluk Kızıl Ordu'nun dağıtılması bürokrasinin oluşumunda hiç de küçük olmayan bir rol oynadı. Muzaffer komutanlar, yerel Sovyetlerde, ekonomide, eğitimde liderlik mevkileri edindiler ve inatla her yerde, iç savaş sırasında başarıyı garantilemiş olan rejimi getirdiler. Böylece her tarafta yığınlar, ülkenin önderliğine gerçek katılımdan giderek itildiler.
>
> Proletarya içinde doğan tepki, NEP'le yeni bir yaşama özendirilen ve giderek cesurlaşan kent ve kır küçük burjuvazisinde olağanüstü bir umut ve güven akımına neden oldu. İlk önceleri proletaryanın bir aracı olarak ortaya çıkan genç bürokrasi, şimdi kendisini sınıflar arası bir uzlaşma mahkemesi olarak duymaya başlıyordu. Bağımsızlığı aydan aya artıyordu. (31)

Ardından 1923'te Bulgar ayaklanmasının ve Alman devriminin yenilgisi, 1924'te Estonya ayaklanmasının ezilmesi, 1926'da İngiliz genel grevinin tasfiyesi, 1927'de Çin devriminin katli gelmiştir. "Bütün bun-

(29) V.I. Lenin, **Collected Works**, c.28, S.188
(30) *İbid*, c.27, s.98
(31) L. Trotskiy, a.g.e. s.78

lar Sovyet yığınlarının dünya devrimine inançlarını öldüren ve bürokrasinin tek selamet ışığı olarak durmadan yükseklere çıkmasına izin veren tarihsel felaketler"di (32). "Bürokrasi darbesini demir tavındayken indirdi, işçilerin şaşkınlık ve edilgenliğini sömürerek, onların geri katmanlarını ilerilerin karşısına dikerek ve giderek artan bir cesaretle kulak ile genelde küçük burjuva müttefike yaslanarak. Böylelikle birkaç yıl içinde bürokrasi, proletaryanın devrimci öncülerini paramparça etti"(33).

Devletteki bu bürokratikleşmeye, Bolşevik partisinin yozlaşması eşlik etti. Parti, devlet aygıtına son derece yakındı, hatta kimi yerlerde iç içe geçmiş durumdaydı. Bu da partiiçi rejimin özgür ve esnek ortamına zarar veriyordu. Başlangıçta parti siyasal çatışmaları Sovyet demokrasisi çerçevesinde özgür kılmayı hedeflemişti, ama iç savaş durumu altüst etti ve muhalefet partileri birbiri ardına yasaklanmaya başladı. "Bolşevik liderler, Sovyet demokrasisinin ruhu ile açıkça çatışan bu önlemi, bir ilke olarak değil, gelip geçici bir öz savunma eylemi olarak görüyorlardı"(34). Ama ülkedeki muhalefet akımları çeşitli kanallardan bu kez partinin içine sızdı. Bunun sonucunda parti içinde patlak veren iç anlaşmazlıklar devlet gücünü sarsacak kerteye ulaştı ve 1921 Martı'nda toplanan parti onuncu kongresinde bu kez partiiçi hiziplar yasaklandı. "Hiziplerin bu yasaklanması da yine, durumda kaydedilecek ilk ciddi düzelme ile vazgeçilecek istisnai bir önlem olarak görülüyordu. Aynı zamanda Merkez komitesi bu yeni yasayı uygulamakta son derece temkinli davranıyor, herşeyden önce bu yasanın partinin iç yaşamını boğazlamasından kaygılanıyordu"(35).

1922'de Lenin artık bu "geçici önlemler"den geri dönülmesinin zamanının geldiğini düşünmeye başlamış, hızla büyüyen bürokratikleşmeye karşı Trotskiy ile birlikte bir savaş planı geliştirmişti. Ama Lenin beklenmedik kadar erken öldü ve parti içindeki bürokrasinin temsilcisi Stalin hizbine (o dönemde Zinoviyev ve Kamenev tarafından da destekleniyordu) karşı mücadele görevi Trotskiy'in önderliğindeki Sol Muhalefet'in omuzlarına yüklendi. Stalin hizbinin "bütün çabası, o andan itibaren parti mekanizmasını parti saflarının denetiminden kurtarmaya yönelikti." (36)

(32) *İbid*, s.78
(33) *İbid*, s.80
(34) *İbid*, s.82
(35) *İbid*, s.82-83
(36) *İbid*, s.83

Sol Muhalefet ile bürokrasi arasındaki partiiçi mücadele hızla gelişti:

> Tek ülkede sosyalizm teorisi ile birlikte, bürokrasi tarafından, Bolşeviklikte, Merkez Komitesi'nin herşey, partinin ise hiçbir şey olduğuna dair bir teori de tedavüle girdi. Ne olursa olsun bu ikinci teori birincisine göre daha fazla başarıyla gerçekleşti. Lenin'in ölümünden yararlanan iktidar grubu bir "Leninist toplama"ya girişti. Her zaman titizlikle korunan partinin kapıları bu kez ardına kadar açıldı. İşçiler, memurlar, küçük yetkililer sürüler halinde katıldı. Bu manevranın siyasal amacı, devrimci öncüleri, tecrübesiz, bağımsızlıktan yoksun ve bir o kadar da otoriteye boyun eğme alışkanlığına sahip olan bir insan hammaddesi içinde eritmekti. Plan başarılı oldu. Bürokrasiyi proletarya öncülerinin denetiminden kurtarma yoluyla "Leninist toplama", Lenin'in partisine ölümcül bir darbe indirdi. Mekanizma gerekli bağımsızlığı kazanmıştı. Demokratik merkeziyetçiliğin yerini bürokratik merkeziyetçilik aldı. (37)

Trotskiy'in bu tespitleri ve genel olarak genç Sovyet devletinin yozlaşması sorunu, uluslararası sol harekette en çok tartışılan konular olagelmiştir. Sovyet partilerinin ve partiiçi hiziplerin yasaklanması: Bu uygulamalar bürokrasinin doğmasının ve devlet ve parti aygıtları içinde iktidarı ele geçirmesinin en önemli nedenleri değil midir? Trotskiy'in "geçici önlemler" olarak adlandırdığı bu uygulamalar zaten Marksist proletarya diktatörlüğü ve Leninist demokratik merkeziyetçi parti kuramlarının içkin ilkeleri değil midir? Dolayısıyla bürokratik yozlaşma, kendini bu kuramlar üzerinde temellendiren bolşevizmin *doğal* bir sonucu değil midir?

Trotskiy, yaşamının sonuna değin bu soruların hepsine "hayır" yanıtını vermiştir. Herşeyden önce 1921'de hiziplerin yasaklanmış olduğu, o döneme değin parti içinde hiziplerin ve hizip özgürlüğünün bulunduğunun açık bir kanıtıdır.

> Bolşevikliğin hizipleri hoşgörmediğine dair şimdi varolan doktrin, çöküş döneminin bir efsanesidir. Gerçekte ise Bolşeviklik tarihi, bir hizipler çatışması tarihidir. Ve gerçekten de, dünyayı devirmek ve bayrağı altında en cüretli putkırıcıları, savaşçıları ve isyancıları topla-

(37) *İbid*, s.83-84

> mak görevini benimseyen hakiki bir devrimci örgüt, entellektüel çatışmalar, gruplaşmalar, geçici hizip oluşturmalar olmaksızın nasıl yaşayabilir ve gelişebilirdi? Bolşevik liderliğin ileri görüşlülüğü çoğu kez çatışmaları yumuşatmaya ve hizip kavgalarının süresini kısaltmaya olanak verdi, ama hepsi bu kadar(38).

Bu açıdan hiziplerin yasaklanması parti için yeni bir durumdu ve Trotskiy'in birkaç kez yinelediği gibi "geçici bir önlemdi". "Ancak ilk tasarım da, yalnızca sıkıntılı bir durum karşısında verilen gerekli bir tavizden ibaret olan şeyin, parti iç yaşamına münhasıran idari rahatlık açısından bakmaya başlamış olan bürokrasinin tam ağzına layık olduğunu kanıtlandı"(39). Stalinist bürokrasi hiziplerin yasaklanmasını geçici olmaktan çıkarıp bir parti ilkesi haline dönüştürmeyi başardı. Bolşevik önderliğin geçici olsa da hizipleri yasaklamış olmasının devrimin yozlaşmasının başlıca nedenlerinden birisi olup olmadığı sorusuna gelince: Bu önlemi herşeyden önce Sovyet partilerinin yasaklanması kararının tamamlayıcı bir ögesi olarak görmek gerekir. Çünkü Sovyet partilerinin yasaklanmasıyla, parti dışındaki çeşitli eğilimler değişik kanallardan partiye sızmışlar ve kendilerini gizli ya da açık hizipler biçiminde örgütlemişlerdi. O halde sorunu Sovyet partilerinin yasaklanması olgusu çerçevesinde araştırmak gerekir. Trotskiy bu uygulamayı da "Sovyet demokrasisi ruhu ile açıkça çelişen geçici bir savunma önlemi" olarak tanımlar. Ama bir yandan da, gözlerini tarihsel gerçeklere kapayıp Rus devriminin yozlaşma nedenlerini Bolşevik önderliğin genç işçi devletini savunmak amacıyla aldığı geçici bir önlemde bulan ve buradan kalkarak suçu Bolşevizmin sırtına yükleyen "sol" eleştiricilere de çatar. Bunu en açık biçimde *İhanete Uğrayan Devrim*'den tam bir yıl sonra yazdığı "Bolşevizm mi, Stalinizm mi?" başlıklı makalesinde yapar:

> Diğer sovyet partilerinin yasaklanmasına gelince, bu hiç de herhangi bir bolşevik "teoriden" kaynaklanmıyordu; her taraftan düşmanlarla çevrili, geri kalmış ve bitkin düşmüş bir ülkede, diktatörlüğün savunulması için alınmış bir önlemdi. Sonradan, bizzat yönetici parti içinde hiziplerin yasaklanmasıyla tamamlanan bu önlemin ne büyük tehlikeler barındırdığını bolşevikler *başından beri* (abç.) açıkça görüyorlardı. Ne var ki, tehlikenin kaynağı doktrin ya da taktik değil, içte ve dışta zor durumlarla karşı karşıya bulunan diktatörlüğün maddi zayıflığıydı. Devrim hiç değilse Almanya'da zafere ulaşmış

(38) *İbid*, s.81
(39) *İbid*, s.83

> olsaydı, diğer sovyet partilerini yasaklama zorunluluğu bir anda ortadan kalkacaktı. Tek parti hakimiyetinin totaliter Stalinist rejime hukuki çıkış noktası olarak hizmet ettiği tartışılmaz bir gerçektir. *Ama böyle bir evrimin nedeni ne bolşevizmde, hatta ne de geçici bir askeri önlem olarak diğer partilerin yasaklanmasında değil, proletaryanın Avrupa'da ve Asya'da uğradığı bir dizi yenilgide aranmalıdır* (abç)(40).

Bizzat bu "geçici önlemler"in altında imzası olan ve böylece totaliter Stalinist rejime hukuki bir çıkış noktası sağlayan Trotskiy, bürokratik yozlaşmanın suçunu dünya proletaryasına mı yüklemektedir? Hayır, Trotskiy yalnızca tarihsel gerçekliğe işaret etmektedir. Dünya proletaryası, özellikle geleneksel sosyal demokrat önderliklerin ihaneti nedeniyle, iç savaş, açlık ve yıkım içindeki Rusya'nın yardımına yetişememiş, bu ortamda filizlenen bürokrasi koşullardan yararlanmasını bilmiş ve devrimci önderliği yenilgiye uğratmıştır. Bu tarihsel çerçeveyi gözardı eden ve Stalinizmi bolşevizmin doğal bir ürünü sayan anlayışlar, Sovyet rejiminin yozlaşmasını, bu yozlaşmanın gerçek dinamiklerini kavrayamıyor demektir.

* * *

İhanete Uğrayan Devrim'i bugün her zamankinden daha güncel kılan yanı, "Sovyetler Birliği nereye gidiyor?" sorusuna getirdiği yanıttır. Günümüzde bu soru yalnızca SSCB için değil, tüm Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Trotskiy bu sorunun yanıtını vermeden önce, Sovyet bürokrasisinin sınıfsal karakterini betimler. Proletaryayı siyasal açıdan mülksüzleştiren Stalinist bürokrasi yeni bir egemen sınıf mıdır? Bürokrasinin sınıfsal tanımını yapabilmek için, bu bürokrasinin başında bulunduğu devletin tanımını yapmak gerekir. Trotskiy için Sovyetler Birliği, tüm yozlaşmasına karşın hâlâ bir işçi devletidir. Bu tanımı yaparken kriterleri nedir?

> Sınıflar, ekonominin toplumsal sistemi içindeki konumlarıyla ve özellikle üretim araçlarına olan ilişkileriyle nitelenir. Uygar toplumlarda mülkiyet ilişkileri yasalarla geçerli kılınır. Toprağın, sanayide üretim araçlarının, nakliye ve değişimin ulusallaştırılması, dış ticaretteki tekel ile birlikte Sovyet toplumsal yapısının temelini oluşturmaktadır. Proleter devrimi ile kurulan bu ilişkilerle Sovyetler Birliği'nin bir proleter devleti olarak doğası bizim için temel olarak tanımlanmaktadır(41).

(40) L.Trotskiy, "Bolşevizm mi, Stalinizm mi?", **Sınıf Bilinci,** Sayı:1, Haziran 1988.
(41) L. Trotskiy, **İhanete Uğrayan Devrim,** s.200

Özellikle üretim araçlarındaki devlet mülkiyeti ve dış ticaret tekeli sürdüğü sürece, bürokrasiyi yeni bir sınıf olarak değil, proleter devletinin sırtındaki ayrıcalıklı bir kast, bir "ur" olarak tanımlamak gerekir. Tarihte çeşitli sınıf egemenlikleri, devlet türleri, birden çok yönetim biçimi üretebilir. Örneğin Fransa'da burjuva devleti, Jacobin terör rejiminden Bonapartizme kadar değişen birçok biçimler altında yönetilmiştir. Sovyetler Birliğindeki proletarya diktatörlüğü de kendi özel Bonapartizmini, Stalinist diktatörlüğü yaşamaktadır. Bu, tarihin ürettiği yeni bir rejim türüdür.

> Sezarizm, ya da onun burjuva biçimi Bonapartizm, iki kamp arasındaki keskin çatışmanın, devlet gücünü, sözün gelişi, ulusun üzerine çıkarttığı ve görüntüde ona sınıflardan tam bir bağımsızlık garantilediği tarihsel anlarda sahneye çıkar -gerçekte bu bağımsızlık yalnızca ayrıcalıkların korunması için gerekli olan özgürlüktür. Siyasal olarak atomize edilmiş bir toplum üzerinde yükselen, polis ve subay birliklerine dayanan ve hiçbir biçimde denetime izin vermeyen Stalin rejimi, açıkça Bonapartizmin bir çeşitlemesidir -tarihte daha önce görülmemiş, yeni tip bir Bonapartizm(42).

Ama bürokratik diktatörlüğü, burjuva devletlerindeki bürokrasilerden ayırt eden bazı önemli özellikler vardır. Burjuva devletlerinde, burjuvaziden en çok ayrılarak devlet aygıtını tekeline alan bürokrasi faşist bürokrasi olmuştur. Ama faşist bürokrasi bile burjuvazinin çıkarlarını temsil eder ve faşistler birçok bağla (ortak yatırımlar, dostluk, evlenme, vb.) büyük burjuvaziye bağlanırlar. Oysa Sovyet bürokrasisi proletaryaya göre devasa bir bağımsızlık kazanmıştır ve "kelimenin tam anlamıyla o Sovyet toplumundaki tek ayrıcalıklı ve buyurucu tabakadır"(43). En azından bunun kadar önemli bir başka fark da, Sovyet bürokrasisinin "*kendi* yöntemleriyle toplumsal kazanımları korumak için proletaryayı politik olarak mülksüzleştirmiş" (44) olmasıdır. "Üretim araçları devlete aittir. Ama devlet, sözün gelişi, bürokrasiye 'aittir'...- Bürokrasi henüz özel mülkiyet tipleri biçiminde kendi hakimiyeti için gerekli toplumsal destekleri yaratmamıştır. Kendi iktidarının ve gelirinin kaynağı olarak devlet mülkiyetini korumak zorundadır. Eyleminin bu açısı dolayısıyla o hâlâ proletarya diktatörlüğünün bir silahı olarak kalmaktadır"(45).

(42) *Ibid*, s.222-23
(43) *Ibid*, s.200
(44) *Ibid*, s.200
(45) *Ibid*, s.200-201

Sovyetler Birliği, kapitalizm ile sosyalizm arasında bir *geçiş toplumudur*. Ne var ki bu *geçiş*, Bonapartist diktatörlük tarafından kesintiye uğratılmıştır. Tam da bu nedenle *"kapitalizme geri dönüş tümüyle olanaklıdır"*(46). Bürokrasi, üretim araçlarındaki devlet mülkiyeti temelinde iktidara yükselmiş ve proletaryayı siyasal olarak mülksüzleştirmiştir. Ancak, "şimdiki halde tümüyle yeni olan bu ilişkiler, işçilerden gelecek bir direnç olsun ya da olmasın katılaşacak, standartlaşacak ve meşrulaşacak olursa, uzun vadede proleter devrimin toplumsal kazanımlarının tümden tasfiyesine yol açacaklardır"(47). Bürokrasi gelecekte yeni mülkiyet ilişkileri aramaya yönelebilir. Bugün eğer devlet mülkiyetini koruyorsa, bunun nedeni proletaryadan duyduğu korkudur. "Bilinçli bir siyasal kuvvet olarak bürokrasi devrime ihanet etmiştir. Ama allahtan muzaffer bir devrim yalnızca bir program ve bir bayrak değil, yalnızca siyasal kurumlar değil, aynı zamanda bir toplumsal ilişkiler sistemidir. Ona ihanet etmek yeterli değildir. Onu devirmek gerekir"(48).

Sovyetler Birliği'ni bekleyen gelecek nedir? Trotskiy bu soruya üç ayrı varsayımla yanıt verir. Birincisi, bürokrasinin devrimci bir parti tarafından devrilmesidir. Böyle bir durumda devrimci parti kitlelerle birlikte devlet aygıtında temizliğe girişecek, sovyet demokrasisini yeniden kuracak, rütbe ve madalyaları, her türden ayrıcalığı kaldıracak, emeğin karşılığını ödemedeki eşitsizliği ekonominin ve devlet aygıtının yaşam zorunluluklarıyla sınırlandıracak ve ulusal gelirin dağılımında köklü değişiklikler yapacaktır. Mülkiyet ilişkilerini ise koruyacaktır. Kısacası birinci varsayım bir *siyasal devrimdir* (bu konuya birazdan geri döneceğiz). İkinci varsayım ise bir burjuva partisinin iktidardaki bürokrasiyi devirmesidir. Kapitalist restorasyona yönelik bir *toplumsal karşıdevrim* olan bu durumda ise yeni iktidarın başlıca hedefi özel mülkiyeti geri getirmek olacaktır. İktidara geçen burjuvazi kendisine şimdiki bürokratlar, yöneticiler, teknisyenler, parti sekreterleri ve genel olarak ayrıcalıklı üst katmanlar arasından çok sayıda hazır uşak bulacak ve devrimci bir partiye oranla çok daha kısmi bir tasfiyeyle yetinecektir. Trotskiy'in ileri sürdüğü üçüncü varsayım da, bürokrasinin egemenliğini sürdürmesidir. Ama bu koşullar altında toplumsal ilişkiler istikrara kavuşmayacaktır. Bürokrasi barışçıl biçimde ve kendi isteğiyle eşitlik adına kendisinden vaz geçemez. Kaçınılmaz olarak ilerideki aşamalarda da kendisine yeni mülkiyet biçimleri yaratmaya çalışacaktır. "Ayrıcalıklar eğer

(46) *İbid*, s.203
(47) *İbid*, s.200
(48) *İbid*, s.202

insanın çocuğuna aktarılamıyorsa kıymetlerinin ancak yarısı kadar ederler. ama vasiyet hakkı mülkiyet hakkının ayrılmaz parçasıdır. Bir tröstün direktörü olmak yeterli değildir; aynı zamanda hissedar olmak da gereklidir. Belirleyici özelliğe sahip bu alanda bürokrasinin zaferi onun yeni bir varlıklı sınıfa dönüşmesi anlamını taşır." (49) Ama bu olasılık bizi ikinci varsayıma geri getirir. O halde Sovyetler Birliği'nin önünde yalnızca iki yol vardır: Bürokrasinin devrimci bir parti tarafından alaşağı edilerek sosyalist devrimin yeniden canlanması ya da kapitalist restorasyon.

Günümüzde Sovyetler Birliği'ne, Çin'de, Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında, bu ikilemin yakıcı gerçekliği açıkça ayırt edilebilir. Uzun süreli bürokratik diktatörlükler toplumsal istikrarı sağlayamamışlar ve sonuçta yol ayrımına gelmişlerdir. Şüphesiz bu ülkelerin hiç birinde bürokrasi henüz iktidardan uzaklaştırılamamıştır (Polonya, Macaristan dahil). Ama bu bürokrasiler klasik Bonapartist karakterleriyle iktidarlarını daha fazla sürdüremeyeceklerini de anlamışlardır. Ayrıcalıklı konumlarını, sovyet demokrasisinin yaygınlaşmasıyla sonuçlanacak bir siyasal devrimle yitirecekleri çok açıktır. Geriye onlar için tek bir yol kalıyor: Karşıdevrimci konumlarını sonuna kadar götürerek yeni mülkiyet biçimlerine yönelmek, kapitalist restorasyon yolunda emperyalist burjuvaziyle daha güçlü ittifaklara girmek, Trotskiy'in deyişiyle "yeni bir varlıklı sınıfa dönüşmek" Bu toplumsal karşıdevrimin partisi hangisi olacak? Stalinist partilerin bir bölümü "kılık" değiştirirken, bir bölümü de iç ayrışmalar, kopmalar yaşıyor. Emperyalist burjuvazi var gücüyle bu sözde "komünist" partileri, bu partiler içindeki "reformcu" kanatları destekliyor. Dolayısıyla yukarıdaki soru, halen yürürlükte olan gelişmelerin değişik faktörlerince yanıtlanacak. Ama birşey kesin: Bütün bu ülkelerin yakın geleceği, proletaryanın siyasal devrim girişimi ile emperyalist burjuvazi tarafından desteklenen Stalinist bürokrasinin kapitalist restorasyon çabası arasındaki mücadele içinde belirlenecek.

* * *

Trotskiy, *İhanete Uğrayan Devrim*'de parlak tarihçi kimliğinin bütün yönlerini açığa vurur. Ama bu kitap bir tarihçinin değil, yılmaz bir devrim savaşçısının eseridir ve onun çığlığını taşır. Dünya devrimi açısından devasa bir kazanım olan ve harcında, tuğlasında coşkulu emeğinin bulunduğu ilk işçi devletinin kaderi, savaşçının birincil sorunudur.

(49) *İbid*, s.204

"Bürokrat işçi devletini yiyip bitirecek midir, yoksa işçi sınıfı bürokratı temizleyecek midir? Sovyetler Birliği'nin kaderinin bağlı olduğu karar, bu sorunun cevabıyla verilecektir" (50) der. Bu anlamda Sovyetler Birliği'nin emekçi halkına derin bir inançla bağlıdır:

> Sovyet işçilerinin ezici bir çoğunluğu şimdiden bürokrasiye düşmandır. Köylü kitleleri ondan sağlıklı bir pleb kini ile nefret etmektedirler. Eğer köylülerin tersine işçiler şimdiye dek hemen hemen hiç açık mücadele meydanına çıkmamış ve böylelikle itiraz eden köyleri karmaşa ve kısırlığa mahkum etmemişlerse, bunun nedeni yalnızca baskı değildir. Bürokrasiyi devirdikleri zaman, kapitalist restorasyonun yolunu açacaklarından korkmaktadır işçiler... İşçiler gerçekçidir. İktidar grubuna ilişkin olarak -en azından onun, kendilerine en yakın alt kademelerine ilişkin olarak- kendilerini kandırmaksızın, onda şimdilik kendi kazanımlarının belli bir kısmının bekçisini görmektedirler. Başka bir olanak gördükleri anda ahlaksız, küstah ve güvenilmez bekçiyi kaçınılmaz olarak kaldırıp atacaklardır. (51)

"Bir başka olanak" nedir? Trotskiy bunu, "Batıda ya da Doğuda bir başka devrimci şafağın sökmesi" (52) olarak tanımlar. "Ekim Devrimi'nin kaderi şimdi her zamandan daha çok Avrupa'nın ve tüm dünyanın kaderiyle iç içedir. Sovyetler Birliği'nin sorunları şimdi artık İspanyol yarımadasında, Fransa'da, Belçika'da karara bağlanmaktadır... Avrupa proletaryası iktidar yolunu bulursa, Sovyetler Birliği tarihinde yeni bir bölüm açılacaktır." (53) Ama Trotskiy'in bu umudu gerçekleşmedi. Stalinist bürokrasi İspanya ve Fransa'da devrimi, emperyalist müttefikleriyle el ele boğmayı başardı.

Trotskiy, yaklaşmakta olan dünya savaşının kaçınılmaz olarak devrimlere yol açacağına inanıyordu. "Eğer devrim savaşı önleyemezse, o zaman savaş devrime yardımcı olacaktır. İkinci doğumlar genellikle birincilerinden kolaydır. Yeni savaşta, ilk ayaklanma için koskoca bir ikibuçuk yıl beklemeye gerek olmayacaktır. Dahası, bir kez başlayınca devrim bu defa yarı yolda durmayacaktır. Uuzun vadede Sovyetler Birliği'nin kaderi, genel kurmayların haritaları üzerinde değil, sınıf mücadelesinin haritası üzerinde karara bağlanacaktır" (54) diyordu. Devrim

(50) *Ibid*, s.228
(51) *Ibid*, s.228-29
(52) *Ibid*, s.229
(53) *Ibid*, s.232
(54) *Ibid*, s.186-87

boğuldu, bu nedenle savaşı önleyemedi; ama savaş da yeni devrimlere yol açmadı. Trotskiy'in bu cesur tahmini, öngördüğü bileşenlerin savaşın hemen öncesinde ve sırasında köklü değişikliklere uğraması sonucunda (Trotskiy 1940'ta öldürüldü) doğru çıkmadı. Ama Trotskiy bunları söylerken basit bir tarihçi "tahmini"nde bulunmuyordu; onunkisi bir mücadele çağırısıydı. "Yaklaşmakta olan uluslararası it dövüşünün tüm faktörlerini önceden sayıp dökmek umutsuz bir iş olurdu. Eğer böyle bir *a priori* hesap olanaklı olsaydı, çıkar çatışmaları daima barışçıl bir muhasebeci pazarlığı ile biterdi. Savaşın kanlı denkleminde bilinmeyenlerin sayısı oldukça çoktur." (55) Bunu söyleyen de, dünyadaki ilk işçi devletinin Kızıl Ordusunun kurucusu olan Trotskiy'dir.

Emperyalist savaş devrimlere yol açmadı ve Doğuda ya da Batıda, Sovyetler Birliği'ndeki ya da savaş sonrası kurulan yeni işçi devletlerindeki emekçi kitlelerin "bir başka olanak" olarak kabul edebilecekleri yeni bir devrimci şafak sökmedi, ama aynı kitleler kendi şafaklarını yaratma azimlerini de yitirmediler. Trotskiy, başta Rus proletaryası olmak üzere dünya işçi sınıfına güvenmekte, umut bağlamakta hiç de haksız çıkmadı. Demokratik Almanya'da (1953), Macaristan'da (1956), Çekoslovakya'da (1968), Polonya'da (1980) ve günümüzde Çin'den Romanya'ya proletarya "ahlaksız, küstah ve güvenilmez bekçi"yi başından atmak için seferber olmuştur. Trotskiy, muzaffer devrimlerin önleyememesi durumunda emperyalist savaşın devrimler üretmesini umarken, bir yandan da Stalinist bürokrasiye karşı devrimci öncünün örgütlenmesi için çaba harcamıştır: Önce Sovyetler Birliği'nde Sol Muhalefet, ardından Uluslararası Sol Muhalefet ve nihayet Dördüncü Enternasyonal. Çünkü o, öncü partisiz bir devrimin başarıya ulaşamayacağına inanan bir Leninist partizandır:

> Proletarya ancak öncüsü yoluyla iktidara gelebilir. Bir devlet iktidarının zorunluluğu da, kitlelerin yetersiz kültür düzeyinden ve heterojenliğinden kaynaklanır. Kitlelerin tutsaklıktan kurtulma eğilimleri, parti biçiminde örgütlenmiş devrimci öncüde kristalleşir. Sınıfın öncüye güveni sağlanmadan, öncü sınıf tarafından desteklenmeden, iktidarın ele geçirilmesi söz konusu olamaz. İşte bu anlamda, proleter devrimi ve proletarya diktatörlüğü bütün sınıfın davasıdır ama bunlar ancak öncünün yönetiminde gerçekleşir. (56)

(55) *İbid*, s.182

(56) "Bolşevizm mi, stalinizm mi?" s.54

Trotskiy, Stalinist bürokrasinin tekelinde yozlaşan partinin niteliği üzerinde kesin ve nettir: "Eski Bolşevik Partisi ölmüştür ve hiçbir kuvvet onu yeniden canlandıramayacaktır." (57) Sovyetler Birliği'nde yeni bir partiye, uluslararası düzeyde de yeni bir Enternasyonale gereksinim vardır. Günümüzde, SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki bürokrasi aleyhtarı isyanın sosyalist zaferinin temel koşulu da budur: Yeni devrimci partiler ve Dördüncü Enternasyonal.

Yeni devrimci parti(ler) ve Enternasyonal'in işçi devlet(ler)ine yönelik programı nedir? Herşeyden önce şunu unutmamak gerekir: "Bu krizden barışçı çıkış yoktur. Şimdiye dek hiçbir iblis kendi isteğiyle pençesini kesip atmamıştır. Sovyet bürokrasisi de savaşmaksızın kendi pozisyonlarını teslim etmeyecektir. Gelişme açıkça devrim yolunu göstermektedir... Ne olursa olsun bürokrasi ancak devrimci bir kuvvetle yerinden atılabilir. Ve her zamanki gibi saldırı ne denli yürekli, ne denli kararlı olursa, kurban da o denli az olacaktır." (58) Trotskiy, devrimci öncüye, yukardaki varsayımlarından birincisini önermektedir: Sosyalist devrimin yolunun açılması için bir siyasal devrim. Siyasal devrimi şöyle tanımlar:

> Bürokrasinin kendisine karşı hazırlamakta olduğu devrim, 1917 yılının Ekim devrimi gibi toplumsal bir devrim olmayacaktır. Bu kez sorun toplumun ekonomik temellerini değiştirmek ya da belli mülkiyet biçimlerini başkalarıyla değiştirmek değildir. Başka yerlerde tarih yalnızca feodal rejimin yerine burjuva rejimini getiren toplumsal devrimler değil, aynı zamanda toplumun ekonomik temellerini değiştirmeksizin eskinin üst iktidar tabakasını silip süpüren politik devrimler de görmüştür (Fransa'da 1830 ve 1848, Rusya'da Şubat 1917, vb.). Bonapartist kastın devrilmesi elbette derin toplumsal sonuçlar getirecektir ama kendi başına politik bir devrimin sınırları içinde kalacaktır. (59)

Bu tür bir siyasal devrimin programı ne olacaktır? Trotskiy bu soruyu, "yeni devrimin programı çok büyük ölçüde patlak verdiği zamana, o zaman ülkenin varmış olduğu düzeye ve gene büyük bir ölçüde de uluslararası duruma bağlıdır. Programın temel ögeleri zaten açıktır" (60) diye yanıt verir. Temel ögeler *İhanete Uğrayan Devrim*in bütünlüğü içinde zaten içkin olarak vardır, ama Trotskiy bir kez daha başlıklar

(57) **İhanete Uğrayan Devrim,** s.85
(58) *İbid,* s.230
(59) *İbid,* s.231
(60) *İbid,* s.231

halinde toparlar. Herşeyden önce, "sorun bir iktidar kliğinin yerine bir başkasını getirmek değil, ekonomiyi yönetmek ve kültürünü yönlendirmek yöntemlerinin ta kendilerini değiştirmektir. Bürokratik otokrasi yerini sovyet demokrasisine bırakmak zorundadır". (61) Nedir soyet demokrasisi? "Eleştiri hakkı...gerçekten özgür seçimler...Sovyet partilerinin ve en başta Bolşevik partisinin özgürlüğünün canlanması ve sendikaların yeniden doğması". (62) Bunlar klasik burjuva demokratik talepler midir? Hayır, Trotskiy proleter demokrasisinin can bulacağı sovyet kurumlarının, işçi sınıfının egemenlik organları olma özelliğinden taviz vermez: "Sovyetler özünde sınıf hakimiyetinin organlarıdır ve başka hiçbir şey olamazlar. Yerel özyönetimin demokratik organları olarak seçilen kurumları belediyeler, dumalar, zemstvolar, canınız ne istiyorsa onlar olabilir, ama Sovyetler olamaz." (63) Trotskiy, sovyet kurumlarına yalnızca başlangıçtaki (1917-21) "demokratik biçimininin değil, aynı zamanda sınıfsal içeriğinin" de iade edilmesi peşindedir. 1938'de kaleme aldığı *Geçiş Programı*nda bunu şöyle ifade eder:

> Bürokrasi, Hitler-Goebbels usulüyle sınıf organları olan sovyetlerin yerine genel seçim hakları masalını getirdi. Sovyetlere yalnız özgür demokratik biçimini değil aynı zamanda sınıfsal içeriğini de iade etmek gerekmektedir. Bir zamanlar burjuvazi ve kulakların sovyetlere girişinin yasaklandığı gibi şimdi de *bürokrasi ve yeni aristokrasiyi sovyetlerden atmak gereklidir.* Sovyetlerde yalnızca işçilerin, köylülerin ve Kızıl Ordu'nun temsilcilerine yer vardır. (64)

Trotskiy işte bu çerçevede "Sovyetlerin demokratikleştirilmesi, *sovyet partilerinin yasallaşması* olmadan imkansızdır" der ve "işçiler ve köylüler kendi özgür oylarıyla hangi partileri sovyet partileri olarak tanıdıklarını belirleyeceklerdir" (65) önermesinde bulunur.

Ve nihayet siyasal devrim programının öteki temel ögelerini sıralar:

---

(61) *Ibid*, s.231

(62) *Ibid*, s.231

(63) *Ibid*, s.209

(64) M. Yenice, **Devrimci Marksizmde Geçiş Pargramı Anlayışı, Eleştiri Yayınları,** 1980, içinde, s.206

(65) *Ibid*, s.206

> Sanayiye demokrasinin getirilmesi, planların, emekçiler yararına olmak üzere köklü bir revizyondan geçirilmesi. Ekonomik sorunların özgürce tartışılması bürokratik yanlış ve zigzagların getirdiği genel giderleri düşürecektir. Pahalı oyuncaklar -Sovyet sarayları, yeni tiyatrolar, göstermelik metrolar- işçi konutları yararına bir kenara itilecektir. "Burjuva bölüşüm standartları" kesin gereklilik sınırları içinde hapsedilecek ve toplumsal servetteki artışa ayak uydurarak sosyalist eşitliğe yer verilecektir. Rütbeler derhal kaldırılacaktır. Teneke madalyalar, eritme potasına atılacaktır. Gençliğe özgürce soluk alma, eleştirme, yanlış yapma ve büyüme fırsatı verilecektir. Bilim ve sanat zincirlerinden kurtarılacaktır. Ve nihayet dış politika devrimci enternasyonalizm geleneklerine dönecektir. (66)

Trotskiy'in *İhanete Uğrayan Devrim*'de sergilediği bütün çözümlemeler ve başta yeni bir devrimci önderliğin geliştirilmesi olmak üzere, Stalinist bürokrasiye karşı siyasal devrimin programatik ilkeleri olarak ileri sürdüğü bütün talepler, günümüzde de bütün tazeliğini, canlılığını ve geçerliliğini korumaktadır. Bugün işçi devletlerinin büyük bölümünde, işçi demokrasisinin yeniden inşasına yönelik bir siyasal devrimin temel ögelerini taşıyan bir devrimci süreç egemendir. Ama bu süreç aynı zamanda, bizzat bürokrasinin varlığından kaynaklanan karşıdevrimci dinamikler de içermektedir. Emperyalizm, bu ülkelerde kapitalist restorasyonun en sarsıntısız biçimde gerçekleşmesi için bürokrasilere bütün desteğini sunmaktadır. Yalnızca işçi devletlerinin değil, önemlice bir zaman dilimi için dünyanın geleceği de bu ülkelerdeki proletaryanın siyasal devrim yolundaki kararlılığına, yeni devrimci önderliğini geliştirme kapasitesine ve bürokrasiyi devirme yeteneğine bağlıdır. Öte yandan dünya proletaryasının, başta Rus proletaryası olmak üzere, işçi devletlerindeki emekçi kitlelere siyasal destek borcu vardır. Proleterlerin kaderi bir kez daha sıkıca birbirlerine bağlanmıştır. Önlerinde sert bir mücadele yolu uzanmaktadır.

> Sovyetler Birliği kapitalizm ile çevrelenmeye ne kadar devam ederse, toplumsal dokunun dejenerasyonu da o kadar ilerler. Uzatılmış bir tecrit dönemi, kaçınılmaz olarak, ulusal komünizmle değil, kapitalizmin restorasyonu ile biter. Nasıl burjuvazi barışçıl olarak sosyalist demokrasiye geçemezse, sosyalist bir devletin barış-

(66) **İhanete Uğrayan Devrim**, s.232

çıl olarak dünya kapitalist sistemi ile birleşmesine de olanak yoktur. Tarihsel gündemde "tek ülkenin" barışçıl sosyalist gelişmesi değil, uzun bir dizi dünya sarsıntısı vardır: savaşlar ve devrimler. Sovyetler Birliği'nin iç yaşamında da sarsıntılar kaçınılmazdır. Eğer planlı ekonomi için mücadelesinde bürokrasi kulakı kulak olmaktan çıkarmak zorunda kalmışsa, işçi sınıfı da sosyalizm mücadelesinde bürokrasiyi bürokrasi olmaktan çıkarmak zorunda kalacaktır. Bu sonuncusunun mezar taşında şu sözler yazılmış olacaktır: "Burada tek ülkede sosyalizm teorisi yatmaktadır". (67)

(67) *Ibid*, s.240-241

Arjantin: peronizm mi, devrimci marksizm mi?

Pınar SELİNAY

Geçtiğimiz yıl Rosario kentinde meydana gelen bir halk ayaklanmasıyla devlet başkanı Alfonsin'in planlanan tarihten beş ay önce görevi yeni devlet başkanı seçilen Peroncu partinin adayı Menem'e bırakması sonucu Arjantin proletaryasının şiddetle yükselen mücadelesi yeni bir evreye ulaşmış bulunuyor. Mücadelenin bu evresinde Arjantin proletaryasının öfkesi, bütün seçim vaadlerini bir kenara bırakarak aşırı-sağ bir politika izlemeye başlayan Menem hükümetine yönelik olarak sürüyor.

İşçi hareketinin Peroncu liderlikle çatışmaya girmesi işçi sınıfının bilincinde bir devrimci patlamaya neden oluyor. İşçiler, mücadelelerinin başarıya ulaşması için, burjuva bir önderlik olan geleneksel Peroncu Parti'den hızlı bir kopuş sürecini yaşarlarken, aynı zamanda yeni bir önderliğin arayışına koyuluyorlar. İşte bu durum karşısında MAS (Sosyalizme Doğru Hareket) adıyla bilinen Trotskist Parti giderek kitlesel bir etkinlik kazanıyor ve kitle hareketinin önemli sektörlerince desteklenen yeni işçi önderliği olarak ortaya çıkıyor.

Bu yazıda, gerek ABD emperyalizminin gerekse Arjantin burjuvazisinin ısrarlı çabalarına rağmen bir türlü altedemedikleri istikrarsızlık ortamından ve bu istikrarsızlığın yol açtığı devrimci dinamiklerden söz edeceğiz.

Rosariazo olarak adlandırılan ve yönetimin açlık ve yoksulluğa yol açan politikalarını protesto etmek için ülkenin her yerinde, binlerce kişinin süpermarketlere saldırılar düzenleyip bunları yağmalamasıyla başlayan halk ayaklanması... Son iki yılda üç askeri darbe girişimi... ve bunların başarısızlıkla sonuçlanması.... Farklı sektörlerde de olsa yedi yıldır kesintisiz olarak süren grev dalgası... Hükümetin, işçilerin kararlı direnişi karşısında üç kez yürürlüğe koymaya çalıştığı 24 Ocak benzeri ekonomik planlarını uygulayamaması... Ekonomik kaos ve süperenflasyon... Erlerin ve polislerin büyük bölümünün işçi ve halk hareketine müdahaleyi reddetmeleri nedeniyle ordu ve polis örgütü içinde patlak veren kriz... İşçilerin kırk yılı aşkın bir süredir tüm umutlarını bağladıkları Peroncu Parti'de ve diğer burjuva partilerinde meydana gelen çözülme... Artan iç çelişkileri nedeniyle Peroncu İşçi Sendikası CGT'nin ikiye bölünmesi... Ve rejime karşı uzlaşmaz muhalefetiyle tanınan ve giderek süratle etkili bir kitle partisi olma yolunda ilerleyen Trotskist Parti MAS'ın varlığı... İşte 1990'lı yılların hemen başında, Latin Amerika'nın Brezilya'dan sonra en büyük proletaryasına sahip olan ülkesi Arjantin.

Henüz iktidarının altıncı ayını doldurmuş bulunan Menem hükümeti uzun yıllardır yönetimdeymişçesine yıpranmış durumda. Seçimlerde oylarını onun partisine akıtmış işçilerin azımsanmayacak bir bölümü kendilerine 'ihanet' edildiği kanısındalar. Ve bu yüzden de sürekli grevler, gösteriler yapıyorlar, açlıkla mücadele edebilmek için mahallelerde 'ortak mutfak'lar örgütlüyorlar, hükümetin varlığını sorguluyorlar. Hükümet, Peroncu sendika, Peroncu Parti... Hepsi bölünmüş durumda.

Menem bir adım ileri attığında üç adım geri çekilmek zorunda kalıyor. Ücret artışlarını süper-enflasyona rağmen % 150 ile sınırlamak istiyor, başaramayıp çok daha yüksek ücret artışlarını kabullenmek zorunda kalıyor. Fiyatların bir sefere mahsus olmak üzere aşırı bir oranda arttırılmasını karar altına alan bir kararname hazırlatıyor, ama uygulayamıyor, bu artışları daha uzun döneme yayarak kademeli olarak gerçekleştirmeye yöneliyor. Soykırım yapmış subayları derhal affetmek istiyor, halkın tepkisi karşısında bu işi de geciktiriyor. Bazı TV kanallarını kapatma kararı alıyor, bunu dahi uygulayamıyor...

Kitle mücadelesi ve sendikal bürokrasinin bölünmesi

Türkiye'nin 4 katı büyüklüğünde bir yüzölçümüne ve 35 milyonluk bir nüfusa sahip bir ülke olan Arjantin'de işçi nüfusu 10 milyon dolayında. Köylü nüfusu hemen hemen hiç yok. Halkın % 90'dan fazlası

kentlerde yaşıyor ve en büyük yerleşim birimi de nüfusun yarısından fazlasının toplanmış olduğu başkent Buenos Aires ve çevresi. Klasik işçi-köylü ittifakı formülü, Arjantin'de 'işçi-kent küçük-burjuvazisi' ittifakı biçimine bürünmüş durumda. Arjantin devleti 80 bin kişilik bir düzenli orduya ve yine 40 bin kişilik bir polis kuvvetine sahip. Ülkenin en önemli baskı aygıtı, Buenos Aires ve çevresinde üstlenmiş bulunan ve zırhlı araçlar dahil her türlü modern askeri teknoloji ile donatılmış olan bu polis aygıtı. Klasik ordulardaki er-astsubay-subay hiyerarşisine dayalı bu polis aygıtı 20 bin kişilik Arjantin kara ordusundan daha güçlü.

Askeri diktatörlük rejiminin 1983 yılındaki yıkılışından bu yana kesintisiz olarak süren işçi ve halk hareketlerinin temel hedefleri arasında, yedi yıl süren askeri rejim sırasında binlerce Arjantin'linin kaçırılmasından, işkence görmesinden ve yaklaşık 30 bin kişinin öldürülmesinden sorumlu olanların yargılanıp cezalandırılması, İngiliz emperyalizmine verilen ödünlere karşı mücadele ve Malvinas adalarının ulusal egemenlik hakkının tanınması gibi talepler bulunuyor. Dış borçların ödenmemesi ise geniş kitlelerce kabul edilen antiemperyalist bir talep. Kapitalizmi ayakta tutabilmek için işçileri sefaletin eşiğine getiren yönetime karşı sürdürülen muhalefet, bir yandan gitgide radikalleşirken, bir yandan da kitleleri geleneksel bürokratik önderliklerden kopmaya zorluyor. Bu da, işçi sınıfının ve ezilen kitlelerin devrimci bilincinin yükselmesi ve yeni devrimci alternatiflerin arayışına koyulmaları anlamına geliyor. Bütün bu gelişmeleri en iyi biçimde aşağıdaki olaylar yansıtıyor: 1) Dış borçların ödenmemesi için 1988 yılı ocak ayında başlatılan genel grev; 2) 1987 Paskalya haftasında onbinlerce kişinin askeri ayaklanmaya karşı direnmek için sokaklara dökülmesi; 3) İşçilerin sendikal önderliklerden bağımsız olarak başlattıkları bir dizi grev ve bunun sonucunda bürokrasiye muhalif yeni bir bağımsız önderliğin ortaya çıkışı (inşaat işçileri, otobüs şoförleri, öğretmenler arasından, vb.).

Son yıllarda ortaya çıkan kitle hareketlerinin en ilerici özelliği artık kısmen bürokrasinin denetiminden çıkmış olmalarıdır. Bu durumun en tipik örneği 1989 sonbaharında patlak veren, tabandan düzenlenmiş ve bürokrasiyle doğrudan karşı karşıya gelen Buenos Aires otobüs şoförlerinin grevidir. Öte yandan iktidarı 6 ay önce devralan Peroncu devlet başkanı Menem uygulamak istediği ekonomik politikaları gerçekleştirebilmek için yıllardır partisinin dümen suyunda yürüyen CGT'yi tamamen denetimi altına almak istemiş ve bunun sonucunda sendika ikiye bölünmüştür. Ülkenin tek büyük sendikasının iki Peroncu kamp arasında bölünmesi gerçi işçi sınıfının sendikal mücadelesi açısından olumlu

bir gösterge değildir ama sürecin parçalayıcı dinamiğini vurgulaması yönünden anlamlıdır.

Peronizmin iflâsı

Peronizmin iflâsı milyonlarca emekçinin kendi seçtikleri hükümete karşı yürütmekte oldukları mücadelenin ürünüdür. Bu, emekçilerin geleceği açısından muazzam sonuçları olacak bir tarihsel sarsıntıdır. İşçiler, ülkede burjuvazinin iktidarını sürdürmesine imkân sağlayan ve mücadelelerini kırk yıldır denetim altında tutan bir partiden kopma sürecine girmiş bulunuyorlar. Her tarihsel patlamada olduğu gibi, burada da şok dalgası giderek yaygınlaşmakla birlikte gecikerek güçleniyor. Binlerce Peroncu işçi, parti kartlarını yırtmış durumdalar. Binlercesi Menem'in oligarklarla kuşatılmış olduğunu ve bu yüzden elinden birşey gelmediğini sanıyorlar. Geriye kalanlarsa yanılsamalarını sürdürerek 'biraz daha bekleyelim bakalım' diyorlar. Söz konusu olan kademeli bir kopuş süreci. Ama bu kopuşu ivmelendiren aslında mücadelenin yükselmesi ki, o da kitleleri solda antikapitalist yönelimli yeni bir partinin arayışına sürüklüyor.

İşçilerin büyük çoğunluğu hâlâ kendilerini Peroncu olarak niteliyorlar, ama Peroncu Menem hükümetine karşı mücadeleye atılmış olduklarından çelişkili bir kopuş süreci yaşıyorlar: Bir yandan parti kartlarını yırtıyorlar, bir yandan Peroncu zafer işareti yapıyorlar, öte yandan da bu geleneksel Peroncu tarzların yanı sıra kızıl bayraklar taşımaya başlıyorlar.

Peronizmin iflâsı beraberinde diğer burjuva ve küçükburjuva partilerinden de kopuşa yol açıyor. Nitekim Peronizmden kopan işçiler Alfonsin'in partisine veya diğer burjuva partilerine yönelmiyorlar. Büyük çoğunluğu hırsla devrimci arayışlara koyulurlarken, aralarından bazıları da ihanete uğramanın hayal kırıklığını yaşıyor.

Burjuva ve bürokratik Peroncu yönetimin iflâsının tarihsel önemi, bu yönetimin kırk yıl boyunca işçi sınıfının bağımsızlığını engellemiş olması, sendikaları yarı kurumsal yapılar haline dönüştürerek devrimci bir sınıf önderliğinin doğmasına fırsat vermemesiydi. Peronizm, bunu, ikinci dünya savaşı sonrasında henüz Arjantin zengin bir yarı sömürge ülkeyken içilere verebildiği kısmi ödünler sayesinde gerçekleştirebilmişti. Oysa o günden bu yana gelen tüm yönetimler (askeri rejimler olsun, Peroncu veya Radikal Parti yönetimleri olsun) emekçilerin sefaletini arttırmada birbirleriyle yarıştılar. Ancak işçiler uzun yıllar yeni bir 'kurtarıcı'nın bekleyişi içinde kaldılar. Tabii ki bu boş bir bekleyişti.

Peronizmin politik-sendikal önderliği, artık işçilere hiçbir ödün ve-

remediğinden kendi işçi tabanı ile çelişkiye girdi. İşçilerse, her ne kadar Menem'in seçilmesinde olduğu gibi bu partiye oy vermeye devam ettilerse de ona karşı da sürekli mücadele içinde kaldılar. Yıllardır Peronizm hiçbir işçi mücadelesine önderlik edemez durumdadır. Bununla birlikte yeni bir önderliğin doğmasına da engel olabilmiştir. Arjantin işçi sınıfının bugün ıstırabını duyduğu böyle bir önderlik boşluğudur. Ordunun itibarı askeri yönetim boyunca ve Malvinas savaşı sırasında son derece sarsılmış bulunduğundan kısa vadede başarılı bir askeri darbe beklenmiyor.

Peronizmin iflâsı ile birlikte burjuvazi kitleleri denetim altında tutmaya yarayan temel aracını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya. Hükümet toplumsal tabanının büyük bir bölümünü kaybediyor. Bu ise, onun zayıflamasının derindeki nedenlerinden biri. İşçi hareketi, artık, büyük bir hızla politik bağımsızlığına kavuşup, önderlik boşluğuna son verebilmenin yolunu bulabilecek noktadadır. Süratle büyüyen Trotskist Parti MAS'ın varlığı buna imkân veriyor.

Arjantin tarihinde sol'un yeri ve MAS

Yüzyılımızın başından itibaren Arjantin işçi hareketi üç önderliğin etki alanı içine girdi. Bunlar sırasıyla şunlardı: 1900'lü yılların başından itibaren *anarşist* önderlik, 1930'lu yıllarda *Komünist Parti*'nin önderliği ve 1940'lı yıllardan sonra *Peroncu* önderlik. Günümüzde Arjantin Sol'unda MAS ile Komünist Parti'nin dışında bir önderlik bulunmuyor. Üstelik geleneksel gücüne rağmen özellikle askeri diktatörlük döneminde, bizzat bu askeri rejimle son derece uzlaşmacı anlaşmalara girişen KP'nin işçi kitleleri nezdindeki itibarı aşırı ölçüde zayıfladı. Nitekim bunun sonucunda 1985 yılında yapılan seçimlerde MAS ilk kez KP'nin önüne geçti (MAS: 238 bin, KP: 220 bin oy). 1989 yılında ise KP ile MAS seçimlere *'İzquierda Unida'* (Birleşik Sol) adı verilen seçim cephesinde katıldılar. Birleşik Sol'un oy oranı bir önceki seçimlere göre % 25 artarak 600 bine ulaşırken özellikle sanayi bölgelerinde güçlenmiş olan MAS'ın adayları milletvekili seçildiler. MAS'ın kitlesel etkinliğinin hızla yükselmesi karşısında KP de yönelişini sola kaydırmak zorunda kaldı ve oluşturulan seçim platformu devrimci bir programla ortaya çıktı. MAS önderlerinden Luis Zamora Arjantin tarihinin ilk Trotskist milletvekili oldu. KP milletvekilliği elde edememekle birlikte programını sola kaydırmakla gücünü korudu. *'İzquierda Unida*'nın ülke çapındaki oy ortalaması % 3.4, Buenos Aires çevresindeki sanayi yerleşim bölgelerinde ise % 6.5 oldu. Seçimlerden sonra MAS'ın tırmanışı hızla sürüyor. Bundan 5 ay kadar önce üye sayısı 6 bin militan dolayın-

dayken, bu sayı aradan geçen kısa süre içinde 12 bine yükseldi. MAS'ın bundan gene 5 ay öncesinde ortalama 12 binlik bir satış yapan haftalık yayın organı *Solidaridad Socialista* (Sosyalist Dayanışma) şimdilerde 85 bin satıyor. Son dönemlerde yapılan sendika seçimlerinde, Peroncu sendika bürokratlarının tüm engellemeleri ve seçim hilelerine rağmen MAS'ın ileri sürdüğü listeler ortalama % 20 ile 30 arasında oy topluyorlar. MAS'ın üyelerinin çok büyük bir çoğunluğunu işçiler oluşturuyor. Bununla birlikte son zamanlarda yapılan kitle eylemlerinde de MAS başı çekiyor. Örneğin geçtiğimiz yıl Menem hükümetinin generallere af çıkarılması kararını protesto etmek üzere yapılan eylem birliğinde en büyük korteji MAS oluşturdu (MAS: 12 bin kişi, KP: 6 bin kişi). Gene 1988 yılında Arjantin'de yapılan 1 Mayıs gösterilerine kimsenin katılmaması üzerine tek başına davranmak zorunda kalan MAS 20 bin kişilik bir gösteri düzenledi. Geçtiğimiz yıl ise 1 Mayıs'ı gene MAS'ın başını çektiği 'İzquierda Unida' 50 bin kişilik bir katılımla kutladı. İlk kez Peroncu sendika CGT'nin kutlaması bunun yanında cılız kaldı.

Arjantin'de MAS'ın tek alternatif işçi önderliği olarak yükselmesinin bir diğer nedeni de solda KP'nın dışında başka hiçbir hareketin kalmamış olması. Nitekim, askeri rejim öncesinin gerillacı ve Maocu hareketlerinin hiçbiri artık politika sahnesinde yoklar. Gerçekten de gerek Peroncu gerilla hareketi 'Monteneros' gerekse Castro-Guevara çizgisinin sürdürücüsü ERP (Devrimci Halk Ordusu) faaliyetlerini sürdürmüyorlar. 'Monteneros'kendi iç çelişkileriyle yok olurken, ERP'nin askeri yönetim sırasında yok edilen 200 kişilik önderliğinden geriye kalanlar bugün Peroncu Parti'ye yamanmış durumdalar. Askeri rejim sırasında MAS'ın selefi durumundaki PST (Sosyalist İşçi Partisi)'nin üye sayısı 1500 kişiydi ve bunlardan yakalanan 150 kadarı öldürülmüştü. O dönemde gerillacı çizgiyi izlemeyen PST'nin 1983'ten sonra MAS olarak yükselip kitlesel destek kazanmasında bu politikası da önemli rol oynadı. Şu örnek önemli gibi gözüküyor: Askeri darbe öncesinde gerillacı çizginin en etkili olduğu Tucuman eyaletinde bugün burjuva partileri güçlerini olduğu gibi korumaya devam ediyorlar. Sol ise bir tek bu eyalette ülkenin diğer bölgelerinde olduğu gibi yükselemiyor. Gerçekten kitlelerin yılgınlığının sürdüğü tek eyalet hâlâ Tucuman ne yazık ki.

İşçi ve halk hareketinin yükselişi

İşçi ve halk mücadeleleri hızla yükselen bir tırmanışa geçmiş durumda. Memurların grevleri ve talepleri - öğretmenler, yargı personeli, hizmet sektörü, belediye çalışanları, kamu sektörü, sağlık görevlileri, hatta polisler - çeşitli iniş ve çıkışlarla ülkeyi sarsıyor. Santa Fe'de,

Jujuy'da, Neuquen'de, Buenos Aires'te memurların kronikleşen grevleri-ki aralarında polis de var- kendi aralarında eşgüdümü sağlama yolunda. Sanayi işçileri harekete geçmeye başladılar. İşten çıkarmalara karşı fabrika işgalleri dalgası yayılıyor. Özellikle Peronculuğun iflâsı çerçevesinde yeni delege seçimlerinde ortaya çıkan muhalefet listeleri müthiş bir güç kazanmaya başladı. Petrol, elektrik, tekstil gibi sanayi dallarında özelleştirmelere karşı çok sert bir mücadele sürüyor. Başka sektörlerde de, özellikle özelleştirmelere karşı işçileri, teknisyenleri ve hatta sanatçıları birleştiren bir eylemlilik yaşanıyor. Öte yandan, beslenme koşullarının fiyat artışları nedeniyle son derece zorlaşması üzerine 'ortak mutfaklar' bütün mahallelerde görülüyor. Hükümet bunları - politik merkezler olmaya başlamalarına rağmen - yasaklayamadığı gibi, gıda yardımı yapmak zorunda kalıyor. Bu çokyönlü yükseliş, hükümeti dört bir yanından vuruyor. Bu yüzden kemerleri sıkma politikası başarıya ulaşamıyor. Bu, devrimci bir krize yolu açan devrimci bir yükseliş. Giderek daha sert çatışmaları körükleyen, bağımsız eylemliliklere neden olan, yeni toplumsal katmanları kendi içine çeken, Rosario'da olduğu gibi emniyet güçlerinin mağazaları yağmalayanlara bile müdahalede bulunmasını engelleyen bir yükseliş bu.

Bunlar bağımsız mücadeleler

Bir süredir sendikal bürokrasi kendi tabanı üzerindeki denetimini önemli oranda yitirmiş durumda. Bu demektir ki, işçi hareketi kendine özgü girişimlerle kendi kaderini belirlemelinin yollarını buluyor, özözgütlülüklere başlıyor. Tabanda sektörlerarası işbirlikleri güçleniyor, Okullarda, PTT'de, hastahanelerde ve belediyelerde taban, sendika seçimlerinin zamanını bile beklemeden kendi delegelerini seçiyor. Bütün talepler giderek daha antikapitalist bir nitelik kazanıyor. Yerel bankaların ve mali kuruluşların şirket kayıtlarının incelenmesi taleplerinden, sağlık ve eğitim kurumlarının, kamu kuruluşlarının ve üniversitelerin fonlarının işçilerce denetlenmesi taleplerine, dış borçların reddedilmesine ve paralarını yurt dışındaki bankalara kaçıran kapitalistlerin mülklerine elkonulmasına kadar uzanan talepler. Nitekim Rosario ayaklanmasında süper Marketler fiilen mülksüzleştirildi.

Öte yandan ekonomik kriz altında çözülen orta sınıflar, küçük üreticiler, zanaatkârlar, sanatçılar, doktorlar, her çeşit serbest meslek erbabı, teknisyenler ve tüm marjinal sektör, yani kent yoksulları işçi sınıfının öncülüğündeki mücadeleye katılıyorlar. Baskı aygıtlarının alt tabakalarını oluşturan düşük gelirli personel de işçi hareketinin peşine takılıyor. Özellikle orta öğrenim gençliği gösteriler ve yürüyüşlerle öğrenci hareketinin başını çekiyor.

Yeni örgütlenme biçimleri

Hükümetin bu zayıflığı karşısında ortaya çıkan iktidar boşluğunu kitleler kendiliklerinden doldurmaya çalışıyorlar. Böylelikle burjuva rejimine ve hükümetine karşı kitlesel iktidar odakları filizlenmeye başlıyor. Bu durumun en tipik örneklerinden biri, bir TV kanalının kapatılmasına karşı çıkan çalışanların, bu kanalı ele geçirerek 5 saat süresince kapatılma kararına karşı yayın yapmaları, haklılıklarını tüm seyircilere duyurmaları ve bunun sonucunda hükümetin kapatma kararından vazgeçmesi oldu.

Ancak gene de söz konusu olan çok parçalanmış bir ikili iktidar durumu, çünkü bu iktidarın merkezileşmiş bir biçimde yürürlüğe konulabileceği büyük kitle örgütlülükleri henüz yok. Bunlar olmadıkça ikili iktidar durumundan söz etmek mümkün değil. Ama ikili iktidar başlangıçlarından bahsetmek gerekiyor. Bunlar doğmaya başladı bile: Koordinasyonlar, kendi delegelerini seçen sendikal antibürokratik yapılar, bürokrasinin egemenliğinden koparılan sendikalar, 'ortak mutfaklar' gibi. Henüz embriyon halindeki bu örgütlenmeler hızlı bir gelişim süreci yaşıyorlar. Gelişmeleri ve merkezileşmeleri sonucunda büyük, kitlesel ikili iktidar organlarına dönüşebilirler. Ama bunun için hızla bir kitlesel etkinlik kazanmakta olan MAS'ın sadece burjuva hükümetine karşı bir *işçi halk hükümeti* şiarıyla yürümesi yetmeyecek, aynı zamanda böyle bir iktadarın kurulması için kitlelerin bu yeni örgütlenme biçimlerinin koordinasyonunu sağlaması gerekecek.

MAS'ın programı

Ülkede yaşanmakta olan devrimci yükseliş sürecinde, MAS, klasik örgütlenme tarzını değiştirmiş durumda. Yıllardır sürdürülen, ağırlıklı olarak propagandaya dayalı katı örgütlenme anlayışı varolan duruma denk düşmediğinden yeni bir yönelişe geçildi. Bu, Bolşeviklerin 1905 devrimi sırasındaki ve özellikle 1917 Şubat ile Ekim'i arası dönemdeki açılımlarını örnek alan bir anlayış. Kitleler zaten hükümete ve rejime karşı aktif bir mücadele içinde olduklarından, böyle bir dönemde daha önceki dönemin katı örgütlenme norm ve kriterlerinin uygulanmasına gerek yoktur partinin inşa sürecinde. Mücadele içindeki işçilerin ayrıca sınanmasını beklemenin son derece yanlış ve burjuvaziye zaman kazandıracağı gerçeğinden hareketle tabanın inisiyatif özgürlüğü had safhaya vardırılmış ve parti gruplarının merkezi örgütlenmeden izin almaksızın yaratılmasına girişilmiştir. Bu süreç leninist örgütlenmenin devrimci durumlardaki esnek açılımına uygundur. Nitekim Şubat 1917'de üye sayısı 40 bin olan Bolşevik Parti ancak böyle bir politika sayesinde Ekim

ayına gelindiğinde 250 bin üyeye varabilmiş ve işçi sınıfının iktidarına olanak sağlamıştır.

MAS'ın bu devrimci durumdaki acil eylem programı 4 başlık altında toplanıyor:

" 1) Menem Hükümetine karşı bir İşçi ve Sosyalist Hükümet İçin! Menem hükümetinin ekonomik planına, emperyalizme kölece bağımlılığına ve soykırım yapan generallerin affedilmesine karşı *Kahrolsun Bunge ve Born Kemer Sıkma Politikası! Bir İşçi ve Halk Ekonomik Planı İçin!*

Ülkenin Emperyalizme Köle Edilmesine Hayır!

Dış Borçların Ödenmesine Hayır!

Malvinas Adalarının İngiliz Emperyalizmine Teslim Edilmesine Hayır!

Soykırımcı Generallerin Affına Hayır!

2) Taban Karar Versin!

İşçi ve Halk Hareketinin Kendi Kaderini Kendisinin Demokratik Olarak Belirlemesi İçin!

3) Tüm Latin Amerika Sınıf Mücadelesinin Birleştirilmesi İçin!

Brezilya'lı, Paraguay'lı ve Arjantin'li İşçilerin Ortak Eyleminin (Utaipu grevi) *Başarısı İçin!*

4) Partiyi Birlikte İnşa Edelim!

İşçi Hareketinin Yeni Önderliği İçin İleri!

Peroncu İşçiler! Partinizden Kopun ve Yeni İşçi Önderliğinin İnşasına Katılın! "

Yunanistan Komünist Partisi'nde devrimci gedik

Yerasimos PULIOPULOS

1989 Yunan Solu için son derece olaylı bir yıl oldu. Doğu Avrupa'da Stalinizmin çöküşü ve Yunanistan'da yaşanan kronik ekonomik ve politik kriz, Yunanistan Komünist Partisi (KKE) ve önderlik organları içinde yıllardır mayalanmakta olan derin bir ideolojik ve politik bunalımı hızlandırarak, bu partinin sınıf işbirlikçi ve reformist politikalarını uç noktasına vardırdı. Geçtiğimiz ilkbaharda, KKE, eski rakibi "Yunan Solu" (eski Avrokomünist İç Komünist Parti'nin sağ kanadı) ile birlikte "Solun ve İlerlemenin Koalisyonu" (Sinaspismos) adlı seçim cephesini oluşturdu ve Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyeliğine muhalefet gibi en temel konumlarından bazılarını gözden geçirmeye başladı.

Haziran ayındaki parlamento seçimlerinde, aslında PASOK'un 1981 programı kadar bile "sol" olmayan reformist programıyla Sinaspismos, PASOK'a oy veren kitlelerin desteğini kendisine çekmeyi başaramadı; % 13'lük bir oranla, yani esas olarak Sinaspismos ortaklarının 1985 seçimlerinde kazanmayı başardıkları oranla gücünü korudu. Eskisine göre, doğrudan, nispi bir sisteme daha yakın olan yeni seçim sistemiyle, ana partilerin hiçbiri parlamentoda yeterli çoğunluğu elde ede-

mediler. Sinaspismos, KKE'nin deyişiyle PASOK'un "hırsızları"yla uzun süreli bir koalisyon hükümeti kurmayı redetti ama büyük kapitalistlerin çıkarlarını temsil eden sağ kanat Yeni Demokrasi Partisi (YDP) ile geçici bir hükümet oluşturmayı pek sorun etmedi. Sinaspismos önderliği bu burjuva hükümete katılımlarını sekiz yıllık PASOK iktidarının sonucu olan skandalları ve çürümeyi temizlemenin zorunlu olduğunu ileri sürerek gerekçelendirdi. Onlara göre, bu katılım Papandreu ve kliniğini yok etmek, PASOK'u parçalamak ve PASOK'un ilerici, halkçı tabanını Sinaspismos'a kazanmak için bir taktikti. Sonuç tam tersi oldu.

PASOK'un "hırsızları" hükümet karşısında "sol muhalefet"i oynarlarken PASOK'un deyişiyle Sinaspismos'un "hainleri" sağla işbirliği yaptılar. Hem sendika seçimlerinde hem de PASOK'un oy oranını % 39'dan % 41'e yükselttiği, buna karşılık Sinaspismos'un oy oranının % 13'ten % 11'e düştüğü parlamento seçimlerinin bir sonraki raundunda PASOK Sinaspismos aleyhine güç kazandı. Değişikliğin en açık olduğu yer Atina'nın işçi semtleriydi ve ayrıca, oy kullanmayanların toplam oranının % 22'ye çıkması da Sinaspismos'u yaraladı.

Seçimlerden sonra Sinaspismos PASOK'la uzun süreli bir koalisyon hükümeti kurmayı yine redetti ve PASOK içindeki sözde "antikomünist" akımlara (yani Sinaspismos önderliğini en çok eleştirenlere ve sağın katılımıyla bir hükümet kurulmasına karşı olanlara) yönelik saldırılarını yoğunlaştırdı. Sinaspismos önderleri, söz konusu akımları "neofaşist" olarak nitelemeye bile başladılar. PASOK'un halkçı tabanını kendine çekme konusunda yapılanların hepsi bu!

Sonunda Sinaspismos nihai sonuca ulaşılmasına alet oldu: PASOK'un "hırsızları", Sinaspismos'un "hainleri" ve sağın, ulusun çıkarı için hep beraber işbirliği yapacakları "yaygın kabul gören" bir hükümet. Ve bu hükümetin ilk icraatı, Yunanistan'ı 1992 kapitalist reorganizasyonuna hazırlamak üzere, vergilerde, toplu ulaşım su, elektrik, telefon, gazyağı, petrol, ekmek ve pek çok yiyecek maddesi ve lüks madde fiyatlarında aşırı artışlar içeren sert bir kemer sıkma planının dayatılması oldu. Sinaspismos önderleri krizi aşmak için "toplumsal uzlaşma"dan ve iç savaşın yaralarını sarmak için "milli uzlaşma"dan söz ederlerken, emekçi kitleler yaşam standartlarına yönelik bu yeni muhafazakâr saldırıya karşı çıkmak için reformist bile olsa herhangi bir muhalefet partisinden yoksun kaldılar.

1992 kapitalist reorganizasyonuna karşı gerçek bir muhalefet partisi kurulması yolunda ilk adımlar, KKE'yi terk eden sendikacı kadrolar

ve parlamento dışı solun bazı kesimlerinden gelen sendikacılar tarafından, "Kamu ve Özel Sektör Sendikacılarının Mücadele Komitesi"nin kuruluşuyla atılmış oldu. 1 Aralık'ta "Mücadele Komitesi" ilk yığınsal eylemini gerçekleştirdi: Binlerce işçinin katılımıyla parlamentoya bir yüşüyüş. Sloganı "İşçiler hiç kimseye hiç bir şey borçlu değildir!" olan yürüyüşte şu tür talepler ileri sürüldü: Fiyat artışlarının derhal durdurulması, eşel mobilin yasal güvence altına alınması, işsizliğe karşı iş saatlerinin kısaltılması, geçici devlet memurları için sürekli sözleşmeler, sağlık, eğitim, çevre koruması harcamalarının bütçedeki paylarının arttırılması.

"Mücadele Komitesi" bir ilk adım olmakla birlikte, Mayıs ayında *Prin* adlı aylık derginin çıkmasıyla başlayan bir sürecin sonucudur. KKE'den ve Yunanistan Komünist Gençliği'nden (KNE) bir grup kadronun çıkardığı bağımsız bir aylık sol derginin başlangıcını ilan eden ilk sayı, gerek örgütlü gerekse de örgütsüz devrimci solun dikkatini çekti. Dergiye katkıda bulunanlar arasında, G. Delastik ve Y. Rusis'in yanı sıra yakın zamanda *Kopuş mu, Bütüleşme mi?* adlı kitabı kaleme alan E. Biçakis de vardı (Yunanistan'da, 1944'den bu yana KKE'nin sorunlarının ayrıntılı bir tarihini veren kitap, işçi hareketini ciddi yenilgilere sürükleyen önderlik ve politikaların yanı sıra, diğer seçkin KKE kadroları konusunda da açıkça eleştirel bir tutum alıyor). Haziran'da çıkan ikinci sayıyla birlikte, Prin'in Sinaspismos önderleri ve onların "uzlaşma" politikaları karşısında son derece eleştirel olacağı ve kendi rolünü, "Marksizmin devrimci yenilenişi için mücadele eden güçlerin, yani solun ve halk hareketimizin ifade edilmesine ve bu güçlerin yollarının birleşmesine" katkıda bulunmak olarak gördüğü açıkça ortaya çıktı. (*Prin* sayı 2, s.3) *Pirin*'in Haziran sayısında Delastik, "Yunanistan'da solun yenilenmesi" için bir programın bazı temel eksenlerini ana hatlarıyla çiziyor: 1) Emekçilerin ekonomik ve toplumsal gereksinmelerinin giderilmesi (eşel mobil, 37,5 saatlik iş haftası, bütçede artışlar); 2) demokratik talepler (gizli servise karşı önlemler); 3) 1992 için planlanan bütünleşmeye karşı çıkış; 4) Ulusal bağımsızlığa yönelik adımlar (Amerikan üsleri dışarı, Yunanistan NATO'dan çıksın). (Ayrıntılar için bak. *Prin* sayı 3, s. 78).

Prin'e göre, "solun devrimci yenilenmesi"nin bir başka yönü de parti içinde demokratik merkeziyetçiliğin ve toplumda işçi demokrasinin geliştirilmesi olmalı. Ekim sayısında Biçakis, KKE içinde demokrasi yokluğu konusunda yazarken, demokratik merkeziyetçilik modeli olarak eğilim ve hizip kurma hakkıyla Bolşevik Parti'yi gösteriyor. Biçakis şöyle devam ediyor: *"Devrim öncesinde, sırasında ve sonrasında, bolşe-*

vik önderlik içindeki anlaşmazlık ve çelişkiler oldukça keskin olmakla birlikte, bu tartışmalar kamuya açık bir biçimde sürdürülüyordu. Bununla birlikte Lenin, Trotskiy ve öbür bolşevik liderler, tüm farklılıkları ve çelişkileriyle birlikte, dünya tarihindeki en büyük devrimci ayaklanmayı zafere götürdüler." (*Prin* sayı 6, s. 54) Ağustos sayısında, C. Mitralyas, Sovyetler Birliği'ndeki kömür madencilerine ilişkin yazısını, Doğu Blok'undaki işçi hareketinin devrimci geleceğine yönelik bir öngörüyle bitiriyor: *"...Ekonomik taleplere yönelik basit işçi seferberlikleriyle (kapitalist Batı'da ağırlıklı olarak yaşandığı gibi) değil, toplumun, tamamen yeni ve farklı bir temelde toptan örgütlenmesi sorununu gündeme getirmeye yönelecek boyutlarda işçi mücadeleleriyle karşılaşacağız"* (*Prin* sayı 4, s. 52).

KKE'nin işçi tabanı karşısında hiçbir zaman sekter olmamakla birlikte *Prin* , KKE önderlerini değerlendirirken oldukça dobra. Örneğin Kasım sayısı, 1973 Politeknik isyanının anısına ayrılan özel bir bölüm içeriyordu ve bu bölüm *Prin*'in KKE önderlerinin ne geçmişi ne de geleceği konusunda hiç bir yanılsama taşımadığını gösteriyordu: *"Politeknik'in işgalini, kendi deyimleriyle 'cunta karşıtı mücadelenin gelişmesinde tehlikeli bir komplikasyon'olarak gören bir önderlik."* (*Prin* sayı 7, s. 37). Partinin bugünkü evrimi konusunda da dergide şunlar söyleniyor: *"Yeni koşullarda, KKE toplumun küçük burjuva katmanlarının güncel taleplerini ifade etme yeteneğinden yoksundur. Son aylardaki çizgisi, KKE'yi küçük burjuva reformizmi çerçevesinde bir parti olmaktan çıkarıp burjuva reformizmi çerçevesine uyarlanmış bir partiye dönüştürmek için uygulanan baskıların etkili olduğunu göstermektedir."* (*Prin* sayı 7, s.40).

Prin'in şu ana değin partinin sol muhalefeti için bir odak olarak önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Temmuz ayında YDP ile koalisyon hükümetinin kurulmasından sonra kriz derinleşti, kopuşlar ve tasfiyeler başladı. Sol içinde artık yaygın bir biçimde okunan *Prin*, partiyi terk eden çeşitli kişi ve gruplar için bir çeşit forum haline gelmenin yanı sıra, örgütlü ve örgütsüz sol içindeki diğer kişi ve akımlar için daha geniş bir çekim merkezi oluşturmaya başladı.

Farklılıklar kamuya açık biçimde ilk kez Temmuz ayında, Merkez Komite'nin üç üyesi, K. Kappos, N. Kocyas ve K. Batikas tarafından dile getirildi. Aynı zamanda Sinaspismos'un parlamento üyelerinden biri olan Kappos, parlamentoda yaptığı ve yeni koalisyon hükümetine oy vermeyi reddettiğini bildirdiği açıklamasıyla gerçek bir sansasyon yarattı. "KKE'nin küçük burjuva ve burjuva 'modernist' pozisyonlara boyun eğdiğini" söyledi; buna kanıt olarak, KKE'nin AET karşısındaki konumundaki değişikliği ve Amerikan üsleri ile NATO'ya karşı zayıflayan

muhalefetini gösterdi; bu arada, yeni hükümetin işçi hareketi için gerici sonuçları konusunda öngörüde bulundu. (*Prin* sayı 4, s.19) Sinaspismos'un resmi ve gayriresmi basınında bu açıklamalar, "Stalinist", "doğmatik" ve "PASOK yanlısı" suçlamalarıyla karşılandı. Hiçbir şey bu suçlamalar kadar yanlış olamazdı.

Kappos'tan sonra sıra KKE'nin gençlik ve öğrenci örgütü KNE'ye geldi. Pek de tesadüfi olmayan bir biçimde, Eylül'deki gençlik festivali sırasında, KNE ile parti önderliği arasında uzatmalı bir tartışma patlak verdi. Selanik'te KNE, Sinaspismos'un çıkarı için değil kendisi için bir festival düzenlemeye kararlıydı. KNE içinde Sinaspismos'a ve onun artan sağ kanat politikalarına karşı başından beri büyük bir direnç vardı. (Dev-Sol militanı Ö. Somar'ın Yunan hükümeti tarafından iade edilmesi özellikle hassas bir konuydu; PASOK hükümeti bile bu tür şeylere izin vermezdi!) KNE'nin Selanik şubesi KKE önderliğinin saldırısına uğradığında, KNE Merkez Konseyi'nin çoğunluğu şubeyi savunmaya gittiler. Festival yapıldı ve KKE önderliğinin yanıtı basit oldu: Seçilmiş Merkezi Konsey dağıtıldı ve yerine, partiye sadık olanlardan oluşan bir "kongre öncesi komite" atandı! KNE başkanı G. Grapsas dahil olmak üzere 6 Merkez Komite üyesi bu manevrayı kamuoyu önünde mahkum etti. Bu üyelerin çoğunluğu sonuç olarak partiden atıldılar; geriye kalanlar da istifa ettiler.

"Dağıtılan" Merkezi Konsey, aktif üyelerin ve üniversite örgütlerinin çoğunluğunun desteğine sahipti. "Dağıtılmalarının" hemen ardından Atina'da kendilerini destekleyen 3000 kişinin katılımıyla bir miting düzenlediler. *Odiyitis* (Önder) adlı haftalık gazetelerini yayınlamayı sürdürdüler; gazetenin tirajı şaşırtıcı biçimde arttı. Bu yayının politik çizgisi ve çözümlemeleri *Prin*'de yer alanlarla aynıydı ve *Prin*'e benzer biçimde gazete, öğrenci ve gençlik hareketi içinde sol muhalefet için bir çeşit forum işlevi görmeye başlamıştı. Örneğin, son sayılarından birinde, eski ve yeni Sovyet liderleri tarafından izlenen "tek ülkede ya da bir grup 'geri' ülkede sosyalizm stratejisinin çıkmaz sokağına" saldırılıyor ve şu ikilem konuyor: *"Önümüzde ya kapitalizmle yolların birleşmesi ve ortaklık seçeneği uzanıyor ya da bizzat kapitalist metropollerde sosyalizmin zaferi için -Sovyet toplumunun iç çelişkileri yalnızca böyle çözülebilir-yeni bir uluslararası kavrayış ve pratiğe gereksinim var. Sovyet lideri ilk seçeneğe eğilimli görünüyor."* (*Odiyitis* Aralık 89, s.9). Ve KNE'nin etkin olduğu üniversitelerde "Çin ve Romanya'daki katliamlar bürokratların kanlı cinayetleridir" gibi sloganlar egemen durumda. "Kongre öncesi komite"nin çıkardığı *Odiyitis* ile karıştırılmasını engellemek için gazetenin adı *Odiyitis tis Neoleas* (Genç Önder) olarak değiştirildi

ve başka bir logo seçildi. Ama bütün bunlar, KNE'yi ideolojik ve politik olarak yok edemeyen ve burjuva mahkemelerine çıkaran KKE önderliğini tatmin etmedi! Mahkeme yazı kurulunu suçlu buldu. 500.000 drahmi para cezasının yanı sıra Yazı Kuruluna 1 yıl hapis cezası verildi; ancak henüz bir girişimde bulunulmadı. Bu dava öyle bir skandal haline geldi ve KKE saflarında öylesine bir çalkantı yarattı ki, parti önderliği geri adım atma zorunda kalmış gibi görünüyor.

KNE içindeki kopuştan sonraki gelişmeler çok hızlı oldu. Ekim başında, *Prin* yazarlarından Rusis, günlük bir gazete olan *Elefterotipiya*'ya verdiği bir demeçte şöyle dedi: *"Solun, sistemden kopmak isteyen toplumsal güçleri ifade edebilecek bir koalisyonunun kurulmasına gerçekten ihtiyaç olduğuna inanıyoruz. Ve benim görüşüme göre, bugün ülke KKE'den farklı bir devrimci özneye ihtiyaç duymaktadır."* (8/10/89)

Bunun hemen ardından, temizliklere, yanlış bilgilendirmeye ve örgütsel önlemlere yanıt olarak, biri Merkez Komite'den olmak üzere 10 kadro daha istifa etti. Bu grubun çoğunluğu partinin teorik yayınlarından sorumluydular. İstifa edenler *Avriane* (Sinaspismos önderlerinin "neofaşist" olarak değerlendirdikleri popülist bir PASOK gazetesi) dışında basın tarafından yer verilmeyen bir deklarasyon yayınladılar. Bu deklarasyonda, *"KKE'nin işçi sınıfını ve halk hareketini ideolojik, politik ve psikolojik bakımdan silahsızlandırdığını"* söylediler: *"Hareketin devrimci yenilenişi, ancak Yunan toplumunun en radikal güçlerinin geniş, demokratik bir diyaloğu ve yollarını birleştirmeleri çerçevesinde gerçekleşebilir"* deniyordu (19/10/89).

Kasım ortasında, tersanelerden gelme bir kadro olan Kociyas ve bazı başka eski Merkez Komite üyeleri, tam kapasite dolu olan Akropol Tiyatrosu'ndaki bir mitingde konuştular. Kociyas, tüm gerici yasaları ve koalisyon hükümetinin diğer sonuçlarını, daha önce kamuoyunda bilinmeyen bazı şaşırtıcı ayrıntıları da açıklayarak, heyecanlı bir kalabalık önünde bir bir saydı.

"Geniş tabanlı" hükümetin kurulmasından sonra, sekiz Merkez Komite üyesi daha istifa etti ve böylece sol muhalefetle birlikte olan Merkez Komite üyesi sayısı onbeşe çıkmış oldu. Ayrılanlar, ay sonunda düzenledikleri bir basın konferansında, geçiş taleplerinden oluşan bir listeyi kapsayan bir "acil mücadele programı"nın kaba hatlarını çizdiler; ayrıca, "kitle ve halk mücadelelerine" müdahale ve "istisnasız" tüm diğer sol güçlerle diyalog ve eylem birliği konusundaki planlarından da sözettiler; "toplumsal uzlaşma"nın, parlamentodaki partilerin ve onların sendika aygıtlarının çabalarına rağmen başarıya ulaşamayacağı konusundaki iyimserliklerini ifade ettiler. (*Prin* sayı 8, s. 34-38)

Merkez Komite'den kopuşlarla eşzamanlı olarak, sol muhalefet, *Prin*'de söylediklerini pratiğe geçiren kendi sendika fraksiyonunu da oluşturdu. Ekim sonunda, EKA'nın (Atina metropol bölgesindeki tüm sendika federasyonlarını temsil eden önemli bir delege organı olan Atina İşçi Merkezi) 17. olağan kongresinde, KKE'nin sendika fraksiyonu olan ESAK-S'den bir grup delege "militan insiyatif'i kurmak üzere koptu. Kopanlar derhal İç KKE (eski avrokomünist hareketin sol kanadı) delegeleriyle, parlamento dışı solun diğer kesimleriyle ve bazı bağımsızlarla birlikte "Militan Oluşum" adlı bir seçim cephesi oluşturdular; "toplumsal uzlaşma"ya, yeni muhafazakâr saldırıya ve "1992 kapitalist bütünleşmesine" karşı, işçi haklarının korunması ve genişletilmesi için mücadele etmek üzere bir program hazırladılar. Sendikal alanda ilk kez boy gösterdikleri göz önüne alınacak olursa, 110 oy (kullanılan oy toplamı 2236) ve 31 üyeli Yürütme'de bir sandalye kazanarak (1 sandalye kaybeden Sinaspismos aleyhine) şaşırtıcı bir başarı elde ettiler. (*Epohi* 29/10/89), (*Prin* sayı 7, s.19)

Kasım sonunda, ADEDY'in (Ulusal Devlet Memurları Konfederasyonu) 27. Olağan Kongresinde, "Birleşik Militan Hareket" adıyla aynı seçim cephesi, kullanılan 532 oydan 33'ünü, 85 üyeli genel konseyde 5, ve 17 üyeli Yürütme'de 1 sandalye kazanarak daha da büyük bir başarı elde etti. (*Epohi* 26/11/89), (*Prin* sayı 8, s.22) Alınan sonuç yine Sinaspismos aleyhineydi. 1990 yılında yapılacak olan GSSE (Yunan İşçileri Genel Konfederasyonu-Özel Sektör) Kongresinden de benzer hatta daha iyi sonuçlar bekleyebiliriz.

Oyunun son bölümü solda yeni bir şok yarattı. Aralık ayında, Sinaspismos'a dahil bir Avrupa Parlamentosu üyesi olan Desilas KKE'den bağımsızlığını ilan etti; şu anda Desilas, olağanüstü yüklü Avro-maaşını KNE Merkez Konseyi'ne vererek sol muhalefeti aktif bir biçimde desteklemekte! KKE'nin seçkin bir eski kadrosu olan Desilas Danimarka'dan dört Avrupa Parlamentosu üyesi ile birlikte çalışarak AET'ye karşı tüm Avrupa çapında bir halk hareketi oluşturma girişimlerinde bulunuyor. *Odiyitis*'in yazı kurulu gibi, Desilas da KKE önderliği tarafından hapisle tehdit ediliyor. (*Prin* sayı 8, s. 40-41)

1989'daki olayların iyimserlik nedeni olabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Önümüzdeki yıl Yunanistan'da, kitlesel, devrimci, enternasyonalist bir işçi partisinin kurulması yönünde ilerlemeler göreceğimizi umuyoruz.

Polonya Sosyalist Partisi -Demokratik Devrim Dosyası

Bu bölümde, Polonya Sosyalist Partisi-Demokratik Devrim'i (PSPDD) tanıtan üç yazı sunuyoruz. Polonya Sosyalist Partisi Kasım 1987'de kuruldu. Birkaç ay sonra önderliğin uzlaşmacı kanadı partiden ayrıldı ve bunun üzerine parti kendini bu ayrılan kesimden ayırt etmek amacıyla adına "Demokratik Devrim" sözcüklerini ekledi. PSP-DD'nin önderleri, 1980 ve 1981'de Dayanışma'ya can kazandıran kızgın mücadelenin ve Jaruzelski'nin darbesinden sonra yürütülen yeraltı direnişinin önde gelen örgütleyicilerinden. PSP-DD, devrimci bir işçi akımı: Bürokrasinin iktidardan uzaklaştırılarak işçi demokrasisinin kurulması için mücadele ediyor, kapitalist restorasyona karşı çıkıyor. Adındaki "Demokratik Devrim" terimi bürokratik hakimiyetin uzlaşma ve reformlar yoluyla değil ancak kitlesel bir devrimle yıkılabileceği görüşünü simgeliyor. PSP-DD Walesa önderliğine güvenmiyor ve enternasyonalist bir çizgiyi izliyor. PSP-DD'nin, antibürokratik devrimci sürecin yalnızca Polonya'da değil, hemen hemen bütün işçi devletlerindeki en yüksek siyasi ifadesi olduğu söylenebilir.

Aşağıdaki metinlerden "Özyönetime Dayalı Bir Cumhuriyet İçin Mücadele" başlığını taşıyan ilki, Dayanışma üyesi Tadeusz Mazowiecki'nin Ağustos 1989'da Hükümeti kurmasından sonra PSP-DP'nin yayınladığı bildiridir. Metin, partinin Londra bürosu tarafından sağlanan ve **Socia-**

list Outlook *dergisinde (No. 19, Ekim 1989) yayımlanan İngilizce çevirisinin Türkçeleştirilmiş halidir.*

Bunu, PSP-DD'nin önderlerinden Josef Pinior ile yapılan iki görüşme izliyor. PSP'nin kurucularından olan 34 yaşındaki Pinior, Aralık 1981'deki darbeyi önceden kestirmesiyle tanınıyor. Pinior'un bu uzak görüşlülüğü sayesinde Dayanışma'nın Aşağı Silezya bölge komitesi, sendika bütçesinin tamamını (80 milyon zloti), darbe sonrası direniş eylemlerinin hazırlanması ve gerçekleştirilmesi ve Dayanışma'nın yeniden gizli örgütlenme çalışmalarının sürdürülmesi faaliyetlerine aktarmış, böylece darbe sonrasında doğan güçlüklerin çözümlenmesine yönelik önemli bir mali kaynak sağlamıştır.

Josef Pinior, pek çok yurtdışı gezisi yaparak ulusal ve uluslararası devrimci Marksist örgütlerle ilişki kurmuş, çeşitli dayanışma toplantılarına ve mitinglere katılmıştır.

Aşağıdaki görüşmelerden ilkini, Fransa'daki **Socialisme Internationale** *dergisi yazarlarından Jacques Fournier ve Jean Peltier gerçekleştirmiştir. İkinci görüşme ise yine Fransız devrimci Marksist dergilerinden Rouge'un 20 Temmuz 1989 tarihli sayısında yayımlanmış ve Michel Morel tarafından kaleme alınmıştır.*

Metinlerdeki dipnotlar Sınıf Bilinci yayın kuruluna aittir. Pinior ile görüşmeleri N. Narine ve S. Selçuk Türkçeleştirmiştir.

"Özyönetime dayalı bir cumhuriyet için mücadele"

Tedeusz Mazowiecki'nin Polonya Halk Cumhuriyeti'nin başbakanlığına getirilmesi hakim *nomenklatura*'nın(1) sistemindeki bunalımın derinleşmesinin bir ifadesidir.

Bu sosyo-ekonomik olgunun kökleri, işçi hareketi bürokrasisinden bağımsız bir örgüt olan Dayanışma'nın 1980 Ağustosunda kuruluşundadır. General Jaruzelski'nin toplumun özörgütlenmesini boğmak için sekiz yıl boyunca gösterdiği çaba bir fiyaskoyla sonuçlanmıştır.

Ancak, Mazowiecki hükümetinin atanması toplumun iktidara geldiği anlamını taşımıyor. Bu hükümet, % 35'lik demokrasi(2) temelinde ve bugüne kadar var olan sistemin temellerinin sarsılmaması güvencesi karşılığında kurulmuştur. İktidarın temel yapıları (devlet başkanlığı, içişleri ve savunma bakanlıkları, Polonya Ulusal Bankası) sadece toplumun değil başbakanın kendisinin de denetimi dışındadır. Başbakanın temsil ettiği muhalefet önderleri grubu, bu koşulları kabullenirken grevlerden ve Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin (PBİP) iflasından sonuna kadar yararlanamamışlardır.

Yine de, hükümetin kuruluşu toplumsal beklentilerin karşılanması açısından olanaklar yaratmaktadır. Bunları şöyle sıralamak olanaklıdır:

1) Totaliter hükümetin bütün kalıntılarının ortadan kaldırılması; devletin toplum üzerindeki hakimiyetinin mekanizmalarının, özellikle Güvenlik Polisi'nin, Zomo'ların ve ORMO'nun(3) tasfiyesi ve demokratik hakları güvence altına alma amacıyla ceza yasasının reformu.

Bu aynı zamanda PBİP'nin ve ona bağlı bütün grupların (Demokratik Parti, Köylü Partisi, Sosyalist Gençlik Birliği vb.) ayrıcaklı konumunun ortadan kaldırılması anlamına gelir. İdarede ya da ekonomide üst düzey görevler üstlenen herkesin seçimle gelmesi gerekir. Yerel yönetim özgür, gizli, eşit, nispi, doğrudan seçimlerle başa gelmelidir.

Siyasal ve toplumsal faaliyet özgürlüğüne güvence. Bunun anlamı, grev hakkı ve sendika kurma hakkı üzerinde hiçbir sınırlama olmamasıdır. Gdansk Fabrikalararası grev komitesinin 1980'de öne sürdüğü 21 talebin ikinci bendi uyarınca, bu haklar polis gücünde ve orduda da geçerli olmalıdır: "Grev hakkının garanti edilmesi, grevcilerin ve onlara yardım edenlerin güvenliğinin sağlanması."

7 no.lu talebe uygun olarak, "hastalık izninde olduğu gibi grev süresince bütün grevcilere ücretleri ödenmelidir."

Modern demokrasinin temeli ve toplumun iradesinin bir koşulu olan siyasal partilerin faaliyeti yasal olarak kısıtlanmamalıdır.

Gerçek basın ve bilgi alma özgürlüğü, sansürün kaldırılması ve bu alanda tekelciliğin maddi ve yasal temellerinin tasfiyesi yoluyla güvence altına alınmalıdır. Bu özellikle basın dağıtım ağı için geçerlidir: bu ağ bütün siyasal, toplumsal ve kültürel gruplara hizmet vermelidir. Radyo ve televizyon uygun düzeyde temsili organlara tabi olmalı ve bütün siyasal grupların yararlanması güvence altına alınmalıdır.

2) Ekonomi toplumsal ihtiyaçlara tabi kılınmalıdır. Amaç modern bir yirmi birinci yüzyıl ekonomisi olmalı, toplumun bütün üyelerine tatminkar yaşama koşulları sağlanmalı, yani en azından besleyici bir gıda düzeyi, onurlu bir konut, kapsamlı sağlık hizmetleri ve herkese açık toplumsal hizmetleri (örneğin kreşler, eğitim ve kültür hizmetleri) bir hak olmalıdır.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için vazgeçilmez koşul, ekonominin üreticilere tabi kılınmasıdır. Yalnızca bu tür bir toplumsal yaşam modeli her bireye kendini gerçekleştirme olanağını tanır; bu model toplumun özgürleşmesi için vazgeçilmez bir koşuldur. Mieczyslaw Rakowski hükümeti(4) son ana kadar kendinden öncekilerin izinden yürüyerek

Polonya ekonomisini tam karşıt yöne sürükleyen oldu bittileri uygulamaya devam etti.

Nomenklatura'nın özel mülkiyet edinmesinin olanakları genişletildi; spekülasyon ve rüşvete dayanan sermayenin gelişmesi için fırsatlar yaratıldı. Millileştirilmiş üretim araçlarının yabancı sermayeye satılmasının koşulları oluşturuldu. Üstelik hükümet, ağır bir gıda maddeleri kıtlığının hüküm sürdüğü bir durumda, piyasa mekanizmalarına başvurarak gıda maddelerinin fiyatlarında ani sıçramalara izin verdi. Bürokratik ekonomiyi piyasa mekanizmalarına bağlamayı sürdürerek toplumun çoğunluğunun durumunun bozulmasına yol açtı. Tadeusz Mazowiecki hükümeti kendisinden önceki hükümetin politikasından köklü biçimde kopmalıdır.

3) Planlama, özyönetim ve piyasanın uygulanması. Ekonominin kaderinin herşeyden önce işçilerin kendi ellerinde olduğu bilinci artık yerleşmelidir. Ancak işçilerin özörgütlenmesi ve inisiyatifiyle yerleşik Parti-devlet aygıtının direnci kırılabilir. Yeni hükümet işçilerin lehine ekonomik değişiklikleri ancak bu yoldan gerçekleştirebilir.

Dayanışma'nın 1981'deki Birinci Delegeler Kongresi'nde kabul edilen programının 1 no.lu tezine uygun olarak:

> "Yönetimin her düzeyinde özyönetime dayalı demokratik bir reform ve planlama, özyönetim ve piyasayı birleştiren yeni bir sosyoekonomik sistem talep ediyoruz... Toplumsal işletme, ekonominin temel örgütsel birimi olmalıdır. İşletme, işgücünün bir temsilcisi sıfatıyla işçi konseyi tarafından kontrol edilmelidir. Cari işleyişten sorumlu olacak olan Müdür, konsey tarafından birden çok aday arasından seçilmeli ve istenildiği zaman geri alınabilmelidir... Reform planlamayı toplumsallaştırmalıdır."

Böyle düşünülen bir reformun gerçekleşmesi işçilerin, köylülerin ve zanaatkarların özyönetim organlarının üretim üzerinde kontrolünü gerektirir. Bu organlar bölgesel ve ulusal düzeyde özyönetim meclislerinde merkezileşmelidir. Bu tür bir kontrol şunları gerektirir:

- Farklı mülkiyet biçimlerine dayanan kesimlerde, özyönetim organlarına, sendikalara ve işçileri temsil eden öteki organlara aynı olanakların sağlanması ve üretim, istihdam, ticaret, çalışma koşulları ve ücretler gibi konularda tek bir yasal sistemin oluşturulması.
- İşletme içinde çalışma ilişkilerinin, özellikle gözetim elemanları-

nın sayısının sınırlanması ve seçimle gelmelerinin sağlanması yoluyla, emeğin özgürleşmesi yönünde dönüştürülmesi.

• Ekonomik bilginin halka açık olması. Üretim araçları ve hedefleri üzerinde işçi kontrolü toplumun ekonominin yönetiminde tam sorumluluk almasına giden yolda vazgeçilmez bir aşamadır. Bu, üretimin, özyönetim birimleri ve Özyönetim Meclisleri arasındaki işbirliği bağlarının izlenmesini gerektirir (hem işletmelerin hem de bütün ekonominin durumu üzerinde raporlar aracılığıyla). Ekonomik fazlanın merkezi dağıtımının ve toplumun ifade ettiği ihtiyaçların giderek artan ölçüde karşılanmasının ilkeleri üzerinde ulusal çapta demokratik bir tartışmayı olanaklı kı lacak olan budur.

Sosyo-ekonomik gelişme tek tek ürünlere olan ihtiyacı karşılamak için yeterli düzeye gelmeden bölüşüm alanında piyasa mekanizmalarının uygulanmasını terketmek olanaklı olmayacaktır. Ne var ki, kıtlık koşullarında serbest piyasa mekanizmalarının işleyişi ihtiyaçlarının bilincinde olan toplumun iradesine tabi kılınmalıdır.

4) İşçilerin bunalımın etkilerine karşı özsavunması. Günümüzdeki ekonomik bunalımın dayanılmazlığı, işçilerin özsavunma faaliyetleri sürdürmelerini gerektirir.

• *Fiyatlar üzerinde işçi kontrolü.* Dayanışma'nın bölgesel yapıları, başka organların yanısıra sendikanın ticaret ve hizmetler komisyonları ile işbirliği içinde, her hafta hayat pahalılığının artışına ilişkin hesapları halka açıklamalıdır. Bu temelden hareketle haftalık bir hayat pahalılığı primi talep edilmelidir. Hükümet fiyatlardaki artışı durdurmak için kararlı adımlar atacağını açıklamalıdır.

• *Gıda maddelerinin dağıtımı üzerinde toplumsal kontrol.* 1921'de kabul edilen Dayanışma programının 7 no.lu tezi uyarınca, gıda maddelerinin yoğun kıtlığı koşullarında, Dayanışma'nın temel yapıları:

> "Gıda maddeleri dağıtımını merkezi olarak, Kırsal Dayanışma(5) ile işbirliği içinde koordine etmek amacıyla bütün ülke çapında gıda piyasasını denetleyecek bir sendikal komisyonlar ağı kurmalıdır."

Tadeusz Mazowiecki hükümeti, tüketici malları stoklarını kim denetliyor olursa olsun bu tür komisyonları tanımalıdır. Bu komisyonlar aynı zamanda içişleri ve savunma bakanlıklarının kontrol ettikleri stoklara da erişebilmelidir.

• *Çalışmaya gerçek bir değer tanımak.* Daha önceki hükümetler iç piyasa fiyatlarını dünya pazarındaki fiyat düzeyiyle uyumlulaştırma sü-

recini başlatmışlardı. Gayrısafi üretim maliyetlerinde emeğin payı asgariye düşürülmüştür. Mazowiecki hükümeti Dayanışma ile anlaşarak ücret sisteminde radikal bir reform gerçekleştirmeli, herşeyden önce de toplam üretim maliyetleri içinde emek maliyetlerini dünyadaki ortalama düzeye yükseltmelidir.

● *Çalışma hakkı.* Dayanışma'nın Birinci Kongresi'nde (1981) kabul edilen programının 9 no.lu tezi uyarınca:

> "Herkesin çalışma hakkını savunuyoruz ve işsizliğe karşıyız... İşçi sayısını azaltmayı planlayan işletmelerde, fabrika komiteleri işçilerin fabrika içinde yer değiştirtilerek başka işlere verilmesinin ya da ücret kaybı olmaksızın daha kısa vardiyalarda çalışılmasının olanaklarını araştırmalıdır."

Batı Avrupa'daki sendikalar gibi haftalık çalışma saatlerinin 35'e düşürülmesini talep ediyoruz.

● *Borçların reddedilmesi.* Başbakanın Sejm'de(6) yaptığı konuşmada haklı olarak belirttiği gibi:

> "Ekonomi ağır bir dış borç yükü altındadır."

1971'den itibaren 49 milyar dolar borç alındı ve hala 39 milyar borcumuz var. *Nomenklatura*'nın hükümetlerinin israfçı önlemlerinin gerektirdiği borçlar için toplum sorumlu tutulamaz.

● *Tam ekonomik ve siyasal egemenlik.* Uygulandığı takdirde Polonya'da yaşam düzeylerinde keskin bir düşüşe ve ekonominin yabancı sermayeye tabi hale gelmesine yol açacağı kesin olan İMF koşullarını reddetmeliyiz. Polonya'nın Varşova Paktı ve Comecon üyeliklerinden kaynaklanan ve egemenliği sınırlayan askeri ve ekonomik anlaşmalar da gözden geçirilmelidir.

5) Özyönetime dayalı cumhuriyet. 1981'deki Birinci Kongre'de kabul edilen Dayanışma programıyla uyarlı biçimde:

> "Yönetim sisteminin ve ekonominin gerçek bir toplumsallaşmasını hedefliyoruz; bunun için Özyönetime dayalı bir Polonya amaçlıyoruz."

● *Kurucu organlara özgür seçimler.* Anayasa toplumun özgür iradesinin bilinçli ifadesi olmalıdır. Yeni hükümet bir Yasama Meclisi'nin oluşturulması için özgür seçimler düzenlemelidir. Seçimler özgür, eşit, gizli, doğrudan ve evrensel oya dayanmalıdır. Bütün adayların kampanya çalışmaları için eşit maddi olanaklara sahip olmasına özellikli dikkat

etmek gereklidir.

• *Hükümet sorunu.* Özyönetime dayalı Cumhuriyete giden yol *nomenklatura* otoritelerinin bütünüyle tasfiyesinden geçer. Bu görevi ancak özörgütlenmeye dayalı bir işçi hareketi başarabilir. Bu hareket sıkı-yönetim ve yeraltı faaliyetinin deneyimiyle zenginleşmiştir. Şimdi işyerinde, bölgesel ve ulusal düzeyde iktidarı almak için mücadele etmelidir.

NOTLAR:

1) **Nomenklatura**, Latince kökenli, "isim listesi" anlamına gelen bir sözcüktür. Bürokratik işçi devletleri terminolojisinde, yönetimde ve ekonomide görevlilerin sadece yukarıdan atanabildikleri ve görevden alınabildikleri işlerin bütününe verilen addır. Dolayısıyla bu görevliler de bürokrasinin muhaliflerince **nomenklatura** olarak anılır. Kısacası, bu sözcük devrimci Marksist teorik yazında "bürokrasi" olarak anılan toplumsal katmanı adlandırmak için Doğu Avrupa'da kullanılan terimdir.

2) "% 35'lik demokrasi" deyimi, Polonya'da 1989 Haziranında yapılan seçimlerin anti-demokratik niteliğini vurgulamak için Polonya muhalefetince geliştirilmiş bir ifadedir. Bilindiği gibi, bu seçimlerde, esas yasama gücünün yoğunlaştığı alt meclisin sandalyelerinin % 65'i rakipsiz olarak seçime giren komünist parti (Polonya Birleşik İşçi Partisi) ve ona yakın partiler adaylarına ayrılmış, Dayanışma adayları ya da bağımsızlar ise sadece sandalyelerin % 35'i için yarışma hakkını elde edebilmişlerdi. Buna rağmen seçimler PBİP'e büyük bir yenilgi getirecekti. (Örneğin, Dayanışma bütün sandalyeleri için aday gösterebildiği üst mecliste 100 sandalyenin 99'unu kazanıyordu. Yüzüncü sandalyeyi ise bir komünist aday değil bir bağımsız kazanmıştı.)

3) **Zomo**'lar: toplumsal olayları denetlemekle görevli, zalim davranışlarıyla bütün toplumun nefretini üzerine çekmiş polis kuvvetleri, çevik kuvvet. ORMO: muhalefetin faaliyetlerini denetleyen gizli polis.

4) Mieczyslaw Rakowski, PBİP'in son hükümetinin başbakanıydı. Başbakanlıktan ayrıldıktan sonra bir süre PBİP'in birinci sekreterliğini yürüttü. Ocak ayında yapılan son kongrede bu görevinden de ayrıldı.

5) Kırsal Dayanışma, 1980-81 döneminde Dayanışma sendikası gücünün doruğundayken onun etkisi altında kurulan ve tarımı büyük ölçüde küçük özel mülkiyete dayalı Polonya'nın köylülerini örgütleyen köylü sendikasıdır.

6) **Sejm:** Polonya parlamentosunun tarihsel adı.

Josef Pinior ile görüşme-I

J. FOURNIER-J. PELTIER (Socialisme Internationale)

Sİ: Son baharda yayımlanacak kitabın hakkında ne düşünüyorsun?

JP: Şu anda PSP-DD içinde güncel mücadeleden kaynaklanan bir tartışma sürüyor. Tartışmanın tarafları, partimiz içinde örgütlü olan değişik guruplar. Bir başka deyişle tartışma partimiz içinde örgütlü guruplar temelinde sürüyor. Bizim alternatifimiz sosyalizm, bu tartışmalar bazında şekilleniyor. Aynı zamanda bu tartışmalar sizin yayımlayacağınız kitabım çerçevesinde de sürüyor. Bizim için oldukça ilginç tartışmalar oluyor. Yani ana ilkelerini oluşturduğumuz tezler...

Sİ: Anlayamadım. Tez, temel tezler, ana ilkelerimizi belirleyen tezler? Bunlar daha önce SWP'li (İngiltere Sosyalist İşçi Partisi) yoldaşlarla tartıştığın tezler mi? Yoksa kitabındaki reformizm, Polonya'da devrimci strateji vb. üzerine tezler mi?

JP: Tartışma, Polonya'daki sistemin doğasına, özüne ilişkin. Sistemin tipi üzerine yürütülen tartışmalar, kitapta geliştirdiğim tezler üzerinde ilerliyor. Tabii ki tartışma çok boyutlu, aynı zamanda sistem içinde sisteme karşı mücadelenin taktiklerini de tartışıyoruz.

Şimdiden sistemin reforme edilip edilemeyeceği konusunda kimi sonuçlara ulaştık. Muhalefetin, iktidarla uzlaşması sömürü sistemini kökleştirir. Bizim muhalefetimiz aşağıdan gelişen devrimci girişimi hedefliyor. Bu girişim, karşı karşıya olduğumuz sistemin parçalanmasını, dağıtılmasını öngörüyor. Özyönetim seçeneğinin yaratılması. Ekonominin sosyalizasyonu. Politikleşmiş kitlelerin aşağıdan gelen demokrasisi...

Sİ: Sistemin reforme edilmemesi, sistemin parçalanması dediğinde anlamamız gereken polisin, ordunun, Polonya'daki devlet aygıtının dağıtılması. İktidarı kontrol için 1980'de doğmuş olan organlar gibi organların yeniden oluşturulması mı?

JP: Şu anda Polonya böyle bir gelişme içinde gibi geliyor. Yani ikili iktidara doğru varıyoruz gibi geliyor, grev komiteleri vb. birazcık 80'ler Polonya'sına benziyor. Bunlar, Stalinist toplumdaki parti-devlet komitelerine alternatif oluşturacaklar. Bunu devletin yıkımı izleyecek. Yani şiddet kullanan sektörün yıkımı ve bu sistemde olmayanı kurabilme yeteneğinde olacaklar. Grev komiteleri bu yapının temelini oluşturacaklar, komite üyeleri tabandan gelen, kaynaklanan yığın demokrasisi (doğrudan demokrasi) ile seçilecekler. Tabii ki bu grev komitelerini seçen komitelerde, politik partiler, sendikalar, yeşiller vb. kesin bir özgürlüğe sahip olacaklar.

Sİ: Acaba PSP-DD, bugünkü Polonya'yada demokratik devrim, politik devrim ve sosyalist devrim uygulamaları arasında bir farklılık görüyor mu?

JP: Bizce demokratik devrim, sosyalist demokrasiye ulaşmayı sağlayan geçiş sürecidir. Bu bir yandan ekonominin toplumsallaştırılması süreci, ekonomi üzerinde toplumsal kontrolün kurulması süreci, öte yandan da sosyalist devrim demektir. Bir sürecin iki bölümüdür bunlar, birbirinden ayrılmaz iki bölümü.

Sİ: İyi anladıysam, aynı devrimin iki görünüşünden, hem Polonya'daki toplumsal yaşam, ekonomi üzerindeki kontrolden, hem de politik bir devrimden sözediyorsun.

JP: Evet.

Sİ: Niçin PSP? Nasıl oluştu?

JP: 1987'de Dayanışma'dan bir gurup genç işçi-militan, özgürlük ve Barış hareketinden bir gurup genç militan ve Karşı Kültürden gençler, örgütlenmiş bir sol muhalefetin gerekliliği sonucuna vardılar. Polonya toplumu için anlaşılabilir bir açıklama vardıysa da, sosyalist demokrasi bizler için bir referanstı. Bu da bizim bu adı almamıza neden oldu. Bu bir işarettir, bir semboldür. Partinin programı da tümüyle yenidir. Yani yepyeni bir alternatiftir ortaya çıkan.

Sİ: Söylediklerini ve nedenlerini de çok iyi anlıyorum. Bence de yanlış değil. Şimdi Rosa Luxemburg ile Sosyal Demokratların sağ kanadı arasındaki gibi bir mücadele mi var?

JP: Kuruluşundan belli bir süre sonra PSP militanları, Jaruzelski rejimi tarafından baskı altında tutulmaya başladılar. Polonya gibi ülkelerde, bu tür sorunlarla karşı karşıyayız. Stalinist tipten boş laflar, işçilere cesaret veren sol ağızlar vb. Yani sosyalist geleneğe dayalı cümleler kullanıldığı içindir ki, Polonya'da uzun süre sol bir alternatif oluşamadı. Bir de, bir çok işçi için Stalinizm ile sosyalizm arasında bir eşdeğerlik var. Biz sekter olamazdık, çünkü içinde kök salmaya çalıştığımız toplum tarafından anlaşılmalıydık. Dolayısıyla, PSP adını almakla, kesinlikle eskiden var olan hiçbir parti lehine tavır takınmamalıydık. Elbette burada bir sorun var. Bir sekt değilde, büyük bir parti olmak isteyen her devrimci örgüt, bir yandan sektarizm, diğer yandan da popülizm ve oportünizm tarafından oluşmuş iki okul arasında gelişir.

Her zaman tarihi durumdan somut sonuçlar üretmeli. Polonya'daki ilk sol muhalefet partisi olarak ortaya çıkan partimizin, toplumda açıkça benimsenmesi gerektiği sonucuna ulaştık. Zaten her koşulda bu parti, hem Polonya'daki hem de uluslararası alandaki hareketlere, geliş-

melere cevaplar verebilmek zorunda. Bizim yüzyılın başlarından aktaracağımız alıntılar yeni bir şeyler getirmeyecektir. Polonya halkının gözünde hak ettiği yeri tekrar kazanması amacıyla, Rosa Luxemburg'un yazılarını basıyoruz. Şu anda eğitim seksiyonumuzun çalışmalarının bir ürünü olarak Rosa Luxemburg'un hapishanede yazdığı bir kitabı yayınlıyoruz. Kitap devrim üzerine yazılmış.

Sİ: Partide tartışmaların olduğunu söylemiştin. İlk tartışmaların neler olduğunu ve senin düşüncelerinin neler olduğunu açıklar mısın?

JP: "Sosyalist özyönetim alternatifi" tarafından önerilmiş, programatik bir hedef süreci var. Şu anda tartışma belli konuları kapsamaktadır. Örneğin, doğrudan demokrasi, diktatörlük demokrasi ilişkisi, karşı karşıya olduğumuz somut gerçeklerle ilgili taktikler.

Benim kişisel konumuma gelince; bizim, bir yandan ekonominin toplumsallaştırılması ve öte yandan da temelden gelen kitle demokrasisi arasında kurulacak bir köprü ile ortaya çıkan özyönetimsel alternatif olabilmemiz gerektiğine inanıyorum. Şu andaki sistemin reformlarla düzelebileceğine inanmıyorum. Sosyalist alternatifin bugünkü sistemin yıkımını gerektirdiğine inanıyorum. Aynı şekilde, topluma egemen parti-devlet aygıtının da dağılması gerektiğine inanıyorum.

Sİ: Kitlelerin politik demokrasisi derken, bundan anladığın, bir grev komitesinin iktidarı mı? Yoksa işçi milislerinin konseyinin genişletilmiş bir şekli mi? Tam olarak ne anlıyorsun? Bir de doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi arasındaki ilişki nedir senin için? Bir yandan grev komiteleri, işçi meclisleri (sovyetler) ve öte yandan bir parlamento mu? Yoksa ikisinin arasındaki ilişkiden ortaya çıkan bir biçim mi?

JP: Kitle demokrasisi, herşeyden önce doğrudan demokrasinin var olduğu geniş bir alanı kapsar. Burada alternatif, bölgesel ve merkezi biçimlerde örgütlenmiş, grev komiteleri olacak. Benim sözünü ettiğim temsili demokrasi bu anlamda.

Sİ: Şöyle sormak istiyorum. Doğrudan demokrasi ile temsili demokrasinin bileşiminin anlamı, bir yandan merkezileşmiş komiteler ve öte yanda da parlamentonun toplumsal alanı anlamına geliyor. Yani grev komiteleri ve sovyetler kendileri işçi parlamentosu olarak değil de bir yandan parlamentonun ve öte yandan da grev komiteleri ile sovyetlerin kombinezonu olarak görülüyor.

JP: Bu özyönetsel olan, bağımsız organların, sendikaların ve işçi örgütlerinin temsilcisidir. Bu yapı, Polonya anayasasına yeni giren senato kavramına karşılık bizim önerdiğimiz bir yapıdır. Senato'nun kaldırılmasında ve özyönetsel bir yapının senato yerine inşa edilmesinde ısrar-

lıyız. Çünkü bu bize, Senatoya göre daha ileri atılmış bir adımı ifade ediyor. Buna karşılık grev komitelerinin, hükümete bir alternatif olarak kurulmaları, ancak devrimci bir durumun ortaya çıkması halinde, devrimci bir süreçte olasıdır. Biz, bu sistemin işçi mücadelelerinin temeli üzerinde doğmasını istiyoruz. Herşeyden önce, Polonya'da doğacak bir grev hareketi kesin temeli üzerinde ve aktif grevler temeli üzerinde olmalı.

Sİ: Yani anladığım kadarıyla acil olarak istedikleriniz, ya da istersen "geçiş" talepleriniz diyelim, işçi örgütleri, sendikalar vb. ile, oluşacak bir parlamentonun sosyal alanı ve önümüzdeki stratejik hedef ise grev komitelerinin iktidarı. Burada emin olmak istediğim bir şeyler var: ilk olarak, yeni kurulmuş bir akım olarak, kendi yerini öteki akımlara göre tesbit etmek zordur, yavaş yavaş olur biliyorum. Ama yine de sormak ihtiyacını hissediyorum. PSP kendini nereye yerleştiriyor? Hem klasik akımlara göre, hem de yeni çıkan akımlara göre? yani Stalinizm, sosyal demokrasi, alternatif, IV Enternasyonal ya da SWP. Ve acaba PSP'nin II. Enternasyonal'e üyelik için başvurduğu doğru mu? Bu haber beni çok şaşırttı. Bu haber doğru mu değil mi?

JP: Partide Trotskizmden sol sosyal demokrasiye kadar uzanan birçok programatik gurup varlığını sürdürmektedir. Sonbaharda toplanılacak ve parti programı çoğunluk tarafından açıkça kararlaştırılacak.

Sİ: Burada, genel çerçevede anlaşabilmek için, bir parantez açmak istiyorum. Trotskizmden söz ettiğinde, bunlar, (sözünü ettiğin Trotskistler) örneğin Polonya için yozlaşmış, kötü kurulmuş bir işçi devleti diyebilecek olanlar mı? Yoksa Trotskist gelenekten gelip de devlet kapitalizmi diyenleri mi? Ortodoks Trotskist tipi mi? Hangisinden söz ediyorsun?

JP: Partide IV. Enternasyonal, yani LCR'nin(1) programına dayalı geniş bir akım var. Ayrıca devlet kapitalizmi tezleri üzerine de bir tartışma var, hem zaten parti SWP ile de ilişkide. Yani tartışmalar sürüyor.

Sİ: Yazılarda sürekli olarak totalitalizm'den söz ediliyor. Acaba bunun kapitalizm ve sosyalizmden başka, yani bir sistem olduğuna inananlar da mı var?

JP: Diyebilirim ki, bu IV. Enternasyonal'e bağlı bir akımın görüşü, bu sistemi (Polonya'daki) kapitalizmöncesi bürokrasi [2] olarak tanımlıyor.

Sİ: Yani II. Enternasyonal'e giriş için başvuru, görüldüğü kadarıyla doğru değil.

JP: PSP'nin Londra'da bir temsilciliği var ve bu İşçi Partisi'nin bir seçim bölgesinde açıldı. Bu parti (İşçi Partisi) II. Enternasyonal'e bağlıdır. Ayrıca Londra'da PSP'yle dayanışma derneği vardır, burada militanları da var.

Sİ: Ama, demek isteğim; adaylık için başvuruyla bunlar aynı şeyler değil.

Sİ: İngiltere'de bir gazetede adaylık başvurusuyla ilgili mektuba benzer bir şey görmüştüm.

JP: Londra'daki büro İşçi Partisi içinde sayılır, böyle bir mektup göndermiş olması mümkün, çünkü İşçi Partisi II. Enternasyonal'e bağlı.

Sİ: PSP'li iki yoldaş, SWP'nin Londra'daki ulusal toplantısına geldi, PSP'nin çalışmaları hakkında bilgi verdi. Bir yandan Parti çalışmaları, gazetelerin yayımı, militanların eğitimi ve buna benzer şeylerle, öte yandan da parti militanlarının işyerlerindeki çalışmaları sayesinde, mücadeleci radikal alternatifin dayanışma içinde yaratıldığı izlenimini verirlerken, aynı zamanda işyerlerindeki çalışmaların yeterince gelişemediğini açıkladılar.

JP: İşyerlerinde şöyle örgütlenmiş bulunuyoruz; SWP'den iki yoldaşımızın Paskalya'daki ziyaretlerinden sonra daha büyük bir hızla geliştirdik. İşyerlerinde, açık ya da gizli hücrelerimiz var. Militanların eğitimi, bilinçlenmeleri, işçi hareketlerinde her zaman ilk sırada olmaları sonucu oluşuyor bu hücreler. Tabii Dayanışma örgütleniyor. Bunlar yığın partisi olmamız engellemiyor elbette. Dayanışma PSP'nin çizgisine uygun olarak örgütleniyor. En basiti; güçlü bir işçi hareketi ve bizim taban güçlerimizi örgütlemek. Bunlar örgütlendiğinde PSP-DD dağılacak gibi bir anlam yok. Ama biz Dayanışma içindeki öteki akımlarla güç birliği oluşturmaya çalışıyoruz. Örneğin PSP ile, Turuncu Alternatifle, Mücadeleci Dayanışmayla.[3]

NOTLAR:

1 LCR: Lige Communiste Revolutionnaire (Devrimci Komünist Birlik), IV. Enternasyonal (Birleşik Sekretarya) Fransız seksiyonu.

2 Burada muhtemelen bir dil sürçmesi sonucunda "kapitalizm sonrası" terimi "kapitalizm öncesi" olarak geçmiş olmalıdır.

3 PSP, PSP-DD'den farklı olarak sosyal demokrat gelenekte bir partidir. Turuncu Alternatif, liberter geleneğe yakın bir muhalefet hareketidir. Mücadeleci Dayanışma ise Dayanışma'nın merkezi önderliğinin iktidarla uzlaşan ve kapitalizm yanlısı yönelişine karşı, Dayanışma'nın bazı başka önderlerinin sendika içinde örgütlediği sınıf mücadeleci akımdır.

Josef Pinior ile görüşme-II

MICHEL MOREL (Rouge)

R: Lech Walesa'nın önümüzdeki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Jaruzelski'ye oy verilmesi yolunda yaptığı çağrı hakkında ne düşünüyorsun?

JP: Herşeyden önce biz bu başkanlık kurumunu kabul etmiyoruz. Bu mevki, otoriter güce, merkezi otoriteye güvence vermek için var. Bir an için, seçimin biçimini kabul etsek bile, makamın eski ve gerici yönünü görmemezlik edemeyiz. Başkan meclis tarafından seçiliyor ve sınırsız icra gücüne sahip. Kararname yayınlayabilir, parlamentoyu feshedebilir, olağanüstü hal ilan edebilir. Tüm bunlar, bu kuruma karşı oluşumuzun gerekçeleri oluyor.

Walesa'nın, Jaruzelski'ye oy verilmesi çağrısı şaşırtıcı değil; Dayanışma yönetimi, Katolik kilisesi hiyerarşisi ve nomenklatura arasındaki tarihi ödün veriş ve yuvarlak masa taktiklerinin mantıksal ürünü. Walesa ve çevresindeki reformist yönetimin hayallerinin ürünü. Bu da yönetimle uzlaşmanın nerelere gidebileceğini gösteriyor. Bugüne değin yapılanlar ötesinde bir adım. Şu anda Stalinist ya da Stalin sonrası bir devletin, yeni bir egemenlik şekline "soğukkanlı" bir geçiş çabasına tanık oluyoruz.

Jaruzelski'ye mi yoksa Kicszak'a mı(1) oy verileceği sorusunda; savaş durumu ilan eden, Polonya işçi sınıfına ağır darbeler indiren ikisinin arasında tercih tartışması çok tatsız bir şey.

R: "Ekonomik çöküş"ten ne anladığını kısaca özetler misin?

JP: Son haftalarda, zaten dörtnala giden eflasyonun üzerine bazı temel maddelerde yeni fiyat artışları oldu. Şeker, benzin, sigara, alkol gibi. Bir ay önce dolar 3000 zloti'ye karaborsada (ki şimdi "serbest"leşti) satılırken, bir hafta önce 6000 zloti olmuştu bile.

Toplumsal doyumsuzluk, bürokrasinin, Katolik kilisesinin lafları kadar büyük! Dayanışma'nın konuşmalarının da farkı yok: kıtlığa alternatif yok, daha çok özveri gerekiyor.

R: Bush'un ziyareti, nomenklatura ve Dayanışma yönetimine yönelmiş, kapitalizme davete benziyor.

JP: Kuşkusuz, bugün en çok ağır basan eğilim bu. Tüm Polonya'nın yapısını iki olgu belirliyor. Kapitalist çevre ve Polonya bürokrasisinin Rusya'daki kardeşlerine bağımlılıkları. Şu anki gelişmelerin dinamiğini, dış kapitalizm oluşturuyor. Ama bununla üretim araçları arasındaki aracı yine bürokrasi...

Bürokrasi, dinamik bir kapitalist kesim doğurabilir mi? Bir "burjuvalaşma" biçimi üretebilir mi? Yanıt ortada. Şu anda soruyu olumlu yanıtlayabilecek veriler yok. Hem batı burjuvazisi bu yeri çoktan işgal etti.

Nomenklatura, özünde asalak bir role sahip. Çin bürokrasisinin temsil ettiği, gelişmiş çürümenin ilk evresi ile Latin Amerika İşbirlikçi burjuvazisinin arası birşey.

R: "Made in Poland" kapitalizminin olanaksızlığını belirtir gibisin?

JP: Her koşul altında, kısa dönemde, çok kısıtlı. Süreç içinde toplumsal farklılıklar daha da keskinleşecektir, bu arada unutulmamalı ki ülkemizde eşitlikçi duygular çok kuvvetli. Toplumun büyük bir kısmı, Dayanışma yönetiminin öngördüğü politikaların üreteceği sonuçların ayrımında değil. Ama yavaş yavaş bu bilinç de gelişecek. Yukarıda anlattıklarım; Lech Walesa'nın kişisel çağrısına karşın, Bush'un ziyareti sırasında halkın sevgi gösterileriyle karşılaşmamasını açıklıyor.

Yuvarlak masa görüşmelerinin başında Dayanışma'nın aldığı yoğun destek tükenmek üzere. Nedenlerini şöyle sıralayabilirim: seçimlerde öngörülen bir değişikliğin kabulü, yuvarlak masa toplantıları sırasında Dayanışma tüzüğünün değiştirilmesi (Dayanışma kendi tüzüğünü kongre yaparak değilde yuvarlak masada değiştiriliyor!), grev hakkını kaldıran önergenin kabulü gibi ciddi yanılgılar. Düşünsenize Dayanışma grev hareketlerinin içinden doğmuştur.

R: Öyleyse, Bush'un kapitalizmi ve Walesa'nın ödünlerine karşın, hangi alternatif?

JP: Öncelikle temel öncülü hatırlayalım. Tüm alternatifler Stalinist sistemin yok edilmesinden geçer. Sorunun anahtarı ekonomik alanda değil politik alandadır. Bu, aşağıdan, kitlelerin ekonomi üzerinde toplumsal denetimleriyle uygulanır. Eşitlik ve özgürlük bunun iki ayrılmaz kurumudur. Bu bir yandan toplumsallaştırılmış ekonomiyi, öte yandan da doğrudan siyasal demokrasiyi gerektiren sosyalist, özyönetsel bir alternatiftir. Bununladır ki, toplum, gelişimine, iş bölümüne, toplumsal üretime karar verebilir.

Tüm bunlar ütopya mıdır? Her koşulda Polonya'daki tek seçenektir. Şu anki bürokratik sistem varlığını sürdüremez. Tüm kapasitesi bitmiştir. Ya da bürokrasi hükmünü alıklaştırma ile sürdürebilir. Bu da barbarlığa, toplumsal atomizasyona dönüş ve gerileme demektir.

Serbest piyasaya gelince, bizim ülkemizde gelişmiş ülkelerinkine değil de, acımasızca, Latin Amerika serbest piyasasına benzeyecektir. Böyle bir durumda, kaçınılmaz olarak, yeni, sürekli toplumsal çatışmalar doğuracaktır.

R: Özyönetsel sosyalizm projesini ilerletebilecek politik güçler var mı?

JP: Dayanışma içindeki gruplar giderek bu yöne evriliyorlar. Bu, işçi hareketinin mücadele pratiğinin düzeyinden, deneyiminden kendiliğinden gelen bir süreç. Solda yeni politik kişiler beliriyor. Biz tek değiliz. Örneğin, Polonya işçi hareketi içinde anarşist bir akım gelişmekte. Liberal demokratik program üzerinde de politik gruplar oluşuyor. Fakat bunlar gerçek işçi hareketi içinde yayılabilmiş değiller.

R: Gorbaçov, Batı Avrupa'daki kapitalist ülkelerle "Ortak Avrupa Evi" adlı bir tasarı geliştiriyor. Bu tasarı, AT ülkeleri ile Halk Cumhuriyetleri denilen ülkeleri birleştirmeyi öngörüyor. Bu perspektif hakkında ne düşünüyorsun?

JP: PSP olarak, herşeyden ve bir an önce ulusal kapalılıktan çıkmak istiyoruz. Bunda da olası bir başka çözüm var. Eğer 20. yüzyıldan çıkarılacak bir ders varsa, o da sosyalist alternatifin bir ülke, bir bölge sınırları içinde olanaksızlığıdır. Gorbaçov'un "Ortak Avrupa Evi", AT gibi egemen toplum projesidir.

Bizimkisi ise hem kapitalizmi, hem de Stalinizmi reddetmekte ve kıtasal bir boyutta özyönetsel sosyalist alternatifi geliştirmeyi hedeflemektedir. Tüm bunları daha da netleştirmek için, yakında, Varşova'da "Avrupa Solu konferansı" düzenlemek niyetindeyiz. Önemli konulardan biri de, birlikte çalışıp, hepimizin hemfikir olacağı, ezilenlerin ve sömürülenlerin çıkarlarını korumaktan yola çıkacak bir ekonomik alan hazırlamak olacaktır. Ayrıca, Avrupa'da sol sendikaların ortaklaşa bir platformunu kurup, beraber çalışmaya ve deneyim değişimlerine dayandırmayı düşünüyoruz.

Daha geniş biçimiyle, Dünya işçi hareketinde ve mücadele içindeki halklar arasında kendi yerimizi arıyoruz. Son aylarda Çekoslovak politik mahkumlarla, işçi ve öğrenci Çinlilerle dayanışma içinde olduk. Ayrıca, Peru'da Hugo Blanco ve Meksika'da José Ramon Garcia'nın özgürlükleri için harekete geçtik.[2]

Ve nihayet, borçlara karşı*, sizin yanınızda 8 ve 9 Temmuz'da yürüyüşlere katıldık.(3)

* Borçlu ülkelerin borçlarına karşı (Ç.N.)

NOTLAR:

(1) General Kiczak, 1981 darbesi sırasında ve sonrasında Jaruzelski'nin içişleri bakanıydı.

(2) Hugo Blanco Peru'da Trotskist bir köylü önderidir. Geçtiğimiz yıl resmi güvenlik güçlerince kaçırılmış ama uluslararası bir kampanya sonucunda sa-

lıverilmiştir. Jose Ramon Garcia Meksika'da Trotskist Partide Revolucionario de los Trabajadores'in (Devrimci İşçi Partisi) önderlerindendir. 1989 Haziranı'nda kaçırılmış, bugüne kadar kendisinden hiçbir haber alınamamıştır.

(3) Fransız devletinin resmi kutlamalarına karşı, Fransız devriminin 200. yılı dolayısıyla emperyalizme bağımlı ülkelerle dayanışma için, Trotskist Ligue Revolutionnaire (Devrimci Komünist Birlik) tarafından örgütlenen miting ve festival.

Mehmet Gündüz

Bürokrasi ve Sosyalist Demokrasi

KORAL

V. I. Lenin

III. Enternasyonal Konuşmaları

Pencere Yayınları

SOSYALİSTLERE

Biz, ODTÜ'lü Sosyalist Öğrenciler, sosyalistlerin bulundukları alanlardaki diğer örgütlülüklerde çalışmakla birlikte kendi özgün örgütlülüklerini de yaratmaları gerektiğini ve perspektifleri doğrultusunda politikalar üretmeleri zorunluluğunu kabullenerek aşağıdaki ilkeler çerçevesinde birarada bulunacağımızı ilan ediyoruz:

- Bugün, türkiye solunda giderek belirginleşen devrimcilik ve reformculuk arasındaki saflaşmada devrimden yana tavır koymak;
- Demokrasiyi sınıfsal içeriğinden soyutlamadan, bugünden yarına sosyalist demokrasiyi yaşamsal kılmak ve sınıfsız, sömürüsüz topluma giden yolda, sosyalist demokrasiyi aynı zamanda kendisinin yeniden üretim koşullarını yoketmek için bir araç olarak tanımlamak;
- Proletarya enternasyonalizmini, ulusların kendi kaderini tayin hakkını önkoşulsuz savunmak;
- Kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarına ve kadınların bir cins olarak ezilmesine karşı olmak; kadınların kurtuluşu mücadelesini toplumsal kurtuluş mücadelesinden ayrı düşünmemek;
- Anti-emperyalist mücadeleyi anti-kapitalist mücadeleden ayrı düşünmemek;
- Kendi örgütlülüklerini işçi sınıfının devrimci eylemi yerine ikame etmemek.

Öncelikle, içiçe geçmiş bulunan, öğrenci derneklerinin çalışma düzeyi ile sosyalistlerin çalışma düzeyini birbirinden ayırmayı hedefliyoruz; geniş öğrenci kesiminin anti-kapitalist bilinçle donanmasının ancak özörgütlenmeleri yoluyla, günlük taleplerinden yola çıkılarak mümkün olduğunu, sosyalist öğrencilerin de burjuva denetiminden uzak yapılanmalarıyla, bulundukları alana müdahale etmeleri gerektiğini düşünüyoruz.

Aynı zamanda, Türkiye solunun içinde bulunduğu konjonktür bizi birarada bulunmaya zorluyor; Devrimci bir işçi sınıfı partisinin yaratılması için yürütülen birlik tartışmalarına karşı duyarlı olmayı ve bu çerçevede öğrenci hareketinin gelişme seyrine bilinçli bir müdahaleyi örgütlemeyi gerekli görüyoruz.

Bu deklerasyonla, mücadele edeceğimiz yukarıdaki ilkeler çerçevesinde platformun tüm öğrencilere açık olduğunu bildiriyoruz...

ODTÜ
SOSYALİST ÖĞRENCİLER PLATFORMU

BURSA'DAN
Sosyalistlere Çağrı

Ülkemizde farklı pratiklerden gelen marksist hareketin aynı kaynaktan beslendiğine; ancak farklı pratiklerin ülkemiz ve dünyaya da farklı tanım ve yaklaşımları beraberinde getirdiğine; bu farklılıkların objektif temellerden kaynaklananları bulunduğu gibi, subjektif yaklaşımların sonuçları da olabildiğine; farklı pratiklerce güven verici, düşünsel zenginliği destekleyici yaklaşım en asgarisinden bir baz olarak yakalanabildiği oranda, marksizmin bu günün dünyasını ve ülkemizi tanımlama ve o'nu insanlığın yararına yeniden şekillendirmede kazanım sağlayacağına inanıyoruz.

İçinde yaşadığımız toplumsal gerçeklik ve bu gerçekliğe ait koşulların dayatmasıyla, sosyalistler arası birlik eğilimlerinin güçlü bir gelişme potansiyeli taşıdığı, bu potansiyel eğilimin gelecekte alacağı biçimler ne olursa olsun, bu günden ele alındığında bir ihtiyaca karşılık düştüğü, dolayısıyla da bu durumun değerlendirilmesi gerektiği inancındayız.

Sosyalistler arası birlik tartışmaları ile ilgili olarak, ilkin Kuruçeşme toplantıları ile başlayıp, gerek çeşitli bölgelerdeki sosyalistler, gerekse yurtdışında bulunan sosyalistler arasında bir dizi etkinliğe ulaşan girişimlerin, birliğin şartları, imkanları ve araçlarının yaratılması süreçlerine katkısının olumlu olduğunu düşünüyoruz. Bu birlik özleminin güven verici, marksistler arası ideolojik gelişimi destekleyici, netleşmeyi sağlayıcı olabilmesi, önyargılardan uzak bir tartışma kültürünün gelişmesiyle somut sonuçlar verebilecektir.

Bu tartışmalardan "birşey çıkmayacağı" varsayımının bir önyargı olduğuna, değişen süreçlerin birlikte değerlendirilmesi ve marksistlerarası yeni bir tartışma üslubunun yaratılmasıyla, yakınlaşmanın sıcak bir zemini olma-

sı anlamında asgari bir kazanım olacağına inanıyoruz.

Sosyalistler olarak zor bir tarih dönemecinde bulunmamıza karşın, bu durumun yarattığı nesnel zorlamalar bizleri aynı zamanda tarihsel bir fırsatla karşı karşıya getirmiştir. Türkiye özgülünden kaynaklanan sorunlar yanında uluslararası alanda sosyalizmin karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların her yerde olduğu gibi ülkemizde de marksistleri yeniden düşünmeye ve tartışmaya zorladığı gözönüne alınırsa, bu tarihsel fırsatın önemi bir kat daha artar.

Sosyalist mücadelenin özel bir yanını oluşturan "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" ilkesine ilişkin farklı ulusal kimlikten marksistlerin de katılımıyla üretilecek programatik önerme ve politik mücadele yöntemlerinin tartışılmasının böylesi bir birlik süreci tarafından içerildiği inancından hareketle, bu sürecin teorik arka plandan çıkartılıp pratikte de zenginleşeceği ve verimlileşeceği düşüncesindeyiz.

Aktarmaya çalıştığımız bu anlayışın çerçevesine uygun olarak biz çağrı yapan sosyalistler, bundan sonra gerçekleşecek toplantı ve görüşmelerde kendimize hiç bir konuda öncelik ve ayrıcalık hakkı tanımadan ülkemizdeki ve Bursa'daki tüm marksistleri, insiyatifli bir tartışma sürecinin getireceği kazanımları gözardı etmeyeceğine inanarak, ülkemizdeki marksist birikim ve gelişen süreçleri tartışmak, sonuçlar çıkartmak, "birliğin teorik ve tarihsel arka planının kurmak ve sosyalist hareketin geçmişini ve bu gününü bir deneyleri ve birlik imkanları bakımından değerlendirmek" üzere biraraya gelmeye ve görüşmelere katılmaya çağırıyoruz.

Ali AKÇA
Zekeriya ÇAYLI
Münir DERÇİN
Yılmaz İNAN
Muhittin KORUCU
Semih MERİH
A. Rıza OKUR
Ensar TORUN
Oğuz TURÇYÜREK
Serpil TÜREMEN

İşçilerin ileri bir ülkeden önce, ekonomik olarak geri bir ülkede iktidara gelmeleri mümkündür. 1871'de işçiler, küçük burjuva Paris'te bilinçli olarak iktidarı ellerine aldılar-evet, sadece iki ay için, ama Britanya ya da Amerika gibi büyük kapitalist merkezlerde işçiler iktidarı bir saat için bile ele geçirememişlerdir. Proletaryanın diktatörlüğünün teknik gelişmeye ve ülkenin kaynaklarına şu veya bu şekilde otomatik olarak bağlı olduğunu düşünmek, saçmalığa varıncaya kadar basitleştirilmiş "ekonomik" maddeciliğin önyargılarından biridir. Bu bakışaçısının Marksizmle bir ilişkisi yoktur. (...) Böyle bir hükümet, proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü olarak, proletarya, köylülük ve aydınların diktatörlüğü olarak, hatta işçi sınıfı ve küçük burjuvazinin koalisyon hükümeti olarak tanımlanabilir elbet; yine de şu soru önümüze çıkmaktadır: hükümet içinde ve dolayısıyla ülke içinde hegemonya kimde olacaktır? Biz işçi hükümetinden söz etmekle, hegemonyanın işçi sınıfına ait olması gerektiğini belirtmiş olmaktayız(...) Ama iktidar sosyalist bir çoğunluğa sahip bir devrimci hükümetin eline geçer geçmez, programımızın azami ve asgari olarak bölünmesi, hem ilke açısından, hem de doğrudan pratik açısından bütün anlamını yitirir. Bir proleter hükümeti, hiçbir zaman kendisini bu tür sınırların içine hapsedemez(...) Kendi kaynakları ile başbaşa bırakıldığında Rus işçi sınıfı, köylülük kendisine sırtını döndüğü anda, karşı-devrim tarafından kaçınılmaz olarak ezilecektir. Politik yönetiminin kaderini, dolayısıyla Rus devriminin tüm kaderini, Avrupa'daki sosyalist devrimin kaderine bağlamaktan başka bir seçeneği olmayacaktır. Rus burjuva devriminin şartlarının geçici konjonktürü ile eline geçireceği o devasa devlet ve siyaset gücünü, tüm kapitalist dünyadaki sınıf mücadelesinin terazisine oturtacaktır. Elinde devlet gücü, arkasında karşı devrim ve önünde Avrupa gericiliği ile, bütün dünyadaki yoldaşlarına o bildiğimiz eski çağrışı bu kez son saldırı için tekrarlayacaktır: Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!

RUSYA'DA SÜREKLİ DEVRİM

SONUÇLAR VE OLASILIKLAR

LEV TROTSKİY

KARDELEN

SOVYETLER BİRLİĞİ NEDİR VE NEREYE GİDİYOR:

İHANETE UĞRAYAN DEVRİM

LEV TROTSKİY

Nasıl burjuvazi sosyalist demokrasiye barış içinde uyum gösteremezse sosyalist bir devlet de, kapitalist dünya sistemine barış içinde uyum gösteremez. Tarihin gündeminde olan, "tek ülke"nin barışçı sosyalist gelişmesi değil, dünyayı sarsıcı uzun bir savaşlar ve devrimler dizisidir. SSCB'nin iç hayatında da sarsıntılar kaçınılmazdır. Nasıl bürokrasi plânlı ekonomi uğruna mücadelede kulağı mülksüzleştirmek zorunda kaldıysa proletarya da, sosyalizm uğruna mücadelede bürokrasiyi mülksüzleştirmek zorunda kalacaktır. Mezar taşının üstüne ise şu sözleri kazıyacaktır: "Burada tek ülkede sosyalizm teorisi yatıyor" (...) Sorun, bir yönetici kliğin yerine bir başkasını geçirmek değil, ekonominin ve kültürün yönetilmesinde kullanılan yöntemlerin kendilerini değiştirmektir. Bürokratik istibdat, yerini Sovyet demokrasisine bırakmak zorundadır. Eleştiri hakkının geri gelmesi ve gerçekten özgür seçimler, ülkenin gelişmeye devam etmesi için gerekli koşullardır. Bu, Sovyet partilerinin, en başta da Bolşevik partisinin özgürlüğünün geri verilmesini ve sendikaların yeniden doğmasını var sayar. Demokrasinin ekonomiye uyarlanması, plânların, emekçilerin yararına olmak üzere köklü bir biçimde gözden geçirilmesi demektir. İktisadî sorunların özgürce tartışılması, bürokratik yanlış ve zikzakların getirdiği maliyetleri düşürecektir. Pahalı oyuncaklar -Sovyet saraylarını, yeni tiyatrolar, gösterişli metrolar- geriye itilecek, bunların yerini işçi konutları alacaktır. "Burjuva bölüşüm normları" kesenkes zorunlu olan sınırlar içerisinde tutulacak, toplumsal servet büyüdükçe yerini sosyalist eşitliğe bırakacaktır. Unvanlar hemen kaldırılacak, teneke madalyalar döküm potasını boylayacaktır. Gençlik, özgürce soluk alma, eleştirme, yanlış yapma ve olgunlaşma fırsatı bulacaktır. Nihayet dış siyaset devrimci enternasyonalizm geleneklerine dönecektir.

KARDELEN

SINIF BİLİNCİ